ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE ISTORIE

STUDII

Revistă de istorie

4

ANUL VIII
IULIE—AUGUST 1955

EDITURA ACAD OPULARE ROMÎNE

„STUDII" REVISTĂ DE ISTORIE

APARE DE 6 ORI PE AN

BUCUREȘTI, B-DUL GENERALISSIMUL STALIN nr. 1

ABONAMENTELE SE FAC LA OFICIILE POȘTALE PRIN FACTORII POȘTALI ȘI DIFUZORII VOLUNTARI DIN ÎNTREPRINDERI ȘI INSTITUȚII

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE ISTORIE

STUDII

Revistă de istorie

4

ANUL VIII

IULIE—AUGUST 1955

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

„STUDII" REVISTĂ DE ISTORIE

APARE DE 6 ORI PE AN

BUCUREŞTI, B-DUL GENERALISSIMUL STALIN nr. 1

ABONAMENTELE SE FAC LA OFICIILE POŞTALE PRIN FACTORII POŞTALI ŞI DIFUZORII VOLUNTARI DIN ÎNTREPRINDERI ŞI INSTITUŢII

CUPRINSUL

SOMMAIRE

СОДЕРЖАНИЕ

STUDII
Revistă de istorie
Anul VIII, nr. 1, 1955

STUDII ŞI REFERATE

ASPECTE DIN ÎNARMAREA ROMÎNIEI BURGHEZO-MOŞIEREŞTI ÎMPOTRIVA U.R.S.S. ÎN PERIOADA CRIZEI ECONOMICE MONDIALE (1929-1933)

(AFACEREA SKODA)

DE

STELIAN SAFTA
ASPIRANT ÎN ŞTIINŢELE ISTORICE

La începutul anului 1929, cînd în întreaga lume capitalistă se desfăşura puternica criză economică, la conducerea statului romîn se găsea un guvern al partidului naţional-ţărănist, care prin lozinca „egalităţii de tratament a capitalurilor străine şi romîneşti în faţa legilor şi administraţiei", căuta să-şi atragă nu numai simpatia marilor trusturi şi a cercurilor imperialiste, dar şi mijloacele financiare pentru crearea unor poziţii puternice în viaţa economică. Aceasta, cu scopul de a contrabalansa poziţiile ocupate de finanţa liberală şi de a-şi întări mijloacele de exploatare a maselor muncitoare din Romînia.

Lupta partidului naţional-ţărănist, şi în special a conducătorilor acestuia, pentru „a scăpa ţara de atotputernicia şi neofeudalismul partidului naţional liberal", însemna doborîrea atotputerniciei finanţei liberale şi întărirea poziţiilor economico-financiare ale celorlalţi exploatatori aflaţi în conducerea partidului naţional-ţărănist. Politica naţional-ţărănistă de „despoliticianizare a Băncii Naţionale prin stabilizare", urmărea de fapt trecerea Institutului romîn de emisiune sub controlul marilor trusturi internaţionale, care, în baza împrumutului de stabilizare, obţinuseră dreptul de a numi un consilier tehnic străin la Banca Naţională.

În propaganda lor deşănţată, conducătorii naţional-ţărănişti promiteau, desigur, măsuri pentru combaterea şi limitarea puterii capitalului monopolist, a trusturilor şi a cartelurilor. Faptele au dovedit însă cu prisosinţă că, sub guvernarea naţional-ţărănistă, capitalul monopolist, trusturile şi cartelurile, departe de a fi combătute şi înlăturate, au găsit, dimpotrivă, condiţii de activitate mai favorabile ca în trecut. Politica antisovietică dusă de guvernul naţional-ţărănist, trebuia să pregătească toate condiţiile pentru ca Romînia burghezo-moşierească să-şi poată juca rolul în marele război pregătit de imperialişti împotriva Uniunii Sovietice.

Pe această bază se sprijinea întreaga politică de înarmare a Romîniei și de sprijinire a fascismului. Dar această înarmare nu s-a făcut pe calea dezvoltării unei industrii proprii de armament, ci pe baza înfeudării economice și politice a țării față de puterile imperialiste, prin încheierea unor contracte înrobitoare, care puneau țara noastră cu totul la dispoziția marelui capital monopolist internațional. Acesta avea nevoie ca în Romînia să nu se dezvolte o industrie proprie de armament, ci să stea la dispoziția puterilor imperialiste, care, în acest fel, puteau manevra așa cum interesele lor o cereau. Și aceasta a fost una din cauzele care au determinat transformarea Romîniei într-o țară semicolonială, dependentă de marile puteri imperialiste.

Caracterizînd aceasta situație, Partidul Comunist din Romînia arăta în 1930 în documentul intitulat „Rezoluție asupra situației economice și politice din Romînia și a sarcinilor partidului comunist": „Politica porților deschise pentru capitalul străin, prin care național-țărăniștii pretindeau că vor putea înviora industria, nu poate da rezultate pozitive, fiindcă capitalul financiar *anglo-francez* și din toată lumea nu este deloc interesat în dezvoltarea industriei în Romînia, în afara aceleia de război pentru intensificarea pregatirilor de atac împotriva Uniunii Sovietice" [1].

Încă din timpul guvernării național-liberale, în anul 1925, s-a pus problema înființării unei fabrici de armament în țară. Pentru rezolvarea acestei probleme, guvernul liberal a intrat în tratative cu marile uzine Vickers și Skoda. În Romînia, Vickers Ltd. era interesat la uzinele Reșița și Titan-Nadrag-Calan.

Skoda, la rîndul ei, era de asemenea încadrată într-un trust cu ramificații internaționale. Ea era controlată de Zivnostenska Banka din Praga și de grupul Union Européenne, în fruntea căruia se afla Banque de l'Union Parisienne și marele trust francez de armament Schneider-Creuzot. Pe de altă parte, Skoda controla fabrica de armament Zbrojovka Brno.

Întreaga Europă fusese împărțită în „sfere de influență", atribuite uzinelor de armament pe care le controla Union Européenne: Skoda avea monopolul înzestrării cu armament a Europei orientale, iar zona occidentală fusese rezervată uzinelor Schneider-Creuzot. După cum se vede, Romînia cădea în sfera de influență a uzinelor Skoda și nu putea da o comandă la uzinele Creuzot, fără aprobarea Skodei. De altfel, reprezentantul Skodei în Romînia avea și reprezentanța uzinelor franceze. Uzinele engleze Vickers lucrau însă direct în Romînia fără a cere asentimentul Skodei.

Cu toată oponența conducătorilor uzinelor Skoda, în 1925 statul romîn încheie un contract cu uzinele Vickers, pentru constituirea societății Uzinelor Copșa Mică-Cugir. De această acțiune, nu a fost, desigur, străin faptul că un cumnat al lui Dinu Brătianu deținea un important pachet de acțiuni la Reșița, iar ginerele acestui cumnat era reprezentantul lui Vickers în Romînia. În cadrul acestui contract, statul romîn aducea ca aport, în această societate, terenuri, construcții și instalații. Reșița trebuia

[1] Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. Ed. P.M.R., 1951, p. 88.

să aducă mașini, iar Vickers aducea instalații speciale, pentru care primea un pachet important de acțiuni și suma de 75 milioane lei.

Prin această convenție, încheiată între statul romîn și Vickers-Reșița, statul garanta acestora un divident de 7%. Pe de altă parte, statul se obliga să dea toate comenzile de armament și muniții uzinelor Reșița, iar cele ce nu puteau fi executate în țară, uzinelor Vickers. În plus, pentru comenzile date în țară, statul se obliga să plătească un preț cu 5% mai mare decît prețurile mondiale. După cum se vede, acesta nu era decît un monopol deghizat acordat grupului Reșița-Vickers, pentru înzestrarea armatei.

Ca urmare a încheierii acestui contract, uzinele Reșița-Vickers nu numai că nu se grăbeau sa înzestreze și să pună în funcți› uzinele Copșa Mică-Cugir, dar Reșița ridicase de la Copșa Mică o parte din mașinile aduse de statul romîn, drept aport și le mutase în propriile ei uzine, punîndu-le în funcțiune după ce le reparase în contul statului. Vickers în schimb, trimisese în țară „niște mașini vechi neproductive — dupa cum arata un raport oficial — care zăceau la Constanța în vamă, și care după 5 ani de zile au fost complet deteriorate și făcute imposibil de întrebuințat". În schimb, comenzile executate de Reșița erau socotite nu cu 5% peste prețul mondial — așa cum prevedea contractul — ci cu 40% mai mult. Astfel, pentru șemizarea unei țevi de tun se lua 250 000 lei, în vreme ce alte uzine se ofereau să execute aceeași operațiune cu numai 160 000 lei, iar pentru un cap de obuz se plătea 2 400 lei, cînd alte uzine cereau 1 500 lei.

Aceeași situație a durat, însă, numai pînă la venirea la putere a partidului național-țărănist, care avea strînse legături cu uzinele Skoda.

Bruno Seletzki, reprezentantul Skodei în Romînia, își făcuse de mult timp legături în cercurile apropiate de Iuliu Maniu. El a întărit aceste relații, angajînd la Skoda pe inginerii Mircea Vaida, fiul lui Al. Vaida-Voevod, și Măldărescu, nepotul lui Mihai Popovici.

Pentru a putea încheia însă un contract imediat cu uzinele Skoda, guvernul național-țărănist a trebuit să creeze și condițiile necesare unei masive comenzi de armament la aceste uzine, care să justifice înarmarea în fața maselor populare și schimbarea contractului în fața cercurilor financiare engleze. Ce alt motiv mai bun pentru burghezia și moșierimea romînă putea fi decît acela al unei amenințări de război din partea Uniunii Sovietice? Ca la un semnal întreaga presă burgheză, coruptă, a început să țipe alarmată de faptul că la granița cu Romînia, Uniunea Sovietică aduce trupe și se pregătește de război. Era desigur o infamă calomnie la adresa Uniunii Sovietice, a cărei politică pașnică a putut fi constatată întotdeauna. Pentru cercurile guvernante din Romînia, acesta a fost un motiv destul de puternic pentru o nouă jefuire a țării, a maselor muncitoare, pentru creșterea cîștigurilor claselor dominante și mai ales pentru pregătirile războinice pe care burghezia și moșierimea le făcea, în scopul atacării Uniunii Sovietice.

Calomnia scornită de clasele dominante din țara noastră, a fost demascată chiar de unul din reprezentanții burgheziei și moșierimii. În declarațiile făcute într-una din ședințele Camerei, deputatul N. Lupu spunea: „Dumneavoastră vă aduceți aminte cu toții că prin vara anului 1930, o

grozavă panică cuprinsese întreaga provincie a Basarabiei. Mi-aduc aminte că prieteni de ai mei veniseră la București, gata să-și facă bagajele și să se mute. unii în Cehoslovacia, alții în altă parte. Era teama unui atac rusesc. Se înțelege că eu nu puteam să am documentele necesare, dar dintr-o practică a mea știu bine că de cîte ori marile companii de armament pe orice parte a globului au nevoie să-și desfacă mari cantități de muniţiuni, inventează prin presă, și de multe ori chiar real, un conflict"[1].

Acesta a fost, așadar, adevăratul pretext pentru încheierea contractului de armament cu uzinele Skoda. În acest timp uzinele engleze Vikers, nu vroiau să se mai intereseze de dezvoltarea fabricii de armament Copșa-Mică, deoarece le-ar fi costat mai mult decît producerea armamentului în Anglia și propun guvernului romîn să colaboreze cu Skoda, în ceea ce privește uzinele Copșa Mică. Într-una din telegramele lui Seletzki către centrala de la Pilsen se arăta: „Vickers declară principelui Nicolae dezinteresul său la Copșa Mică și propune colaborarea cu Skoda. După examinarea propunerilor uzinelor Skoda, va da prințul Nicolae ordin a se lucra repede"[2]. In acest fel se ajunge la înțelegeri între guvernul romîn și Skoda, pentru fabricarea de armament și muniţiuni.

Un rol principal la încheierea acestei afaceri, l-a jucat reprezentantul Skodei în București — Bruno Seletzki. Acesta fusese colonel în armata austriacă. În urma pensionării sale pe motiv de invaliditate, el intră în serviciul uzinelor Skoda și cere conducerii din Pilsen să-l numească reprezentant al său în Romînia.

Aceasta era în anul 1922. Din primele zile, Seletzki s-a înconjurat de o armată întreagă de oameni din toate straturile sociale, și în special din rîndul conducătorilor partidelor burgheze. În scurt timp, Seletzki își asigurase un contigent destul de numeros, compus din ingineri, avocați, ofițeri, parlamentari și diverși oameni politici, cu legături și aderențe serioase în tot mecanismul vieții romînești. Majoritatea oamenilor săi fuseseră aleși din rîndul politicienilor corupți, dar mai ales se înconjurase de oameni care aveau cele mai multe și mai intime legături cu armata. După cinci ani, în 1927, trimisul uzinelor Skoda era la Ministerul Armatei, ca la el acasă. Cunoștea toate planurile de înzestrare a armatei, toate mișcările, toate comenzile, dispunea de toate licitațiile. Aceste legături la Ministerul Armatei i-au servit deosebit de mult lui Bruno Seletzki pentru încheierea contractelor între statul romîn și centrala de la Pilsen, contracte prin care Romînia pierdea miliarde întregi de lei, stoarse de pe spinarea maselor muncitoare.

Ca urmare a tratativelor purtate între guvernul romîn și uzinele Skoda de la Pilsen, se încheia la 17 martie 1930 contractul nr. 6102. Prin acest contract se comandau tunuri de cîmp de 75 mm; tunuri antiaeriene de 75 mm; obuziere model 1928 de 100 mm și obuziere de 150 mm cu 181 138 proiectile. Pe lîngă acestea au fost comandate 444 chesoane, 688 care de transport, 180 căruțe port-țeavă etc.

---

[1] « Adevĕrul », 25 martie 1933.

[2] Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva palatului regal, mapa 63, p. 40—46, III, 49, nr. 50, 6711 1930.

Încheierea acestui acord a avut loc cu cîteva zile după ce Seletzki primise o telegramă din partea centralei de la Pilsen, în care acesta primește ordin să plaseze în Romînia niște tunuri vechi, fier vechi, pe care nu le-a putut plasa în Polonia. Și acest fier vechi trebuia plasat în țara noastră „cu orice mijloc", așa cum suna ordinul centralei.

La 2 martie 1930, deci numai cu 15 zile înainte de încheierea contractului, Skoda scria lui Seletzki la București, referitor la tunurile pe care uzinele le oferiseră Poloniei și aceasta le refuzase: „Puteți forța, cu toate mijloacele posibile, vînzarea acestor tunuri în Romînia" [1]. În urma primirii acestei telegrame, chiar în aceeași zi Seletzki se prezintă la direcțiunea armamentului din Ministerul de Război, unde depune proiectul de contract în care se prevedea: cantitatea și caracteristicile materialului și munițiilor ce urmau a se comanda, precum și prețurile unitare și globale ale acestor materiale și muniții. Fără a mai analiza oferta și a controla materialul, guvernul romîn încheie contractul, urmînd ca după aceea o comisie să plece la Pilsen, pentru a controla calitatea materialului, care s-a dovedit a fi extrem de proastă și făcea materialul imposibil de utilizat.

Prin încheierea contractului se acorda exclusivitate fabricării armamentului uzinelor Skoda. „Statul romîn — se spunea în contract — autoriză și asigură uzinelor Skoda toate drepturile față de celelalte uzine; autoriză societatea de a fabrica și furniza arme și munițiuni care, conform prezentului contract, urmează să se fabrice în Romînia" [2]. Conform acestui contract, uzinele Skoda erau obligate să construiască în Romînia o uzină de armament, la care statul romîn trebuia să facă toate celelalte comenzi.

Pentru încheierea acestui contract în condițiile cele mai avantajoase pentru Skoda, centrala de la Pilsen avertiza pe Seletzki: „Vă rog personal pe dvs. să procedați foarte precaut la încheierea „afacerii mari" și în nici un caz să nu conveniți la ceva obligatoriu fără a avea asentimentul meu prealabil. Deci la pertractarea finală să nu promiteți nimic definitiv, ci spuneți că veți înainta toată afacerea la Praga și trebuie să veniți înainte de a se întîmpla ceva definitiv, deoarece situația internațională pentru țara de acolo (Romînia) este momentan foarte nefavorabilă. Vă facem răspunzător ca să procedați foarte precaut" [3].

Prin presiuni în legătură cu greaua situație în care se găsea Romînia, Skoda urmărea să determine guvernul romîn să accepte contractul în cele mai avantajoase condiții pentru ea.

Clasele dominante din țara noastră se arătau extrem de zgîrcite, cînd era vorba de îmbunătățirea condițiilor de existență ale muncitorilor romîni, cerînd fără cruțare „economii bugetare prin reducerea salariilor și aplicarea curbelor de sacrificiu" — în schimb se dovedeau foarte darnice... cu banii țării, atunci cînd era vorba de fonduri pentru comenzi în străinătate.

---

[1] Al. V. Cazimir, Afacerea Skoda pe înțelesul tuturor. București, 1935, p. 35 (Scrisoarea nr. 15, p. 14).

[2] «Monitorul oficial», Dezbaterile Adunării deputaților, nr. 63/1935, p. 2206.

[3] Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva palatului regal, mapa 63, p. 40, III, 49, nr. 50; 6711 1930.

Prima afacere încheiată cu Skoda de către guvernul național-țărănist, a fost recontrolarea munițiilor vechi, rămase din timpul primului război mondial. S-au dus o serie de tratative cu firme străine, care de fapt nu erau decît agenți camuflați ai Skodei. Toate ofertele făcute oscilau în jurul sumei de 7 miliarde lei. După o serie de tratative apare Skoda care se oferă sa recontroleze muniția la suma de 6½ miliarde lei.

In momentul cînd contractul era pe punctul de a fi încheiat, se ivește o ofertă poloneză la numai 1 miliard. Aceasta a stricat însă toate socotelile Skodei. Datorită presiunilor Skodei, guvernul romîn refuză oferta poloneză. Același guvern care putea plăti 6½ miliarde lei Skodei, nu mai vroia să plătească acum 1 miliard ofertei poloneze, din moment ce aceasta nu plătea nici un comision.

Seletzki, însă, duce lupta mai departe și reușește să încheie în scurt timp un contract pentru fabricarea de puști mitraliere în valoare de 1½ miliarde lei. Sînt livrate astfel 25.000 de puști mitraliere la prețul de 50.000 lei bucata, în vreme ce o firmă elvețiană oferise aceeași pușcă cu 9.100 lei bucata, deci de 5½ ori mai puțin. Statul pierdea astfel 1 miliard lei la o comandă de 1¼ miliard. Contractul încheiat la 17 martie 1930 între guvernul romîn și Skoda avea o valoare de 5½ miliarde lei și a fost mult mai pagubitor pentru țara noastră decît toate celelalte contracte. Contractul a fost încheiat de guvernul Maniu fără observarea formelor legale, fără consultarea prealabilă a specialiștilor militari și chiar fără întocmirea unui caiet de sarcini, care să prevadă în amănunt condițiile tehnice ale comenzii. Conducătorii Romîniei burghezo-moșierești erau atît de corupți, încît au încheiat acest contract la simpla dispoziție a finanței internaționale, fără a se interesa dinainte de condițiile realizării contractului. Din examinarea corespondenței dintre reprezentanță și centrală se poate vedea clar că Seletzki era atît de puternic la Ministerul de Război, încît el anunța dinainte centralei amînările ce se vor face la licitații, anunța hotărîrile pe care le dădeau diferitele consilii militare și inspira centralei majorările de prețuri ce puteau fi făcute fără a risca să piardă comenzile, întrucît obținea în acest scop toate indicațiile cuvenite de la minister. In legătură cu concurența făcută uzinelor Skoda de către Reșița, Seletzki telegrafia centralei: „Ministerul de Război a comunicat azi subsemnatului că chestiunea se află pe calea cea mai bună; că uzinele Reșița și consorții, precum și puternica concurență din străinătate pornesc la atac împotriva poziției noastre; noi însă ne bucurăm de orice sprijin din partea Ministerului de Război“ [1].

Din corespondența Skodei, reiese limpede că atît guvernul romîn, cît și guvernul cehoslovac, se găseau la dispoziția marilor uzine de la Pilsen. In scrisoarea din 17 aprilie 1930, trimisă de Skoda lui Seletzki se spunea: „Ministerul Apărării Naționale Romîn a întrebat Ministerul Apărării Naționale de aici prin Ministerul de Externe pentru material furnizabil imediat: „25 bombardiere 260 mm; 950 mitraliere „Maxim“; 100 tunuri franceze cu muniții; 20 de tunuri antiaeriene“.

---

[1] Afacerea Skoda și înarmarea țării, p. 16—17.

Şi, mai departe, scrisoarea cerea: „Am recomandat de urgenţa Ministerului Apărării Naţionale de aici să se abţie... Rugam să faceţi tot posibilul ca: 1) Numitul să capete informaţia că întrebarea este azi fără obiect (se încheiase contractul — *St. S.)* 2) Ca Ministerul Apărării Naţionale de acolo să anuleze acţiunea iniţiată la Ministerul Apararii Naţionale de aici. Confidenţial am aflat că întrebarea romînească mai conţine trei poziţii: 3.000 pistoale, 10.000 puşti, 2.000 mitraliere uşoare. Interveniţi pentru refuzare, fiind tratată chestiunea cu noi" [1]. Încă din anul 1923, Seletzki îşi făcuse oameni de încredere la Ministerul de Război, plătiţi cu mari comisioane şi care făceau jocul Skodei.

Un reprezentant al Ministerului de Razboi, colonelul Popescu, declara într-o scrisoare: „Cît despre mine, domnule, am merite faţă de Skoda cu mai multe titluri şi am probat amiciţia mea pentru societate şi spiritul meu pacific, cînd în 1928 cu prilejul unei comenzi de 9.500 corpuri de proiectile am oferit lotul în numele casei Breda pe care o reprezentam cu preţul de 17.550.000 lei. Comanda totuşi a trecut societăţii Skoda, pentru preţul de 31.200.000 lei. La o comandă de 31 milioane o diferenţă de 14 milioane. După insistenţele pe care un amic comun, care ocupa o situaţie din cele mai importante, le-a facut, am renunţat să fac contestaţia dintre cele mai întemeiate, de altminteri, cum v-a prezentat lucrul spre semnare, reprezentantul dvs. la Bucureşti. Întîrzierile de plată ne-ar cauza pagube importante" [2]. După cum se vede, cei mai corupţi şi mai lipsiţi de scrupule reprezentanţi ai burgheziei şi moşierimii romîne, nu se sfiau să recunoască deschis că au încheiat contracte înrobitoare pentru ţara noastră, prin care se plăteau sume fantastice şi fara nici o ruşine cereau plata neîntîrziată a comisioanelor cuvenite pentru aceste excrocherii.

Paralel cu acapararea industriei de armament, capitalul monopolist internaţional, este „invitat" cu insistenţă să pătrundă în agricultura romînească pentru a-şi mări profiturile de pe urma ţărănimii noastre muncitoare. În momentul cînd s-a tratat contractul cu Skoda, s-a cerut ca ofertantul să semneze la Creditul Agricol obligaţiuni în valoare de 300 milioane lei. În cele din urmă Skoda a semnat obligaţiuni ale Creditului Agricol în valoare de 2 milioane dolari, ceea ce însemna aproximativ 300 milioane lei. Acestea sînt cele 300 milioane lei de care pomenea generalul Sică Popescu cînd chema pe reprezentantul Skodei să vină să semneze contractul „întrucît cele 300 mil. au fost semnate" [3].

Abia în 1931, guvernul romîn trimite o comisie de experţi la Pilsen pentru controlul materialului prevăzut în contract. Generalul Rudeanu e trimis de guvern să asiste la experienţele de tragere cu tunul de 75 mm. La întoarcere el a raportat că acest tun n-are nici o valoare şi nu îndeplineşte nici una din calităţile tunului modern. Totuşi, guvernul nu a ţinut seama de părerea acestor specialişti ai Ministerului de Război.

Cu toate acestea, guvernul dorea încheierea de contracte fabuloase care să aducă mari profituri capitaliştilor străini, şi implicit şi guvernan-

---

[1] « Monitorul oficial », Dezbaterile Adunării deputaţilor, nr. 52/1935, p. 1443.
[2] « Adevĕrul », 25 martie 1933 (Discursul lui Gr. Iunian în Camera deputaţilor).
[3] Ibidem, 31 martie 1933.

ţilor romîni prin uriaşele comisioane pe care le primeau la încheierea acestor contracte. Fără a ţine seama de greaua situaţie financiară a ţării, de mizeria în care se zbăteau masele muncitoare, guvernul burghezo-moşieresc plătea preţuri uriaşe, mai mari chiar decît i se cereau, pentru a-şi dovedi în acest fel ataşamentul faţă de marele capital monopolist internaţional şi pentru a obţine cîştiguri din ce în ce mai mari de pe urma acestor afaceri.

Din tabloul comparativ redat mai jos, se vede, limpede diferenţa de preţuri între oferta Skodei şi preţurile plătite prin contract de către guvernul romîn[1].

Nr. curent	Denumirea materialului	Preţul contractului nr. 6102/17 martie 1930	Preţul ofertei din 11 iulie 1929	Spor	
				Total	Procent
1	Tun antiaerian 76,5 mm 1 baterie	5 540 000 cr. ceh.	5 320 000 cr. ceh.	220 000 cr. ceh.	4,1%
2	1 proiectil 76,5 mm	1 655 „	1 500 „	155 „	10,3 %
3	Obuzier 150 mm 1 baterie	5 520 000 „	4 960 000 „	560 000 „	11,3%
4	Proiectil de obuzier de 100 mm	1 660 „	1 440 „	220 „	15,3%
5	Proiectil de obuzier de 150 mm	3 790 „	3 065 „	725 „	23,6%

Din simpla cercetare a acestui tablou reiese că preţurile din contractul încheiat cu Skoda erau la diferite articole cu 4,1 %—23,6 % mai mari decît cele prevăzute în oferta prezentată de ea la 4 iulie 1929 guvernului romîn, deci cu 8 luni înainte de încheierea contractului nr. 6102. De altfel, aceleaşi materiale au fost vîndute Iugoslaviei la preţ mult mai mic decît cel cerut statului romîn. Intr-o petiţie trimisă unei persoane cu o înaltă situaţie în stat, Skoda recunoaşte că valoarea materialului prevăzut în contractul romînesc, care corespundea cu materialul din contractul iugoslav, se urca după preţurile din contractul romîn la suma de 716.251.800 coroane cehoslovace, pe cînd după preţurile prevăzute în contractul iugoslav, valoarea acelei furnituri era de numai 563.971.231 coroane. Plusul era de 152.280.569 coroane faţă de contractul iugoslav[2].

Iată de altfel şi diferenţa de preţuri prevăzute în contractul iugoslav şi cel romînesc[3]:

	Preţ iugoslav	Preţ romînesc
Bateria de cîmp	10.550.000 lei	18.800.000 lei
Proiectilul tunului de cîmp	835 coroane	1.235 coroane
Bateria de tunuri antiaeriane	17.496.900 lei	27.700.000 lei
Proiectilul..	5.380 lei	8.325 lei
Bateria de obuziere	9.215.000 lei	16.300.000 lei
Proiectilul acestei baterii	5.530 lei	8.300 lei

[1] « Monitorul oficial », Dezbaterile Adunării deputaţilor, nr. 52/1935, p. 1476.
[2] Afacerea Skoda şi înarmarea ţării, p. 9—10.
[3] « Monitorul oficial », Dezbaterile Adunării deputaţilor, nr. 64/1935, p. 2242.

Examinarea succintă a prețurilor din contractul Skoda ne duce la convingerea fermă că ele au fost în mod ilicit majorate în prejudiciul statului romîn.

Majorarea prețurilor însumează, la valoarea totală a contractului, circa 1½ miliard lei. Misterul dărniciei guvernului național-țărănist a fost lămurit în cadrul procesului lui Seletzki, a campaniei de presă dusă în jurul acestui proces, precum și a anchetei parlamentare întreprinse în legătură cu comenzile date la Skoda. Din toate acestea, reiese în mod limpede că reprezentantul Skodei, izbutise să cîștige „bunăvoința" unor miniștri din guvernul național-țărănesc, a unor parlamentari și chiar a unor elemente din conducerea armatei, împărțind cu dărnicie „comisioane" uriașe.

Pentru a stabili o deplină înțelegere între ei, capitaliștii străini trimit pe Seletzki la Reșița pentru a propune o colaborare în genul celei pe care aceasta o avea cu Vickers. Seletzki cerea Reșiței să preia de formă o parte din comanda de tunuri, pentru a camufla în felul acesta caracterul monopolist al contractului și a ascunde faptul că întreaga comandă mergea în străinătate. Toate aceste manevre aveau ca scop asigurarea pentru uzinele Skoda a unui uriaș contract de furnituri de armament, în valoare de peste 14 miliarde lei.

Tratativele erau destul de înaintate, dar contractul n-a mai putut fi semnat și parafat, din cauza căderii guvernului național-țărănesc în aprilie 1931. După revenirea la guvern a național-țărăniștilor, tratativele pentru preluarea uzinelor Copșa Mică-Cugir au fost reluate. De data aceasta însă, cu totul sub altă formă. Aceste manevre nu dovedeau altceva decît lupta dintre marile monopoluri imperialiste pentru cucerirea pieții romînești.

În decursul anilor 1929—1930, societatea Skoda reușește să acapareze o parte din industria metalurgică din țara noastră. Au fost duse cu „succes" tratativele pentru preluarea „uzinelor metalurgice Ploiești", care au fost cumpărate de Skoda cu circa 50 milioane lei.

Marile monopoluri imperialiste voiau să acapareze întreaga industrie metalurgică din Romînia, pentru a sprijini din plin războiul ce se pregătea împotriva Uniunii Sovietice. În această vreme, relațiile internaționale erau întreținute nu de reprezentanții diplomatici, ci de reprezentanții marilor monopoluri imperialiste care făceau tot ceea ce voiau de comun acord cu guvernanții țărilor în care se găseau. Din declarațiile din Camera deputaților ale lui C. Argetoianu, unul din reprezentanții burgheziei și moșierimii romîne, se vede clar aceasta: „și eu cunosc firme... care au în fruntea lor oameni, care sînt mult mai aproape de oficialitatea țărilor lor, decît înșiși trimișii diplomatici oficiali"[1].

În urma unei percheziții făcute la sediul central al lui Seletzki, au fost găsite o serie de acte compromițătoare despre care a fost încunoștiințat ministrul de justiție — Mihai Popovici. Acesta însă a oprit ancheta și a ordonat comisarilor să părăsească locuința reprezentantului societății Skoda. Între timp, Seletzki a aflat de percheziție și temîndu-se de rezultat

[1] «Adevĕrul», 26 martie 1933.

a înştiinţat pe primul ministru, Iuliu Maniu, care a ordonat lui M. Popovici să oprească cercetările deoarece descinderea „va produce conflict diplomatic şi mai ales acum cînd s-a semnat contractul de armament...“ [1]. În cadrul descinderii făcute la locuinţa lui Seletzki s-au gasit copii de pe contractele Ministerului de Război cu celelalte case furnizoare; tabele cu situaţia calibrului gurilor de foc: foaia calificativă a generalului Amza; copii de pe corespondenţa Ministerului de Război cu direcţiile din interior; copii de pe procesele verbale ale Consiliului Superior al Apărării Naţionale (Arhiva secretă), relatate Serviciului Comercial de la Praga; copie de pe rapoartele Ministerului de Război, însoţită de tabela cu materiale de care armata avea nevoie.

Într-o notă trimisă de Seletzki centralei de la Pilsen, se spunea: „Artileria romînă este fără valoare, dispune de foarte puţine muniţii bune“ [2]. De asemenea, se arată într-o altă scrisoare că Ionescu-Munte, cel care recepţiona armamentul, este omul de încredere al societăţii Skoda [3]. După cum se vede, reprezentantul uzinelor Skoda în Romînia se ocupa nu numai cu plasarea de material stricat şi cu acapararea pieţii romîneşti, dar se ocupa — şi aceasta se pare că era una din ocupaţiile principale — cu spionajul. Pînă în 1933 cînd s-a făcut ancheta cu totul întîmplătoare la reprezentanţa uzinelor Skoda, aceasta reuşise să scape de toate sancţiunile penale pentru manevrele ilegale pe care le făcea, prin acordarea unor uriaşe recompense. Ştirea despre actele de spionaj gasite cu prilejul percheziţiei, a stîrnit un interes deosebit, în special în rîndul liberalilor care se găseau în opoziţe şi erau strîns legaţi de capitalul englez. În acest fel, afacerea a fost adusă în faţa parlamentului care, în cele din urmă, a dispus intentarea unui proces lui Seletzki.

Procesul lui Seletzki începe la 4 august 1933, la secţia I-a a Consiliului de Război al Corpului II Armată. Miniştri, generali, deputaţi, doamne elegante vin să asiste la acest proces care de la început s-a dovedit o sinistră comedie. Seletzki apare în boxă singur fără a fi „însoţit“ de sentinelă. Comisarul regal dă mîna cu acuzatul şi i se adresează politicos: „Domnule Seletzki“. După şedinţă, Seletzki pleacă, împreună cu soţia, într-o elegantă maşină Skoda, tip sport, însoţit doar de un plutonier care îl urma respectuos de la distanţă.

Într-o altă parte a Consiliului de Război, se judeca un alt proces, al ceferiştilor. Acuzaţi de a fi comunişti, muncitorii erau ţinuţi în lanţuri, păziţi de zeci de jandarmi cu baioneta la armă, schingiuiţi şi batjocoriţi pentru că ceruseră dreptul la viaţă. Două procese, două lumi.

Ordonanţa definitivă de dare în judecată a lui Seletzki, era surprinzător de blîndă. Aproape că nu reţinea nici o acuzare împotriva reprezentantului Skodei. Era mai mult o pledoarie. Rechizitoriul primului comisar regal era, şi el, destul de blînd. Totuşi, ruperea sigiliilor puse de autorităţile fiscale la sediul lui Seletzki şi procurarea de acte militare secrete

---

[1] « Monitorul oficial », Dezbaterile Adunării deputaţilor, nr. 64/1935, p. 2250.
[2] « Adeverul », 25 martie 1933.
[3] Ibidem.

nu puteau fi trecute cu vederea. Ruperea sigiliilor era un fapt necontestat. Justificările lui Seletzki erau prea neserioase pentru a putea fi luate în considerație. Deținerea actelor militare de asemenea nu putea fi tăgăduită. Guvernul național țărănist arăta însă toată „bunăvoința" față de Seletzki. Pentru a-i ușura situația, guvernul ridică starea de asediu. E semnificativ faptul că starea de asediu a fost ridicată chiar în ziua începerii procesului. Totul era aranjat pentru ca acuzatul să scape cu o pedeapsă cît mai ușoară, dacă nu cu o achitare. În cursul procesului, apărarea căuta să prezinte pe Seletzki ca o victimă a unor manevre politice. Președintele Curții evită cu grijă orice mărturie care ar fi ieșit din cadrul acuzațiilor de rupere a sigiliilor și de deținere de acte militare secrete. Nimic despre comenzi, nimic despre comisioane, nimic despre cei care au încasat șperțuri uriașe. Se interzice pronunțarea numelor lui Maniu și M. Popovici. Și totuși, din descoperirea corespondenței secrete a lui Seletzki cu centrala și din declarațiile unor militari și oameni politici, care au avut legături cu aceștia, adevărul a ieșit cu prisosință la iveală. Se află cu această ocazie că la trei ani de la încheierea contractului, nu se livrase nimic. Se descoperă de asemenea, în dosarele secrete ale lui Seletzki, un raport al generalului Sică Popescu către Ministerul de Război care cuprindea cifre și date secrete. Un raport al generalului Samsonovici, pe atunci ministru de război, către primul ministru, în care se cerea dărîmarea uzinelor Cugir, — așa cum sunau directivele cercurilor imperialiste străine — este descoperit tot în arhiva reprezentantului uzinelor Skoda din București. Printre altele, fusese găsită o scrisoare a colonelului Popescu care se găsea atunci la Statul Major, prin care cerea de la Skoda un mare comision pentru că înlăturase o fabrică franceză pentru proiectile care ceruse 17 milioane lei. Datorită acestuia, comanda a fost dată Skodei cu 30 milioane lei. O serie de acte compromițătoare care ar fi arătat într-o lumină și mai clară toate manevrele capitalismului străin pentru acaparea pieții romîne de desfacere a armamentului și întreaga corupție și trădare a aparatului de stat burghezo-moșieresc, au fost dosite și mai apoi arse.

Silit de ecoul uriaș produs de această afacere, parlamentul romîn a fost nevoit să deschidă o anchetă parlamentară care a făcut numeroase încercări de a mușamaliza totul. Totuși, opoziția făcută de național-liberali guvernului național-țărănesc și existența în parlament a altor deputați ce se găseau în opoziție față de național-țărăniști, au făcut ca în cele din urmă să iasă la iveală o serie de materiale, care arătau în adevăra a lor lumină, atît pe guvernanții romîni, cît și metodele de jaf și acaparare ale cercurilor imperialiste străine. Majoritatea parlamentului romîn fiind național-țărănistă, s-a încercat să se treacă ușor peste „afacerea Skoda", cum a fost denumită ulterior. Această situație a determinat pe deputatul radical țărănist N. Lupu, care se găsea atunci în opoziție față de guvernul național-țărănesc să denumească în plină ședință Camera deputaților „Camera lui Seletzki" [1]. Și adevărul nu era departe de această afirmație. Dezvăluind starea de teroare în care se găseau masele muncitoare,

[1] N. Iorga, Memorii, vol. VII, p. 76.

deputatul N. Lupu arată : „daca un simplu muncitor și-ar fi permis să rupă niște sigilii sub stare de asediu, nici n-ar mai fi ajuns la Jilava. Ar fi fost împușcat pe loc“ [1]. Intr-o altă cuvîntare, acelaşi deputat arată : „...Din aprilie 1932 erau denunțuri asupra neregulilor acestei administrații. Totuși, timp de un an, în care timp se vînd toate țoalele şi boarfele tuturor țăranilor din țară, cînd perceptorul vinde și cel din urmă purcel al omului, o fabrica care face afaceri de miliarde în țară, nu plătește nici un impozit și-i trebuie statului un an de zile de cercetări ca să ajungă la ce? Nu la încasarea impozitului, ci la dezvăluirea acestui grozav scandal, a acestei afaceri fără pereche în analele corupției tuturor statelor moderne“ [2].

Exprimînd contradicțiile tot mai acute din sînul claselor dominante, înșiși deputații parlamentului burghezo-moșieresc au trebuit să recunoasca starea deosebit de grea în care se găseau masele muncitoare din țara noastra și totala corupție a guvernanților. Pe de altă parte, au fost mulți deputați național-țărăniști care proslăveau activitatea lui Seletzki prin efectul caruia puteau să-și asigure, fără nici o sforțare, sume imense de bani. Unul dintre aceştia, fascistul Ilie Lazăr spunea : „Sînt fericit că am putut să cunosc pe acest om. Declar aici, sus și tare, că nu mulți dintre dvs. sînt de corectitudinea acestui om“ [3]. Sărind în apărarea lui Seletzki, Ilie Lazăr dezvăluia întreaga față hidoasă a parlamentului romîn, compus în marea lui majoritate din escroci, șantajiști, trădători, spioni și agenți ai imperialismului străin. Declarațiile lui Seletzki și corespondența sa cu centrala din Pilsen, dovedesc că parlamentul romîn, ca și guvernul național-țărănist se aflau în întregime la dispoziția imperialismului străin și puteau fi convocate oricînd la reprezentantul uzinelor Skoda. Intr-o scrisoare în limbaj convențional găsită la Seletzki, înainte de a fi trimisă centralei de la Pilsen, se scria : „Avînd în vedere că sesiunea parlamentară se va termina miercuri 1 aprilie, este bineînțeles imposibil ca chestiunea noastră să fie adusa în discuția parlamentului. Din acest motiv *am dispus deci ca în a doua jumătate a lunii mai, parlamentul să fie convocat în vederea legii*“ [4].

Așadar, legile statului romîn erau făcute în birourile somptuoase ale noilor capitaliști străini, la masa cărora conducătorii Romîniei burghezo-moșierești formulau legile pentru acapararea economiei țării și supunerea completă a țării noastre imperialismului internațional. De altfel, după cum se preciza într-o altă scrisoare, reprezentantul Skodei la București cerea direcțiunii comerciale să-i dea o sumă mai mare, pentru a-și putea face o locuință mai bună, în care să poată veni neobservat, cei în legătură cu el.

Conducătorii uzinelor Skoda nu se sfiau să amenințe cu scăderea comisionului pe reprezentanții politici și militari romîni în cazul cînd statul romîn nu va plăti integral și la timp sumele cerute de societate.

Dintr-o scrisoare a lui Seletzki către colonelul Georgescu, principal intermediar între Skoda și Ministerul de Război, reiese destul de clar aceasta:

---

[1] **« Adevĕrul », 22 martie 1933.**
[2] **Ibidem, 25 martie 1933.**
[3] **Ibidem.**
[4] **Ibidem.**

„Veţi primi — spune scrisoarea — asupra comenzii încheiate în legătură cu Ministerul Apărării Naţionale şi care se ridică la 3 miliarde de coroane cehoslovace un comision de 2.250. 00 de coroane cehoslovace, adică 0.75% din valoarea comenzilor, plătibil în 10 ani, în 10 rate egale de 225.000 coroane cehoslovace. Comisionul va fi platibil trimestrial, dar numai după ce statul romîn va fi efectuat plata trimestrială. În cazul cînd valoarea comenzii nu va atinge cifra efectivă, comisionul dvs. va fi scăzut în proporţie cu valoarea comenzii, dar se va ridica tot la 0,75%. În schimb dvs. vă angajaţi a ne susţine din toate puterile negocierile noastre cu Ministerul Apărării Naţionale şi a face să fie acceptate condiţiile ale căror contururi sînt deja menţionate în bruionul de contract supus de noi. Va angajaţi a ne informa întotdeauna despre intenţiile Ministerului Apărării Naţionale în legătură cu comanda, astfel încît să fiu întotdeauna în curent cu comenzile de material pentru armată. Comisionul pentru alte comenzi va fi fixat separat după înţelegerea mutuală" [1].

După cum se vede, metodele de lucru ale uzinelor Skoda erau clare şi precise şi cereau îndeplinirea promptă a sarcinilor pe care le primise aproape toată conducerea Ministerului de Război şi de asemenea conducătorii partidului naţional-ţărănesc.

De altfel, la proces, Seletzki a declarat precis:

„Cu ocaziunea acestei comenzi (de 5 miliarde lei — *St. S.*) a avut legături şi a tratat chestiunea cu d-nii: Iuliu Maniu, V. Madgearu, M. Popovici, general Cihoski, generalul Ştefănescu-Amza şi generalul Samsonovici" [2], ultimii trei, foşti miniştri de război.

M. Popovici, fost vice-preşedinte al partidului naţional-ţărănist şi ministru de justiţie, a fost unul din sprijinitorii principali ai încheierii contractelor de armament. El a încercat prin toate mijloacele să împiedice percheziţia şi desfăşurarea procesului. Cu toate acestea, voind să-l determine şi să pună în joc toată influenţa lui pentru a-l scăpa pe Seletzki, unul din avocaţii acestuia ameninţa că „va destăinui conversaţii prinse la microfon şi fotografii care vor figura în toate cinematografele din lume. Ar avea multe dovezi contra lui M. P.' (adică Mihai Popovici) [3].

Ştiindu-se destul de tare, prin relaţiile pe care le avea, Seletzki s-a purtat la proces cu o îndrăzneală nemaipomenită şi a declarat în legătura cu vina ce-i fusese atribuită:

„Aceasta este nulă, în comparaţie cu dezvăluirea în parlament a secretelor militare" [4]. Adică parlamentul romîn era mai vinovat pentru că aflase secretele militare ale Romîniei, decît reprezentantul imperialiştilor străini, care într-adevăr ştia mai multe secrete militare ale ţării noastre decît însuşi ministrul de război. Problemele mai serioase care priveau economia şi politica Romîniei erau discutate nu în consiliul de miniştri, ci împreună cu consilierii străini reprezentanţi ai marelui capital monopolist internaţional. De altfel Iuliu Maniu, cînd se afla în fruntea guvernului romîn,

---

[1] « Dimineaţa », 30 aprilie 1934.

[2] « Monitorul oficial », Dezbaterile Adunării deputaţilor, nr. 52/1935, p. 1470.

[3] N. Iorga, Memorii, vol. VII, p. 102.

[4] « Monitorul oficial », Dezbaterile Adunării deputaţilor, nr. 63/1935, p. 2212.

declara deschis că „problemele sînt prea importante pentru a fi discutate în consiliul de miniştri".

În perioada cînd criza economică făcea ravagii din ce în ce mai mari în Romînia, clasele dominante aduceau la sapă de lemn masele populare prin „împrumuturile agricole" şi „curbele de sacrificiu", din beneficiul cărora se înfruptau capitaliştii străini şi romîni.

Salariile fuseseră scăzute cu 60%, iar concedierile muncitorilor se ţineau lanţ. Toate acestea erau făcute cu scopul de a asigura plata regulată a împrumuturilor străine, făcute cu scopul menţinerii partidului naţional-ţărănesc la putere. De asemenea, trebuiau plătite con ractele încheiate cu marii capitalişti şi în special cu Skoda, pentru înarmarea Romîniei, împotriva poporului sovietic şi însăşi a poporului romîn.

Fără a ţine seama de situaţia deosebit de grea a Romîniei, imperialiştii străini ridicau pretenţii tot mai mari, pentru îndeplinirea obligaţiilor pe care şi le asumase guvernul romîn.

Aceste pretenţii au fost formulate de Seletzki, care cerea categoric: „Anularea tuturor actelor de sabotaj, ordonate de fostul ministru al apărării naţionale Ştefănescu-Amza şi de d. gen. Rudeanu" [1]. Era vorba de anularea tuturor obligaţiilor pe care statul romîn şi le luase faţă de alte uzine de armament străine, şi care mai apoi au fost anulate, conform pretenţiilor Skodei (generalul Ştefănescu-Amza şi Rudeanu, reprezentau interesele uzinelor Reşiţa, stăpînite de trustul englez Vickers).

Socotindu-se singurii stăpînitori ai ţării, cercurile imperialiste străine cereau guvernului romîn: „Permutarea tuturor generalilor ca de ex. gen. Rudeanu, gen. Partenie, gen. Petrescu, care împreună cu gen. Ştefănescu-Amza au luptat contra tendinţelor partidului naţional-ţărănesc şi care au declarat că toţi membrii guvernului şi generalii care au încheiat contractele, ar trebui în frunte cu d. Maniu să fie trimişi în faţa Curţii Marţiale" [2]. Din însăşi această dorinţă a marilor financiari străini se poate vedea întreaga trădare şi vînzare a ţării de către conducătorii guvernului naţional-ţărănist.

În continuare, uzinele Skoda cereau: „Satisfacţie morală tuturor ofiţerilor care au fost urmăriţi şi pedepsiţi. O declaraţie a guvernului că acesta este de acord ca d. director Seletzki să rămînă şi mai departe ca reprezentantul uzinelor Skoda" [3].

Stăpînii Skodei voiau să impună guvernului romîn pe reprezentantul lor Seletzki, care se dovedise a fi un spion internaţional şi care le reprezenta în cel mai fidel chip interesele. De asemenea, ei aveau „satisfacţii morale" pentru spionii romîni din rîndurile armatei, care trădaseră uzinelor Skoda toate secretele militare ale ţării.

„Cer acordarea de avantaje morale — spunea Seletzki — de compensaţie morală ofiţerilor care au servit interesele casei Skoda şi care au fost persecutaţi" [4].

---

[1] « Adevĕrul », 25 martie 1935 (Declaraţiile lui Gr. Iunian).
[2] Ibidem.
[3] Ibidem.
[4] Ibidem.

De asemenea, pentru a asigura situaţia spionilor din armata romînă, pentru faptele lor de fidelă deservire a uzinelor Skoda, reprezentantul uzinelor Skoda cerea: „doresc să am asigurarea din partea dvs., din partea comandantului Corpului II de Armată, din partea d-lui ministru al armatei, că fapta acestor ofiţeri nu va fi privită ca spionaj, nici nu va fi trecută în foaia calificativă şi nici mutarea din garnizoana Bucureşti nu va fi determinată de acest fapt"[1].

Avînd influenţă şi asupra guvernului cehoslovac, ei l-au determinat pe acesta să decoreze cu „Leul alb", pe ministrul de război al Romîniei (generalul Cihoski), pentru modul cum s-a comportat în afacerea Skoda[2].

S-a văzut că la trei ani de la încheierea contractului nr. 6102, nici o ţeavă de tun nu fusese fabricată pentru Romînia.

Suma de 3.000.000 lei a fost dată de Skoda lui Saligny, care avea trecere la Ministerul de Război, numai pentru a-l „îndulci" pe generalul Amza, care declarase că are obiecţiuni împotriva contractului[3].

În urma descoperirii „afacerii Skoda" guvernul este nevoit să trimită pe colonelul Tătărăscu la Praga pentru a afla cifrul societăţii Skoda cu care s-ar fi putut afla toate manevrele acesteia.

Reprezentantul Skodei — Loewenstein — îi promite acestuia cifrul, însă a doua zi, citind în „Adevĕrul" că guvernul romîn a hotărît eliberarea lui Seletzki, îi refuză cererea. In acelaşi timp, Loewenstein propune guvernului romîn 20 milioane lei, pentru a-l elibera pe Seletzki[4]. Pentru o sumă, care fusese luată de Skoda tot din bugetul statului romîn, se cere eliberarea lui şi posibilitatea de a se întoarce în Cehoslovacia.

De teama de a nu-şi dezvălui legăturile, ceilalţi monopolişti străini n-au mai intervenit în favoarea lui Seletzki pe cale oficială, ci numai pe cale financiară, prin reprezentanţele lor. În parlament s-a arătat rezultatul descinderii făcute la societatea Via, unde s-a constatat că societatea Skoda prin Banca anglo-cehă plătise mai multe sume de bani pe numele lui Bruno Seletzki[5].

În procesul care s-a deschis împotriva lui Seletzki s-a dovedit pe deplin faptul că întreaga conducere a partidului naţional-ţărănist fusese implicată în această afacere.

În momentul descoperirii „afacerii Skoda", şi mai ales atunci cînd aceasta se discuta în parlament, conducătorii naţional-ţărănişti nu s-au sfiit să se declare pe deplin de acord cu faptele tuturor celor implicaţi, şi cu acţiunile lui Seletzki.

În şedinţa Camerei deputaţilor din 27 martie 1935, Maniu spunea:

„Declar în numele meu şi în numele întregului meu guvern, că sîntem solidari cu colegii noştri, în special cu dl. general Cihoski.." [6]. Cum să nu fie de acord, cînd chiar el era vîrît pînă peste cap în această răsunătoare afacere! El nu uita în acelaşi timp să afirme că este de acord cu „colegii"

---

1 „Monitorul oficial", Dezbaterile Adunării deputaţilor, nr. 63/1935, p. 2119.
2 Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva palatului regal. mapa 43, dos. Skoda, p. 14.
3 Ibidem.
4 Ibidem, p. 30.
5 Ibidem, p. 31 bis.
6 „Monitorul oficial", Dezbaterile Adunării deputaţilor, nr. 64/1935, p. 2236.

și în special cu Cihoski, care sub ordinele lui, în calitate de ministru de război, încheiase vestitul contract nr. 6102.

De asemenea, Al. Vaida-Voevod declara într-o scrisoare trimisă președintelui Camerei deputaților: „Vă informez domnule președinte că membrii cabinetului pe care am avut onoarea să-l prezidez în anul 1933, înțeleg sa-și exprime solidaritatea lor cu actul fostului ministru de justiție M. Popovici“ [1]. Nici Vaida-Voevod nu putea fi împotriva acțiunilor uzinelor Skoda și trebuia să fie de acord cu miniștrii care au încheiat această afacere, deoarece fiul său, inginerul Mircea Vaida, „era „plătit“ regește cu zeci de mii de lei pe lună... și pe care patriotul Seletzki a făcut tot ce a putut ca să nu-l scape din mînă“ [2].

Un alt reprezentant al burgheziei și moșierimii implicat în această afacere și care a jucat de asemenea un rol important în încheierea contractului a fost Romulus Boilă, nepotul lui Iuliu Maniu.

Romulus Boilă avea datorii de 41.840.000 lei în 1929, iar în 1931 el ajunge să-și plătească toate datoriile și în plus să-și mărească patrimoniul cu achiziții noi, în valoare de 10.000.000 lei [3].

În timpul discutării „afacerii Skoda“, s-a dovedit faptul că Romulus Boilă a intervenit de mai multe ori pe lîngă președintele Consiliului de Miniștri, Iuliu Maniu, în chestiunile ce interesau societatea Skoda.

De asemenea, a reieșit faptul că la 5 septembrie 1930, Boilă a primit suma de 71.000.000 lei de la Wilhelm Radermacher, în contul uzinelor Skoda.

Din cercetările ulterioare s-au descoperit și unele sensuri reale ale scrisorilor secrete găsite în corespondența lui Seletzki cu centrala de la Pilsen. Unul din membrii cabinetului Iuliu Maniu arăta că: „lemn esc“ însemna ministru de finanțe, „cauciuc“ însemna ministru de război, „usohic“ însemna subsecretarul ministerului de finanțe [4]. În acest fel întreaga afacere fusese descoperită, iar principalii „eroi“ identificați.

Rămasese numai în sarcina comisiei de anchetă parlamentară să stabilească oficial pe principalii vinovați în această afacere. În moțiunea votată de Adunarea deputaților, în 27 martie 1935, se precizează:

„Dl. general Enric Cihoski, fost ministru de război, pentru vina de a fi încheiat și semnat contractul nr. 6102 din 17.III.1930 pentru procurarea de armament fără paza formelor legale și fără consultarea organelor competente, precum și de a fi desconsiderat imperativele legii în legătură cu industria națională de armament.

D. M. Popovici, fost ministru de justiție, pentru vina de a fi cauzat, prin intervenția sa neîngăduită de lege, întreruperea cercetărilor întreprinse de organele fiscului și ale parchetului militar la reprezentanța uzinelor Skoda în noaptea de 10.III.1933, întrerupere care a permis ruperea sigiliilor și dosirea probelor din care s-ar fi putut identifica toți cei vinovați

---

1 « Monitorul oficial », Dezbaterile Adunării deputaților, nr. 64/1935, p. 2236.
2 Al. V. Cazimir, Afacerea Skoda pe înțelesul tuturor. București, 1935, p. 17.
3 « Monitorul oficial », Dezbaterile Adunării deputaților, nr. 52/1935, p. 1464.
4 « Dimineața », 30 aprilie 1934.

de a fi traficat în prejudiciul țării cu prilejul încheierii contractului nr. 6102"[1].

Desigur că în această acuzare formulată de comisia de anchetă a Camerei deputaților, nu erau trecuți toți cei vinovați, și în primul rînd, conducătorii acestora, Iuliu Maniu și fostul rege Carol al II-lea. Dar și așa, această acuzare a rămas numai pe hîrtie și nu a avut nici o urmare pentru toți acei care au ajutat și au contribuit la acapararea industriei metalurgice din Rominia de către uzinele Skoda.

În raportul său făcut în Camera deputaților în legătură cu „afacerea Skoda", deputatul A. Bentoiu reda versurile unui poet, care în puține cuvinte caracteriza întreaga mîrșăvie a acestei afaceri. El cita:

« Virtute, crimă ce să fie ?
Nici chiar Seletzki nu mai știe
Dar țara care a plătit
E sigur că s-a păcălit »[2].

Descoperirea „afacerii Skoda" a arătat că nu numai reprezentanții partidului național-țărănist tratau cu imperialiștii străini vînzarea bogățiilor țării și suprimarea independenței sale. Toți reprezentanții burgheziei și moșierimii romîne, perindați la conducerea statului romîn, au mers pe aceeași linie, de trădare a intereselor poporului romîn și de înarmare a țării, în vederea participării la războiul antisovietic. La începutul anului 1934, se găsea la conducerea statului romîn partidul național-liberal, care a continuat să meargă pe același drum ca și celălalt partid al burgheziei și moșierimii romîne.

În anul 1935, în urma încetării discuțiilor asupra „afacerii Skoda", guvernul liberal a început tratative cu aceleași uzine Skoda, pentru înarmarea Romîniei. E drept că orientarea spre fascism a Romîniei și pregătirea febrilă a războiului antisovietic, au făcut pe guvernanții național-liberali, să nu mai stea pe gînduri și să încheie un nou contract cu aceleași uzine, care înșelaseră ani de-a rîndul statul romîn și de pe urma activității cărora bugetul Romîniei fusese micșorat cu miliarde întregi de lei.

Noul contract încheiat de guvernul liberal romîn cu uzinele Skoda avea aproape aceleași clauze ca și vechiul contract nr. 6102, încheiat de național-țărăniști.

În noul contract încheiat la 24 februarie 1935 se prevedea la punctul 3: „prețurile unitare ale materialelor și munițiilor ce vor fi furnizate, în virtutea noului contract vor fi identice cu cele prevăzute în vechiul contract nr. 6102"[3].

În ce privește condițiile de plată, contractul prevedea la punctul 4: „condițiile de plată ale noului contract vor fi analoge acelora convenite prin contractul 6102"[4]. Adică statul romîn se obligă să plătească aceleași sume enorme pentru armament și în afară de aceasta trebuiau plătite din nou noi sume pentru același vechi contract încheiat de guvernul romîn, plătit de guvernul romîn, dar neexecutat de uzinele Skoda.

---

[1] « Monitorul oficial », Dezbaterile Adunării deputaților, nr. 64/1935, p. 2254.
[2] Ibidem, p. 2237.
[3] Ibidem, nr. 63/1935, p. 2187.
[4] Ibidem.

In momentul cînd s-a încheiat noul contract cu Skoda, s-a văzut:

1. Că s-a tratat cu același furnizor imoral și corupt.

2. Modelele de tunuri cerute prin noul contract erau exact aceleași ca în contractul din 1930 și chiar s-au preluat un număr de baterii, care erau fabricate în baza vechiului acord.

3. S-au dat prețuri unitare identice cu cele prevăzute în 1930.

4. Reducerea globală de 15%, era rezultatul schimbării metodei de finanțare, care implica acum prin suplimentul de garanții acordat uzinelor de către guvern și prin emiterea bonurilor de tezaur, o scădere a creditului nostru în străinătate[1]. Iată, așadar, ce a însemnat și cel de al doilea contract încheiat de guvernul național-liberal cu societatea Skoda.

Cu tot succesul obținut de Skoda, în urma încheierii contractului din 1935 cu guvernul național-liberal, totuși ea se găsea într-o situație grea datorită concurenței făcută de capitalul englez. Pentru rezolvarea acestor divergențe, uzinele Skoda doreau o împăcare cu Vickers. Se propune ca Skoda să rămînă cu numai 2/3 din comenzi, iar restul de 1/3 să fie executat în țară de Reșița, cu colaborarea trustului Vickers. In cele din urmă, conducătorul Reșiței ia contact cu directorul Skodei — Fialla — pentru a ajunge la o înțelegere, care se perfectează în 1936, în urma unui acord încheiat pe plan internațional. Vickers a cedat Skodei o parte din participațiile pe care le avea în industria metalurgică din Romînia, inclusiv Reșița și Copșa Mică-Cugir[2]. In urma acestor acorduri, Romînia burghezo-moșierească, își intensifică acțiunea de înarmare împotriva Uniunii Sovietice.

Pe plan internațional, se intensificau de asemenea acțiunile de pregătire a războiului antisovietic, care începuseră încă din timpul crizei economice mondiale.

Au loc conferințele pentru realizarea pan-Europei sub conducerea Franței. Conferința balcanică de la Atena pentru crearea Uniunii balcanice antisovietice, formarea blocului antisovietic al statelor agrare din Europa, conferința Micii Antante, urmată de conferința militară de la București, tratativele de la Chequers, planul Hoover etc. Sub conducerea Franței s-a consolidat alianța militară între Polonia și Romînia împotriva Uniunii Sovietice.

In Romînia se construiesc noi linii strategice, precum și noi baze navale sub conducerea amiralității engleze.

Sub conducerea marilor puteri imperialiste se întăresc legăturile fasciste, stabilite între Iugoslavia, Romînia, Polonia și Finlanda, pentru înăbușirea în sînge a mișcării revoluționare în plin avînt și în același timp pentru organizarea și mai febrilă a intervenției armate împotriva U.R.S.S.

Pe cînd sute de mii de muncitori și țărani erau expuși celei mai negre mizerii și morții lente de foame, burghezia și moșierimea romînă cheltuiau noi miliarde pentru pregătirea războiului antisovietic. Intr-un document publicat de P.C.R. în 1931 se definea precis rolul rezervat Romî-

[1] « Monitorul Oficial », Dezbaterile Adunării deputaților, nr. 64/1935, p. 2256.
[2] Ibidem.

niei de puterile imperialiste: „Romînia — se spunea în document — joacă un rol de frunte, sub comanda directă a marilor puteri imperialiste, în pregătirea intervenţiei armate ca avantpost al capitalismului împotriva socialismului. Imperialiştii romîni, ca vasali ai puterilor mari imperialiste, au rolul de a provoca sub orice pretext dezlănţuirea războiului contra U.R.S.S. şi de a arunca sute de mii de muncitori şi ţărani în prima linie a noului măcel contrarevoluţionar ce se pregăteşte..." [1].

Această politică iniţiată de marile puteri imperialiste era cu totul adusă la îndeplinire de către guvernul naţional-ţărănist, care se supusese cu totul marelui capital internaţional, socotind că acesta (partidul naţional-ţărănist), „reprezintă mai bine interesele lui în Romînia" [2]. Caracterizînd precis politica partidului naţional-ţărănist, partidul comunist din Romînia arăta într-un document publicat în 1932: „Toată politica guvernului naţional-ţărănesc a fost o politică de „tîrîre pe brînci" în faţa experţilor străini..." [3].

În Romînia burghezo-moşierească, numai Partidul Comunist din Romînia a luptat pentru organizarea tuturor muncitorilor şi ţăranilor muncitori, împotriva pregătirilor războinice ale claselor dominante. P.C.R. a demascat continuu politica de înrobire a ţării, dusă de reprezentanţii claselor dominante, în faţa marelui capital monopolist internaţional. El a chemat muncitorimea să se opună planurilor războinice ale imperialismului romîn. În tot acest timp masele muncitoare conduse de P.C.R. şi-au arătat neţărmurita dragoste şi încredere în Uniunea Sovietică şi au luptat pentru zădărnicirea planurilor războinice ale guvernelor ţărăniste şi liberale fasciste.

Atitudinea muncitorilor romîni, faţă de înarmarea ţării în vederea pregătirii războiului antisovietic, a fost arătată într-un document publicat de P.C.R. în 1932. Referindu-se la neplata salariilor muncitorilor şi la uriaşele sume cheltuite de guvern pentru înarmare, documentul spune: „Toate acestea în timp ce salariile pensionarilor, văduvelor şi invalizilor de război, nu s-au plătit de 6 şi 7 luni de zile!". Şi mai departe, referindu-se la comanda armamentelor în străinătate, se spune: „Pentru cine s-au adus tunuri şi mitraliere? Pentru apărarea intereselor noastre, a muncitorilor, funcţionarilor şi pensionarilor săraci? Nu, tovarăşi! Tunurile şi mitralierele au fost comandate pentru a *ne îneca în sînge pe noi, muncitorii de la oraşe şi sate, cînd cerem drepturile noastre!* Tunurile şi mitralierele sînt comandate, pentru că bancherii, fabricanţii şi moşierii vor să ne trimită la *un nou război contra fraţilor noştri din Uniunea Sovietică, care nu cunosc nici ce-i scădere de salarii, nici şomaj, pentru că ei clădesc socialismul în ţara care a devenit patria tuturor muncitorilor şi ţăranilor săraci din lumea întreagă*" [4].

---

[1] Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia, 1929—1933. Ed. de stat pentru literatură politică, 1954, vol. III, partea I, p. 488.
[2] Ibidem p. 36.
[3] Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia, Ed. P.M.R., 1951, p. 160.
[4] Ibidem, p. 141.

Muncitorimea din țara noastră nu dorea război, nu dorea înarmarea țării împotriva Uniunii Sovietice. In tot acest timp, clasa muncitoare organizată și mobilizată de Partidul Comunist a luptat necontenit împotriva politicii claselor dominante de înrobire a țării în favoarea imperialismului străin, cu sprijinul căruia se mai puteau menține încă la putere. Împotriva politicii claselor dominante și în special împotriva politicii partidului național-țărănist, au avut loc uriașele lupte revoluționare ale proletariatului romîn, de la începutul anului 1933. Ele au rasunat pînă departe în străinatate și au silit guvernul reacționar al burgheziei și moșierimii romîne să renunțe la o serie de măsuri fasciste pe care le pregăteau, pentru deplina înrobire a poporului și a Romîniei.

„Afacerea Skoda" a fost una din multiplele mașinațiuni întreprinse de burghezia și moșierimea romînă cu scopul de a pune Romînia cu totul la dispoziția imperialismului străin. În acest fel, exploatatorii romîni își consolidau pozițiile, cu prețul trădării intereselor poporului romîn. Totala dependență a burgheziei și a moșierimii romîne de marele capital monopolist internațional a dus la fascizarea Romîniei, la aplicarea unor măsuri din ce în ce mai reacționare, cu scopul de a înăbuși orice încercare de împotrivire din partea poporului romîn.

In perioada de guvernare a partidului național-țărănist care devenise cel mai reacționar reprezentant al burgheziei și moșierimii romîne, partid ai cărui conducători se orientau net spre fascism, au fost luate o serie de măsuri economice și politice, care au adus Romînia într-o totală dependență față de marile cercuri imperialiste.

„Afacerea Skoda" a demonstrat încă odată că partidele burghezo-moșierești, național-țărănist și național-liberal, nu erau decît agenturi ale cercurilor imperialiste străine în Romînia și serveau cu un deosebit zel interesele acestora, care, bineînțeles, se împleteau cu interesele de clasă ale imperialismului romîn.

In decursul procesului a fost demascată toată corupția aparatului de stat burghezo-moșieresc, legiferarea spionajului și a trădării de țară. Prin încheierea contractelor cu societatea Skoda, Romînia a fost prădată de uriașe sume de bani care, stoarse de pe spinarea maselor muncitoare, se îndreptau spre buzunarele imperialiștilor străini.

În afară de faptul că burghezia și moșierimea romînă se înarmau de pe urma acestor contracte împotriva Uniunii Sovietice și chiar împotriva poporului romîn, guvernanții romîni cîștigau suma fabuloase din „afacerea comisioanelor".

Împotriva burgheziei și moșierimii romîne, ca și împotriva reprezentanților acestora, s-a concentrat întreaga ură a poporului romîn, în fața căruia Congresul al V-lea al Partidului Comunist din Romînia pusese sarcina desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și a lichidării orînduirii de stat burghezo-moșierești.

АСПЕКТЫ ВООРУЖЕНИЯ БУРЖУАЗНО-ПОМЕЩИЧЬЕЙ РУМЫНИИ ПРОТИВ СОВЕТСКОГО СОЮЗА В ПЕРИОД МИРОВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА (1929 — 1933)

(ДЕЛО ШКОДЫ)

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В настоящей работе автор разоблачает политику экономического и политического подчинения Румынии империалистическим трестам и крупным концернам. В период прихода к власти фашистов в Германии, фашистские силы в Румынии крепнут и пытаются дать внешней политике страны новое направление, благоприятное гитлеровской Германии. В то же время фашисты ведут ожесточенную кампанию по вооружению страны для войны против СССР.

С этой целью, правительства, сменявшиеся у власти в Румынии в период мирового экономического кризиса и после него, заключили ряд контрактов с крупнейшими оружейными заводами Европы. Эти контракты совершенно закабаляли румынское государство, так как по ним платились баснословные суммы, выжатые из трудящихся для удовлетворения империалистических стремлений румынской буржуазии и помещиков.

Таким образом, через заводы Решица была заключены контракты на поставку оружия с английскими заводами Викерс и позднее с чехословацкими заводами Шкода, контролируемыми французским капиталом через посредство Banque'de l'Union Parisienne, а также с крупнейшим французским оружейным трестом Шнейдер Крезо. Вся Европа была разделена на « сферы влияния », распределенные между оружейными заводами, контролируемыми Union Européenne. Заводам Шкода была предоставлена монополия снабжения оружием восточной Европы, а западная зона была отведена заводам Шнейдер Крезо.

Румыния таким образом подпадала под сферу влияния заводов Шкода,. располагавших по собственному усмотрению ее вооружением, так как ни один заказ на оружие не мог быть дан ею другим заводам без согласия заводов Шкоды. В результате такого распределения сфер влияния, Румынией был заключен с заводами Шкода контракт № 6102 от 17 марта 1930 г,. согласно которому все снабжение Румынии оружием отдавалось в руки иностранных империалистов. На основании этого контракта, а также на основании других, предыдущих контрактов, вся внешняя и внутренняя политика Румынии была подчинена империалистам, которые могли бы располагать в течение 40 лет ее вооружением и открыто вмешиваться в ее внутренние дела.

Однако через 3 года после заключения этого контракта открылась вся низость, бесстыдство и шантаж буржуазно-помещичьих правителей Румынии, продавших интересы страны. Обнаружилось также, что буржуазно-помещичий парламент был ничем иным как социальным орудием в руках иностранных империалистов. Разоблачение всей подкупности господствующих классов старой Румынии привело не к наказанию виновных, а к заключению нового контракта с заводами

Шкода на тех же закабаляющих условиях. Не подлежит сомнению, что общие с иностранными империалистами интересы буржуазии и помещиков Румынии вели их по одному и тому же пути — пути вооружения, имевшего целью развязать войну против СССР.

QUELQUES ASPECTS DE LA COURSE AUX ARMEMENTS DIRIGÉE CONTRE L' U.R.S.S. DANS LA ROUMANIE DES BOURGEOIS ET DES PROPRIÉTAIRES FONCIERS PENDANT LA CRISE MONDIALE DE 1929 À 1933

(L'AFFAIRE SKODA)

(RÉSUMÉ)

Dans ce travail, l'Auteur dévoile les menées de subordination de l'économie et de la politique de la Roumanie aux trusts et aux grandes compagnies impérialistes. Au moment de l'avènement du fascisme en Allemagne, les éléments fascistes affermissent leur situation en Roumanie aussi et cherchent à imprimer un autre cours à la politique étrangère du pays, cours favorable à l'Allemagne hitlérienne. Une campagne éhontée est menée pour l'armement du pays en vue d'une guerre contre l'U.R.S.S.

Dans ce but, les gouvernements qui se succèdent à la tête du pays pendant la crise économique mondiale, et après cette période, concluent toute une série de contrats avec les plus grandes usines d'armement d'Europe. Ces contrats étaient extrêmement onéreux pour l'État roumain. Les sommes fabuleuses qu'ils exigeaient étaient extorquées au peuple travailleur pour satisfaire aux tendances impérialistes de la bourgeoisie et des grands propriétaires fonciers de Roumanie.

De tels contrats furent signés avec les usines anglaises „Vickers", par l'intermédiaire des usines de Reşiţa, et, plus tard, avec les usines tchèques „Skoda", contrôlées par le capital français par l'entremise de la „Banque de l'Union Parisienne" et du grand trust français „Schneider" du Creusot. L'Europe était divisée en „sphères d'influence", réparties entre les diverses usines d'armement contrôlées par l'„Union Européenne". Aux usines „Skoda" était échue l'exclusivité de la fourniture d'armements à l'Europe orientale, la zone occidentale étant réservée aux usines „Schneider" du Creusot.

La Roumanie tombait donc dans la zone d'influence des usines Skoda qui avaient pleins pouvoirs sur l'armement du pays. En effet, la Roumanie ne pouvait passer nulle commande d'armements à d'autres usines sans l'assentiment des établissements Skoda. Par suite de la répartition des sphères d'influence, la Roumanie conclut avec les usines Skoda le contrat n° 1102, du 17 mars 1930, qui faisait des impérialistes étrangers les fournisseurs exclusifs de la Roumanie en matière d'armements. Ce contrat, tout comme ceux qui ont suivi, subordonnait la politique étrangère et intérieure du pays aux impérialistes qui acquéraient ainsi le contrôle de l'armement de la Roumanie pour une période de 40 ans et s'immisçaient ouvertement dans les affaires intérieures du pays.

Mais, trois ans après la conclusion de ce fameux contrat, toute l'ignominie de l'affaire, les abus et les chantages. furent dévoilés, révélant que les intérêts nationaux du pays avaient été vendus par les gouvernants de la Roumanie des bourgeois et des propriétaires fonciers. Le fait que le parlement des bourgeois et des propriétaires fonciers n'était qu'un instrument social aux mains des impérialistes étrangers devint ainsi évident. La corruption qui régnait au sein des classes dominantes de la Roumanie de l'ancien régime, une fois dévoilée, aurait dû entraîner le châtiment des coupables. Néanmoins, le résultat fut la conclusion d'un nouveau contrat, pour la fourniture d'armements, avec ces mêmes usines Skoda, contrat signé cette fois-ci par le parti national libéral et dans les mêmes conditions avilissantes. Il est évident que la communauté d'intérêts entre la bourgeoisie et les propriétaires fonciers roumains, d'une part, et les impéralistes étrangers, de l'autre, les orientait vers un même but : armement, en vue de déclencher la guerre contre l'U.R.S.S.

STUDII
Revistă de istorie
Anul VIII, nr. 4, 1955

CU PRIVIRE LA LEGĂTURILE LUI GHEORGHI DIMITROV CU MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ DIN ROMÎNIA 1912—1917

DE

ACAD. P. CONSTANTINESCU-IAȘI

In zilele de 28—29 iunie și la 1 iulie 1912 a avut loc la București cel de-al doilea congres al partidului social-democrat romîn și al patrulea congres al Uniunii generale a sindicatelor, eveniment însemnat în viața muncitorească din Romînia. Cu doi ani mai înainte se puseseră bazele partidului socialist, întrunind forțele vechi răzlețite după trădarea conducerii din 1899, — elementele cele mai conștiente ale clasei muncitoare. Deși partidul socialist romîn era dominat de ideile reformiste ale Internaționalei a II-a, în sînul său exista un curent de stînga în frunte cu muncitorii I. C. Frimu, Al. Constantinescu, Ștefan Gheorghiu și alții. Legăturile cu partidele socialiste de la sudul Dunării, îndeosebi cu partidul „strîmților" (tesneaki) din Bulgaria au avut darul să întărească curentul revoluționar printre socialiștii romîni. Unul din conducătorii „strîmților" era pe atunci Gheorghi Dimitrov, președintele Uniunii generale a sindicatelor muncitorești încă din 1905.

Deși numai în vîrstă de 30 de ani, era cunoscut nu numai în Balcani, dar și în întreaga mișcare muncitorească internațională: cu un an mai tîrziu, în 1913, Dimitrov intră ca deputat în parlamentul bulgar, pionier sub această formă de activitate în tot sud-estul european. El este delegatul partidului „strîmților" la congresul de la București, călcînd, după cît se pare, pentru prima oară pe pămîntul țării noastre, a cărei viață o cunoștea destul de bine.

De la București, Dimitrov trimite în fiecare zi cîte o scrisoare ziarului „Rabotniceski vestnik" organul comitetului central al partidului social-democrat „strîmții"; aceste scrisori — șapte în total — au fost publicate în numerele 191—198, de la 3 la 11 iulie 1912, apoi editate sub titlul „Scrisori din Romînia". Prima scrisoare, din ajunul congresului,

cuprinde date interesante despre „Romînia muncitoare şi industrială“ [1], bazate pe cunoaşterea serioasă a izvoarelor şi dovedind interesul lui Gh. Dimitrov faţă de situaţia din Romînia. A treia scrisoare, de la 29 iunie, se ocupă de „Situaţia partidului şi a sindicatelor“ [2], celelalte se ocupă cu lucrările congresului.

Prin prezenţa lui Dimitrov la congres, ca şi a altor trei delegaţi străini (Serbia, Austria şi Ungaria), congresul înseamnă „prima manifestare internaţională în Romînia“, aşa cum se subliniază în articolul de fond al foii partidului [3].

In cea de a doua scrisoare a sa, de la 29 iunie, Dimitrov descrie lucrările primei zile a congresului. Aprecierile sale cu care începe scrisoarea, dovedesc o bună informaţie asupra situaţiei muncitoreşti din Romînia.

„Actualul congres al tovarăşilor romîni este al doilea în ordinea congreselor ordinare. In anul 1906 s-a ţinut prima conferinţă sindicală. In 1907 s-a ţinut a doua conferinţă, iar în 1908 a treia conferinţă, la care, în afară de sindicate, au participat şi grupele politice socialiste organizate. In anul 1910 a avut loc primul congres social-democrat (partid şi sindicat), cînd s-a format definitiv partidul social-democrat, care se deosebeşte de vechiul partid social-democrat format mai ales din intelectuali, printre care foarte mulţi erau carierişti, asemănători politicienilor noştri; noul partid se trage din sînul sindicatelor muncitoreşti şi se sprijină pe mişcarea muncitorească.

Ca şi în Serbia, Bosnia şi Herţegovina, partidul social-democrat romînesc s-a format mai tîrziu, la şase ani după înfiinţarea sindicatelor muncitoreşti. Ca urmare a acestui fapt, relaţiile dintre sindicat şi partid sînt nu numai foarte strînse, dar ceva mai mult, între aceste două aripi ale mişcării există legături organice. In organizaţia lor nu s-a ajuns încă la individualizarea necesară şi nici la delimitarea domeniilor lor de activitate.

Şi congresul actual al tovarăşilor romîni este comun partidului şi sindicatelor. Participă 96 delegaţi, dintre care 69 sindicalişti, 21 oameni de partid, cîte un delegat din partea redacţiei şi administraţiei organului partidului şi sindicatelor, „Romînia muncitoare“, 1 delegat al editurii socialiste şi 3 tineri muncitori, delegaţi ai organizaţiei muncitoreşti de tineret. Din toţi delegaţii numai 6 sînt intelectuali“ [4].

In prima zi a congresului, după cuvîntarea de deschidere a preşedintelui congresului, ia cuvîntul şi Gheorghi Dimitrov. In rezumat — după cum se relatează în „Romînia muncitoare“ [5] — Dimitrov a spus: „Ne desparte Dunărea şi nu ne cunoaştem. Cunoaştem, şi noi şi voi, în toate amănunţimile mişcările muncitoreşti din apus, şi noi atît de aproape nu dorim să ne cunoaştem.

---

[1] Gheorghi Dimitrov, Săcinenia, Sofia, 1952, vol. I, p. 207—213.
[2] Ibidem p. 218—223.
[3] «Romînia muncitoare», 8 iulie 1912.
[4] Gheorghi Dimitrov, op. cit., vol. I, p. 214—215.
[5] Date şi în «Calendarul muncii pe 1913», Bucureşti, 1913, p. 63—65; de asemenea broşura: Dezbaterile Congresului, Bucureşti, 1912.

În Bulgaria, deşi industrialismul nu este dezvoltat, şi proletariatul puţin numeros, totuşi mulţumită socialismului revoluţionar şi propagandei întinse ce am făcut, am reuşit să avem o mişcare puternică.

În sindicate avem 8000 de membri, iar în partid 3000 de membri cu cotele la curent. Avem un organ cotidian cu un tiraj de 8000 de foi şi o revistă cu 1300 de abonaţi. Librăria partidului dă un venit de 400.000 de leva, iar tipografia un venit de 100.000 de leva. În curînd vom avea o Casa a Poporului, pentru a cărei înfăptuire toţi membrii organizaţiilor fac mari sacrificii.

Mişcarea socialistă din Bulgaria a fost mai mult o mişcare de intelectuali, ca şi mişcarea din trecut din Romînia, şi numai dupa 1904 devine o adevărată mişcare proletară.

Legăturile dintre noi ar trebui să fie mai strînse. Sîntem aşezaţi în drumul statelor mari, care de ani de zile urmează o politică potrivnică intereselor popoarelor noastre. Se pregătesc noi cuceriri în Balcani şi statele balcanice, conduse de guverne naţionale ce ignorează interesele masei.

Făcîndu-ne datoria şi muncind fără preget, vom dărîma Bastilia modernă a Orientului şi vom face sa triumfe cauza proletariatului".

Au urmat lucrările congresului, care s-au ocupat, în afara dărilor de seamă asupra activităţii partidului, Comisiei generale a sindicatelor, presei şi editurii — şi cu alte probleme, ca tactica mişcării, votul universal etc.

Pentru a se vedea spiritul care domnea atunci printre membrii mişcării muncitoreşti menţionam două atitudini, exprimînd cele doua curente ce se întîlneau în sînul partidului şi sindicatelor: revoluţionar şi oportunist-reformist. La punctul din ordinea de zi „reorganizarea", care a prilejuit cele mai multe discuţii, reprezentantul tipic al demagogiei şi reformismului, trădătorul de mai tîrziu Gh. Cristescu, susţinea, între altele, reorganizarea prin „vizitarea muzeelor şi înfiinţarea şcolilor de gimnastică". El este imediat dezaprobat cu energie de unul din delegaţi care era de altfel de acord cu majoritatea congresiştilor [1].

Împotriva reformiştilor s-au ridicat elementele de stînga. În cuvîntul său, Ştefan Gheorghiu, delegatul muncitorilor din Prahova, spune categoric: „Nu există o conştiinţă socialistă. Sînt cluburi socialiste, în care membrii habar n-au de socialism... Nefăcîndu-se o propagandă continuă şi sistematică, muncitorimea rămîne în aceeaşi stare de ignoranţă" [2].

În scrisoarea sa de la 1 iulie, prin care face o dare de seamă asupra lucrărilor congresului din ziua respectivă, Dimitrov a combătut pe reprezentantul social-democraţiei reformiste bulgare. Totodată Gh. Dimitrov arată: „Congresul şi-a arătat printr-o rezoluţie simpatiile sale fierbinţi faţă de proletariatul bulgar şi i-a urat deplină unitate, bineînţeles unitate muncitorească socialistă, pe care socialiştii romîni, pînă la urmă, au realizat-o cu mare succes în sînul proletariatului romîn şi pentru care partidul nostru se străduieşte de ani de zile" [3].

---

[1] «Romînia muncitoare», nr. 51—52, p. 4.
[2] În ziua a doua a Congresului este anunţat celălalt delegat bulgar A. Cristof, reprezentînd pe socialiştii bulgari «largi» (şiroki) cum se numeau reformiştii.
[3] Gh. Dimitrov, op. cit., vol. I, p. 225.

Congresul mai votează o altă moţiune, în care se spune: „Congresul trimite eroicului proletariat rus în luptă, salutul frăţesc şi urări de izbîndă cît mai apropiată a revoluţiei din Rusia, în interesul proletariatului mondial şi îndeosebi a proletariatului din Orientul Europei".

Pentru caracterizarea lucrărilor congresului, credem nimerit să reproducem un pasaj sugestiv din scrisoarea lui Dimitrov din iulie: „Deosebit de vii şi fructuoase au fost discuţiile referitoare la organizare şi la tactică. Peste 20 de oratori, în exclusivitate muncitori, au participat la aceste discuţii.

O impresie extraordinar de frumoasă a făcut faptul că delegaţii muncitori care au vorbit în diferite probleme, — aproape toţi foarte buni oratori, — au reuşit să se descurce relativ uşor şi just în problemele multiple şi complicate ale organizării şi tacticii mişcării muncitoreşti care nu sînt încă suficient de clare în Romînia.

Congresul a luat toate hotărîrile importante în unanimitate, deşi mişcarea muncitorească romînă se găseşte astăzi într-o perioadă grea, acum cînd de fapt ia naştere ca organizaţie.

Este necesar să se sublinieze că în discuţii, tovarăşii romîni foarte des au dat ca exemplu organizaţia şi activitatea noastră, fapt care într-adevăr trebuie să ne întărească şi mai mult credinţa că sîntem pe drumul cel bun şi să ne dea un imbold şi mai puternic de a merge pe acest drum încercat şi încununat, care duce cu succes la independenţă politică, la organizare sindicală şi la lupta de clasă de sine stătătoare a proletariatului" [1].

În aceeaşi scrisoare, Dimitrov relatează despre expoziţia de „literatură socialistă din Balcani", organizată cu prilejul congresului: „Au fost expuse ziare, manifeste, broşuri şi alte publicaţii ale partidelor şi sindicatelor din Romînia, Rusia, Bucovina, Serbia şi Bulgaria. Cu un deosebit interes tovarăşii romîni au consultat formularele expuse de administraţia noastră sindicală. Aceeaşi administraţie va fi introdusă şi în sindicatele de-aici, mîine se vor deschide congresele profesionale ale metalurgiştilor şi ale muncitorilor cizmari şi cojocari" [2].

Despre aceste congrese Dimitrov relatează în ultima sa scrisoare, de la 3 iulie 1912 [3].

În zilele de 6, 7 şi 8 iulie 1915 are loc la Bucureşti a doua conferinţă socialistă interbalcanică, la care iau parte delegaţi din Romînia, Bulgaria şi Grecia. Cu această ocazie Gh. Dimitrov va călca pentru a doua oară, ca delegat al „strîmţilor" pe pămîntul ţării noastre. În lipsa delegaţilor Serbiei, în plină invaziune austro-ungară, conferinţa proclamă pe conducătorul socialiştilor sîrbi drept preşedintele de onoare al conferinţei, „regretînd adînc absenţa delegaţiunii sîrbe" — cum se spune în telegrama conducerii socialiste sîrbe în refugiu [4].

[1] Gh. Dimitrov, op. cit., vol. I, p. 226.
[2] Ibidem, p. 227.
[3] Ibidem, p. 238—241.
[4] «Lupta», Bucureşti, 8 iulie 1915.

Din delegaţia romînă făceau parte, între alţii: Al. Constantinescu şi D. Marinescu; din delegaţia Bulgariei: D. Blagoev, S. Kirkov, V. Kolarov, Gh. Dimitrov — deputaţi, şi C. Ticev, avocat. Gh. Dimitrov reprezenta şi comisia generală a sindicatelor din Bulgaria.

Şi de data aceasta se păstrează două documente de la Gh. Dimitrov în legătură cu activitatea sa la Bucureşti: o informaţie asupra conferinţei, care apare în „Rabotniceski vestnik" de la 9 iulie 1915 şi cuvîntarea sa ţinută la mitingul de la Sofia, din 9 iulie, apărută sub titlul „Însemnătatea celei de a doua conferinţe balcanice" în „Rabotniceski vestnik" de la 12 iulie [1]. Delegaţii bulgari reprezentau numai pe socialiştii „strîmţi".

Ordinea de zi a conferinţei, care se ţinea în plin război mondial, se ocupa de „mijloacele pentru propagarea ideii Federaţiunii balcanice" şi „partidele socialiste din Balcani şi restabilirea Internaţionalei socialiste".

Intrîndu-se în dezbateri, de la început se alege o comisie pentru redactarea unei declaraţii de principii, care să formuleze baza lucrărilor conferinţei. Participarea delegaţiei bulgare la lucrări a fost foarte activă, îndeosebi a lui Vasil Kolarov şi Gheorghi Dimitrov; primul a intrat în comisia amintită. Dimitrov intervine activ în discuţii. Astfel, el este împotriva fixării unei alte zile, 4 august, în loc de 1 mai, ca zi a Federaţiei balcanice, ca un semn de protest împotriva războiului — propunere facută de delegatul romîn, dar respinsă de conferinţă.

O altă propunere — ca în biroul permanent al Federaţiei să nu intre reprezentanţi ai sindicatelor, „întrucît ele nu urmăresc un scop socialist ca partidele", primeşte un răspuns prompt din partea lui Dimitrov. El spune: „e drept că sindicatele au scop deosebit, dar după cum ele luptă alături de partidele socialiste împotriva războiului, ele trebuie deci să facă parte din biroul federal" [2].

În aceeaşi şedinţă se alege o comisie care să redacteze moţiunea, luînd ca bază propunerile partidelor romîn şi bulgar; în comisie este ales şi Gheorghi Dimitrov.

Moţiunea cu privire la atitudinea socialiştilor din statele balcanice faţă de Internaţionala socialistă prezintă o deosebită importanţă atît prin obiectul, cît şi, mai ales, prin spiritul cuprinsului ei. Cu toată împotrivirea oportuniştilor din partidele ţărilor balcanice, „strîmţii" bulgari, conduşi de fruntaşi revoluţionari ca: Blagoev, Dimitrov, Kolarov au reuşit să obţină ca socialiştii „largi" bulgari să fie excluşi din conferinţă.

„Aprobînd principiul luptei de clasă ireductibile ca bază a activităţii sale — se spune în moţiune — Conferinţa socialistă interbalcanică se ridică împotriva „colaborării de clasă", admise de o parte a socialiştilor din ţările beligerante şi pune în vedere deputaţilor socialişti din parlamentele balcanice să refuze orice concurs guvernelor şi claselor dominante, care ar avea fatalmente ca rezultat de a le descărca de teribila răspundere care apasă asupra acestor clase în dezlănţuirea calamităţilor actuale" Conferinţa recomandă partidelor socialiste din ţările beligerante de a

---

[1] Publicate în Gh. Dimitrov, op. cit., Sofia 1952, vol. IV, p. 106—111.

[2] După «Lupta», 8 iulie 1915, Date şi în «Calendarul muncii pe 1915» Bucureşti, 1915, p. 106—116.

„rupe orice pact cu burghezia şi de a interveni într-un mod energic, serios şi eficace, pentru încetarea războiului şi încheierea păcii". De asemenea „angajează partidele social-democrate din Balcani să dea concursul lor oricarei iniţiative socialiste care ar urmări încetarea războiului şi restabilirea Internaţionalei pe bazele socialismului revoluţionar".

O altă moţiune invită partidele socialiste balcanice să ducă „luptă continua în ţările respective împotriva agitaţiilor şovine şi războinice, pentru o largă mişcare populară în favoarea păcii, pentru o neutralitate absolută şi strictă". Au mai fost votate încă trei moţiuni: de solidaritate internaţională cu „masele proletare din toate ţările beligerante"; de „admiraţie profundă pentru bravii tovarăşi din ţările beligerante, care cu preţul libertaţii lor au luptat împotriva războiului şi pentru pace, susţinînd punctul de vedere adevărat socialist şi internaţionalist, aducînd în primul loc omagiile sale tovarăşilor Karl Liebknecht şi Roza Luxemburg şi altora care au suferit prigonire pentru activitatea lor socialistă".

În fine, ultima moţiune exprimă atitudinea conferinţei care „protestează cu multă energie împotriva politicii criminale a guvernului ţarist, împotriva închiderii şi deportării în Siberia a deputaţilor socialişti ruşi din duma, şi urînd proletariatului rus izbîndă în lupta pentru revoluţie în Rusia solidarizîndu-se cu ei în această luptă" [1].

Conferinţa însărcinează comitetul să înceapă publicarea unui „Buletin socialist balcanic", în limbile franceză şi germană, pentru a informa proletariatul din întreaga lume „despre situaţia din Balcani". Se mai hotărăşte schimb de delegaţi şi publicaţii, ajutor reciproc.

La întoarcerea în ţară a delegaţiei bulgare, în seara zilei de 9 iulie, se ţine la Sofia o mare întrunire convocată de partidul socialist „pentru a arăta însemnătatea celei de a doua conferinţe socialiste interbalcanice" [2].

La această întrunire a luat cuvîntul şi Gheorghi Dimitrov.

În prima parte a cuvîntării sale Dimitrov arată limpede care a fost scopul şi importanţa acestei conferinţe: „A doua conferinţă social-democratică balcanică din Bucureşti a fost o continuare a lucrărilor începute în 1909, la prima conferinţă social-democrată balcanică, ţinută la Belgrad. Şedinţa conferinţei balcanice de la Belgrad a prelucrat şi a formulat numai bazele principale ale situaţiei privind unitatea şi lupta comună a partidelor social-democrate din ţările balcanice şi a lăsat ca într-o a doua conferinţă să se organizeze practic această luptă comună.

Din păcate însă, treburile începute atît de fericit la Belgrad au trebuit să fie amînate pentru un timp, din cauza evenimentelor şi a războiului balcanic.

Şi astăzi trebuie să mulţumim, în primul rînd, partidului frate pentru ţinerea celei de a doua conferinţe social-democrate balcanice la Bucureşti, deoarece partidul romîn nu a luat numai iniţiativa convocării acestei conferinţe, ci a depus eforturi mari pentru asigurarea succesului ei deplin. Conferinţa de la Bucureşti nu numai că a clarificat şi a aprofundat, dar a şi precizat şi a lărgit principalele baze, puse la conferinţa de la Belgrad. Sarcina ei principală a fost să stabilească formele organizatorice

---

[1] «Lupta», 10 iulie 1915.
[2] Ibidem, 17 iulie 1915.

absolut necesare, metodele și mijloacele de luptă ale social-democrației balcanice...

A doua conferință balcanică a hotărît în unanimitate ca partidele muncitorești social-democrate și uniunile sindicale din țarile balcanice să formeze... un birou interbalcanic, compus din cîte doi delegați din fiecare țară, unul din partea partidului și celălalt din partea uniunii sindicale, și cu un comitet executiv ales de partidul muncitoresc social-democrat și de uniunea generală muncitorescă sindicală din Romînia.

Primul pas practic hotărîtor pentru unirea popoarelor balcanice a fost făcut prin unirea proletariatului socialist din Romînia, Serbia, Bulgaria și Grecia într-o Federație social-democrată balcanică...

Federația social-democrată balcanică va activa pentru includerea în mijlocul ei și a partidelor social-democrate care se vor forma în Turcia, Albania și Muntenegru, dacă ele vor accepta principiile socialismului revoluționar internațional, pentru ca din fiecare țară să intre numai un singur partid social-democrat și o singură uniune sindicală.

Federația social-democrată balcanică va fi reprezentată în Biroul internațional socialist și la congresele internaționale de o singură delegație balcanică, în care vor fi reprezentanții partidelor social-democrate și ai uniunilor sindicale ce fac parte din Federație" [1].

Urmarea acestei conferințe interbalcanice s-a resimțit și prin convocarea conferinței de la Zimmerwald din 5—8 septembrie același an, la care au participat și reprezentanți ai socialiștilor din Bulgaria și Romînia, alături de bolșevicii ruși, în frunte cu marele Lenin.

Interesul lui Gheorghi Dimitrov pentru mișcarea muncitorească din Romînia se vede și din manifestările de solidaritate exprimate în diferite împrejurări. In primele zile ale lunii august 1915 izbucnește la Brăila o grevă generală a muncitorilor, cu care prilej poliția și alte autorități s-au dedat la opresiuni sîngeroase. In toată țara se ridică proteste împotriva acestor orori și în apărarea victimelor lovite. Pentru greviștii din Brăila intervin sindicatele bulgare, sub conducerea lui Dimitrov, care semnează următoarea telegramă: „Sofia, 16 — Conferința sindicală în numele proletariatului organizat bulgar trimite salutări călduroase muncitorilor din Brăila, în lupta contra exploatării nerușinate a capitalismului. Le exprimă simpatii pentru victimele luptei. Le dorește victorie completă" [2]

La mijlocul lunii septembrie 1915 Bulgaria mobilizează, guvernul avînd o vădită tendință de apropiere către puterile centrale din tabăra angajată în război. Grupul parlamentar social-democrat al „strîmților" (11 deputați), prin care și Gh. Dimitrov, fac o declarație publică împotriva mobilizării și a tendinței spre război, pe care încearcă s-o publice în organul partidului, dar e cenzurată în cea mai mare parte. Declarația astfel trunchiată a fost publicată în „Lupta" din 24 septembrie 1915. Către sfîrșit a fost lăsat pasajul: „Intindem mîinile muncitorilor din Serbia, Romînia, Grecia și Turcia și — împreună cu proletariatul balcanic strigăm: „(urmează trei rînduri cenzurate).

---

[1] Gh. Dimitrov, op. cit., p. 107—109.

[2] «Lupta», 18 august 1915.

Guvernul bulgar ia măsuri împotriva semnatarilor declaraţiei, dîndu-i în judecata tribunalului marţial; dar, semnatarii fiind deputaţi, n-au putut fi arestaţi. Autorităţile fac în acelaşi timp cercetări pentru a descoperi pe autorul manifestului; bănuiala cade asupra lui Gh. Dimitrov, cercetat în acest scop. Socialiştii romîni iau atitudine şi publică un salut de încurajare pentru deputaţii bulgari, care se încheie cu: „Trimitem salutul nostru de îmbărbătare tovarăşilor bulgari, care în faţa curentului nebun naţionalist-şovin, nu-şi uită datoria.

Trăiască socialiştii bulgari strîmţi;

Trăiască socialismul internaţional" [1].

După cîteva zile conducerea partidului socialist „strîmt" publică un manifest către poporul bulgar, arătînd primejdia spre care îl împinge guvernul de-a intra în război, manifest semnat de cei 11 deputaţi; el apare şi în „Lupta"din 10 octombrie. Peste cîteva zile războiul izbucneşte prin atacul armatelor bulgare împotriva Serbiei. Urmărirea socialiştilor, „strîmţi" se înteţeşte, semnatarii manifestului sînt daţi în judecată pentru propagandă antirăzboinică. „Mai grav acuzat dintre ei este tov. Gh. Dimitrov, care s-ar fi ocupat cu răspîndirea manifestelor" — scria „Lupta" într-un larg reportaj [2].

Legăturile directe dintre Gheorghi Dimitrov şi mişcarea muncitorească din Romînia au fost întrerupte din cauza grelelor împrejurări provocate de război; totuşi influenţa socialiştilor bulgari continuă să fie activă.

Cu prilejul celui de-al patrulea congres al partidului social-democrat, ţinut la Bucureşti în zilele de 25—26 octombrie 1915, s-au purtat discuţii cu privire la social-democraţii „largi" bulgari şi atitudinea lor de trădare a principiilor socialiste, — ei aprobînd războiul. La discuţii s-a aratat că zdrobitoarea majoritate a membrilor Comitetului Central a fost împotriva admiterii „largilor" la congresul Federaţiei socialiste interbalcanice. Congresul votează o moţiune de solidaritate cu hotărîrile conferinţei de la Zimmerwald. În decembrie 1915 fracţiunea „strîmţilor" din Sobrania bulgară face o curajoasă declaraţie de protest împotriva războiului, care este salutată de socialiştii romîni [3]. Articolul de fond din ziarul „Lupta" din 19 decembrie 1915, comentînd cu adîncă simpatie faptul, scrie: „Partidul socialist strîmt în calitatea sa de singur apărător al clasei muncitoare din Bulgaria, nu a ţinut seamă de primejdiile care se pot abate asupra sa din partea unei burghezii îmbătate de victorii şi şi-a spus cuvîntul fără teamă, dînd pildă acelora care, cuprinşi în mrejele şovinismului naţionalist, au uitat înălţătoarele şi salvatoarele învăţăminte ale socialismului internaţional".

Influenţa socialiştilor „strîmţi" bulgari, în frunte cu Blagoev, Kolarov şi Dimitrov, s-a resimţit puternic asupra partidului social-democrat romîn, în mijlocul căruia curentul de stînga creştea îndeosebi după izbucnirea războiului, cînd se cristalizează pe plan internaţional opoziţia dintre revoluţionari — socialişti consecvenţi principiilor lui Marx şi Engels şi oportunişti — social-democraţii colaboraţionişti şi trădători.

---

1 «Lupta», 9 octombrie 1915.

2 Ibidem, 21 octombrie 1915.

3 Declaraţia a fost publicată mai tîrziu, cînd a putut ajunge în posesia redacţiei «Lupta» (10 ianuarie 1916).

In prima jumătate a anului 1916 lupta din sînul internaţionalei socialiste creşte în favoarea curentului revoluţionar, exprimat activ de stînga zimmerwaldiană, în frunte cu partidul social-democrat muncitoresc rus (bolşevic) condus de Lenin. Conferinţa de la Kienthal (23—30 aprilie) şi marele miting de la Berna din această epocă au întrunit delegaţii diferitelor partide şi fracţiuni — printre ei şi ai partidului social-democrat romîn — alături de Lenin.

„Lupta", organul zilnic al partidului, publică în cîteva numere din februarie 1916 trei din cuvîntările de la Berna: a şefului socialiştilor italieni, a delegatului romîn şi a lui V. I. Lenin. In ultima cuvîntare se spune: „Cu fiecare zi devine mai lămurit că războiul este al capitaliştilor, al marilor jefuitori care se ceartă între ei cine să capete o pradă mai mare, să jefuiască mai multe pămînturi, să subjuge şi să apese mai multe naţiuni". Şi, după cîteva date clare asupra războiului imperialist, de atunci, V. I. Lenin încheie: „Şi aceasta ne garantează că după războiul european va veni revoluţia proletară contra capitalismului" [1].

Un alt semn de solidaritate între socialiştii romîni şi bulgari în această perioadă este prilejuit de intervenţia viguroasă a deputaţilor „strîmţi" în Sobrania bulgară din iulie 1916. Menţionînd faptul, ziarul „Lupta" scria: „Cum se vede, tovarăşii noştri bulgari s-au purtat curajos şi noi le trimitem salutul nostru pentru cauza comună..., atît mai călduros cu cît barierele de comunicare între noi sînt mai mari" [2].

Cu toată campania împotriva războiului, cu mare răsunet în mase, dusă în întreaga ţară de partidul social-democrat romîn, Romînia intră în război alături de Antantă, la 14 august 1916, rupînd complet legăturile cu Bulgaria, cu care era în stare de război pînă la pacea din 1919.

О СВЯЗЯХ ГЕОРГИЯ ДИМИТРОВА С РАБОЧИМ ДВИЖЕНИМ В РУМЫНИИ (1912 – 1917)

Георгий Димитров присутствовал в качестве делегата тесняков в Бухаресте на II Конгрессе 1912 г. румынской социал-демократической партии.

Г. Димитров отправлял ежедневно газете «Рабочий Вестник» корреспонденцию, изданную позже под названием «Письма из Румынии», в связи с работами конгресса и интересными данными относительно рабочего движения в Румынии.

Г. Димитров посещает во второй раз нашу страну, как делегат тесняков, принимая участие на II межбалканской социалистической конференции, имевшей место в июле 1915 г. в Бухаресте. Активно участвуя в работах конференции, Димитров, наряду с Благоевым и другими тесняками, вел упорную борьбу против оппортунистов.

II межбалканская конференция вынесла ряд важных постановлений, в которых сказывалось влияние делегатов тесняков.

---

[1] «Lupta», 13 februarie 1916.
[2] Ibidem, 27 iulie 1916.

Интерес Г. Димитрова проявлялся к румынскому рабочему движению и в других случаях. Со своей стороны, левые элементы румынского социалистического движения с большой симпатией следили во время мировой империалистической войны за мужественной борьбой тесняков против неправой войны.

AU SUJET DES RAPPORTS DE GUÉORGUI DIMITROV AVEC LE MOUVEMENT OUVRIER DE ROUMANIE DE 1912 À 1917

(RÉSUMÉ)

En 1912, lors dus deuxième Congrès du Parti social-démocrate de Roumanie, Guéorgui Dimitrov vint à Bucarest, en qualité de délégué des „tesnéatch"

De Bucarest, Dimitrov envoya chaque jour au journal „Rabotnitchéri Vestnik" des correspondances traitant des travaux du Congrès et renfermant des remarques intéressantes sur le mouvement ouvrier de Roumanie, correspondance réunie plus tard en un volume, sous le titre de „Lettres de Roumanie".

A l'occasion de la seconde Conférence Socialiste Interbalkanique, qui eut lieu à Bucarest, en juillet 1915, Dimitrov revint en Roumanie, en qualité de délégué des „tesnéatch". Prenant une part active aux travaux de la Conférence, Dimitrov, aux côtés de Blagoïév et d'autres leaders „tesnéatch", mena une lutte soutenue contre l'opportunisme

La deuxième Conférence Interbalkanique adopta une série de motions importantes qui se ressentaient de l'influence des délégués „tesnéatch".

Guéorgui Dimitrov manifesta à diverses reprises son intérêt pour le mouvement ouvrier de Roumanie. Par ailleurs au cours de la guerre mondiale impérialiste, les éléments de gauche du mouvement socialiste de Roumanie suivirent avec une vive sympathie la courageuse lutte des „tesnéatch" contre la guerre injuste.

STUDII
Revistă de istorie
Anul VIII, nr. 4, 1955

SITUAŢIA SOCIAL-ECONOMICĂ A ŢĂRĂNIMII ÎNAINTE DE RĂSCOALA DIN 1907

DE

D. HUREZEANU

Răscoala ţăranilor din 1907 a fost pregătită de însuşi mersul dezvoltării istorice a Romîniei. Ea a apărut înainte de toate ca rezultatul firesc al ansamblului de procese ce au avut loc în economia rurală.

Articolul de faţă e consacrat analizei proceselor economice care în mod obiectiv tranformau ţărănimea, ca masă, într-o forţă activă — deşi încă foarte puţin conştientă — o împingeau la luptă hotărîtă împotriva moşierilor, creau condiţiile necesare pentru formarea şi închegarea alianţei de luptă dintre proletariat şi ţărănime.

În legătură cu aceasta e necesar să tratăm măcar două probleme concrete:

1. Situaţia agriculturii din Romînia înainte de răscoală şi, îndeosebi, prezenţa şi gradul de persistenţă în agricultură a rămăşiţelor feudale precum şi urmările ce decurg din aceasta.

2. Linia generală de dezvoltare a diferitelor laturi ale gospodăriei moşiereşti şi ţărăneşti şi corelaţia dintre ele.

În încercările de a rezolva just aceste probleme ne vom călăuzi după principiile teoretice generale ale lui V. I. Lenin cu privire la problema agrară, folosind nemijlocit metoda leninistă clasică de analiză a situaţiei din Rusia, foarte apropiată din punct de vedere al structurii interne economice cu cea din ţara noastră.

A. Proprietatea moşierească şi proprietatea ţărănească

În Romînia, iobăgia a fost desfiinţată de sus prin legea de la 1864 şi ţăranii au fost „eliberaţi" astfel, încît pămîntul a rămas mai departe în mîinile moşierilor. Fiind eliberaţi de sus, ţăranii, în urma reformei agrare, au fost nevoiţi să se mulţumească numai cu o parte din pămîntul pe care îl foloseau.

Lupta de veacuri pentru pămînt dintre țăranii dependenți și stăpînii feudali, s-a soldat în felul acesta cu înfrîngerea primilor și cu victoria celor din urmă. Masele țărănești scoase la „libertate" au fost aruncate în cea mai cruntă mizerie. Ele erau lipsite de partea cea mai bună de pămînt, iar pentru loturile neînsemnate pe care le-au primit trebuiau să plătească sume mari de răscumpărare care agravau și mai mult situația lor și așa destul de grea.

Moșierii, dimpotrivă, deținînd monopolul asupra proprietății pămîntului, dețineau și fundamentul economic care le permitea să folosească metodele din trecut și să exploateze nemilos țărănimea.

Din suprafața totală de pămînt arabil de 7 826 790 ha în 1905 proprietatea rurală a moșierilor (pe grupe) era următoarea [1]:

Numărul proprietarilor	Categoria proprietății după întinderea de pămînt	Suprafața pămîntului	În %
3 314	100— 500 ha	816 385 ha	21,4 %
1 122	500—1000 ha	803 084 ha	21,1 %
771	1000—2000 ha	1 236 420 ha	32,4 %
112	3000—4000 ha	434 367 ha	11,4 %
66	peste 5000 h	520 095 ha	13,7 %
Total 5 385		3 810 351	100 %

În același timp 920 831 de gospodării țărănești dețineau numai 3 153 641 ha pămînt arabil.

Din datele expuse mai sus reiese clar, înainte de toate, că o parte imensă de pămînt cultivabil și se înțelege de cea mai bună calitate, aparținea moșierilor. 5 385 moșieri posedau 48,54% din întreg pămîntul cultivabil al țării în timp ce la 920 931 de țărani le reveneau numai 40,6%. Unui moșier îi revenea în mijlociu cca. 762 ha pe cînd o gospodărie țărănească poseda în medie 3,60 ha de pămînt.

Dacă se ținea seamă numai de acel grup al moșierilor care posedau de la 500 ha în sus, al căror număr era foarte mic, dar care avea o greutate

[1] Datele prelucrate după Dr. G. D. Creangă, « Proprietatea rurală și chestiunea țărănească », București 1905, p. 33. Ele se bazează pe rolurile fiscale ale recensămîntului din 1896. Trebuie subliniat că datele statistice cu privire la problema agrară întocmite de către diverse instituții și folosite în lucrările autorilor burghezi, pe lîngă faptul că sînt fragmentare și nu dau posibilitatea să se elucideze o serie de fenomene importante din economia rurală ridică obiecțiuni serioase și în ceea ce privește exactitatea lor, dat fiind că statisticienii burgheziei și moșierimii căutau să diminueze mai ales ruinarea maselor largi ale țărănimii. Grupările statistice ale gospodăriilor nu sînt precise și ele estompează descompunerea țărănimii și pauperizarea ei, fie operînd cu cifre medii, fie clasificînd de multe ori gospodăriile sau inventarul agricol viu și mort în mod arbitrar. E de ajuns să amintim în această privință criteriul defectuos după care Statistica animalelor domestice din Romînia, București, 1903, stabilește repartizarea animalelor domestice creînd șase categorii în interiorul cărora țăranii săraci sînt incluși laolaltă cu burghezia satelor fără să se țină seama de legătura strînsă ce trebuie să existe între întinderea suprafeței de pămînt și numărul de animale domestice. Cu alte cuvinte repartizarea inventarului viu trebuie stabilită în funcție de suprafața pămîntului pe care o dețin producătorii agricoli. Datele statistice folosite în articolul de față sînt fie rezultatul combinării și confruntării mai multor surse, fie sînt aduse aceie izvoare care se pare că reflectă realitatea în modul cel mai apropiat.

specifică destul de mare în ansamblul proprietăţii rurale boiereşti, atunci predominarea marilor latifundii în economia rurală a Romîniei devine şi mai evidentă. 2071 mari proprietari concentrau în mîinile lor 38 procente din tot terenul cultivabil al ţării. Fiecărei mari gospodării moşiereşti îi revenea în medie cîte 1920,33 ha de pămînt.

Romînia era ţara de latifundii. In nici un stat european, exceptînd Rusia, nu se reliefa atît de frecvent prezenţa marilor proprietăţi moşiereşti. In ceea ce priveşte însă, partea pe care o ocupau latifundiile în fondul total al suprafeţei de pămînt cultivabil, Romînia ieşea pe unul din primele locuri in Europa. Din acest punct de vedere ea întrecea, de altfel destul de simţitor, pe incomensurabila ei vecină. In Rusia „30.000 proprietari — scria Lenin — stăpîneau 70 milioane de desiatine de pămînt. Proprietatea mica ţărănească : zece milioane şi jumătate de proprietari. 75 milioane de desiatine de pămînt"[1]. Prin urmare, în Rusia proporţia repartizării pămînturilor moşiereşti faţă de cele ale ţărănimii se exprima în procente astfel :

Pămînturile ţărănimii ocupau 51%, iar pămînturile moşierimii 49%. În Romînia pămînturile ţărăneşti însumau dimpotrivă numai 46%, iar cele moşiereşti 54%. In Rusia ţărănimea mică luată în întregime poseda puţin mai mult decît toţi moşierii laolaltă, pe cînd în Romînia moşierii stăpîneau mai mult decît ţărănimea ruinată, strivită de exploatarea semifeudală împreună cu ţăranii mijlocaşi şi chiar cu burghezia satelor, luate laolaltă.

Pentru a avea o imagine mai completă despre persistenţa monstruoasă a latifundiilor moşiereşti trebuie să se aibă în vedere încă o circumstanţă foarte importantă : moşierii, pe lîngă pămîntul arabil, păstrau ca rezultat al reformei moşiereşti din 1864, fonduri imense de pămînt ca : păşuni, iazuri etc. Acestea măreau proprietatea moşierească de la 3977198 la 5129719 ha adică cu 1152521 ha de pămînt[2].

In ceea ce priveşte repartiţia proprietăţii rurale pe regiuni sau provincii, trebuie relevate următoarele : în Muntenia şi Oltenia concentrarea pămînturilor era mai accentuată decît în Moldova, iar în limitele acestor provincii moşiile cele mai întinse se aflau în ţinuturile de şes. De altfel, cu toate deosebirile neînsemnate ce se observau în limitele celor două provincii sau a diferitelor judeţe se poate spune fără îndoială că întinderea proprietăţilor se păstra destul de asemănătoare şi de omogenă, încît nu e necesar să se insiste mai mult asupra acestei probleme pentru că ea nu schimbă cu nimic fondul chestiunii.

Să trecem acum la rezultatele economice ce decurg în mod obiectiv din cele expuse mai sus, rezultate care s-au dezvăluit atît de clar şi de puternic în acţiunea diferitelor clase sociale în timpul răscoalei.

In numeroasele sale lucrări şi articole cu privire la problema agrară, V. I. Lenin a analizat profund şi multilateral procesele care au loc în condiţiile dominaţiei marilor latifundii semifeudale, semiiobăgiste. In articolul său „Esenţa problemei agrare în Rusia", Vladimir Ilici caracteriza latifundiile în felul următor : „Latifundiile iobăgiste constituie reazimul micii agriculturii înrobite şi nicidecum a marei producţii. Pe întinderi imense de pămînt, mai mari de 500 de desiatine, aproape că este imposibil, sau

[1] V. I. Lenin, Proprietatea rurală în Rusia Europeană. Opere, vol. 18, ed. a IV-a rusă, p. 18.

[2] Vezi Vasile M. Kogălniceanu, Chestiunea Ţărănească. Bucureşti. 1906, p. 21.

cel puțin, este extrem de greu în cele mai multe localități din Rusia să se introducă gospodarii mari și prelucrarea intregii proprietăți cu inventarul proprietarului prin folosirea muncii salariate" [1]. Caracteristica dată de Lenin referitoare la Rusia, e complet valabilă și pentru starea de lucruri din Rominia de la inceputul veacului al XX-lea. Existența marilor latifundii și lipsa de pămînt a țăranilor îi făcea pe aceştia, în mod inevitabil, să fie aserviți de moşieri. Munca în dijmă, această rămășiță vie a iobăgiei, își păstrează încă deplina ei vigoare.

In condițiile în care țara noastră se dezvolta în general pe calea capitalistă și se observau chiar trăsături caracteristice ultimului stadiu de dezvoltare a capitalismului — imperialismul —, in condițiile în care producția agricolă era atrasă tot mai mult în sfera circulației comerciale, iar investirea capitalului în agricultură își crea formele corespunzătoare de proprietate agrară, răspîndirea largă și persistența adîncă a sistemului bazat pe dijmă împiedicau mersul rapid înainte, imprimînd intregului proces de dezvoltare un caracter anevoios, unilateral, extrem de lent și extrem de contradictoriu.

Moșierii în mod efectiv nu puteau și nici nu vroiau să înlăture rămășițele trecutului și să pornească la introducerea sistemului pur capitalist in gospodăriile lor.

Obiectiv, nu puteau pentru că ei nu dispuneau de acele condiții ce sînt neapărat necesare pentru organizarea capitalistă a agriculturii. In monumentala sa lucrare „Dezvoltarea capitalismului în Rusia", Lenin arată ca pentru trecerea la sistemul capitalist în agricultură e nevoie de existența următorilor factori:

1. Muncitori agricoli salariați. 2. Intrebuințarea inventarului care aparține exclusiv intreprinzătorului agricol. 3. Organizarea agriculturii la fel ca și a oricărei întreprinderi comerciale-industriale, iar nu ca a unei chestiuni de privilegiu și monopol [2]. Or, este evident că moşierii romîni nu aveau la dispoziție, cel puțin într-o formă mai mult sau mai puțin pură, nici una dintre condițiile indicate de Lenin.

Pe de altă parte, moşierii nu voiau să înlàture rămășițele feudale fiindcă erau încă prea adînc inrădăcinate în ei tradițiile de stăpînire și supunere care existau din timpul iobăgiei. Moșierul își privea gospodăria de azi și pe țărani cu ochii stăpînului feudal de ieri. Nu era el oare cel care a dat „pămînt și libertate" țăranilor — se gîndea moşierul romîn. Acum, aceștia trebuie să muncească la el ca și în trecut pentru că a avut grijă să-i jefuiască și să-și păstreze pentru sine posibilități largi ce-i permit să continue exploatarea cu metode înapoiate.

De aceea, sistemul economic care s-a plămădit pe terenul reformei „eliberatoare" de la 1864 și care s-a perpetuat foarte multă vreme, pînă la 1945, a fost de fapt un sistem de trecere ce unea în sine trăsăturile specifice sistemului bazat pe dijmă și trăsăturile proprii sistemului capitalist. *Către anul 1907 se poate spune fără îndoială că elementele sistemului bazat de dijmă predominau asupra elementelor sistemului capitalist.*

---

[1] V. I. Lenin, Opere, vol. 18, ed. a IV-a rusă, p. 59.
[2] Ibidem, vol. 3, ed. a IV-a rusă, p. 171.

Țăranul romîn, asuprit și împilat de veacuri, lucra atît pămîntul său cît și pe cel al moșierului cu metode învechite, cu inventar vechi și rudimentar, cu deprinderi și obiceiuri patriarhale. Lipsit de capitalul necesar pentru a-și reinnoi inventarul agricol și a-și organiza gospodăria în condiții cît de cît satisfacătoare, lipsit de lumina cărții și alimentat cu tot felul de superstiții, el se istovea pe pămîntul moșieresc, iar rezultatul muncii sale, în astfel de condiții, dădea o productivitate scăzută a muncii, ducea așa cum arăta Lenin la „stagnarea în formele de producție (și prin urmare în toate relațiile sociale) și domnia asiatismului"[1]. Concret domnia asiatismului în Romînia — această țară „constituțională și prosperă" se manifesta prin îngrădirea orizontului țărănimii în limitele cele mai înguste, prin ruperea și izolarea țăranului de lumea exterioară, prin reprimările sălbatice ale boierilor asupra țărănimii, prin abuzurile și venalitatea aparatului administrativ al justiției, prin pedepsele corporale. „Cnutul logofătului totdeauna pe spinarea țăranului" iată zicala țărănească care exprima mai bine decît orice acest trist adevăr. Un judecător de plasă de atunci, om al guvernului liberal, care nici pe departe nu poate fi bănuit de atașament pentru țărani, era nevoit totuși să recunoască că în condițiile sistemului de atunci, țăranul muncește de tînăr „cu conștiința adormită, asemenea unei mașini, pînă cînd altul, cu puteri noi — fiul său — vine să-l înlocuiască și așa se perindă unul după altul"[2]. Vladimir Ilici Lenin a arătat că menținerea latifundiilor moșierești și a sistemului în dijmă frînează în mod inevitabil dezvoltarea forțelor de producție și dezvoltarea social-economică a unei țări în general, fiindcă în însăși structura internă a sistemului de clacă" nu există nici un impuls care să determine transformarea tehnicii și dezvoltarea forțelor de producție"[3]. Baza exploatării în condițiile sistemului bazat pe dijmă — continuă el în alt loc — nu este separarea muncitorului de pămînt, ci legarea forțată de el a țăranului ruinat, nu capitalul proprietarului, ci pămîntul său, nu inventarul posesorului de latifundii ci vechea sapă de lemn a țăranului, nu progresul culturii în agricultură ci rutina veche și îndelungată, nu munca „liberă" salariată ci înrobirea cămătărească[4].

Speculînd situația fără ieșire a țăranilor de prin împrejurimi, moșierul (iar în Romînia și marele arendaș) proceda nu ca antreprenorul ce posedă capital și unelte de muncă, ci ca și cămătarul ce achiziționează munca țăranului de cîteva ori mai ieftin decît munca lucrătorului salariat[5]. În sistemul bazat pe dijmă țăranul se trezește de-a dreptul într-un cerc vicios: nevoia permanentă de pămînt și situația grea în care se află il silește să ia pămînt de la moșier în condiții înrobitoare, iar condițiile înrobitoare ale dijmei nu-i permit să se smulgă din situația creată.

Repartiția nedreaptă a pămîntului nu putea să nu constituie izvorul unor forme prădalnice de exploatare a solului țării și de ruinare și

---

[1] V. I. Lenin, Opere, vol 3, ed. a IV-a rusă, p. 168.
[2] Răscoala țăranilor din 1907, Documente, vol. 2, p. 32.
[3] V. I. Lenin, Opere, vol. 13, ed. a IV-a rusă, p. 132.
[4] Ibidem, vol. 15, ed. a IV-a rusă, p. 136.
[5] Ibidem, vol. 15, ed. a IV-a rusă, p. 67.

asuprire de nedescris a țărănimii. Chiar istoricul burghez N. Iorga recunoștea că „in nici una din țările Europei, nici chiar în Turcia, nici o țărănime nu a rămas înapoiată ca țărănimea din regatul romîn“ [1]. Și cum ar putea fi oare de mirare faptul că țărănimea era înapoiată, cînd venitul zilnic al unei gospodării era egal cu prețul a trei ziare din vremea aceea, în timp ce venitul anual al unui moșier ar fi putut să asigure hrana unei comune locuită de mii de suflete [2].

Rămășițele feudale în agricultură au determinat de asemenea o poziție foarte puternica a moșierului în sistemul politic, au generat metodele birocratice și polițienești de administrare, corupția aparatului de stat, abuzurile și samavolniciile justiției și a altor organe. În articolul său „Din primăvară pînă în toamnă“, care rămîne una din capodoperele publicisticii romînești, marele scriitor I. L. Caragiale într-o izbucnire puternică și impresionantă, demascînd stăpînirea oligarhică din Romînia anului 1907, spunea printre altele: „Și oligarhia asta, semicultă sau, în cel mai bun caz, cultă, pe cît de incapabilă de producție utilă ori de gîndire, pe atît de lacomă la ciștiguri și onoruri, își arogă puterea întreaga a statului cu o crudă și revoltătoare neobrăzare, ea tăgăduiește țăranilor... sub pretextul ignoranței și lipsei lor de maturitate politică, orice drept de amestec, fie măcar pur consultativ, la cîrmuirea intereselor lor, la dirijarea destinelor lor“ [3].

Impozitele și birurile mai purtau încă pecetea urmelor feudale. Acest lucru se dezvăluia destul de evident în distribuția inegală a impozitului pe venit. În literatura de specialitate există date amănunțite ce zugrăvesc tabloul unei impuneri cu totul neomenoase a gospodăriei țărănești față de cea moșierească. În 1905 situația era în linii generale următoarea: țăranul ce poseda pînă la 0,5 ha era impus cu 43 lei la ha. Țăranul ce poseda de la 0,5 la 2 ha era impus cu 39 lei. De la 2 ha la 10 ha impozitul era de 37 lei. În același timp, suprafața de pămînt mai mare de 50 ha se impunea în medie la 16 lei ha adică de 2,5 ori mai puțin. De altfel chiar în interiorul grupelor superioare de proprietate, întinderea suprafeței era invers proporțională cu mărimea impozitului, oscilînd între 21 și 9 lei. În diferite regiuni existau desigur abateri de la cifrele indicate mai sus. Ele nu depășeau însă, în linii generale, limitele stabilite aici. Proprietatea țărănească din multe județe ca Ilfov, Mehedinți, Muscel și Vîlcea era impusă între 50 și 60 lei, în timp ce marea proprietate peste 100 ha era impusă numai între 4,5 pînă la 18 lei la hectar [4]. Dacă se ține seamă de faptul că țăranul cultiva majoritatea pămîntului cu porumb, produsul principal al hranei sale și dacă se are de asemenea în vedere diferența dintre rentabilitatea gospodăriei mari, moșierești și a celei mici, țărănești, inegalitatea în perceperea impozitului devine și mai evidentă.

În general proprietatea mică se percepea la un impozit de cel puțin două ori mai ridicat decît proprietatea mare. Nu întîmplător un func-

---

[1] N. Iorga, « În era reformelor ». Vălenii de Munte, 1909, p. 10.
[2] Vezi Din literatura lui 1907, E.S.P.L.A., București, 1951, p. 8.
[3] I. L. Caragiale, 1907, Din primăvară pînă-n toamnă. București, 1907, p. 16.
[4] Vezi G. D. Creangă, Proprietatea rurală și chestiunea țărănească. București, 1905. p. 43.

ţionar al organelor financiare semnala că în judeţul Ialomiţa ţăranii nu sînt în stare să plătească impozitele către stat chiar dacă s-ar lua în fiecare an 80% din totalul produsului lor [1].

Rezumînd cele amintite mai sus, se poate spune că deţinerea monopolului asupra pămîntului de către moşierime şi persistenţa puternică a rămăşiţelor sistemului feudalo-iobăgist ce frînau dezvoltarea economică a ţării se resfrîngeau dureros de greu asupra maselor populare şi înrăutăţeau peste măsură situaţia lor. Pe un astfel de fundament economic trebuiau să apară în mod inevitabil, în ceea ce priveşte grupările de clasă, două tabere (grupări) extreme: tabăra marilor proprietari şi cea a micilor producători care se găseau în contradicţii de neîmpăcat. Aceste contradicţii s-au revărsat în primăvara anului 1907 într-un adevărat război civil.

Acum se naşte întrebarea: În ce constă concret sistemul de muncă în dijmă, care sînt formele sale, care sînt relaţiile de arendă în Romînia?

B. Arenda pămîntului şi relaţiile de arendă

Încă din epoca premergătoare reformei de la 1864, dar mai ales după reformă, între moşier şi ţăran a apărut mijlocitorul, marele arendaş. În sistemul economici agrare de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea marele arendaş capătă o importanţă deosebită, fiind o figură foarte larg răspîndită.

Către anul 1905, un număr de 5 196 arendaşi concentrau în mîinile lor mai mult de jumătate (exact 58%) din suprafaţa moşiilor arabile ce depăşeau 50 ha.

Din totalul suprafeţei de 5129719 ha pămînt, 2967437 ha se aflau în mîinile arendaşilor. Proporţia pămîntului arendat raportată la grupele gospodăriilor moşiereşti era următoarea: [2].

	Nr. moşiilor	Categoria în ha	Totalul suprafeţei de pămînt cultivabil	În %	Suprafaţa de pămînt arendat	În %	Alte pămînturi în %	Totalul pamîntului moşieresc
1	2 405	50— 100	166 847	4,3	40 184	24	58 919	225 776
2	3 315	100— 500	816 315	20,6	409 608	51	312 882	1 129 267
3	1 122	500—1000	803 084	20	467 819	57	235 800	1 038 884
4	771	1000—2000	1 236 420	31,1	721 198	59	324 237	1 560 657
5	112	3000—4000	434 367	10,9	318 628	73	129 212	563 579
6	66	peste 5000	520 095	13,1	367 708	72	91 471	611 566
Total	7 791		3 981 128	100	2 325 145		1 152 521	5 129 725

În tabloul de mai sus se poate vedea că procentajul suprafeţei arendate este în strînsă legătură cu mărimea proprietăţii moşiereşti de pămînt. Dacă în categoriile de la 100—500 ha de pămînt se arendau numai 51%, în ultimele grupe, ce trec de 3000 ha se arendau aproape 3/4 din toată întinderea cultivabilă. Datele din Romînia referitoare la

[1] Vezi G. D. Creangă, Proprietatea rulară şi chestiunea ţărănească. Bucureşti, 1905, p. 42.
[2] Ibidem, p. 32-33.

arendarea pămîntului confirmă încă odată justețea tezei marxist-leniniste asupra parazitismului marii proprietăți rurale în general și dovedesc că latifundiile imense sînt aproape imposibil de gospodărit direct de către posesorul lor.

Ca o tendință generală se observă dezvoltarea intensă a marii arenzi în județele unde numărul țăranilor fără pămînt sau cu puțin pămînt era ridicat. Cu cît se aflau mai mulți țărani fără pămînt sau cu pămînt insuficient, cu atît în acele ținuturi era mai întinsă suprafața de pămînt arendată de catre marii arendași. Aceasta se poate explica, după toate probabilitățile, prin două circumstanțe. În primul rînd, prin aceea că marele arendaș avea mai mare nevoie de mînă de lucru liberă decît moșierul, iar în al doilea rînd, prin aceea că fiind vorba de țărani sărăciți și ruinați, arendașul avea mai multe șanse să subarendeze moșiile în condiții extrem de favorabile pentru el și împovăritoare pentru țărani, beneficiind astfel de profituri imense.

Marele arendaș ocupa un loc specific în sistemul economiei agrare din Romînia și se găsea într-o situație deosebită față de arendașii rurali din Europa de apus. Din nefericire, în literatura romînească de specialitate nu s-a întreprins nici o încercare de a elucida aceasta chestiune cardinală, lămurindu-se în ce constă esența poziției economice a marelui arendaș. Or, numai rezolvînd just această problemă ne putem da seama de gradul de extindere a rămășițelor feudale, de metodele semifeudale de exploatare a gospodăriilor rurale, într-un cuvînt, de toate acele rămășițe ale iobăgiei care au constituit cauza principală a răscoalei țărănești din primăvara anului 1907.

Istoricii burghezi și cercetătorii problemei agrare ca G. D. Creangă, S. Haret, N. Iorga, C. Garoflid etc., în majoritatea lor șovini, exploatau într-un fel sau altul faptul că 1 3 din arendași nu erau romîni si prezentau chestiunea de așa manieră, încît greutatea învoielilor agricole și în general situația grea a populației țărănești — spuneau ei — s-ar datora tocmai prezenței acestor arendași neromîni în economia rurală romînească. În legătură cu aceasta e suficient să amintim doar discursurile în parlament ale lui N. Iorga rostite pe marginea reformelor agrare în anul 1907[1]. În aceste răstălmăciri pseudoștiințifice nu e greu de descoperit scopul politic și poziția de clasă a autorilor respectivi.

Prin aceasta, cercetătorii burghezi intenționau să prindă dintr-o dată doi iepuri, și anume să-și creeze o bază politică, pozînd în apărătorii intereselor țărănimii, fiind păstrată în același timp intangibilitatea monopolului asupra proprietății moșierești. E drept, cercetătorii burghezi ai problemei agrare au scris destul de mult și de superficial despre arendași în legătură cu încheierea contractelor agricole dintre ultimii și țărani. Dar ei nu au lămurit în ce constă esența poziției economice a marelui arendaș pe baza materialului concret cu care operau. Mai mult decît atît, cercetătorii burghezi nici nu și-au pus în față o asemenea problemă. Aceasta se explică nu numai prin aceea că lor le lipsea pregătirea teoretică corespunzătoare, dar și poziția de clasă pe care se situau ducea în mod logic la o asemenea situație.

---

[1] Vezi N. Iorga, În era reformelor. Vălenii de Munte, 1909.

Trecînd la fondul problemei, trebuie subliniat că în Romînia marele arendaș nu era pur și simplu capitalist, ci unea în sine pe capitalist și pe moșier, era în același timp reprezentantul a două sisteme economice atît de diferite. Situația lui se deosebea de situația moșierului din epoca de după reformă numai prin aceea că el plasa capitalul sau într-un domeniu oarecare ce-i aducea profit. Dar în ceea ce privește formele de exploatare ale pămîntului, în ceea ce privește organizația internă a gospodăriei sale, el nu se deosebea cu nimic de moșier. Se poate vorbi aici de oarecare diferență între ei în ceea ce privește raportul dintre suprafața de pămînt lucrată pe baze capitaliste și cea lucrată în dijma, dar în nici un caz de deosebiri fundamentale [1].

E necesar să menționăm că marele arendaș lua în arendă de la moșier suprafețe foarte întinse de pămînt (ele treceau de 500 ha). Deosebit de grăitor în această privință era așa-zisul trust al lui Mochi Fischer & Co. care își desfășura activitatea în zece județe ale țării, avînd pamînt arendat de la 76 moșieri cu o suprafață totală de 237860 ha. Nu întîmplător printre țărani se răspîndise zicala: „20 de poște de-ai merge tot peste ei dai".

Din pămîntul arendat majoritatea suprafeței era subarendată la rîndul ei țăranilor de către noul stăpîn. Subarenda constituia izvorul profiturilor fabuloase ale marilor arendași. Dacă ei luau de pildă pămînt pe un preț ce în medie nu depășea 20—25 la un ha, imediat același pămînt era subarendat de patru și chiar de cinci ori mai scump. Acest sistem de arendă nu putea duce la vreun rezultat în sensul îmbunătățirii sistemului agricol. Capitalul în cazul de față nu cuprindea sfera agriculturii și nu „transforma plugăria dintr-o ocupație empirică ce se transmite mecanic ca moștenire părții celei mai slab dezvoltate a societății, într-o agronomie conștientă, științific aplicată, atît cît e posibil în condițiile proprietății private asupra pămîntului" [2].

Marele arendaș, în majoritatea cazurilor, făcea prea puțin pentru ridicarea producției agricole prin introducerea noilor cuceriri ale științei, îmbunătățirea proprietăților chimice ale solului, aplicarea sistemului de irigație sau perfecționarea inventarului agricol. „Prima grijă a oricărui dintre ei — scria un autor cu privire la arendași — e aceea să stoarcă cît mai mult pe locuitori fără să întrebuințeze bani" [3], adică prin sistemul de arenzi. În același sens s-a exprimat și G. D. Creangă „Foarte mulți țărani fără pămînt sau cu pămînt puțin și-au pierdut de mult independența economică, dat fiind mijloacele lor insuficiente de viețuire și ajutorul ce se simt forțați a-l cere într-o măsură tot mai mare, de la proprietari și arendași luînd asupră-le numeroase zile de lucru" [4].

---

[1] Din nefericire, materialele care stau la dispoziția noastră nu ne permit să stabilim raportul dintre întinderea de pămînt lucrată pe bază capitalistă și cea lucrată pe baza sistemului în dijmă, atît pe proprietățile exploatate de arendași, cît și pe cele exploatate de moșieri; să stabilim prin urmare diferența dintre aceste raporturi. Pentru aceasta ar fi nevoie nu numai de calculul tuturor moșiilor, ci și de calcularea tuturor operațiilor economice ce au loc pe moșiile respective.

[2] K. Marx, Capitalul, vol. III, ed. rusă, 1948, p. 630.

[3] Radu Rosetti, Pentru ce s-au răsculat țăranii. București, 1907, p. 508.

[4] G. D. Creangă, Proprietatea rurală și chestiunea țărănească. București, 1905, p. 19.

În ultimul exemplu e foarte semnificativ faptul că autorul nu face nici o distincție între arendași și moșieri. Și unul și altul profita de lipsa acuta a țaranului de pamînt și pașune, și unul și altul îl stoarce și îl strivește cu metode semifeudale.

Formele sistemului în dijmă, atît pe moșiile boierilor, cît și pe cele care le dețineau arendașii, erau cele mai diverse, adesea se combinau și se întrepatrundeau una cu alta. Cînd era vorba să stoarcă din țaran pîna și ultimele picături de vlagă, imaginația boierilor și a arendașilor lucra neobosit. Contractele de învoieli agricole deschid o pagină sîngeroasa a exploatarii nemiloase și salbatice din istoria țarii noastre. Un sistem foarte raspîndit de arendă îl constituia dijma propriu-zisă. Ea se contracta în modul următor: moșierul sau marele arendaș dadeau țăranilor pamînt și unelte de muncă, semănători, secerători, și altele (ultimile se acordau desigur celor mai înstăriți locuitori), iar țaranii se obligau sa plateasca arenda sub forma unei anumite repartizari din recoltă și în afară de aceasta ei trebuiau să presteze anumite munci în gospodaria boierului sau a arendașului. Arenda în dijmă a crescut catastrofal în ultimii 30 de ani înainte de răscoala din 1907. Aceasta se poate confirma chiar și din datele de mai jos ce cuprind 196 moșii[1].

Arenda în dijmă la 1870 și 1906 pe 196 moșii

Anii	1/9	1 7	1 6	1/5	1 4	1 3	1/2	2 5	2 3	5 6	1/1	Total
1870	18	7	18	10	38	21	57	4	—	18	5	196
1906	—		—	—	2	11	45	—	1	21	116	
În %0 1870	9,2	3,6	9,2	5,1	19,4	10,7	29	2,1	—	9,2	2,5	100%0
1906	—	—		—	1	5,6	23	—	0,5	10,7	59,2	

Din 196 moșii în 1870 existau un număr de 91 sau 46,1% de pe care țaranilor li se percepeau numai 1/4 din recoltă în timp ce în 1906 doar de pe două moșii se percepea mai puțin de 1/3. Dacă în 1870, moșierii primeau jumatate din recoltă numai de pe cinci moșii (2,5%), în 1906 ei primeau această jumatate de pe 116 moșii (59,2%). Aici nu sînt incluse tot felul de rușfeturi care s-au mărit de asemenea sistematic de la 1870 pînă în ajunul rascoalei.

Creșterea vertiginoasă a arenzii era condiționata de atragerea tot mai largă a produselor agricole în circulația de mărfuri, de dezvoltarea orașelor și a industriei, de angrenarea țării în sistemul economic mondial în care continua încă criza agrară de lungă durată de la sfîrșitul secolului al XIX-lea ce a atins și economia rurală din Romînia. Pentru ca sa poată concura cu fermierii de peste ocean ce aduceau pe piața internaționala cantitați sporite de cereale, produse cu mijloace de exploatare capitalistă, arendașii și moșierii din Romînia mareau an de an dijma și rușfeturile. Numai în virtutea exploatării fără margini a micului arendaș

[1] Radu Rosetti, Pentru ce s-au răsculat țăranii, București, 1907, p. 52.

ci au putut sa stea pe picioare și să mențină atît de stabil și de îndelungat in organismul economic al țarii.

Dar forma cea mai grea și mai apasătoare de arenda era așa-numita „la tarla" care consta în aceea ca țaranul trebuia sa presteze pentru un anumit lot de pamînt pe care il primea muncile pe un alt loc corespunzător. Exemplul de arenda la tarla poate sa slujească urmatorul contract agricol încheiat între un arendaș și un țaran din județul Romanați. Pentru 4 ha de pămînt care se dadeau țaranului ca sa-l cultive cu grîu și cu porumb, el trebuia sa lucreze arendașului 3,5 ha de grîu și 3,5 ha de porumb. În afară de aceasta el se obliga sa transporte la gara cea mai apropiată 200 banițe de grîu, să lucreze patru zile cu brațele și sa semene 300 de puieți de salcîmi[1].

În sistemul de arendă la tarla productivitatea muncii, și prin urmare și producția de cereale era foarte scăzuta pentru ca aici nu exista nici o cointeresare reciproca. Țaranului îi erau repartizate totdeauna terenurile de pămînt cele mai sarăcacioase și foarte micșorate în comparație cu suprafața pe care el trebuia s-o lucreze marelui arendaș sau moșierului. Țăranii erau sistematic înșelați la masuratoare de catre vatafii și logofeții boierului incit ei ajunseră să spuna ca „vatafii și argații boierești trebuie să-și scoată lefurile din vîrful prăjinii de măsuratoare"[2].

O altă formă de arenda, destul de larg intîlnită și ea, era arenda combinată (diverse moduri de imbinare a dijmei, arenzi la tarla și arenzi în bani). În condițiile arenzii combinate, de obicei, predomina o formă oarecare de arendă, iar celelalte erau secundare. Arenda combinata era insoțită în majoritatea cazurilor (de altfel ca și celelalte forme de arendă) de obligativitatea țăranului de a munci pe restul proprietății moșierului sau arendașului pe care ultimii și le exploatau singuri. În felul acesta, moșierul sau marele arendaș își asigura gospodăria cu brațe de muncă prin metode cămatărești. V. I. Lenin sublinia ca în cazul de față „sistemul muncii în dijmă trece în sistemul capitalist și se contopește cu aceasta în așa măsură, încît devine aproape imposibil sa le separi unul de altul și să le deosebești. ...Devine imposibil de spus unde se termină „munca în dijmă" și unde începe „capitalismul"[3].

În contractele agricole forma combinată de arendă se exprima astfel: (datele sînt luate din practica contractelor efectuate în județul Romanați) pentru 4 ha de pamînt primite de către țăran, marele arendaș lua 1/3 din totalul recoltei și în afară de aceasta țăranul trebuia să mai efectueze urmatoarele munci agricole: să lucreze complet pentru arendaș 5 ha de pămînt, să transporte la gara cea mai apropiată 150 duble de grîu și să muncească cinci zile cu brațele și trei zile cu boii. Documentele publicate cu privire la „Răscoala țăranilor din 1907" conțin date deosebit de interesante prin aceea că ele caracterizeaza un întreg județ (Vlașca) și indică cel mai înalt grad de exploatare[4]. Condițiile învoielilor agricole în județul Vlașca erau următoarele: proprietarul sau arendașul dădeau țăranului două, trei sau patru ha din produsele carora

---

1 Radu Rosetti, Pentru ce s-au răsculat țăranii. București, 1907, p. 543.
2 Din literatura lui 1907. București, 1951, p. 9.
3 V. I. Lenin, Opere. Ed. P.M.R., 1951, vol. 3, p. 175.
4 Răscoala țăranilor din 1907, Documente, vol. II, p. 119—120.

proprietarul primea jumatate din recoltă. În afară de aceasta tot în schimbul hectarelor date spre cultură, ţaranul trebuia să mai facă: 1. Muncile de aratură, semănatură, ogor, seceră, grăpat de grîu, rapiţă, etc. Pentru 3 pînă la 14 popoane; 2. Între 5 pînă la 12 zile cu braţele. 3. Cite 3, dar mai ales 5 zile cu carul: 4. Cîte 2 şi mai adeseori 3 transporturi ale produselor proprietarului de la moşie la Giurgiu sau Bucureşti... Tot pentru acele pogoane date ţăranului, dînsul trebuia să dea aşa-numitele ruşfeturi, constituind cam în regulă absolută: a) Cîte 4 şi chiar 6 găini de pogon; b) cite 10 pînă la 30 ouă de pogon; c) cîte un muşchiu la Crăciun, fie că avea porc ţăranul la acea zi, fie că n-avea in care caz le achita în bani... În cazul de faţă rata plusvalorii atinge proporţii monstruoase — pînă la 400%. În această cifră trebuie inclusă nu numai valoarea forţei de muncă ca atare ci şi valoarea cheltuielilor investite în inventarul agricol care apăsa de asemenea pe umerii ţăranului. Şi aceasta avea loc în condiţiile unei scăzute productivităţi a muncii, cînd in general e mai greu să se atingă un grad înalt de exploatare şi cînd un mijlocaş obişnuit lucrînd cu toată rîvna de abia putea sa lege două într-un tei, chiar în anul cu recoltă satisfacătoare.

Sistemul de arendă în Romînia era însoţit de tot felul de daruri în natură care constituiau pentru ţăran o povară nu mai puţin apăsătoare chiar decît dijma însăşi.

Uneori ruşfeturile se urcau pînă la 200% din arendă şi numărau peste patruzeci de feluri. Pentru fiecare ha de pămînt primit ţăranul trebuia să aducă „în dar" 4—5 găini, 20—30 ouă, 3—4 kg carne de porc la Crăciun. Foarte adesea se întîmpla ca ţăranul să nu aibă porc pentru Crăciun. Dar aceasta nu-l interesa pe moşier. Ţăranul era dator în asemenea situaţie să plătească costul cărnii în bani. La strînsul recoltei el trebuia să dea moşierului cîte 700—800 drugi de porumb „pe ales", să plătească pîndăritul, şoricăritul, să plătească pentru că s-ar fi putut intîmpla ca găinile sau porcul său să scape în ograda boierului, să înapoieze stricăciunile pe care le pricinuiesc ciorile, avutului moşieresc (şi pentru aceasta tot ţăranul era vinovat!).

Această dăinuire puternică şi răspîndire largă a ruşfeturilor reflectă încă odată vădit înapoierea generală a sistemului agricol, exploatarea peste margini a ţărănimii, persistenţa adîncă a rămăşiţelor feudale în satul romînesc.

Arenzile naturale, ca dijma, tarlaua şi forma combinată de arendă, erau răspîndite mai cu seamă în păturile cele mai sărace ale ţărănimii. „Acestea — spune V. I. Lenin — sînt arendări de nevoie, „arendări" la care recurge un ţăran care nu mai este în stare să se împotrivească transformării lui în felul acesta într-un muncitor agricol salariat"[1].

În ceea ce priveşte arenda în bani, ea era răspîndită în deosebi în Moldova. În conferinţa sa „Un cuvînt asupra învoielilor agricole", Vasile Kogălniceanu arată ca ţăranul lipsit de pămînt cere un petec de pămînt ca să-l muncească în dijmă, cum e în Muntenia, sau în bani, cum e în

[1] V. I. Lenin, Opere. Ed. P.M.R., 1951, vol. 3, p. 179.

Moldova[1]. În anul 1907, 884 moșieri dădeau pămîntul sub diferite moduri de arendă în următorul procentaj față de numărul lor total:[2]

Regiunea	Dijmă	În bani	Combinata	Total
Muntenia	89,9	6,3	3,8	100
Oltenia	90,4	6	3,6	100
Moldova	10,6	69,3	20,1	100

În Moldova, așa cum reiese din tabloul de mai sus, forma de arendă în bani era predominantă. Prețul arenzii în bani era mult mai scazut decît prețul formelor naturale de arendă. În medie, plata pentru arenda în natură era de 80—90 lei la ha, pentru arenda în bani de 50 lei, iar pentru cea combinată însuma 65 lei[3]. Renta în bani contribuie într-o măsură mult mai largă la dezvoltarea pieții interne a țării, la dezvoltarea relațiilor marfă-bani. Ea era, prin urmare mai progresistă din punct de vedere al evoluției economice a țării în general, și mai puțin apasătoare pentru masele de țărani.

Înainte de răscoala din 1907, arenda în bani ca și arenda în dijmă a crescut vertiginos. Acest lucru e pe deplin explicabil dacă ținem seama de faptul că dezvoltarea capitalistă a agriculturii în condițiile unor puternice vestigii feudale și ciocnirea tot mai puternică dintre sistemul capitalist și sistemul bazat pe dijmă, precum și creșterea celorlalte forme de dijmă duceau la o sporire permanentă a arenzii în bani.

Creșterea arenzii pămîntului în bani, pe 210 proprietăți, calculata de către organele statistice ale Ministerului de Interne este următoarea:[4]

Anii	5 lei	5—10	10—15	15—20	20—30	30—40	40—50	50—60	60—70	70—80	Peste 80	Proprietate
1870	2	31	36	46	68	31	5	1	—	—	—	210
1906	—	2	—	2	25	41	48	48	15	11	17	—
Prop. în% 1870—	1	14,7	17,1	21,9	32,4	10	24	0,5	—	—	—	100%
1906	—	1	—	1	11,9	19,5	22,9	23,3	7,1	5,2	8,1	

Din datele de mai sus rezultă că în anul 1870 din cele 210 proprietați calculate, 115 (sau 54,7) percepeau o arendă în bani mai mica de 20 lei, pe cînd în 1906 numai două moșii arendau în astfel de condiții. Pe de altă parte în 1870 nu se afla nici o proprietate care să fi luat de la țărani o arendă mai mare de 60 lei și numai una lua 50 lei. În 1906 se

[1] Vasile M. Kogălniceanu, Un cuvînt asupra învoielilor agricole. București, 1907, p. 5.
[2] S. Timov, Agrarnîi Voprosîi Krestianskoe dvijenie v Rumînii. Moscova, 1928, p. 96.
[3] Ibidem.
[4] Creșterea arenzii pămîntului în bani și în dijmă de la 1870—1906, Ministerul de Interne. București, 1908, p. V.

aflau 91 proprietăți (43%) care luau mai mult de 50 lei arendă iar 43 (20,4%) luau mai mult de 60 lei.

În sfîrșit, trebuie relevat faptul că, indiferent de felul arenzii despre care s-a vorbit pînă acum, plata cea mai ridicată pentru pămînt se percepea pe moșiile marilor arendași. Din 537 de moșii calculate, plata arenzii pe un ha se repartizează în felul urmator (exprimată în procente fața de numărul moșierilor și arendașilor) [1].

Regiunea	Pînă la 50 lei		De la 50 lei pînă la 80 lei		Peste 80 lei	
	moșier	arendaș	moșier	arendaș	moșier	arendaș
Muntenia	17,5	7,7	51,8	49,5	30,8	42,8
Oltenia	23,5	19,8	53,1	46,4	23,4	33,8
Moldova	74,7	61	22,9	36,8	2,4	2,2

Din tabloul acesta rezulta următoarele:

1. În Muntenia și Oltenia plata arenzii, în cele 537 gospodarii e simțitor mai ridicată decît în Moldova.

2. Procentul arendașilor care dau pămînt în arendă în condițiile cele mai grele e mai mare decît cel al moșierilor. Nu întîmplător un cercetator sublinia că pentru marele arendaș nu exista recolte proaste. „Ei au totdeauna un profit net de 100—200—300% [2].

Arenda mai ridicată la marii arendași decît la moșieri se explică prin aceea ca în primul caz țăranul trebuia să platească două rente absolute: moșierului și marelui arendaș.

Pe lînga sistemul înrobitor de arenzi exista și o plagă care submina în chip nemilos slabul organism economic al satelor romînești, frîna dezvoltarea economică a țării, strivea de viu țărănimea. E vorba de împrumuturile cămatarești. Întinderea minusculă a gospodăriilor și puterea lor economică extrem de scăzută, nevoia permanentă și ascuțită de mijloace care sa poată asigura măcar cele mai mizere condiții de existență, lipsa acuta de strictul necesar pentru viață, sileau pe țărani să se înglodeze în datorii în condiții înrobitoare.

De obicei în rolul cămătarilor apăreau moșierii, marii arendași și chiaburimea satelor. Deseori țăranul trebuia sa plătească pentru 20 de lei împrumutați cîte 2 lei săptămînal, ceea ce însemna 104 lei pe an sau 500%. Astfel de procente nemaiîntîlnite au capătat în literatura vremii denumirea caracteristică de „procente balcanice".

Foarte răspîndită era următoarea forma de camăta: iarna, lipsind orice mijloace pentru hrană, țăranul era nevoit să încheie contract cu cămatarul respectiv în vederea lucrarilor agricole din vara următoare pentru ca în felul acesta sa primească drept avans din partea moșierului sau a altui cămatar cîte ceva de ale gurii și să poată scapa din ghiarele foametei în timpul iernii. Profitînd de situația fără de ieșire a țăranului

[1] Vezi S. Timov, Agrarnîi Voprosî Krestianskoe dvijenie v Rumînii. Moscova, 1928 p. 98.
[2] G. D. Creangă, Proprietatea rurală și chestia țărănească. București, 1905, p. 26.

— iar această situație se crease tocmai pentru că țaranul lucra toată vara pe moșia boierească și nu pe moșia lui — arendașul sau moșierul îl silea să-și vîndă forța de muncă pe un preț mult mai scăzut decît cel obișnuit în sezonul verii, variind între 15—75%.

În Muntenia și Oltenia moșierii și arendașii mergeau mai departe în ceea ce privește înrobirea țaranilor, folosind pentru aceasta mijloacele cele mai variate. Astfel, cînd țăranul se prezenta la moșie ca să încheie o învoială agricolă, el era silit sa primească și o suma oarecare de bani pe care trebuia să o restituie prin lucru. V. I. Lenin a caracterizat foarte viu și adînc această metodă cămătarească de a achiziționa brațe de muncă: „uneori țăranii iau împrumut cereale sau bani — arată el — obligîndu-se să plătească prin muncă fie întreaga datorie, fie numai dobînzile la suma datorată. În cadrul acestei forme apare deosebit de concret o trăsătură proprie sistemului muncii în dijmă în general, anume caracterul de înrobire, camătăresc al acestui mod de angajare la lucru" [1].

Pe măsura creșterii mizeriei maselor țărănești creștea și insolvabilitatea lor, creșteau datoriile țăranilor. Generație de generație se înglodau tot mai mult în datorii, își începeau viața în condiții tot mai împovărătoare. Procentele cămătărești creșteau cu o repeziciune uimitoare. Un cercetător burghez din vremea aceea dadea exemplul unei comune care după șase ani de muncă s-a îndatorat moșierului cu 7000 lei în timp ce valoarea totală a muncilor agricole dintr-un an nu depășea suma de 6000 lei [2].

I. L. Caragiale, în articolul amintit, ridicîndu-și glasul în apărarea țaranimii nevoiașe, sublinia: „...țaranii nevoiași, peste iarnă, cînd nu au de lucru și nu pot produce în genere nimica, avînd nevoie de bani, fac împrumuturi cu camătă tot de la arendaș rămînînd a se rafui la socoteală în toamna viitoare. Adesea țăranii, după o muncă de peste 8 luni se văd rămași datori pe anul următor. Și iar vine o iarnă aspra peste tristele și umilele lor vetre, și iar rugăminți cu căciula în mînă pentru un nou împrumut... și așa mai departe..." [3].

Pîna aici au fost aratate trăsăturile esențiale și formele principale de manifestare ale sistemului în dijmă din satele romînești în perioada precedentă răscoalei țărănești de la 1907, adica tocmai acei factori care cauzau stagnarea întregei dezvoltari social-economice a țării și care explică în același timp izvorul adînc al energiei revoluționare a țăranimii.

Dar pentru a lămuri în ce condiții și limite s-a petrecut răscoala din 1907, la ce rezultate obiective ar fi dus victoria țărănimii, e necesar sa ne oprim, măcar în linii generale, asupra problemei dezvoltării capitalismului în agricultura romînească.

C. Dezvoltarea capitalismului din Romînia în agricultură

În ultimul pătrar al secolului al XIX-lea și îndeosebi la inceputul secolului al XX-lea dezvoltarea capitalismului în agricultura romîna, în ciuda rămășițelor feudale, își croia drum neîncetat și cu atît mai accen-

---

[1] V. I. Lenin, Opere. Ed. P.M.R., 1951, vol. 3, p. 176.
[2] Vezi « Viața Romînească » pe ianuarie 1908, p. 3.
[3] I. L. Caragiale, 1907, Din primăvară pînă în toamnă, București, 1907, p. 8.

tuat, cu cît ne apropiem de perioada răscoalei. Capitalismul pătrundea sub formele cele mai diverse atît în gospodăria moșierească cît și în cea țărănească. Una dintre aceste forme, care constituia de altfel baza formării și dezvoltării pieței interne, și deci, baza dezvoltării capitalismului, era descompunerea țărănimii. Clasa cea mai numeroasa din Romînia burghezo-moșierească, țărănimea ce constituia 5/6 din întreaga populație a țării, sub înrîurirea legilor economice obiective, se diferenția. La un pol se detașa un strat subțire de chiaburi înstăriți, iar la celălalt se acumula masa imensă de țărani săraci și fără de pămînt. Către anul 1905 un număr de 39 mii de țărani și proprietari mijlocii dețineau 11% din totalul întregii suprafețe cultivabile sau 852 000 ha, în timp ce 408502 țărani erau complet lipsiți de pămînt [1].

În afară de aceasta, la numărul țaranilor fără de pămînt trebuie adăugat încă și numărul gospodăriilor țărănești care dețineau așa-zisele, „loturi de foamete" care nu le permiteau sub nici o formă să se hrănească din propria lor gospodărie. Suprafața totală a gospodăriilor țărănești pînă la 10 ha și numărul lor pe grupe, se poate ilustra prin tabloul următor :[2]

Grupa gospodăriilor	Numărul țăranilor	Suprafața totală de pămînt arabil în ha
Pînă la 1/2 ha	62 700	26 426
De la 1/2 ha pînă la 1 ha	81 089	72 757
De la 1 ha pînă la 2 ha	147 900	237 029
De la 2 ha pînă la 3 ha	131 630	337 000
De la 3 ha pînă la 4 ha	172 446	631 960
De la 4 ha pînă la 5 ha	148 717	711 033
De la 5 ha pînă la 7 ha	131 145	743 486
De la 7 ha pînă la 10 ha	45 230	393 000

Tabloul dat arată: 1. Fărămițarea colosală a pămîntului. Pe astfel de loturi infime, nu numai în condițiile Romîniei, dar ori și unde aiurea, cheltuielile de producție sînt mult mai costisitoare decît pe suprafețe mari de pămînt, iar productivitatea muncii este, dimpotrivă simțitor mai scăzută. Gospodăriile infime ale țăranilor romîni înghițeau o muncă enormă fiind puțin productive. Numărul enorm de gospodării microscopice, ruinate nu puteau să asigure țăranilor nici măcar cele mai elementare mijloace de trai. „O jumătate de ha, 1 și chiar 2 ha — menționa un autor burghez — este privită ca insuficientă pentru întreținerea vieții, chiar și în țările cu o cultură intensivă, unde rentabilitatea pămîntului e deci mai mare și mai sigură decît la noi care avem o exploatare extensivă și recoltele din cauza climei (oare numai a climei? — *D. H.*) schimbătoare" [3].

În Romînia 45,97% țărani cu pămînt puțin se găseau într-o stare de semiproletari și trăiau ca și țăranii fără de pămînt din vînzarea for-

[1] Istoria R.P.R., ed. 1952, p. 447.

[2] Vezi Dr. G. D. Creangă, Proprietatea rurală și chestia țărănească. București, 1905, p. 11.

[3] Ibidem, p. 12.

ţei de muncă. Foarte mulţi ţărani fără pămînt sau cu pămînt puţin lucrau la moşieri, la marii arendaşi şi la burghezia satelor ca lucratori salariaţi sau se angajau la ei ca argaţi.

În ultimele două decenii dinaintea răscoalei de la 1907 situaţia muncitorilor agricoli şi argaţilor s-a înrăutăţit permanent. Salariul scădea incontinuu. Aceasta se datora pe de o parte proletarizării satelor şi existenţei unei îndelungate crize mondiale care s-a abătut puternic asupra Romîniei şi care a dus la scăderea preţurilor cerealiere, iar pe de alta parte introducerii maşinilor în producţia agricolă.

După datele pe care le utilizează G. D. Creangă mărimea salariului muncitorilor agricoli pentru diferite feluri de munci era următoarea:[1]

Judeţele	Aratul la ha		Preţul coasei la ha		Lucru cu mîna	
	1883	1906	1883	1906	1883	1906
Olt	12	10	16	12	4	2
Vlaşca	13	12	18	16	3,2	3
Teleorman	11	10	18	24	4	3
Romanaţi	11	12	16	10	3	2
Roman	16,8	11,2	22	11	2	2
Covurlui	14	10	14	11,2	5	5
Brăila	12	12	10	12,8	5	5
Suceava	13	8,4	12	11,2	2	1,5

Din tabloul acesta reiese clar că aproape în toate judeţele indicate, salariile au scăzut cu aproximativ 20% la principalele munci agricole.

În legătură cu forma de vînzare a forţei de muncă se ridică o problemă foarte importantă şi anume: întrucît numarul ţăranilor fără pămînt sau cu pămînt puţin era imens (mai mult de 800 000 de oameni), relaţiile economice capitaliste puţin dezvoltate — moşierilor şi arendaşilor le lipsea adesea capitalul necesar pentru a angaja muncitori agricoli — întrucît industria era slab dezvoltată şi nu putea să înghită tot surplusul braţelor de muncă, majoritatea ţăranilor ruinaţi şi chiar o parte din ţăranii fără de pămînt se înrobeau la cei bogaţi de la care arendau loturi mici de pămînt, asigurînd în felul acesta pe marii proprietari cu mîna de lucru. Acest sistem, era de altfel, destul de răspîndit şi în Europa de apus, şi se manifesta în diferite ţări în mod diferit, întrucît fiecare ţară „poartă pecetea unor rînduieli agrare speciale, a unei istorii speciale a relaţiilor agrare"[2].

Mai departe. Diferenţierea ţărănimii şi folosirea pămîntului în măsură inegală îşi găsea de asemenea o expresie vie în întinderea şi caracterul suprafeţei de pămînt arendat. Ţăranii săraci ce arendau de la marii proprietari două sau trei hectare de pămînt plăteau pentru el preţuri înrobitoare şi în majoritatea cazurilor arendau în dijmă sau la tarla. Ţăranii înstăriţi, cu toate că erau mult mai bine asiguraţi cu

[1] G. D. Creangă, Grundbesitzverteilung und Bauernfrage in Rumänien. Leipzig 1909, p. 25.
[2] V. I. Lenin, Opere. Ed. P.M.R., 1951, vol. 3, p. 157.

pamînt, se straduiau sa concentreze în mîinile lor suprafețe mari pentru care plăteau de obicei bani. E drept că în Romînia exista o lege ce interzicea arendarea suprafețelor de pamınt mai mari de 5,5 ha (lege care avea fară îndoiala un caracter feudal, ınfrînind într-o oarecare măsură dezvoltarea capitalismului în agricultură). Puterea acestei legi era însă fictiva și în practică era ıncalcata sistematic, așa încît burghezia sateasca putea să arendeze mult mai mult decît prevedea legea de care e vorba.

Dimpotrivă, atunci cînd este vorba de darea pămîntului în arendă se observa ca cca 90% din pamîntul arendat era al țaranilor mici ruinați. In anul 1906, dădeau pamînt în arendă 47204 țărani. Ei posedau în total o suprafața de 134 444 ha. Din această suprafață țăranii arendau 94593, iar lor le ramînea să lucreze 39851. Intinderea mijlocie a loturilor ın care se dadea în arendă era de 3,06 ha. Din ele se dadeau 2 ha ramînînd în folosința proprie 1,06 ha. Cauza principală a arendării o constituia nevoia de bani (24199 de arendări sau 50,3 % se efectuau din acest motiv [1]). Ea a crescut și s-a întărit pe măsură ce se dezvolta producția de marfuri și prin insăși esența ei nu putea să nu ducă la ruinarea completa a micilor gospodării țărănești și la trecerea țărănimii saracite în rîndurile argaților și a muncitorilor agricoli.

Paralel cu diferentierea țarănimii în ceea ce privește întinderea suprafeței de pămınt a gospodăriei avea loc și diferențierea în ceea ce privește numărul vitelor, mai cu seamă a vitelor de tracțiune. O gospodarie chiaburească era înzestrată de cîteva ori mai bine decît o gospodarie mica țaraneasca, ne mai vorbind de calitatea vitelor care era cu mult superioară la cei bogați. Astfel, după statistica animalelor domestice din Romînia, efectuată în 1900 se poate vedea că din 323765 de țarani, 215933 (mai mult de două treimi) aveau doar cîte 1 sau 2 cai, pe cînd 20346 (6%) posedau între 5—10 cai [2].

Același lucru se observa și în ceea ce privește repartizarea bovinelor între cei doi poli ai țărănimii. In anul 1900 un număr de 351 178 țărani din totalul de 711 491 (aproape 50%) aveau numai cîte 1—2 boi, pe cînd 107634 (aproximativ 13%) posedau între 5—10 vite cornute, iar 5435 (0,7 %) posedau între 11—20 boi [3].

Țaranii înstăriți dețineau și inventar agricol mai variat și mai abundent decît țăranii săraci sau mijlocași. Tehnica agriculturii era la ei mult mai dezvoltată decît la ceilalți săteni. V. I. Lenin scria că „țăranii înstariți" își fac însămînțările mai repede, profită mai bine de vremea favorabila, acoperă semințele cu un pămînt mai umed, efectuează la timp strîngerea recoltei, o treieră odată cu căratul etc." [4].

In sfîrșit, un indiciu foarte important care dovedește descompunerea țaranimii era repartiția inegală pe gospodărie a veniturilor și cheltuielilor. După datele din 1905, venitul mijlociu al unei gospodării de pînă la 10 ha de pămînt nu trecea de 120 lei. In același timp o gospodărie

---

[1] Vezi Numărul țăranilor care și-au arendat pămîntul de bună voie și cauzele acestor arendări. Min. de Interne, București, 1907, p. VIII.

[2] Datele sînt prelucrate după Statistica animalelor domestice din Romînia. București, 1903, p. XLIV.

[3] Statistica animalelor domestice din Romînia. București, 1903, p. XLV.

[4] V. I. Lenin, Opere. Ed. P.M.R., 1951, vol. 3, p. 55.

ce poseda între 10—30 ha pămînt avea un venit anual mediu de 560 lei[1]. Dimpotrivă, cheltuielile efectuate în gospodăriile ţaranilor săraciţi şi cele efectuate de către ţăranii înstăriţi redau tabloul invers al veniturilor. Astfel, o familie de ţărani înstăriţi compusă din opt membri facea cheltuieli anuale în 1913 în valoare de 1384,2 lei, pe cînd o familie de ţărani saraci alcătuită din cinci membri cheltuia doar 313,2 lei[2]. Diferenţierea ţărănimii, fiind expresia dezvoltării capitalismului la sate şi oraşe, adîncea în acelaşi timp această dezvoltare. Ea lărgea piaţa internă „pe de o parte ca urmare a transformării în masă a produsului agriculturii comerciale, lucrative, iar pe de altă parte ca urmare a transformării in masă a forţei de muncă, pe care o vinde ţărănimea săracă"[3].

În gospodariile moşiereşti, cu toate greutăţile şi obstacolele ivite în cale, capitalismul îşi croia de asemenea drum. Multe proprietaţi moşiereşti şi arendăşeşti, cele mai puternice şi mai viabile din punct de vedere economic, se reorganizau pe baze capitaliste. Moşierii şi arendaşii au început să folosească maşini şi mîna de lucru liberă, să se specializeze în diferite ramuri ale agriculturii comerciale, să treacă la un sistem intensiv de exploatare al solului. Despre folosirea maşinilor agricole la începutul secolului al XX-lea vorbesc urmatoarele date: catre 1907 în agricultura romîna erau folosite, în special în gospodăriile moşierilor şi arendaşilor, — 55 pluguri cu aburi, 4539 de locomobile, 4595 de batoze, 12151 semănători, 1285 maşini de batut porumb, fara a mai vorbi de alte unelte agricole perfecţionate[4].

Folosirea maşinilor agricole — arată Lenin — poartă un caracter capitalist şi duce la rîndul său la dezvoltarea mai departe a capitalismului. Maşinile înlatură uneltele agricole primitive ale ţaranilor ruinaţi, creează contingentul muncitorilor agricoli specializaţi, duc la lărgirea producţiei fiindcă „necesită un capital de proporţii însemnate, ceea ce face ca ea sa fie accesibilă numai celor cu gospodării mari; pe de altă parte, maşina se amortizează numai atunci cînd prelucrează cantitaţi mari de produse; prin introducerea maşinilor, lărgirea producţiei devine o necesitate"[5].

Producţia mare agricolă era dependentă atît de piaţa internă, cît si de cea internaţională. Este cunoscut îndeobşte faptul ca Romînia participă activ pe piaţa mondială de cereale, fiind un adevărat grînar al Europei. Exportul de cereale la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea a crescut încontinuu şi a atins în anul 1914 cifra de 3 milioane tone. Cerealele constituiau produsul principal ce se exporta pe pieţele străine. De aceea fiecare an secetos se răsfrîngea greu asupra situaţiei financiare a ţării, iar scăderea preţurilor la cereale ca urmare a crizei agrare şi a concurenţei fermierilor americani ruina pe mulţi dintre moşieri şi arendaşi, submina forţele de producţie ale ţarii. În măsura în care creştea cantitatea de grîu şi porumb exportate

---

[1] Vezi S. Timov, Agrarnîi Voprosîi Krestianskoe dvijenie v Rumînii, Moscova, 1928, p. 103.
[2] Vezi M. Şerban, Problemele noastre social-agrare, Bucureşti, 1914, p. 54.
[3] V. I. Lenin, Opere. Ed. P.M.R., 1951, vol. 3, p. 53.
[4] Vezi M. Şerban, op. cit., Bucureşti, 1914, p. 62.
[5] V. I. Lenin, Opere. Ed. P.M.R., 1951, vol. 3, p. 208.

peste granița pentru a mari venitul marilor proprietari, se micșora proporțional cantitatea de cereale rămasă în țară, scădea consumul intern. Foametea devenise un fenomen periodic care făcea adevărate ravaje în rîndul maselor țărănești. „Din cinci în cinci ani — se scria într-un ziar al vremii — țărănimea moare de foame și-i dăm porumb ca să trăiască de azi pe mîine, iar din 20 în 20 de ani se răscoală și noi îi împușcăm pe unii pentru ca să ținem în frîu pe ceilalți" [1]. Uneori se exporta cea mai mare parte a cerealelor. În 1890 a fost exportată de pildă 72% din toata producția de cereale iar în 1904, — an de secetă cumplită — s-a exportat chiar 92%din producția totală de porumb. De aceea nu e de mirare că mai mult de 3/4 din populația țării nu se hrănea cu pîine, iar la țară se consuma aproape numai porumb. Odată însă cu creșterea exportului de porumb peste hotare, consumarea lui s-a micșorat în mod relativ și absolut ceea ce s-a răsfrînt cu urmări foarte serioase asupra maselor muncitoare de la țară.

Tabloul de mai jos ilustrează în mod evident reducerea absolută a consumului de porumb în perioada cuprinsă între 1876—1903 [2].

	Producția globală în mii vagoane	Exportul în mii vag.	Consumul intern în mii vag.	Numărul populației în mii	Revenea în kg pe un cap de locuitor
1876	125	26	99	4 300	230
1886 1890	157	60	97	5 000	194
1890 1895	158	72	80	5 500	156
1895—1900	160	76	90	6 000	150
1900—1903	192	102	90	6 300	146

Din tabloul dat reiese înainte de toate creșterea neîncetată a producției de porumb. În decurs de 27 ani producția s-a mărit cu 53% ceea ce constituie un indiciu grăitor al lărgirii terenurilor arabile, al îmbunătățirii tehnicii agricole, într-un cuvînt al dezvoltării capitaliste a agriculturii. Din tabloul de față rezultă de asemenea că exportul de porumb a crescut în acest răstimp aproape de patru ori, și nu numai că a lăsat cu mult în urmă, în ceea ce privește ritmul de dezvoltare, creșterea globală a producției, dar a depășit-o chiar în mod absolut, cu 9000 de vagoane; cu alte cuvinte consumul intern s-a micșorat și relativ și absolut cu toată creșterea însemnată a producției. Dacă la toate cele spuse se adaugă și faptul că în cei 27 de ani creșterea naturală a populației era de 2 milioane de oameni atunci rezulta că consumul porumbului s-a micșorat în mod absolut cu 36% în anul 1903 față de 1876. Același lucru îl constată și un articol scris în 1906 care sublinia următoarele: „de 30 de ani, din an în an cu regularitate înspăimîntătoare consumația porumbului pe cap de populație s-a tot micșorat. De la 230 pe cap de populație în 1876 ea scade în 1886—1890 la 194 kg, la 156 în

[1] « Patria » din 7 martie 1907.

[2] Dr. Dimitrie Ionescu, Die Agrarverfassung Rumäniens, ihre Geschichte und ihre Reform. Leipzig 1909, p. 94.

1891—1895, la 150 în 1895—1900 şi ajunge numai la 146 kg în perioada 1900—1903"[1].

Foametea periodică, epidemiile de tifos, pelagra şi scorbutul secerau sute de mii de locuitori ai satelor. Deosebit de dureros s-a răsfrînt asupra ţărănimii foametea din 1899 şi mai ales cea din 1904 şi 1905 care a fost agravată şi mai mult de seceta ce a bîntuit puternic în această perioada pe aproape întreg cuprinsul ţării. În urma micşorarii consumului şi a nutriţiei cu alimente de proastă calitate avea loc pur şi simplu degenerarea fizică a maselor de ţărani. Consumul cărnii scăzuse simţitor. Astfel, din 16400 ţărani cîţi locuiau în judeţul Fălciu numai 6172 au putut să taie în 1905 un porc de Crăciun[2]. Acest lucru îl dovedeşte faptul că numărul celor inapţi pentru serviciul militar a crescut încontinuu. Astfel, în 1901, în afara serviciului militar erau lăsaţi aproape jumătate din recruţi.

În puţine ţări ale Europei nivelul de trai al ţăranilor era aşa de scăzut ca în Romînia. În romanul său „1907" Cezar Petrescu arată următoarele prin intermediul unui erou: „Trăim şi noi ca vitele, laolaltă cu vitele"[3]. Această expresie peiorativă era foarte aproape de realitate dacă se are în vedere că în anul 1906, 300000 de ţărani trăiau în bordee care nu se deosebeau cu mult de grajdurile vitelor[4].

Împrumuturile fabuloase pe care statul le contracta în străinătate, starea proastă a finanţelor agravată şi mai mult de cheltuielile ce se faceau în vederea pregătirii pentru jubileul din 1906 şi al înarmărilor ridicate la proporţii de necrezut pentru ţara noastră, apăsau de asemenea împovărător pe umerii maselor populare, ale muncitorilor şi ţăranilor. Foarte grăitor pentru greutăţile financiare în care se afla bugetul ţarii este faptul că în 1904, 38% din cheltuielile publice constituiau dobînzile ce trebuiau plătite pentru datorii. Fiecare contribuabil avea de plătit cîte 220 lei, pe cînd în Rusia, care era departe de a excela în această privinţă, datoria nu se ridica decît pînă la 144 lei[5]. Statul storcea ultima vlagă din ţărănimea ruinată prin tot felul de impozite şi taxe financiare. În anul 1905, sub pretextul ajutorării ţării în caz de secetă, guvernul a impus, de pildă, taxa de 5% pentru pătulele de rezervă. Ea a umplut masele ţărăneşti de mînie şi indignare, cu atît mai mult cu cît sumele stoarse de pe spinarea ţăranilor erau destinate nu pentru ajutorarea sinistraţilor ci pentru organizarea serbărilor cu ocazia jubileului din 1906 al cărui caracter de operetă şi ieftină poleială sclipitoare contrasta izbitor cu realitatea tristă şi îngrijorătoare. Pe lîngă aceasta, guvernul a sporit simţitor şi impozitul agricol pe loturile ţărăneşti de pămînt, cu toate că şi aşa el era cu mult mai mare decît cel care se percepea de pe proprietatea moşierească. „Toată lumea de la un capăt la altul al ţării, recunoştea însăşi un ziar burghez al vremii — ţipă de pe urma faimoaselor comisii de recensămînt"[6].

---

[1] « Viaţa romînească », nr. 1, 1906, p. 153.
[2] « Romînia muncitoare », din 20—27 mai 1907.
[3] Cezar Petrescu, 1907, Bucureşti 1938, vol. II, p. 398.
[4] « Romînia muncitoare », din 20—27 mai 1907.
[5] Ibidem.
[6] « Voinţa Naţională », din 12 octombrie 1905.

In mase creştea nemulţumirea şi protestul împotriva abuzurilor organelor fiscale şi a aparatului administrativ corupt şi venal. Relaţiile dintre moşieri şi ţarani erau extrem de incordate. Ţăranii se găseau in stare de permanenta framîntare, ura lor împotriva moşierilor şi arendaşilor nu cunoştea margini. Între anii 1904—1906 — premergători marei răscoale din 1907, — izbucnesc din ce în ce mai des acţiuni de împotrivire şi lupte revoluţionare ale ţărănimii. Un şir întreg de rascoale, deşi razleţe cuprind aproape toate judeţele ţării, tinzînd să se generalizeze şi sa se aprindă în toata ţara cu cit ne apropiem de anul 1907.

Rezumînd cele spuse mai sus se pot constata următoarele: 1. Persistenţa ramaşiţelor feudale în condiţiile economiei producatoare de marfuri ducea la exploatarea nemiloasă a ţărănimii, mai crunta chiar decît in vremea iobagiei, ducea la subminarea bunei stări materiale a ei, la distrugerea şi deteriorarea inventarului viu şi mort al gospodariei ţărăneşti. „Parţile reale ale modului de producţie capitalist... coincid aici cu raul care rezulta din dezvoltarea insuficienta a modului de producţie capitalist. Ţaranul devine negustor şi meşteşugar, fară să existe condiţiile în care ar fi putut produce sub forme de marfă produsul sau" [1].

2. Dezvoltarea capitalismului se producea foarte lent şi dureros pentru masele populare cele mai largi. Monopolul pe care îl deţinea clasa moşierilor asupra pămîntului condiţiona în mod inevitabil situaţia grea a ţăranului, repartizarea inegală a venitului naţional, încetinirea ritmului de diferenţiere al ţărănimii. Lipsa de capitaluri, puterea scăzuta de cumparare a ţarănimii îngradeau de asemenea posibilitatea de a se largi, cît de cît satisfăcator, piaţa interna ; şi prin urmare frîna dezvoltarea industriei, a capitalismului în general.

Cu alte cuvinte, dezvoltarea economică a ţării se izbea de stavila puternică pe care o formau marea proprietate şi rămăşiţele feudale. Sfărîmarea şi transformarea vechii proprietăţi şi a metodelor învechite agricole a devenit o necesitate economică obiectivă fără de care, aşa cum scrie Lenin, „capitalismul nu se poate dezvolta mai departe" [2].

Tocmai pentru că rămăşiţele feudale erau prea puternice şi prea adînc infiltrate, tocmai pentru că înlăturarea lor s-a tărăgănat prea mult, iar necesitatea dezvoltarii sociale a Romîniei cerea o cît mai grabnică eliberare şi înlaturare a acestora, criza din sistemul agricol a căpătat forme extrem de ascuţite şi de dureroase. Necesitatea obiectivă a dezvoltarii mai departe a capitalismului devenise un fapt inevitabil şi nici o forţa nu putea să o stăvilească. Din acest punct de vedere, ieşirea din situaţia creată în Romînia — ca de altfel şi în Rusia, — era una singură : înlăturarea piedicilor din calea dezvoltării capitaliste.

Căile de dezvoltare ale capitalismului şi mijloacele de lichidare ale ramaşiţelor feudale erau însă diferite. „Esenţa problemei agrare — scria Lenin — nu constă în aceea că trebuiesc înlăturate piedicile, ci în aceea, în ce mod să se înlăture aceste piedici, ce clasă şi prin ce metode sa se înfăptuiască această înlăturare" [3].

---

[1] V. I. Lenin, Opere. 1951, Ed. P.M.R., vol. 3, p. 125.
[2] V. I. Lenin, Opere. vol. 13, ed. a 4-a rusă, p. 120.
[3] Ibidem, vol. 15, p. 114.

Masele muncitoare ţărăneşti, strivite de exploatarea nemiloasă a moşierilor, ruinate şi saracite, prin lupta lor din primavara lui 1907, au aratat in fapte şi şi-au exprimat dorinţa lor aprinsă de a se elibera cu hotărîre de crusta rămăşiţelor feudale. Sfărîmarea revoluţionara a ramaşiţelor feudale de catre ţarani prin confiscarea proprietaţii moşiereşti, pentru care se luptau aceştia, ar fi dus, în mod obiectiv, la dezvoltarea rapidă a capitalismului, la democratizarea intregii orînduiri sociale, la progresul general economic şi social în condiţiile cele mai favorabile (atît cit e posibil in sistemul capitalist) pentru masele muncitoare.

Iată pentru ce rascoala ţaranească din 1907 obiectiv a avut un caracter profund progresist.

Dar, obiectiv, era posibilă şi alta cale de dezvoltare in agricultura, aşa-zisa cale „prusaca“ de dezvoltare a capitalismului pe poziţiile careia se situau moşierimea liberală şi burghezia (indiferent ca facea acest lucru conştient sau nu). Această cale însemna menţinerea gospodariilor moşiereşti şi transformarea lor lenta in gospodarii capitaliste în condiţiile păstrării puterii politice in miinile moşierimii şi burgheziei. Ea insemna nu accelerarea procesului de inlaturare a sistemului bazat pe dijmă, ci inlaturarea ţaranimii sarace din agricultura [1], prin intensificarea ruinării, distrugerii şi pauperizării masei de gospodării mizere în folosul unui strat subţire de burghezie săteasca. Pentru ţărani ea era calea cea mai chinuitoare, cea mai grea şi condamna masele muncitoare de ţarani la decenii lungi de exploatare nemiloasă din partea moşierilor şi chiaburilor.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ КРЕСТЬЯНСТВА ДО ВОССТАНИЯ 1907 Г.

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Крестьянское восстание в 1907 г. было подготовлено самим ходом исторического развития Румынии. Оно явилось прежде всего естественным результатом совокупности процессов, развертывавшихся в сельском хозяйстве.

Настоящая статья посвящена анализу экономических процессов, которые сами по себе превращали крестьянство в крайне активную силу, хотя еще и мало сознательную, побуждали его бороться против помещиков и создавали условия, необходимые для заключения и укрепления боевого союза между пролетариатом и крестьянством. В статье рассматриваются в общих чертах следующие два конкретных вопроса:

1. Положение земледелия в Румынии до крестьянского восстания 1907 г. и в особенности наличие и степень устойчивости в ней остатков феодализма, а также вытекающие из этого последствия.

[1] Vezi, V. I. Lenin, Opere, vol. 15, ed. a IV-a rusă, p. 113.

2. Общее направление развития различных сторон помещичьего и крестьянского хозяйства и соотношение между ними.

Пришедшее сверху « освобождение » путем реформы 1864 г. лишило крестьянские массы лучшей части их земли. Помещики же, монополизировашие земельную собственность, имели в своих руках экономическую базу, позволявшую им пользоваться остатками прошлого и беспощадно эксплоатировать крестьянство. Так, в 1905 г. из общей площади 7 826 790 гектаров пахатной земли 3 810 302 гектарами или 48,54 % этой земли владело 5 385 помещиков, в то время как на долю крестьянских хозяйств приходилось только 3 153 641 гектар или 40,6 %. Румыния была страной крупного землевладения. Ни в одном другом европейском государстве, кроме России, так ярко не выделялось существование крупного помещичьего землевладения. Несправедливое распределение земли было причиной существования оброчной системы, отсталых форм земледелия и остатков феодализма, налагавших на весь процесс экономического развития страны, вообще, и земледелия, в частности, отпечаток гнета, односторонности, крайней медлительности и бесконечных классовых противоречий.

В статье указаны конкретные формы оброчной системы и арендных отношений в Румынии. Важным вопросом, возникающим в связи с этим, является выяснение экономического положения крупного арендатора, так как от него зависит ответ на вопрос, насколько были распространены остатки феодализма в экономическом организме страны. На основании исследований материалов того времени можно сказать, что в Румынии крупный арендатор объединял в себе капиталиста и помещика, будучи вместе с тем представителем двух противоположных и отличных друг от друга экономических систем. Положение его только тем отличалось от положения помещика послереформенного времени, что он помещал свой капитал туда, откуда он получал доходы. Что же касается форм эксплуатации земли и внутренней организации своего хозяйства, то арендатор почти ничем не отличался от помещика.

В последней части настоящей статьи автор касается нескольких сторон развития капитализма в земледелии, а именно дифференцирования и разложения крестьянства, введения земледельческих машин, использования оплачиваемых рабочих рук, перехода к интенсивной обработке земли, обращения в товар сельскохозяйственных продуктов и проч.

Крестьянское восстание 1907 года было направлено против остатков феодализма, и в борьбе разоренных и обедневших крестьянских рабочих масс на деле проявилось и выразилось их горячее желание раз навсегда освободиться от этих остатков.

Революционное уничтожение крестьянами остатков феодализма путем конфискации помещичьих владений, за которые велась борьба, само по себе привело бы к быстрому развитию капитализма, к демократизации всего социального строя и к общему экономическому и социальному прогрессу в самых благоприятных условиях (поскольку это возможно в капиталической экономической формации) для рабочих масс.

Вот почему крестьянское восстание 1907 г. носило глубоко прогрессивный характер.

LA SITUATION SOCIALE-ÉCONOMIQUE DE LA PAYSANNERIE AVANT LA RÉVOLUTION DE 1907

(RÉSUMÉ)

La révolution paysanne de 1907 a été préparée par la marche même du développement historique de la Roumanie. Elle a pris naissance, avant tout, comme un résultat naturel de l'ensemble des processus qui ont eu lieu dans l'économie rurale.

Cet article est consacré justement à l'analyse des processus économiques qui, inéluctablement, transformaient la paysannerie en une force active extrême — bien qu'encore peu consciente —, la poussaient à lutter résolument contre les propriétaires fonciers, créant les conditions voulues pour former et cristalliser l'alliance entre le proletariat et la paysannerie. Cet article traite, en lignes générales, de deux questions concrètes :

1. La situation de l'agriculture en Roumanie, avant la révolution paysanne de 1907 et, particulièrement la présence et le degré de persistance des survivances féodales en agriculture et les conséquences qui en découlent.

2. La ligne générale du développement des différentes branches de l'exploitation des grandes proprétés et des terres paysannes et la corrélation qui existait entre elles.

Bien qu'«affranchis» par ordre supérieur lors de la réforme de 1864, les masses paysannes furent cependant privées de la meilleure partie des terres. Par contre, les propriétaires fonciers qui avaient le monopole de la terre détenaient également la base économique, ce qui leur permettait d'appliquer les méthodes du passé et d'exploiter impitoyablement la paysannerie. C'est ainsi que d'une surface totale de terre arable de 7 826 790 ha, 5 385 propriétaires détenaient, en 1905, 3 810 302 ha, c'est-à-dire les 48,54%, alors que 920 831 exploitations paysannes ne possédaient que 3 153 641 ha, soit 40,6%. Roumanie, pays des latifundia ! Nulle part en Europe, excepté la Russie, la présence des grandes propriétés foncières ne se faisait sentir plus puissamment. Le partage injuste des terres était la principale cause qui générait le système des dimes, les formes rétrogrades en agriculture, entretenait différents vestiges féodaux et imprimait au développement économique du pays. en général, et de l'agriculture en particulier, un caractère difficultueux, anilatéral, extrêmement lent et plein de contradictions.

L'Auteur expose au cours de l'article les formes concrètes du système des dimes, les relations d'affermage en Roumanie. Ces dernières soulèvent l'importante question d'élucider la position économique du grand fermier, dont dépend la réponse au problème : à quel point les vestiges féodaux étaient-ils répandus dans l'organisme économique du pays ? L'examen des documents de l'époque permet d'affirmer qu'en Roumanie le grand fermier réunissait en sa personne le capitaliste et le propriétaire foncier, il représentait en même temps deux systèmes économiques tellement opposés et différents. Sa situation ne différait de celle du propriétaire foncier de l'époque qui succéda à la réforme que du fait qu'il plaçait son capital dans un domaine d'un bon rendement. Mais en ce qui concerne les formes d'exploitation de la terre, en ce qui concerne l'organisation

intérieure de son administration, il ne différait presque pas du propriétaire foncier.

Dans la dernière partie de l'article, l'Auteur examine différents aspects du développement du capitalisme en agriculture, telles la différenciation et la décomposition de la paysannerie, l'introduction de l'emploi des machines agricoles, l'emploi de la main-d'oeuvre salariée, le passage à la culture intensive de la terre, la commercialisation des produits agricoles, etc.

La révolution paysanne de 1907 était dirigée contre ces survivances féodales et, par leur lutte, les masses de la paysannerie travailleuse, appauvries et ruinées, ont prouvé d'une manière effective leur ardent désir de s'en affranchir résolument.

L'action franchement révolutionnaire des paysans pour briser les vestiges féodaux par la confiscation de la propriété foncière, qui constituait une de leurs revendications, aurait conduit de manière objective au développement rapide du capitalisme, à la démocratisation de toute l'organisation sociale, au progrès général, économique et social, dans les conditions les plus favorables aux masses travailleuses (autant que cela était possible dans une formation économique capitaliste).

Telle est la raison qui imprima à la révolution paysanne de 1907 un caractère profondément progressiste.

STUDII
Revistă de istorie
Anul VIII, nr. 4, 1955

MIȘCAREA ANTIHABSBURGICĂ DIN TRANSILVANIA DE SUB CONDUCEREA LUI MAKK-GÁL (1849—1854)

DE

D. KÁROLYI (Cluj)

La 10 martie 1854 au fost executați la Tîrgu-Mureș conducătorii unei mișcări antihabsburgice, care, după înăbușirea revoluției burghezo-democratice din 1848—1849, au încercat, prin organizarea unor mișcări secrete, cu caracter insurecțional, să elibereze Transilvania de sub jugul austriac.

Prin capitularea de la Șiria, ultima rezistență eroică a revoluțiilor burghezo-democratice din 1848 din Europa a luat sfîrșit. După victoria contrarevoluției, în Transilvania se instaurează absolutismul imperial austriac.

La 11 iulie 1849, baronul Ludovic de Wohlgemuth a fost numit guvernatorul civil și militar al Transilvaniei, iar la 19 iulie 1849 s-a făcut cunoscută prin afișe numirea lui Wohlgemuth în fruntea Transilvaniei și s-a dat un ordin prin care împăratul cerea tuturor autorităților, ca acestea să-i dea ascultare [1]. Printr-o proclamație din 18 septembrie 1849, noul guvernator al Transilvaniei, Ludovic de Wohlgemuth, ordonă ca toți aceia care au luat parte la revoluție să fie trași la răspundere și să-și primească pedeapsa „binemeritată", iar foștii ofițeri și funcționari imperiali, care călcîndu-și jurămîntul, s-au atașat răsculaților, trebuiau să fie de asemenea pedepsiți [2].

Pentru îndeplinirea întocmai a acestui ordin, au fost organizate tribunale speciale de cercetare și așa-numitele „comitete de identificări", cu scopul de a găsi pe cei vinovați și a le aplica pedeapsa prevăzută de legi.

Sarcinile politice ale lui Wohlgemuth au fost trasate prin ordinele secrete ale Vienei, pe care guvernatorul le primise în iulie 1849. Scopul acestor măsuri era anexarea definitivă a Transilvaniei la imperiul austriac, fără să se țină seama de privilegiile speciale acordate de habsburgi și de care se bucurau în această țară pînă atunci însăși clasele dominante [3].

---

[1] Helmut Klima, Guvernatorii Transilvaniei, 1943, p. 63.
[2] Jancsó Benedek, Erdély Története (Istoria Transilvaniei), p. 303—306.
[3] Helmut Klima, op. cit., p. 64.

Îndata după venirea sa în Translivania, guvernatorul Wohlgemuth s-a apucat cu mare zel să ducă la îndeplinire dispozițiile primite din partea guvernului austriac și a împăratului. Pe lingă cele 8 regimente de infanterie austriace ce erau cantonate pe teritoriul Transilvaniei [1], Wohlgemuth a luat măsuri de organizare a poliției și a unui regiment de jandarmi, care funcționa în mod independent [2]. În afară de acestea, mai exista și instituția dragonilor, organizata pe districte, avînd același scop: înăbușirea oricărei mișcări populare. Astfel, au fost luate măsuri restrictive în ceea ce privește deplasările de la o localitate la alta, iar poliția avea agenții ei nu numai în locurile publice, ci și în societățile particulare. Atribuțiile jandarmeriei întreceau și pe cele ale poliției. Jandarmii au fost împuterniciți nu numai sa facă uz de arme aproape în orice împrejurare, dar ei puteau apare și în calitate de martori, declarațiile lor avînd putere probatorie, mult mai mare decît ale persoanelor civile. În felul acesta s-au putut face abuzuri peste abuzuri. Jandarmii erau premiați după numărul arestărilor, iar mărimea premiului depindea de gradul condamnării persoanelor acuzate. Astfel dacă o persoană era condamnată la întemnițare pînă la un an, jandarmul primea 4 florini, iar dacă o condamnare era de mai lungă durată, acesta primea in mod progresiv, 8, 16, 25, 30 florini, sau, în caz de pedeapsă capitală, 60 florini. Aceste metode barbare au provocat adevărate vînători de oameni [3].

După executarea celor 13 generali revoluționari la Arad (6 octombrie 1849), execuțiile continuă. Revoluționarii erau împușcați cu sutele sau erau aruncați în temniță. Era destul ca cineva să pară suspect, sau să fie denunțat chiar în mod anonim, ca să fie deținut luni întregi în temniță. Cei care se refugiară în străinătate, dacă după o somație nu se reîntorceau, erau condamnați la moarte în „efigie", numele lor erau agățate de spînzurători [4].

Foștii ofițeri și soldați ai armatei revoluționare maghiare, care înainte de revoluție nu slujiseră în armata imperială, acum erau înrolați pentru mai mulți ani în armata austriacă. Astfel, pentru a se sustrage de la aceste înrolări forțate și pentru a scăpa de teroarea contrarevoluționară, mii de honvezi au luat drumul pribegiei în țări străine.

Nici față de femei nu era cunoscută mila. La Rusca Montană (Banat), în august 1849 a fost biciuită în mod public soția lui Madersprach Károly, fiindcă a dat azil unor honvezi pribegi [5]. La Tîrgu-Mureș soția lui Magy Pál a fost bătută cu frînghia în fața publicului, pentru că n-a dat nutreț pentru caii soldaților încartiruiți la ea [6].

Teroarea s-a extins și asupra acelor romîni și germani din Transilvania, care în timpul revoluției au fost atrași prin promisiuni de către

---

[1] « Hadtörténeti közlemények » (« Publicații de istorie militară »), Budapesta, 1925, vol. XXVI, p. 181.

[2] Ibidem.

[3] Berzeviczy Albert, Az abszolutizmus kora Magyarországon (Epoca absolutismului în Ungaria), vol. I, p. 171—173.

[4] Jancsó Benedek, op. cit., p. 305.

[5] Jurnalul baronesei Bánffy, în Arhiva Istorică a Filialei Academiei R.P.R. fondul 1848—49, Cluj, p. 118—121 (nepublicat).

[6] Ibidem.

curtea imperială, să lupte pentru cauza habsburgilor, iar după înfrîngerea revoluției nu numai că nu au primit drepturile și privilegiile promise, dar au fost tot atît de asupriți ca și cei care luptaseră în rîndurile armatelor revoluționare. Wohlgemuth, îndată dupa ocuparea postului sau de guvernator, a împrăștiat cetele lui Avram Iancu. Prefectul Axente, care a întîrziat cu dizolvarea cetelor sale și a încercat o împotrivire armata, a fost arestat din ordinul lui Wohlgemuth și dus în fața tribunalului militar [1]. În scrisorile și rapoartele sale, Wohlgemuth socotea ca numarul mare al romînilor din Transilvania ar putea deveni o primejdie pentru existența monarhiei austriace [2]. „Dacă și romînii — scria Wohlgemuth — care sînt cei mai numeroși și cei mai puternici ar începe sa aibă pretenții, acest fapt ar produce urmarile cele mai grave. În părțile sudice există deja reprezentanți ai ideilor ultraromane. În parțile de nord însa, aceste idei lipsesc cu desavîrșire. Marea primejdie ar fi daca s-ar deștepta conștiința lor națională“ [3]. Absolutismul austriac, care în toate timpurile s-a putut susține prin ațițarea contradicțiilor naționale, a continuat politica sa de „divide et impera“. Cei 800 000 de locuitori romîni din județele Caraș-Severin, Timiș și Torontal au fost supuşi voievodinei sîrbești [4], iar romînii ortodocşi din diecezele Arad și Timişoara au fost subordonați unui episcop sîrb. Insuşi Șaguna a fost pus sub jurisdicția mitropolitului sîrb [5]. Împrejurimile Sibiului, locuite în majoritate de romîni, au fost declarate teritorii săsești [6].

Avram Iancu, cu prilejul calătoriei sale la Viena, dupa ce a refuzat să primeasca decorația austriaca, a fost somat să parăsească orașul în termen de 24 ore, iar cînd în 1852 protestează împotriva abuzurilor în legatură cu măsurătorile de pămînt din Munții Apuseni, el a fost dus cu forța la Sibiu și întemnițat [7].

La 30 aprilie 1851, prințul Schwarzenberg este numit guvernator al Translivaniei; el, la fel ca și Wohlgemuth, a dovedit a fi un bun slujitor al absolutismului austriac. În timpurile guvernarii lui Schwarzenberg, Transilvania a fost împarțită în 10 cercuri teritoriale și 79 subcercuri. El a scos din slujbe pe toți funcționarii vechi, înlocuindu-i cu funcționari straini, aduși din toate părțile monarhiei, care necunoscînd nici limba, nici obiceiurile populației din Transilvania, au lasat în urma lor o tristă amintire despre vremea lui Schwarzenberg.

Este foarte semnificativ faptul că noul guvernator se înțelegea foarte bine cu tradatorii magnați unguri, în primul rînd cu familiile Mikó Jósika, Béldy, Bánffy şi Bornemissza, cu care el era în relații strînse. Deseori, Schwarzenberg petrecea la Gheorgheni ca oaspe al familiei Bornemissza, delectîndu-se cu expedițiile vînătorești. Ca un „aristocrat de sînge“, acesta disprețuia chiar și acea parte a poporului, care în timpul revoluției slujise pe împărat. El considera țaranimea atașată contrarevo-

---

1 Jancsó Benedek, op. cit., p. 303—306.
2 Helmut Klima, op. cit., p. 67.
3 Ibidem, p. 68.
4 Jancsó Benedek, op. cit., p. 303—306.
5 Enea Hodoș, Corespondența lui Simion Bărnuțiu, p. 21.
6 Jancsó Benedek, op. cit., p. 303—306.
7 Jurnalul baronesei Bánffy, vol. I, p. 151.

luţiei ca pe un duşman al nobilimii, care aspira la răpirea moşiilor feudale. In 1851, cu ocazia primirii solemne a lui Schwarzenberg la Cluj, episcopul Şaguna i-a amintit cu părere de rău, că noul guvernămînt din Transilvania a uitat de faptele romînilor din timpul revoluţiei. La aceasta guvernatorul a răspuns: „E mai bine dacă se uită faptele d-v., pentru că ele nu merita rasplată“ [1]. Desigur, guvernatorul s-a referit în primul rînd la acţiunile antifeudale ale poporului romîn din Transilvania.

Trebuie relevat faptul, că reprezentanţii istoriografiei burgheze (Berezviczy, Urmössy, Jancsó etc.), care au studiat această epocă, au încercat să limiteze răspunderea cruntei terori a contrarevoluţiei, numai asupra cîtorva persoane. Învăţamintele istorice ale contrarevoluţiilor dovedesc însă pe deplin că, pentru faptele criminale nu sînt răspunzătoare numai unele persoane ci în primul rînd clasele şi păturile reacţionare dominante, care, pentru a-şi păstra puterea, săvîrşesc cele mai mîrşave fapte împotriva poporului asuprit. Pentru atrocităţile săvîrşite în Transilvania după înfrîngerea revoluţiei, nu numai Wohlgemuth, Bach şi Schwarzenberg sînt răspunzatori, ci în primul rînd curtea imperială, feudalii austriaci, magnaţii trădători maghiari şi burghezia trădătoare austriacă.

Cu toate că în Transilvania, revoluţia a fost înfrîntă iar teroarea lăsa în urma ei mii de victime, totuşi poporul nu uita pe conducătorii revoluţiei, care trăiau departe, fugari prin alte ţări. Populaţia din Secuime păstra vie amintirea conducătorilor ei Bem şi Kossuth. În aceşti ani, aproape fiecare nou născut era botezat cu numele conducătorilor revoluţiei [2].

În ciuda terorii, în Transilvania s-a răspîndit ideea că ziua eliberării nu va mai întîrzia mult timp. În timpul muncilor de vară — scria un contemporan — în diferitele părţi ale Transilvaniei, „poporul era ferm convins, că reîntoarcerea lui Kossuth cu ajutor din străinătate nu va intîrzia, şi aştepta cu înfrigurare ceasul eliberării“ [3]. În 24 ianuarie 1850, baroneasa Bánffy descrie astfel în jurnalul său sentimentele populaţiei: „Speranţa poporului e nemărginită: se răspîndesc cele mai fantastice poveşti dupa care flota anglo-franceză ar fi intrat în Dardanele, iar Kossuth cu o armată turcească s-ar afla la Panciova, Perczel în regiunile Transdanubiene; dar din toate aceste veşti stupide se poate desprinde că poporul spera mereu, deci simte încă putere şi voinţă să lupte încă o dată pentru libertate“ [4].

La începutul anului 1850, cu toată teroarea crîncenă, aproape în întreaga monarhie austriacă iau naştere diferite organizaţii secrete, iniţiate fie de partizanii revoluţiei care au rămas în ţară, dar mai ales de emigranţii aflaţi în străinătate.

Încă în toamna anului 1849, imediat după capitularea de la Şiria, colonelul de artilerie al armatei revoluţionare maghiare, Makk József, face o încercare de a concentra forţele revoluţionare din Transilvania cu scopul de a dezlănţui o mişcare antihabsburgică. Se pare că această încercare a

---

[1] Jurnalul baronesei Bánffy, vol. I, p. 138.
[2] Ibidem, p. 167.
[3] Koncz József, A marosvásárhelyi evang. reform. Kollégium története (Istoria colegiului reformat din Tîrgu-Mureş), p. 403.
[4] Jurnalul baronesei Bánffy, vol. I, p. 167.

fost inițiata exclusiv de colonelul Makk, care era cunoscut prin îndrazneala sa.

Încă înaintea revoluției din 1848, fiind subofițer în armata austriaca, Makk József manifesta o mare ură față de absolutismul austriac, asupritor al popoarelor din Europa Centrala. Cu ocazia revoltei din orașul Lwow, care a izbucnit sub influența revoluției poloneze din 1830—31, Makk József, care servea ca subofițer de artilerie în Galiția, a refuzat să execute ordinul de a trage cu tunul asupra poporului. Pentru acest fapt a fost degradat și timp de 18 ani nu ar fi putut să avanseze în grad, daca n-ar fi izbucnit revoluția [1].

Izbucnirea revoluției burghezo-democratice maghiare din 1848 a fost salutata cu însuflețire de către Makk, oferindu-și imediat serviciile sale guvernului revoluționar. La 19 iunie 1848 este avansat la gradul de locotenent și este însărcinat cu organizarea artileriei. La 28 septembrie participa cu artileriștii săi la bătălia de la Pákozd (R. P. Ungara), unde datorită dibăciei sale, armatele lui Jellačič au fost înfrînte. Dupa bătălie este avansat pe loc la gradul de căpitan, iar mai tîrziu primește gradul de maior [2]. În 1849 Kossuth îl numește conducătorul artileriei din fortareața Komárom (R.P.U.), fiind avansat totodată la gradul de colonel. Datorită priceperii sale, fortăreața Komárom a devenit bastionul de rezistență al revoluției maghiare. Aici se ocupă nu numai cu formarea artileriștilor tineri, ci desfașoară și o largă activitate de propagandă revoluționară, atît în gazeta locală „Komáromi Értesitö", cît și printre soldați, devenind unul din cei mai iubiți ofițeri ai fortăreței. Tot el este acela care, văzînd trădarea generalului Majthényi, comandantul trupelor din Komárom, a contribuit în cea mai mare măsură la demascarea trădătorului, salvînd situația fortăreței [3]. Aceste fapte ale colonelului Makk dovedesc pe deplin că el facea parte din acei ofițeri eminenți despre care Marx spune ca erau pentru apărarea orașului Komárom — și „erau împotriva capitularii cetății" [4].

Expunerea pe scurt a faptelor eroice ale revoluționarului Makk este necesara pentru combaterea calomniilor născocite de unii reprezentanți ai istoriografiei burgheze maghiare, care nu se dădeau în lături de a-l învinui de tradare, afirmînd chiar că ar fi fost în slujba poliției vieneze. Desigur aceste afirmații n-au nici un temei, și însași majoritatea istoricilor burghezi, care s-au ocupat cu aceasta epocă, n-au putut fi de această parere.

Dupa capitularea fortăreței Komárom, colonelul Makk nu a renunțat la lupta antihabsburgică. Imediat după înfrîngerea revoluției vine în Transilvania și răspîndește o proclamație în numele „guvernului invizibil" [5]. In partea întîia a acestei proclamații, colonelul Makk înfățișează situația generală a Europei, ajungînd la concluzia că victoria contrarevoluției în Europa era numai vremelnică, pentru că popoarele asuprite s-au unit împotriva cotropitorilor. Această concluzie se explica prin aceea că Makk, ca și alți revoluționari burghezi apărători ai cauzei libertații, au subapre-

---

[1] Szinnyei József, Magyar irók élete és munkái (Viața și operele scriitorilor maghiari), Budapesta, 1900, p. 136.

[2] Ibidem.

[3] Gracza György, Az 1848—49 — és magyar szabadságharc története (Istoria luptei de libertate a Ungariei din 1848—49), vol. III, p. 414.

[4] Marx-Engels, A magyar forradalom (Revoluția maghiară), Cluj, 1945, p. 31.

[5] Hazánk (Patria noastră), vol. II, 1884, p. 206—209. (Proclamația nu are dată).

ciat forța contrarevoluției, ce avea o experiență politică de secole. Makk s-a bizuit pe reușita planurilor intervenționiste ale lui Kossuth, Mazzini și ale altora, care încercau în timpul acesta să organizeze în Apus forțele revoluționare și sa convinga chiar pe unii oameni de stat despre justețea planurilor lor. Această proclamație a colonelului Makk, ce a fost răspîndita imediat dupa înfrîngerea revoluției[1], conține patru „decrete", în care atrage atenția foștilor honvezi încorporați cu forța în armata austriaca și poporului din Transilvania, că este necesar ca în cazul unei noi revoluții de proporții europene să lupte împotriva austriacilor. Proclamația mai conține și formula unui juramînt pentru organizațiile secrete.

Decretele proclamației prevad urmatoarele:

1. Soldații, care iau cunoștința de proclamație, sînt obligați să depuna juramînt „guvernului secret" * și să atragă cît mai mulți membri noi în organizație.

2. În caz de insurecție, funcționarii fostului aparat de stat revoluționar sint obligați să-și reia posturile. Aceia care ar lipsi, trebuie sa fie înlocuiți cu foștii funcționari inferiori. Acești funcționari vor declara starea de asediu și vor fi conducătorii populației rasculate, al carei numar, colonelul Makk îl aprecia cam la 300.000 de oameni.

3. Organizarea și denumirea armatei populare se va face pe localități și regiuni, iar conducătorii vor fi aleși din rîndurile foștilor comandanți ai armatei revoluționare. Deoarece mulți din ei lipseau, aceștia urmau să fie înlocuiți temporar cu grade inferioare, care primeau funcțiuni de comandanți cu sarcini mai mari.

4. În caz de insurecție, în fiecare localitate se vor organiza grupe de asalt (guerile) compuse din 8—10 oameni, care vor dezarma jandarmeria, vor pune mîna pe arhive și pe casele de bani ale autorităților austriace. Dupa lichidarea rezistenței autorităților locale contrarevoluționare, membrii grupelor de asalt vor fi obligați să se prezinte la centrele militare, unde vor fi încorporați în armata populara, supunîndu-se dispozițiilor comandanților revoluționari.

Proclamația colonelului Makk susținea posibilitatea realizării celor cuprinse în cele patru decrete prin schițarea unor planuri de perspectiva, după care Kossuth ar putea reuși să procure armamentul necesar insurecției (circa 240.000 de puști) de la puterile occidentale. În orice caz, reușita procurarii armamentului ar fi dat un caracter foarte serios acestor planuri. Kossuth însa n-a putut procura acest armament aflîndu-se încă în refugiu în Turcia, de unde nu putea întreține legături practice cu Apusul.

Această proclamație nu s-a putut răspîndi însă în masele largi ale poporului, ea a circulat doar într-un cerc mai restrîns, mai ales printre intelectualii progresiști și soldații aflați în Transilvania. Baroneasa Bánffy amintește în jurnalul ei, la data de 26 octombrie 1850, ca husarii secui „vorbeau fațiș despre faptul că ei așteaptă numai momentul să treacă de partea adversarului"[2] — în cazul izbucnirii unui război austro-prusac. Răspîndirea proclamației o dovedește și faptul că autorul ei, colonelul

---

[1] Szinnyei József, op. cit., vol. VIII, p. 186.

* Este vorba de Kossuth, care nu știa nimica de acțiunile colonelului Makk; acesta era sigur că aprobarea lui Kossuth nu va întîrzia.

[2] Jurnalul baronesei Bánffy, vol. I, p. 105.

Makk, a fost arestat de catre autoritaţile austriace și dus cu forța impreună cu alți participanți „razvratiți“, la Tîrgu-Mureș [1].

O dată cu arestarea colonelului Makk, planul răscoalei populației din Transilvania impotriva habsburgilor a luat sfîrsit deocamdata. Cu toate ca nu exista vreo posibilitate reală pentru dezlanțuirea mișcarii antihabsburgice, totuși de la început reies acele slăbiciuni, care au influențat în mod atît de nefavorabil încercarile asemănatoare de mai tîrziu din Transilvania.

Trebuie subliniat, că Makk József n-a avut legături cu Kossuth, și nici asentimentul acestuia pentru organizarea unei mişcări secrete antihabsburgice în scopul dezlănțuirii unor noi lupte.

Mişcarea antihabsburgică, care urmarea in primul rînd cliberarea Transilvaniei, a luat un mare avînt in străinătate, în rîndurile emigranților. La aceasta a contribuit în mare masură activitatea colonelului Makk József, care in 1851 a reușit sa evadeze din mîinile poliției austriace și să ajungă in contact personal cu emigranții maghiari din Turcia [2].

Colonelul Makk a reușit să-și atragă colaborarea unor emigranți de seamă, în primul rînd a generalului Gál Sándor şi a fostului ofițer revoluționar Váradi József. Împreuna s-au straduit sa convinga și pe alți fruntași emigranți, căutînd să obțină și asentimentul lui Kossuth pentru mișcarea inițiată de ei.

Atragerea celorlalți emigranți pentru cauza unei noi mişcări antihabsburgice s-a lovit de greutați neprevazute. Majoritatea emigranților din Turcia încă în anul 1851 erau considerați de turci drept prizonieri și trăiau în lagăre separate, unde, fiind suspectați, era greu de dus o munca de convingere. O piedică mai mare era însă atitudinea ostila a unora dintre emigranții de seamă, care, datorită legăturilor lor cu strainătatea și a banilor ce-i primeau, au petrecut anii pribegiei lor ducînd o viața uşoară [3]. Grupul acesta de emigranți nici nu voia să audă despre planurile colonelului Makk și ale generalului Gál. Cei mai mulți fiind de origină aristocrata, cum a fost contele Teleki László, baronul Orbán Balázs, contele Kvassai Sándor şi alții, au primit propunerea generalului Gál Sándor cu ostilitate vădită [4].

La fel ca și emigranții unguri, și o parte din revoluționarii din Țările Romîne au pribegit în Turcia, in orașul Brussa, primind de la sultanul turc 1.000 piaştri lunar (de persoană) — sumă din care puteau trăi destul de bine [5]. După prăbușirea revoluției maghiare din 1848, o parte din emigranții maghiari în frunte cu Kossuth au fost internați de catre autoritățile turcești tot în localitatea Brussa. Astfel emigranții romîni și unguri au putut stabili in aceste împrejurări un contact direct, ajutîndu-se reciproc. Iată ce scrie

---

[1] Koncz József, op. cit., p. 408 (Data arestării lui Makk nu este cunoscută; foarte probabil însă că a fost arestat în 1850).

[2] Szinnyei, op. cit., p. 408, și Jánossy Dénes, A Kossuth emigráció Angliában és Amerikában (Emigrația kossuthiană în Anglia și America). Budapesta, 1940, vol. I, p. 409.

[3] « 1848—1849 történelmi lapok » (Revistă istorică privitoare la anul 1848—1849), nr. 18, din 15 sept. 1895.

[4] Ibidem.

[5] Veress Sándor, A magyar emigráció a keleten (Emigrația maghiară în Orient). Budapesta, 1878, vol. I, p. 206.

un fost emigrant maghiar, Veress Sándor în legătură cu aceasta: „...Trebuie sa recunosc emigranților romîni... că erau foarte amabili față de noi... primindu-ne nu numai ca pe oaspeți bine așteptați, dar pe Váradi (ofițerul de legătură al lui Makk József), care n-avea nici bani, nici slujbă — l-au aprovizionat cu de toate". Cîțiva ani mai tîrziu, trecînd prin Brussa, el a fost ajutat de emigranții romîni aflați acolo cu mare generozitate. „Aduc mulțumiri pentru aceasta — scrie Veress — atît în numele meu, cît și în numele acelor compatrioți ai mei, pe care moartea i-a împiedicat să-și exprime recunoștința cel puțin in mod verbal" [1].

În 1851 guvernul austriac a cerut Turciei ca emigranții maghiari să fie mutați din Brussa într-o localitate din Asia Mică, anume în Kiutahia. Austriacii avînd frică de „uneltirile" revoluționarilor, după ce guvernul turc a refuzat categoric extrădarea lor, au reușit totuși prin amenințări, mutarea emigranților maghiari din Brussa la Kiutahia Acest fapt i-a izolat aproape complet de emigranții romîni și un timp și de emigranții din Apus, cu care emigranții maghiari căutau să țina legături în scopul tratativelor cu diferite cercuri politice.

În astfel de împrejurari grele, ofițerii emigranți Váradi József și Rózsafi Mátyás, în toamna anului 1850, în urma unor tratative secrete, au obținut aprobarea lui Kossuth, pentru organizarea mișcarii antihabsburgice în Transilvania. Ei au propus lui Kossuth, ca mișcarea să fie condusă de colonelul de artilerie Makk József, care avea deja oarecare experiență din prima sa încercare [2].

În anul următor, la sfîrșitul lunii iunie 1851, după evadarea sa de la austrieci, colonelul Makk, travestindu-se, a reușit să treacă granița Ungariei și sa se întîlneasca personal cu Kossuth în Kiutahia. Ca urmare a întîlnirii, colonelul Makk a fost însărcinat cu pregătirea insurecției armate din Transilvania [3]. Planul întregii mișcări antihabsburgice a fost pregătit de Makk în colaborare cu Kossuth și cu generalul Gál [4]. Sarcina colonelului Makk era, ca pe baza sistemului conspirativ al lui Mazzini, să pregătească conducatorii necesari insurecției, iar pe de altă parte să organizeze așa numitele trupe libere (guerila) pentru nimicirea autorităților și a posturilor militare din diferite localități [5]. Astfel conducerea directă a întregii mișcări a fost trecută în mîinile lui Makk, care imediat s-a și apucat de lucru.

Kossuth în împuternicirea scrisă dată lui Makk (25 iunie 1851) argumenteaza întreaga acțiune prin faptul ca dupa parerea sa „...pregatirile luptei de eliberare a întregii Europe solidare s-au copt deja în așa măsura, încît ele obligă la pregatirea națiunii pentru luptă, ceea ce se poate deja realiza fara periclitarea viitorului patriei.." [6]. Kossuth prevede în ordinul scris dat lui Makk reorganizarea armatei revoluționare, înglobarea tuturor forțelor patriotice și procurarea armamentului și muniției. Pentru reușita acestora, Kossuth accentuează necesitatea colaborării frățești a popoarelor conlocuitoare din Transilvania. Aceasta reiese și din scrisoarea lui Kossuth

---

[1] Veress Sándor, op. cit., vol. I, p. 207.
[2] Berzeviczy Albert, op. cit., vol. I, p. 287.
[3] Urmössy Lajos, Tizenhét év Erdély történeböl, (Șaptesprezece ani din istoria Transilvaniei), p. 81.
[4] Ibidem.
[5] Ibidem.
[6] Ibidem, p. 84 și Berzeviczy Albert, op. cit., vol. I, p. 288.

adresată lui Mazzini, în care sublinia ca naționalitățile din Transilvania sufera deopotrivă cu ungurii din cauza absolutismului austriac, ceea ce face posibilă lupta lor comună pentru libertate [1].

Împuternicirea dată lui Makk, cu ajutorul căreia trebuiau să înceapa organizările clandestine în Transilvania, conține nu numai principiile generale ale planurilor antihabsburgice, dar ele obliga totodată pe toți cetățenii Transilvaniei să dea ascultare, în toate privințele, colonelului Makk, iar cei care nu respectă ordinele reprezentantului guvernului ales de popor, vor fi declarați trădători [2].

Inaintea plecării lui Makk din Turcia, Kossuth i-a atras atenția în scris ca pregătirile să se faca în cel mai mare secret, organizatorii sa fie vigilenți și să păstreze secretul insurecției. Kossuth dădea importanță şi acțiunilor de rezistență pasivă a maselor populare, sfatuind pe colonelul Makk sa întreprindă acțiuni de păgubire a fiscului austriac, cum ar fi de exemplu abținerea de la fumat [3].

Makk József, avînd asupra sa împuternicirea și planul de organizare a conspirației antihabsburgice, pleaca în vara anului 1851 la București, unul din centrele clandestine ale emigranților revoluționari unguri. El a lasat în drum la Silistra un agent de legătură, pe Szarka László, pentru transmiterea știrilor între el şi generalul Gál [4]. Ajungînd la București s-a instalat în casa croitorului Nagy József, de unde conducea organizația secreta de eliberare a Transilvaniei [5]. Makk a stat la București timp de o lună, trimițind prin agenții Rózsafi, Szentgyörgyi și Váradi în Transilvania, proclamații ce erau tipărite la Constantinopol.

Legaturile dintre revoluționarii maghiari și romîni, deci, au continuat și după înabușirea revoluției din 1848. Faptul că revoluționarii maghiari își stabilirà un centru al mișcării chiar în capitala Țării Romînești, este cît se poate de semnificativ în această privința. Ei puteau avea astfel în caz de nevoie și sprijinul revoluționarilor romîni în lupta de emancipare a țărilor dunarene şi Transilvaniei de sub apăsarea jugului străin.

În organizarea mișcării, Makk a atras pe oamenii încercați ai revoluției din 1848. Astfel au devenit emisari ai lui, căpitanul Figyelmessy, Rózsafi Mátyás, Borza Aron si alții, care vorbind bine romînește, țineau legătura între Makk și între conducătorii din Transilvania, dovedind multă iscusința în ceea ce privește dejucarea spionilor austriaci care controlau Țările Romîne în acea vreme [6]. Acești ofițeri de legături, cutreierînd Transilvania, au organizat totodată și mișcarea antihabsburgică. Bărbații erau organizați dupa sistemul foarte complicat a lui Mazzini, denumit „sistem de anotimpuri", care consta dintr-o grupare teritorială împărțită în luni, săptămîni, zile, ceasuri și minute; minutele desemnau persoanele care nu cunoșteau decît pe șefii lor imediați. Femeile erau organizate cu ajutorul unui sistem ase-

[1] Jánossy Dénes, Die Geheimpläne Kossuths für einen zweiten Befreiungsfeldzug in Ungarn 1849—1895. A Grof Klebesberg Kunómagyar történetkutató intézet évkönyve. (Planurile secrete ale lui Kossuth pentru a doua răscoală de eliberare în Ungaria din 1848—1854, în «Anuarul institutului maghiar de cercetări istorice din Viena, Contele Klebesberg Kunó», anul VI, Budapesta, 1936, p. 247.

[2] Berzeviczy Albert, op. cit., p. 288.

[3] Ibidem.

[4] Veress Sándor, op. cit., vol. I, p. 248.

[5] Berzeviczy Albert, op. cit., vol. I, p. 297.

[6] Ibidem, p. 299.

manalor denumit „sistem flora“, alcătuit din ghirlante, coroane, buchete, flori şi petale. Sistemul de organizare conspirativa al lui Mazzini a avut scopul de a evita prabuşirea intregii organizaţii în cazul cînd cineva ar fi fost denunţat autorităţilor austriace [1].

În vara anului 1851, colonelul Makk pleacă din Bucureşti la Botoşani, care era alt centru conspirativ al lui Makk, de unde trimitea manifeste în Transilvania [2].

În fruntea mişcării antihabsburgice din Transilvania, Makk a numit prin emisarul sau Rózsafi inca în iulie 1851 pe profesorul Török János din Tirgu-Mureş [3], care a primit sarcina de a da atenţie deosebită parţilor secuieşti. Ca sa rezolve sarcina primita, Török a cerut ajutor de la moşierul Biró Mihály din Gruişor (Reg. Autonomă Maghiara), de la Gálly Mihály fost pretor, de la tînarul moşier Horváth Károly şi de la preotul Vörös, numit şi Gasparich [4]. Aceştia au şi inceput organizarea conspiraţiei antihabsburgice în diferitele parţi ale regiunii secuieşti.

În părţile celelalte ale Transilvaniei, cu toate că erau lăsate deocamdata pe planul al doilea, au fost numiţi totuşi conducatori, care organizau mişcarea. Conducătorii mişcarii din Cluj au fost ziaristul Lugosi Béla [5], avocaţii Simony şi Minosita. Femeile erau organizate de o oarecare doamna Cziriák [6]. Aceşti conducători, dejucind vigilenţa poliţiei austriace, au organizat elevii din Cluj, dar activitatea lor ramine inca puţin cunoscută. La fel este puţin cunoscuta şi activitatea cetelor libere care erau compuse mai ales din soldaţi dezertori şi din calfe pribege, care activau sub conducerea căpitanului Cseh [7] tot în cadrul organizaţiilor conspirative ale colonelului Makk. Aceste cete libere de multe ori atacau autorităţile austriace şi pe magnaţii tradători [8] din care cauză aceştia din urmă trăiau în continua spaima.

Makk a atras în conspiraţie şi clerul catolic din Transilvania, în fruntea căruia a numit pe canonicul Keserü din Cluj, ordonindu-i ca neapărat sa trimita la el un preot armean romano-catolic şi un negustor armean. Scopul lui Makk era ca preotul şi negustorul armean să intre în legătură cu armenii din Turcia printre care gasindu-se mulţi negustori iscusiţi, spera, ca prin promisiunea numirii unui episcop armean în Transilvania şi prin anumite concesii cu caracter economic acordate armenilor — aceşti negustori se vor angaja să procure alimente şi echipamentul necesar trupelor de eliberare. Totodată colonelul Makk credea că armele procurate de Kossuth vor putea fi aduse mai uşor în ţară cu ajutorul negustorilor armeni [9].

Colonelul Makk a vrut să atragă şi pe evrei în conspiraţie. El spera ca evreii, care au luptat cu abnegaţie în revoluţia din 1848 împotriva austriacilor, formînd chiar detaşamente independente, vor continua să lupte sub steagul libertaţii pentru emanciparea lor şi de acum încolo. În acest scop,

---

[1] Berzeviczy Albert, op cit., vol. I, p. 288.

[2] Jánossy Dénes, A Kossuth emigráció Angliában és Amerikében, Budapesta, 1940. vol. I, p. 413, 420.

[3] « Hirdetmény » (« Anunţ ») din 10 martie 1854. Arh. Inst. Ist. a Fil. Acad. R.P.R., Cluj, fondul 1848—1849, neînregistrat.

[4] Jánossy Dénes, Die Geheimpläne Kossuths . . . p. 265.

[5] Jurnalul baronesei Bánffy, vol. I, p. 174.

[6] Ibidem.

[7] « Magyar Figyelö » (« Observatorul maghiar »), Budapesta, 16 martie 1914, p. 431.

[8] Janossy Dénes, op. cit., p. 270.

[9] Ibidem, p. 574—577.

evreilor li s-a cerut printr-o proclamaţie tiparita la Constantinopol (14 septembrie 1851) să contribuie la reuşita mişcării antihabsburgice. Scopul lui Makk era ca evreii să urmeze exemplul armenilor, sa trimita doi delegaţi la Constantinopol, unde să organizeze pe evreii din diferite ţări. Aici urma să se înfiinţeze o bancă prin care mişcarea să fie finanţată [1].

Potrivit dispoziţiilor colonelului Makk, şeful conspiraţiei din Transilvania, profesorul Török János, s-a şi apucat în grabă de organizarea temeinică a mişcarii în părţile secuieşti. Ca să-şi uşureze munca, a întrebuinţat moşia prietenului şi subalternului său Horváth din Bălăuşeri (Reg. Autonomă Maghiară) [2].

La culesul viilor de pe moşia lui Horváth Károly în anul 1851 au venit mulţi „oaspeţi“, ceea ce a făcut posibilă atragerea multor partizani în mişcare, fără să fie suspectaţi. Intr-adevăr. culesul viilor din Balăuşeri s-a prelungit în mod ciudat foarte mult în anul 1851, făcînd posibil ca noi şi noi „invitaţi“ să fie introduşi în secretul organizaţiei şi să fie atraşi în mişcarea antihabsburgică. Cu ocazia aceasta s-au discutat amanuntele răscoalei [3]. Horváth a depus o activitate foarte intensa, adăpostind la dînsul pe emisarii lui Makk, cărora le-a pus la dispoziţie cai şi trăsuri pentru locomoţie. El a instalat şi o tipografie clandestină în locuinţa sa, unde s-au tipărit manifeste şi proclamaţii [4]. Insă Török, şeful mişcării nu a ales cu destulă precauţie participanţii la conspiraţie. Unul din cei mai apropiaţi colaboratori ai sai, moşierul Biró Mihály, era spionul plátit al austriecilor care informa poliţia austríacă despre tot ce se întîmpla în organizaţie [5]. Acest trădator era spionul austriecilor încă din anul 1850 şi sub pseudonimul Ignátz A. trimitea regulat note informative baronului Heydte, comandantul cercului militar din Odorhei [6]. Din acest punct de vedere, Makk a comis o mare greşeală. El a crezut că va reuşi să înspăiminte pe trădători prin ameninţări crunte. Astfel într-unul din primele sale manifeste tipărite la Constantinopol (fara dată, aproximativ iulie 1851), care a fost răspîndit în Transilvania de către emisarii lui — aduce la cunoştinţă trădătorilor următoarele: „...Nu va fi iertare, nu va fi milă pentru trădători; tradătorul nu se va bucura de iertare, în schimb îl voi lovi cu sabia oarbei dreptăţi. El va fi nimicit împreuna cu familia sa, va fi omorit, va fi împuşcat, şi spînzurat, va fi doborît cu măciuca... Acela care va trăda pe un bun patriot care în urma acestui fapt va fi executat de către călăul împăratului, va fi omorît, jupuit, pîrjolit şi aruncat cîinilor spre hrana. Acela, care va trăda pe un bun patriot, în urma caruia acesta va suferi măcar o zi închisoarea nemţilor, acela va fi spînzurat, sau — ca execuţia să nu fie prea costisitoare — va fi împuşcat, cu toate că e păcat de praful de puşcă, de glonte şi de ceremonii... Toată averea lui va fi prădată, i se vor confisca vitele, caii, oile, banii, hainele, fîneţele... i se va aprinde casa“. etc. etc. [7].

La fel sînt ameninţaţi şi aceia care vor încerca să dezbine popoarele

---

[1] Jánossy Dénes, op. cit., p. 577.
[2] Hentaller Lajos, Balavásári szüret (Culesul viilor din Bălăuşeri). Budapesta, 1894, p. 66—75.
[3] Ibidem, p. 66—75.
[4] « Hirdetmény » din 10 martie 1854. Arh. Ist. a Fil. Acad. R.P.R. Cluj.
[5] Jánossy Dénes, Die Geheimpläne Kossuths . . . p. 266.
[6] Ibidem, p. 265.
[7] Jánossy Dénes, A Kossuth Emigració Angliában és Amerikában Budapesta, vol. I, p. 532.

conlocuitoare din Transilvania. Referitor la aceasta în aceeași proclamație se pot citi urmatoarele: „Incepînd cu data de 1 ianuarie 1852 să nu îndrăznească nimeni să disprețuiască pe sîrbi, croați, romîni, pe germanii din țară, pe evrei, pe țigani pentru patriotismul lor, pe care eu îi consider ca frați, ca iubiți compatrioți. Aceștia toți sînt prietenii noștri, în parte dezamăgiți de crunta lor greșeală. Eu îi cunosc ca soldați eminenți, ca oameni ai libertații, pentru că atunci, cînd ei crezuseră că noi ungurii am vrea să-i subjugam, ei au fost înșelați în credința lor de împăratul nemțesc, de împăratul austriecilor. Ei ne-au fost frați timp de o mie de ani... și dacă au comis la un moment dat o greșeala, astăzi au devenit frații noștri..." [1].

Din proclamația de mai sus reise clar că în privința rezolvării problemei naționale, colonelul Makk a avut vederi înaintate, problemă pe care a și incercat cu multă abnegație s-o rezolve, căutînd să atragă poporul romîn ia lupta împotriva cotropitorilor austrieci. Astfel emisarul Rózsaffi Mátyás, răspîndind ordinele lui Makk în comitatul Trei Scaune, a luat contact cu căpitanul Szentgyörgyi și a ordonat acestuia să înceapă organizarea luptei antihabsburgice printre romînii din Translivania [2].

In timp ce colonelul Makk era preocupat de organizarea insurecției armate din Transilvania, a cărei izbucnire era plănuită pentru primăvara anului 1852 [3], Kossuth trebuia să procure armamentul și materialul de razboi necesar și să organizeze cadre ofițerești dintre emigranții revoluționari. Totodată era necesară alcătuirea unui plan militar operativ al acțiunilor viitoare. Cu aceasta a fost însărcinat generalul Gál Sándor.

Planul generalului Gál pentru eliberarea Transilvaniei a fost elaborat la data de 15 noiembrie 1851 la Londra, după ce a fost dezbătut între ofițerii superiori ai revoluției maghiare, ca de exemplu generalul Czecz János, fostul adjutant al lui Bem și de către maiorul Vetter [4]. Generalul Gál intenționa să înceapă operațiile militare în Transilvania, în special pe teritoriul secuiesc, unde acțiunea antihabsburgică a colonelului Makk crease premise pentru realizarea unui plan militar de o amploare mai mare. Istoriografia mai veche denumea acest plan, planul Makk-Gál, uneori adăugînd și numele lui Kossuth, pentru a scoate în evidență pe conducătorii acțiunilor antihabsburgice. Trebuie relevat însă, că deși Makk și Gál își cunoșteau reciproc planurile și acțiunile, totuși aici este vorba de două planuri cu totul diferite, subordonate aceluiași scop, în așa fel ca să se întregească unul pe altul. Planul lui Gál Sándor prevedea, ca în caz de reușită a primelor acțiuni militare in Translivania, operațiile militare sa se extinda și asupra Ungariei și Austriei sub forma unei acțiuni de eliberare a acestor țări. Pentru realizarea acestor acțiuni militare de eliberare, atît generalul Gál, cît și Kossuth gaseau necesar să se organizeze și în aceste țari acțiuni și organizații antihabsburgice asemănătoare, cum au fost cele ale colonelului Makk în Transilvania. Mai mult, aceste acțiuni și organizații, care au luat naștere în Ungaria, atît din inițiativa forțelor revoluționare interne, cît și în urma acțiunilor

[1] Jánossy Dénes. A Kossuth Emigráció Angliában és Amerikában. Budapesta, vol. I, p. 532-533.
[2] Ibidem, p. 413—420.
[3] Berzeviczy Albert, op. cit., vol. I, p. 288.
[4] Planul a fost publicat în întregime după manuscrisul original al generalului Gál Sándor în revista « Hadtörténeti Közlemények », vol. XXVI, 1925, p. 179—187.

emisarilor lui Kossuth, erau trecute fie sub comanda colonelului Makk, fie sub comanda generalului Gál [1].

Baza principală de operaţie în planul de eliberare al lui Gál era teritoriul secuiesc, care trebuia să fie pregătit de Makk pentru insurecţie. Acest teritoriu era ales pentru motivul că aici s-ar fi putut aproviziona destul de uşor cu arme şi muniţii aduse de pe teritoriul Ţării Romîneşti şi Moldovei, iar terenul accidentat cu o populaţie compactă permitea în mare masură organizarea mişcării şi mai ales a grupurilor de cete libere, carora Gál le-a atribuit o mare însemnătate.

Planul generalului Gál dădea cea mai mare importanţă colaborarii cu poporul romîn. „Primul lucru ce trebuie încercat — scria generalul Gál — este împacarea cu romînii ; ...pe baza drepturilor de libertate, ei trebuie să fie chemaţi ca participanţi la răscoală şi va fi hotărîtă proporţia în care regiunile vor contribui cu soldaţi la formarea gàrzilor mobile..." [2].

Pentru reuşita luptei de eliberare, planul lui Gál prevedea procurarea unei cantităţi mari de armament, care trebuia procurat de Kossuth. Cele 30 de mii de puşti cu baionete, 6.000 de săbii, pistoale sau carabine cu repetiţie pentru cavalerie, 24 de tunuri, opt mortiere şi multe alte materiale de război trebuiau să fie transportate prin Galaţi şi Moldova în Transilvania [3].

Planul dă multe amănunte de ordin tactic şi operativ în ceea ce priveşte organizarea armatei, mutarea bazelor de operaţie şi aprovizionare, direcţia loviturilor principale şi secundare, alimentarea cu material de război, etc.

Cu eliberarea Banatului şi regiunilor grănicereşti din sud-vestul acestui ţinut a fost însărcinat colonelul Szekulits István, iar cu transportul armamentului în Transilvania şi instruirea cadrelor ofiţereşti, generalul Czecz [4].

Punînd baza unei alianţe strînse cu emigrantul italian Mazzini, Kossuth a elaborat planuri comune pentru eliberarea Italiei şi Ungariei de sub jugul austriac. Kossuth, trăgînd învăţăminte din revoluţia maghiară de la 1848, a socotit necesară lupta comună atît a popoarelor conlocuitoare din Ungaria şi Transilvania, cît şi a popoarelor vecine. In acest scop, între soldaţii unguri înrolaţi cu forţa în armata austriacă, dintre care mulţi staţionau în regiunile Lombardiei, maiorul Vetter a răspîndit proclamaţii în care aceştia erau sfătuiţi ca în caz de război, să întoarcă armele împotriva austriecilor, sa treacă de partea oştilor italiene revoluţionare ale lui Mazzini, dînd astfel un ajutor frăţesc poporului italian în lupta sa pentru eliberarea Lombardiei şi Veneţiei [5].

Importanţa colaborării frăţeşti a poporului romîn şi maghiar şi lupta lor comună pentru libertate şi independenţă împotriva cotropitorilor străini a fost subliniată şi de comitetul revoluţionar european din Londra din care făcea parte şi Kossuth şi care cuprindea în rîndurile lui emigranţi de diferite naţionalităţi, italieni, romîni, polonezi, maghiari.

La 7 iulie 1851 a fost elaborată o proclamaţie către romîni, semnată de Ledru-Rollin, Mazzini şi de alţii. Proclamaţia a apărut în ziarul francez „Journal des Débats" reprodusă şi în ziarul maghiar „Pesti Napló" ca o curio-

---

1 Jánossy Dénes, Die Geheimpläne Kossuths . . . p. 248.
2 « Hadtörténeti közlemények », vol. XXVI, 1925, p. 182—183.
3 Ibidem.
4 Jánossy Dénes, Die Geheimpläne Kossuths . . . p. 254.
5 Ibidem, p. 255.

zitate. Această proclamaţie avea scopul de a îndemna poporul romîn să se împotrivească „protectoratului“ absolutist, să se unească cu ungurii şi slavii împotriva asupritorilor. „Slavii, ungurii, italienii şi grecii sînt fraţii voştri spune proclamaţia — ...dintre care unii au uitat de voi dar azi vă întind mîna. Alţii au fost nedrepţi faţă de voi, dar aceştia nu pot rămîne şi mai departe. Prăbuşirea lor şi suferinţele comune i-au făcut să înţeleagă ce este justeţea şi egalitatea. Faceţi şi voi la fel şi apropierea reciprocă să trezească forţele voastre... Pe ambele maluri ale Dunării, din podul lui Traian există numai părţile de la margini, ceea ce simbolizează starea de lucruri de astăzi. Piloni noi trebuie sa fie cladiţi cu mîinile voastre ceea ce este sarcina voastră de viitor“ [1].

Fondurile necesare pentru realizarea insurecţiei antihabsburgice rămîneau să fie procurate de Kossuth. De procurarea lor depinde reuşita planurilor militare elaborate de Makk şi Gál.

Captivitatea lui Kossuth din Turcia a luat sfîrşit în septembrie 1851. De aici el călatoreşte în Anglia, apoi în America, de unde se reîntoarce iaraşi în Anglia în 1852. A fost zadarnic apelul pe care l-a făcut Kossuth conducătorilor politici americani pentru ajutor, în scopul revoluţiei, angajindu-se să-l restituie în caz de reuşita. În afară de recepţiile festive pe care i le-au oferit nu a primit nici un ajutor.

Mişcarea antihabsburgică a lui Makk-Gál, subminată de la început de trădatori şi lipsită de sprijinul maselor largi ale poporului, era sortită eşecului.

La 30 decembrie 1851, casa lui Nagy József — centrul conspiraţiei antihabsburgice din Bucureşti — a fost înconjurată de poliţie sub conducerea consulului austriac, care a facut o percheziţie în toată clădirea. Antecedentele acestei acţiuni foarte nefavorabile întregii mişcari erau următoarele: agentul de legătură Szarka László care se afla la Rusciuc, a scris un raport către Makk, adresat centrului conspirativ din Bucureşti. Pentru a pune scrisoarea la poştă a trecut Dunărea mergînd la Giurgiu, oraş care se afla atunci în carantină. Din nefericire, autorităţile l-au arestat imediat ca pe un străin, fiind suspectat ca purtător de microbi. Scrisoarea sus-amintită a fost găsita asupra lui şi a fost confiscată şi predată agenţiei austriace. El a reuşit totuşi să scape prin vicleşug, spunînd că scrisoarea nu e scrisă de el ci de stăpînul său. Cu această ocazie însă, s-a întîmplat un lucru vrednic de remarcat. Ofiţerul romîn, care trebuia să transmită scrisoarea forurilor superioare, a trimis pe soţia lui în taină la centrul revoluţionar din Bucureşti, la Nagy József, pe care l-a prevenit de pericol. Acest gest fraţesc arată simpatia cu care au fost ajutaţi revoluţionarii maghiari aflători în Ţările Romîne. Prin această înştiinţare prietenească, Nagy a reuşit să nimicească toate documentele importante în legătură cu conspiraţia. Totuşi, s-a comis o greşala, care ar fi putut deveni fatală: Makk, cu îndrăzneala exagerată ce-l caracteriza, n-a găsit situaţia tocmai atît de periculoasă, şi a rămas mai departe în casa lui Nagy, unde la un moment dat a fost surprins de poliţie [2]. Colonelul Makk care tocmai împacheta proclamaţii, dîndu-şi seama de pericolul în care se afla a încercat şi a reuşit prin dibăcia sa excepţională sa păcălească pe poliţişti. În cîteva clipe s-a travestit în sluga unui boier,

---

[1] « Pesti Napló » (« Jurnalul Pestan »), 7 iulie 1851.
[2] Veress Sándor, A magyar emigráció a keleten, vol. I, p. 243.

trecînd prin cordonul poliţiştilor cu un costum boieresc în mîna pe care l-a primit de la croitorul Nagy, ceea ce a indus în eroare pe zbirii care percheziţionau atelierul de croitorie. În felul acesta, Makk a reuşit să scape de austriaci. Nagy, împreună cu soţia sa, a fost arestat şi transportat la Sibiu. Amîndoi au fost condamnaţi la ani lungi de temniţă cu toate că nu s-a putut dovedi precis vinovăţia lor. Astfel cercul revoluţionar conspirativ din Bucureşti a fost lichidat [1].

Peste cîteva săptămîni, în noaptea de 24 ianuarie 1852, au fost arestaţi pe baza listelor primite de la trădătorul Biró Mihály, conducătorii mişcării antihabsburgice din Transilvania, în frunte cu Török János, Gálffy Mihály şi Horváth Károly [2]. După aceasta au urmat arestări în masă, de pe urma cărora au fost reţinute peste 60 de persoane, între care şi trei femei. Aceştia au fost transportaţi la închisoarea din Sibiu, unde baronul Heydte, călăul secuilor, conducea ancheta.

După arestările în masă din 24 ianuarie 1852, cetele libere şi-au continuat totuşi activitatea lor antihabsburgică, fiind însă lipsite de conducere. Váradi József, conducătorul unei cete compuse din 50 de persoane [3], şi-a început activitatea în vara anului 1852. Populaţia din Trei Scaune l-a sprijinit, procurîndu-i nu numai bani şi alimente, dar şi arme şi muniţii [4]. Scopul lui Váradi a fost, ca unindu-se cu mai multe cete libere, să atace şi să lichideze garnizoana din Miercurea-Ciuc şi Sf. Gheorghe, ca apoi să pună mîna pe banii aflaţi la administraţia financiară austriacă din oraş, cu ajutorul cărora să organizeze o armată [5]. Activitatea celorlalte cete nefiind însă îndrumată, întreaga acţiune a fost sortită eşecului. Váradi aştepta în zadar sosirea celorlalte cete în ajutor, ele nu mai veneau. În anul 1853, ceata lui Váradi fiind denunţată a fost înconjurata de armata austriacă şi o parte din ea a fost capturată [6].

Luni întregi, arestaţii au fost supuşi interogatoriilor cu o severitate barbară. Deţinuţii însă cunoşteau rolul de tradător al lui Biró Mihály, care era şi el arestat pentru a induce în eroare ca agent provocator, pe ceilalţi arestaţi. Deţinuţii s-au comportat eroic în faţa călăilor lor. Cînd anchetatorul Tauferner l-a somat pe Horváth, unul din conducătorii mişcării, sa denunţe pe ceilalţi, acesta i-a răspuns : „E cert că aţi găsit d-v tradători şi de data aceasta, dar neamţul nu va reuşi niciodată sa îngenunchieze bravul popor secuiesc".

În dimineaţa zilei de 10 martie 1854 s-au deschis porţile temniţei din Tîrgu-Mureş pentru a trimite la spînzurătoare pe conducătorii mişcării antihabsburgice din Transilvania : Török Iános, Gálffy Mihály şi Horváth Károly. Austriecii care îşi ştiau stăpînirea şubredă, au interzis participarea elevilor din Tîrgu-Mureş la ceremonia execuţiei, fiindcă aceştia manifestau o ură vădită împotriva autorităţilor străine [7]. Corpurile celor osîndiţi au fost

---

[1] Veress Sándor, op. cit., vol. I, p. 249—250.
[2] Urmössy Lajos, op. cit., p. 90—91.
[3] Endes Miklós, Csik, Gyergyó st. földjének és népének története 1918-ig (Istoria pămîntului şi poporului din Ciuc, Gheorgheni, etc.), Budapesta 1937, p. 321.
[4] « Hirdetmény », 4 mai 1854. Arh. Ist. a Fil. Acad. R.P.R., Cluj, fondul 1848—49, (neînregistrat) şi în « 1848—49 történelmi lapok », nr. 1 din 1 februarie 1895.
[5] Ibidem.
[6] Ibidem.
[7] Scrisoarea lui Kóos Ferenc către prezidiul Muzeului de Antichităţi din Cluj. Arh. Ist. a Fil. Acad. R.P.R., Cluj, fondul 1848—49, neînregistrat.

luate de pe spînzurători numai către seara. Austriecii intenționau ca la înmormîntare să acopere aceste corpuri cu var nestins, însă populația orașului a refuzat categoric să pună la dispoziția autorităților acest material [1].

Dupa o lună, la 29 aprilie, au fost spînzurați și Váradi József și Bartalis Ferenc la Sf. Gheorghe [2]. Ceilalți membri ai conspirației (peste 60), care au fost arestați, au fost condamnați pe viață sau la ani îndelungați de închisoare [3]. Mișcarea antihabsburgică a lui Makk și Gál a fost lichidată.

Marx și Engels au criticat cu asprime metodele de muncă ale lui Kossuth și Mazzini, arătînd că revoluțiile nu se pot face la poruncă. Izbucnirea unor noi revoluții ar fi fost posibilă numai avînd la bază noi crize economice și politice în imperiul austriac. Critica lui Marx era îndreptată împotriva faptului că aceste mișcări erau rupte de masele populare, iar conducătorii lor se mărgineau la organizarea unor comploturi, care, nu puteau reuși.

Cauza înfrîngerii mișcării antihabsburgice a lui Makk și Gál o putem explica în primul rînd prin faptul că ea a fost lipsită în mare parte de sprijinul maselor populare, și în special al țărănimii. Revendicările țărănești nu au fost înțelese de conducătorii mișcării, care în majoritate aparțineau nobilimii mijlocii sau intelectualității burgheze cu vederi progresiste. În scrisoarea adresată lui Makk în 16 august 1851, Kossuth vedea mai limpede situația decît conducătorii direcți ai mișcării și găsea necesar să se promită poporului desființarea unor impozite, subliniind chiar necesitatea împărțirii în viitor a domeniilor statului între răsculați precum și între familiile celor căzuți în timpul răscoalei. Acest pămînt avea să asigure un minim de existența celor interesați [4]. Propunerea aceasta a lui Kossuth însă nici măcar nu a fost adusă la cunoștința maselor populare țărănești, cu toate că ea nici nu se referea la marile latifundii ale nobilimii. Astfel Makk și Gál au comis o greșeală fundamentală, izolînd mișcarea lor de masele țărănești. Greșeala aceasta este în primul rînd a colonelului Makk József care ar fi trebuit să aducă la îndeplinire tocmai sarcinile trasate de Kossuth. Izolarea mișcării de țărănime a avut repercusiuni în primul rînd asupra funcționării cetelor libere, care nefiind ajutate îndeajuns de țărani, nu au reușit să se transforme într-o armată de eliberare, accelerînd simțitor înfrîngerea mișcării.

Mișcarea antihabsburgică din anii 1849—54 din Transilvania, care a avut printre conducătorii ei multe elemente cu mentalitatea moșierească, n-a pășit la lichidarea completă a feudalismului, n-a ajuns să strîngă țărănimea în jurul steagului revoluției. Burghezia slab dezvoltată era șovăitoare, se temea de forța revoluționară a maselor populare. În anii următori ea va merge la trădarea fățișă a ideilor revoluției, la „monstru-

---

1 Scrisoarea lui Köös Ferenc către prezidiul Muzeului de Antichități din Cluj. Arh. Ist. a Fil. Acad. R.P.R., Cluj, fondul 1848-49 neînregistrat

2 Arhiva orașului Sf. Gheorghe, nr. 511 din 21 ian. 1943, copie.

3 « Hirdetmény » din 4 mai 1854, Arh. Ist. a Fil. Acad. R.P.R., Cluj, fondul 1848—49, neînregistrat.

4 Jánossy Dénes, Die Geheimpläne Kossuths..., p. 247.

oasa coaliţie" cu moşierimea. Conducatorii mişcarii erau gata pentru răsculare maselor populare in cadrul unei lupte de independenţa împotriva jugului austriac, dar tot atunci se temeau de o revoluţie adevarata a maselor populare. De aceea au izolat pînă la absurditate întreaga mişcare, potrivit sistemului de organizare al lui Mazzini, pe care colonelul Makk l-a complicat şi mai mult, avînd drept scop ca rascoala să se petreacă în „ordine", după „plan", exclusiv împotriva austriecilor sau a susţinatorilor acestora. Temîndu-se de mase, în realitate ei se temeau de revoluţie Ei doreau o rascoală antihabsburgică, dar nu şi revoluţie ceea ce s-a dovedit a fi absurd în acele împrejurări cînd sarcinile revoluţiei burghezo-democratice din 1848 n-au fost realizate in întregime, cind ţaranii nu erau împroprietăriţi decît în parte, cînd muncitorimea in curs de formare se afla într-o cruntă exploatare de clasă, iar naţionalităţile conlocuitoare din Transilvania erau aţîţate unele împotriva altora şi totodată asuprite de regimul absolutist austriac.

Faptul că mişcarea nu s-a bazat pe ţărănime a avut ca urmare izolarea sa de poporul romîn, care în marea sa majoritate era format din ţărani. Atît Kossuth cît şi Makk, dar mai ales generalul Gál, aveau cele mai bune intenţii în această privinţă, punînd cel mai mare accent pe colaborarea frăţească cu poporul romîn, fără sa vadă însă că aceasta colaborare trebuie să se sprijine pe drepturi naţionale concrete acordate populaţiei romîneşti din Transilvania.

Cauza fundamentală însă, pentru care planurile antihabsburgice ale lui Kossuth, Makk şi Gál nu au putut reuşi, a fost fara indoiala faptul, ca perioada aceasta (1849—1854) se poate caracteriza printr-un adinc declin al mişcărilor revoluţionare de după revoluţiile din 1848, cînd contrarevoluţia invingătoare a înăbuşit in germene oricare încercare revoluţionara, înainte de a se fi putut dezvolta şi răspîndi în mase. Makk József şi ceilalţi revoluţionari, văzînd însă nemulţumirea poporului asuprit de austrieci, au ajuns la concluzia, că datorită acestei nemulţumiri timpul insurecţiei generale sosise.

Cu toate că mişcarea a fost izolată de masele populare, poporul a simpatizat de la început cu revoluţionarii condamnaţi. Locul execuţiilor a fost vizitat ani de-a rindul de fiii poporului, unde cu buchete de flori, au cinstit memoria eroilor căzuţi pentru libertate şi independenţa [1].

Numele lui Váradi József a devenit legendar în secuime, poporul l-a cîntat în balade [2].

Mişcarea antihabsburgică a lui Makk şi Gál cu toată slabiciunea ei. a avut şi unele laturi luminoase. În primul rind atitudinea patriotica, convingerea fermă în cauza libertăţii poporului şi curajul cu care participanţii şi conducătorii mişcării au luptat pînă la sacrificiu, sînt fapte cu care aceşti eroi şi-au înscris numele în istoria poporului. Majoritatea participanţilor au rămas credincioşi ideilor revoluţionare din 1848. Mulţi din ei după înăbuşirea mişcării lui Makk au plecat in Italia şi au luptat cu abnegaţie în rîndurile revoluţionarilor italieni. Astfel, bravul emisar al lui Makk, Figyelmessy Fülöp, obţinînd gradul de locotenent-colonel,

---

[1] Hentaller Lajos, op. cit., p. 157.
[2] Ibidem.

a devenit comandantul regimentului de cavalerie de voluntari maghiari în armata populară a lui Garribaldi, luptînd în 1859 pentru eliberarea Italiei.

Mişcarea antihabsburgica conspirativa de eliberare a lui Makk-Gál, cu toate greşelile ei, a fost una din cele mai mari mişcări de acest fel, de la mijlocul secolului trecut. Eroii mişcării, care şi-au dat viaţa pentru cauza libertăţii, şi-au înscris numele lor în paginile tradiţiilor progresiste în patria noastra.

АНТИГАБСБУРГСКОЕ ДВИЖЕНИЕ В ТРАНСИЛЬВАНИИ ПОД РУКОВОДСТВОМ МАККА—ГАЛА (1849—1854)

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В настоящей работе автор показывает главные аспекты антигабсбургского движения в Трансильвании в первые годы после подавления буржуазно-демократической революции 1848 — 1849 гг. в Венгрии.

После победы контрреволюции, в Трансильвании водворяется австрийский императорский абсолютизм. Для « обеспечения » внутреннего порядка императорские губернаторы Трансильвании принимают ряд драконовских мер, жестоко карающих всякую попытку неповиновения новым порядкам, введенным венским двором.

Вопреки террору распространяется идея, что день освобождения близок.

Несмотря на террор начала 1850 г. почти во всей австрийской монархии возникают различные тайные организации, создаваемые по инициативе оставшихся в стране сторонников революции и, главным образом, находящихся за рубежом эмигрантов. Полковник артиллерии венгерской революционной армии Иозеф Макк пытается сконцентрировать, по своей собственной системе, революционые силы Трансильвании с целью развернуть мощное антигабсбургское движение.

Автор настоящей работы упоминает о героических поступках революционера Макка, выступая в то же время против клеветы, возводимой некоторыми представителями венгерской буржуазной историографии, открыто обвинявших его в измене, несмотря на то что большинство буржуазных историков не придерживаетса этого мнения.

Антигабсбургское движение, преследовавшее, в первую очередь, освобождение Трансильвании, широко развернулось заграницей в рядах эмигрантов. Макку удалось заручиться сотрудничеством некоторых видных эмигрантов и, прежде всего, генерала Шандора Гала.

Несмотря на упорную борьбу, антигабсбургское движение под руководством Макка и Гала было подавлено. Главной причиной поражения является то, что оно не пользовалось полной поддержкой народных масс, в частности, крестьянства.

Все же, следует подчеркнуть разумные попытки вождей антигабсбургского движения объединить в их борьбе народности Трансильвании, находившейся под гнетом австрийского абсолютизма.

EINE BEWEGUNG GEGEN DIE HABSBURGER IN SIEBENBÜRGEN UNTER DER FÜHRUNG VON MAKK GÁL IN DEN JAHREN 1849—1854

(ZUSAMMENFASSUNG)

In seiner Abhandlung entwirft uns der Verfasser das allgemeine Bild der kurz nach Unterdrückung der ungarischen bürgerlich-demokratischen Revolution von 1848—1849 in Siebenbürgen gegen die Habsburger entfalteten Bewegung.

Nach dem Siege der Gegenrevolution setzt sich in Siebenbürgen der kaiserliche österreichische Absolutismus fest. Zwecks „Sicherstellung" der inneren Ordnung ergreifen die kaiserlichen Statthalter Siebenbürgens eine Reihe von drakonischen Massnahmen, dazu bestimmt, mit aller Schärfe gegen jeden Versuch eines Widerstandes gegen die vom Wiener Hofe aufgezwungene neue Ordnung vorzugehen.

Trotz des entfachten Terrors, verbreitet sich der Gedanke, dass der Tag der bevorstehenden Befreiung nicht mehr lange auf sich warten lassen kann.

Trotz aller Schreckensherrschaft entstehen zu Beginn des Jahres 1850 nahezu in der gesamten österreichischen Monarchie verschiedene, von den im Lande verbliebenen Anhängern der Revolution, hauptsächlich jedoch von den im Ausland befindlichen Emigranten ins Leben gerufene geheime Verbindungen. Der Artillerieoberst der ungarischen revolutionären Armee Makk Jozsef ist es, der den Versuch ansteilt, die revolutionären Kräfte Siebenbürgens zur Entfesselung einer machtvollen Bewegung gegen die Habsburger nach einem eigenen System zu sammeln.

Die Abhandlung ruft die Erinnerung an die Heldentaten des Revolutionärs Makk wach, und bekämpft zugleich die von Vertretern der ungarischen bürgerlichen Geschichtsschreibung verbreiteten Verleumdungen, die sich dazu hergaben, ihn des offenen Verrates zu bezichtigen, wenn auch die Mehrzahl der bürgerlichen Historiker anderer Meinung sind.

Die Bewegung gegen die Habsburger, welche in erster Linie die Befreiung Siebenbürgens bezweckte, nahm im Auslande, in Emigrantenkreisen, einen grossen Aufschwung. In diesen Kreisen gelang es Makk, sich die Beteiligung einiger bedeutender Emigranten zu sichern, vor allem die des Generals Gál Sándor.

Trotz des tatkräftig geführten Kampfes erlitt die von Makk und Gál geführte Bewegung gegen die Habsburger eine Niederlage. Der Misserfolg lässt sich in erster Linie durch die Tatsache erklären, dass der Bewegung die Unterstützung der Volksmassen, und vor allem des Bauerntums, grösstenteils fehlte.

Trotzdem muss die Einsicht der Führung dieser Bewegung hervorgehoben werden, welche es versuchte, die vom österreichischen Absolutismus in gleichem Masse unterdrückten Nationalitäten Siebenbürgens zu gemeinsamem Kampfe zu verbrüdern.

STUDII
Revistă de istorie
Anul VIII, nr. 4, 1955

DISCUŢII

DESPRE UNELE PROBLEME PRIVIND ŞTIINŢA ISTORICĂ ÎN R.P.R.

DE

DAN BERINDEI

Iniţiativa revistei „Studii“ de a deschide rubrica acestor discuţii ofera perspectivele cele mai bune pentru o liberă dezvoltare a luptei de opinii şi pentru o larga dezbatere a problemelor mai actuale ce se pun astazi în ştiinţa istoriei din patria noastră. Articolul tov. Traian Udrea vine să confirme această teză prin nenumăratele probleme interesante aduse şi puse în discuţie[1]. Rostul acestor rînduri este participarea la discutarea unora dintre problemele atinse de tov. Udrea şi punerea în discuţie a altora noi. Articolul amintit a analizat — în general — cu justeţe situaţia din domeniul ştiinţei istorice romîneşti. Totuşi, sînt unele probleme care ar merita o reluare, iar altele care ar fi bine sa fie puse în discuţiile acestei dezbateri publice.

Tov. Traian Udrea socoteşte că „a fost deja realizata o baza suficientă pentru a se trece cu curaj şi pe un front larg la o etapă noua, superioara: *întrebuinţarea forţelor cu precădere în munca de creaţie, de valorificare şi revalorificare a materialului documentar deja strîns sau a cărui strîngere nu reclamă eforturi deosebite, ca la început* (sublinierea noastră — *D. B.*), găsind că „o lipsă serioasă este faptul ca munca de creaţie nu a ajuns să constituie principalul obiectiv al planului de muncă al institutelor“. Este neîndoielnic că munca de creaţie constituie pentru ştiinţa istorică obiectivul principal, dar cu toate acestea mă întreb dacă instrumentele de lucru pe care se pot bizui istoricii se pot considera desăvîrşite, sau quasi-desăvîrşite şi dacă într-adevăr putem socoti încheiată prima etapă de muncă pe tărîmul ştiinţei noastre istorice? Oare nu cumva se riscă să se clădească etajele superiore ale cladirii fără a se consolida temeliile? Este neîndoielnic că în ultimii ani s-a lucrat intens în domeniul realizării unui şir de instrumente de lucru (indice, repertorii, bibliografii etc.); dar cîte din aceste instrumente se

[1] « Studii », nr. 1, 1955, p. 107.

afla oare în mîinile istoricilor? Cîte din acestе instrumente — în unele cazuri de o calitate superioară — au văzut lumina tiparului? sau, cel puțin, la cîte din ele finisarea a fost dusă pînă la capăt? Totuși, în multe cazuri, o muncă sîrguincioasă, disciplinată și de calitate a pregătit lucrări valoroase și de mare utilitate. Pentru desăvîrșirea acestor lucrări nu este nevoie decît de un mic efort — față de cel depus — pentru a se dota știința noastră istorică cu instrumente de lucru de un preț deosebit. *Bibliografia secolului XIX* — a cărei reluare în lucru poate fi socotită drept una din inițiativele cele mai valoroase — va fi neîndoielnic o lucrare care-și va cîștiga un renume nu numai în patria noastră, ci și dincolo de granițele ei. *Indicele* colecției de documente editate de Academie — mă refer la cel pentru Țara Romînească ale cărui lucrări le cunosc — este o lucrare de preț, care întrece cu mult cadrele aparent restrînse ale unui indice, reprezentînd o bază serioasă pentru un viitor dicționar istorico-geografic al perioadei feudale. Dar oare *Bibliografia periodicelor din secolul XX* — bibliografie unică în felul ei — și repertoriul documentelor de la începutul veacului nostru sînt lucrări care merită să zacă necunoscute? N-ar fi cazul să se pună la dispoziția istoricilor din patria noastră și aceste instrumente de lucru? Mai trebuie luată în considerare problema utilizării cel puțin ca fond documentar și a lucrărilor colective nevalorificate întreprinse în cadrul Institutelor de istorie ale Academiei R.P.R. Tovarășul profesor Victor Cheresteșiu a semnalat între impresiile culese de d-sa dintr-o vizită făcută la sfîrșitul anului trecut în Republica Democrată Germană și interesantul detaliu al dactilografierii anumitor lucrări — care din motive obiective nu pot vedea lumina tiparului — și al distribuirii lor la biblioteci[1]. Oare nu s-ar putea porni o campanie de punere în valoare — pe această cale cel puțin — a tuturor lucrărilor alcătuite în ultimii ani și care dintr-un motiv sau altul nu pot fi tipărite, dar care, totuși, pot fi de mare folos cercetătorilor? Este oare just ca aceste lucrări să zacă în arhive inaccesibile?

Se mai pune și problema *completării necontenite* a fondului de instrumente de lucru, atît pentru a ușura folosirea materialelor istorice trecute, cît și pentru a pune în desăvîrșită valoare materialele istorice apărute în anii regimului de democrație populară. Oare nu este de toată acuitatea editarea cît de grabnică a unui indice al colecției documentelor de la 1877?. În general, problemei indicelor trebuie să i se dea atenția cea mai mare, lucrîndu-se însă în acest domeniu cu scrupulozitatea de care a dat și dă dovadă colectivul redactării indicelui documentelor Țării Romînești. Este neapărat necesar ca volumele de documente referitoare la Transilvania și Moldova (cu toată existența — pentru Moldova — a prețioaselor volume ale lui Mihai Costăchescu) să aibă cît mai grabnic un indice tipărit. Fără aceste instrumente de lucru strădaniile cercetătorilor sînt, în bună măsură, paralizate, sau — cel puțin — sînt întîrziate și suma zilelor irosite inutil de fiecare dintre cercetătorii lipsiți de ajutorul acestui instrument de lucru reprezintă fără îndoială o cifră uriașă față de cifra relativ infimă a zilelor de muncă pe care le-ar cere înfăptuirea acestor instrumente. De altfel, un indice nu are numai meni-

---

[1] « Studii », nr. 1, 1955, p. 97.

rea de a uşura găsirea informaţiilor cuprinse în volumele de documente referitoare la un personagiu, sau la o aşezare, ci el devine din mijloc un scop în sine, un adevărat studiu de precizare şi verificare a materialelor publicate. Ar fi utilă fiinţarea permanentă a unui colectiv specializat în alcătuirea de indice, care să ţină la curent în mod cît mai operativ — în această privinţă — lucrările editate de institute şi care în răgazul eventual, pe care l-ar avea, să se îngrijească de alcătuirea indicelor colecţiilor din trecut. În deosebi în ceea ce priveşte colecţia Hurmuzachi problema este de cea mai mare urgenţă. Se impune o reluare a muncii colectivului pentru alcătuirea acestui indice-colectiv care ajunsese pînă în faza finală a activităţii sale — cu utilizarea, pe cît este posibil, a rezultatelor practice din trecut ale muncii sale. Un material de o valoare deosebită zace în zeci de tomuri groase şi nu este oferit cercetătorilor printr-un indice organizat — decît la unele volume, unde şi aceste indice existente cer o neapărată revizuire şi completare.

Desigur că problema completării necontenite a instrumentelor de lucru nu se poate restrînge la aceste indice. Bibliografiile sînt în bună măsură o necesitate tot atît de neapărată pentru a se putea pune la dispoziţia cercetătorilor — pe cît se poate — materialele edite referitoare la problemele ce-i interesează. Pe de altă parte, aceste bibliografii reprezintă şi un mod de exteriorizare şi în afara ştiinţei istorice a nivelului acesteia în diferite domenii. Sînt necesare bibliografii asupra materialelor apărute pînă în prezent şi este tot atît de necesară o ţinere la curent a cercetătorilor cu ultimele apariţii. În această privinţă se pune şi pentru revista „Studii" — ca o sarcină de seamă — îmbogăţirea substanţială a capitolelor ei bibliografice (în deosebi a semnalărilor bibliografice).

Editarea documentelor — domeniu în care s-au înfăptuit realizări valoroase în ultimii ani — merită permanenta grijă a Secţiei de ştiinţe istorice a Academiei R.P.R. şi a conducerii Institutelor de istorie. Trebuie să se depună eforturi pentru ridicarea calitativă a acestor publicaţii şi mai trebuie neîndoielnic ca sfera lor să cuprindă arii mai largi. Din a doua jumătate a veacului XVII şi pînă în secolul XX nu există decît colecţia războiului de independenţă. Este desigur puţin, deşi aci apare o mare greutate practică: abundenţa documentelor. Practic, cred că o editare de repertorii, în care să se cuprindă regeste ale tuturor documentelor cunoscute, cuprinzînd *toate numirile proprii* întîlnite şi care să fie însoţite de cîte un indice temeinic întocmit, ar soluţiona *în general* această problemă spinoasă. Problema repertoriilor este de cea mai mare importanţă; altfel nu se va putea asigura o ridicare calitativă a muncii cercetărilor. În repertorii ar trebui cuprinse nu numai documentele inedite, ci şi cele edite şi folosite în lucrări, *făcîndu-se însă menţiunea acestei prealabile utilizări*. Pentru *anumite perioade* şi pentru *anumite probleme*, este bine să se întreprindă alcătuirea unor corpus-uri de documente în felul aceluia pentru războiul din 1877—1878. De altfel, din planul secţiei ştiinţelor istorice şi al Institutelor de istorie ale Academiei R.P.R. pe anul 1955 se desprinde această ultimă preocupare prin trecerea în plan cu termene mai apropiate sau mai îndepărtate a unui şir de lucrări (de pildă, „Documente şi mărturii privitoare la relaţiile romîno-

ruse pîna la începutul secolului XVIII" sau „Documente privind rascoala poporului din 1821").

Problema editarii critice a cronicelor este de asemenea una din cele mai importante realizari, care este așteptata ca rezultat al strădaniilor științei istorice din patria noastră. Este neîndoielnic că în multe privințe nu s-a depașit în acest domeniu al activitații istorice — nivelul editării cronicelor acum peste 100 de ani de catre marele Nicolae Bălcescu și este greu de negat marea importanță pe care o au cronicele în studierea trecutului patriei noastre. În ceea ce privește cronicele moldovene situația este — în general — cu mult mai bună (existînd ediții critice ale principalilor cronicari); în schimb, pentru Țara Romînească se impune o cît mai grabnica editare științifica a acestor prețioase mărturii ale trecutului. Trecerea în planul anului 1955 a editării cronicelor muntene din veacul XVII, precum și al unui repertoriu al manuscriselor cu cronici, arată că există această preocupare. Totuși, trebuie observat că editarea critică de cronice — lucrare, de altfel, de mari dificultăți— este o problema care a rămas nerezolvata pînă în clipa de față, deși în multe rînduri discutată și pusă în plan.

Nu la atît s-ar putea limita sfera instrumentelor de lucru, care ar înzeci forțele cercetătorilor istorici ai trecutului patriei și poporului nostru — ajutîndu-i la cuprinderea rapidă a problemelor ce le studiaza și la o cît mai complexă și mai temeinică adîncire a acestora. De mare necesitate ar fi — pînă la editarea descrierilor calătorilor străini cu privire la teritoriul și oamenii patriei noastre în decursul istoriei, în original și în traducere — o bibliografie a călătorilor străini (care ar desăvîrși bibliografia începută de Sadi-Ionescu, incompletă și atît de rară). Lucrarea aceasta ar putea fi întocmită cu destulă ușurință de către colectivul care a lucrat și lucrează în acest domeniu în cadrul Institutului de istorie din București.

Toate cele arătate mai sus tind să arate ca problema instrumentelor de lucru nu trebuie considerată rezolvată și că ea nu trebuie socotită drept „o cenușareasa". De altfel, instrumentele de lucru sînt în permanență una din principalele pîrghii pe care trebuie să se acționeze în domeniul științei istorice. Aceste instrumente joaca neîndoielnic rolul uneltelor de producție ale industriei grele. De numărul lor și de gradul lor de perfecțiune depinde însăși cantitatea și mai ales calitatea studiilor de interpretare. În realizarea instrumentelor de lucru — ca și în general în activitatea Institutelor de istorie ale Academiei R.P.R. — se pune o condiție fundamentala pentru atingerea celor mai bune rezultate: fixarea unui plan de munca *realizabil* în timpul stabilit și alcatuit în așa chip încît să se poată efectua un lucru de calitate, nesacrificîndu-se aceasta în folosul cantității; graba poate duce uneori la anihilarea unor lungi și fructoase strădanii.

Desigur că atenția și grija acordată instrumentelor de lucru nu trebuie să ducă la o denaturare, căci instrumentele nu trebuie considerate, totuși, decît mijlocul cel mai bun pentru sprijinirea unei necontenite ridicări a productivității și a calității producției de creație în domeniul științei istorice. Însăși această producție este *sarcina principală* a cercetătorilor istorici. Istoria patriei noastre oferă cele mai largi posibilități de creație oamenilor de știință din domeniul istoriei. Activitatea unitara

şi organizată a acestora poate duce la rezultate deosebite. Una din principalele condiţii ale realizării practice a acestui avînt este o justă atitudine a cercetătorilor faţă de munca lor. Tov. Traian Udrea are întru totul dreptate cînd critică atitudinea „funcţionarească" a numeroşi dintre cercetători şi activitatea acestui tip de oameni de ştiinţa care — dupa expresia nimerită a d-sale — se mulţumesc a duce o munca ştiinţifica doar pentru că „intră în normă şi în obligaţii". Datoria fiecărui istoric din patria noastră este de a-şi considera munca ca o datorie de onoare, de a o iubi dincolo de „orele de program" şi de a trăi legat puternic de ştiinţa istoriei, căreia să i se consacre cu „trup şi suflet". Atitudinea „funcţionarească" este de neadmis pentru un adevarat cercetator din domeniul ştiinţei şi in acest domeniu nu trebuie să lucreze decît adevăraţii cercetători pentru ca progresul şi cuceririle ştiinţei să fie din ce în ce mai mari. A sosit neîndoielnic timpul generalizării tipului de om nou în domeniul muncii ştiinţifice de pe tărîmul istoriei. Sarcinile ce se pun cercetătorilor sînt foarte mari. Ştiinţa istorică din Republica Populara Romina, urmînd exemplele oferite de ştiinţa istorică sovietică, trebuie să fie alături şi pe acelaşi nivel cu ştiinţa istorică din ţările de democraţie populară învecinate. Nu este o sarcină uşoară, date fiind uriaşele realizări care s-au înfăptuit într-un ritm accelerat — trebuie s-o mărturisim — în ţările învecinate şi prietene şi în deosebi în Republica Populară Ungară [1]; dar în istoricii noştri — tineri şi vîrstnici — există posibilităţile realizării celor mai frumoase visuri. Astăzi, ştiinţa istorică romînă, avînd ca permanent îndreptar învăţătura marxist-leninistă, păşeşte înainte sub o unică conducere şi avînd la dispoziţie mijloace materiale bogate. Buna organizare a muncii, înlăturarea lipsurilor şi greşelilor, concursul tuturor cercetătorilor va asigura cele mai luminoase perspective de dezvoltare şi de înflorire.

S-a adus în discuţie şi o problemă spinoasa — aceea a cumulului. Fara îndoială că astăzi mai avem de-a face cu o lipsă destul de acută de cadre, de aceea cumulul rămîne încă un lucru necesar. Problema cumulului mai este legată şi de aceea a nivelului de trai al lucrătorilor de pe tărîmul ştiinţei istorice, lucru de care neîndoielnic mai trebuie ţinut seamă. Propunerea privind soluţia unui „cumul în aceeaşi instituţie" este demna de a fi luată in considerare şi argumentaţia adusă în sprijinul acestei propuneri este întru totul convingătoare. Forurile de resort ar trebui sa ţina seama de aceasta idee şi sa caute a-i găsi o aplicare practică. În ceea ce priveşte problema permanentei ridicări a nivelului de trai şi a bunăstării cercetătorilor istorici, cred că se poate aduce un mare sprijin acestora prin drepturile de autor. Lucrările socotite publicabile — cele respinse trebuie să fie doar pe motive temeinice şi doar atunci cînd lipsurile nu pot fi înlăturate — trebuie să vadă lumina tiparului; lucrul acesta fiind nu numai în interesul autorului, ci reprezentînd şi unul din cele mai serioase mijloace de stimulare la munca de creaţie ştiinţifică. În acelaşi timp, lucrul acesta ar fi de folos ştiinţei istorice din patria noastră, *care trebuie neapărat sa se*

---

[1] **Eugen Stănescu, Călătorii de studii în Republica Populară Ungară. « Studii », nr. 1, 1955, p. 100–105.**

exteriorizeze şi sa publice rezultatele cele mai valoroase ale stradaniei şi muncii istoricilor din primi ani de fiinţare a Institutului de istorie al Academiei R.P.R. şi pîna astazi. O campanie de reevaluare a acestor lucrari netiparite, aflate în arhivele institutelor, ar putea duce la rezultate demne de ţinut seamă. Tov. Udrea are dreptate cînd socoate ca trecerea la arhivă a lucrărilor membrilor institutelor a dus în buna masura la o scadere a productivitaţii şi la o demobilizare a cercetătorilor.

O propunere care se mai face este aceea de a se împărţi lucratorii din domeniul ştiinţei istorice în două categorii: unii a căror sarcina ar fi „munca de strîngere, organizare şi editare a materialelor necesare terminării sau realizării unor noi instrumente de lucru", iar alţii care sa faca munca propriu-zisa de creaţie ştiinţifică. Personal eu nu-mi pot însuşi acest punct de vedere şi nu-l socot just. În primul rînd pentru că munca „pregătitoare" — cum am putea-o denumi este o munca strîns legată de însăşi activitatea de creaţie ştiinţifica. Această munca formeaza pe istoric, îi clarifică posibilitaţile de lucru, îi imprimă o metodă riguros ştiinţifică; cu un cuvînt, introduce ordinea în activitatea sa ştiinţifica, limpezindu-i, pe de alta parte, orizontul problemelor pe care le va interpreta şi studia. Diviziunea muncii ar strica însaşi unitatea ei. Un istoric adevărat trebuie să îmbine ambele aspecte; el nu trebuie nici să culeagă ceca ce vor mînca alţii, dar nici să mănînce fără a fi cules. Practic, această dublă muncă nu ar prezenta nici un incovenient; toţi cercetatorii fiind antrenaţi într-o muncă „pregatitoare" *colectivă* jumătate din norma de lucru sau eventual — după caz — şi mai puţin, ar consacra restul timpului muncii de interpretare, lucrînd individual la studii pe cît se poate legate de problemele muncii „pregătitoare", la care-şi dau contribuţia (fără îndoială că la lucrări mai vaste munca de interpretare şi creaţie se poate face şi colectiv, dar şi aci respectîndu-se principiul responsabilităţii individuale şi acela al paternităţii ştiinţifice). În ceea ce priveşte istoricii de înaltă calificare şi de bogata experienţă, prezenţa acestora în personalul de conducere al colectivelor „pregătitoare" ar fi de cel mai mare folos.

Munca lucrătorilor din domeniul ştiinţei istorice ar fi mult uşurată printr-o îmbunătăţire a posibilităţilor de documentare. Principala bibliotecă, care este utilizată de istorici — cea a Academiei R.P.R. — are înca mari lipsuri organizatorice. În schimb, ca un exemplu pozitiv de buna organizare poate fi data Biblioteca Universităţii din Cluj. În Biblioteca Academiei R.P.R. una din problemele cele mai grave este aceea a lipsei de numeroase carţi din depozit, deficienţă pentru înlaturarea căreia nu se văd luate măsuri practice şi nu se ştie ce măsuri înţelege să ia conducerea bibliotecii în vederea readucerii în patrimoniul public a lucrarilor ce s-au găsit şi nu se mai găsesc în depozitele acestei importante instituţii de cultură. Lipsurile acestea sînt datorate unei neglijenţe reprobabile ale împrumutătorilor, dar cel puţin în aceeaşi măsura răspunderea revine însăşi bibilotecii, care a neglijat să ducă o hotărîta acţiune de recuperare. Starea în care se găsesc cărţile înscrise în vechiul catalog este din cele mai grave. Răspunsurile „lipsă", „lipsă fără evidenţă" sau „nu se găseşte" — răspunsuri inadmisibile într-o bibliotecă bine organizată — revin prea adeseori din depozit pe buletinele cititorilor.

Situația aceasta se menține de luni de zile, atestînd desigur nu numai lipsurile cărților, dar și o dezordine în organizarea propriu zisa a depozitelor (observație justă în special pentru fondul de cărți al catalogului vechi). Deseori cercetătorii sînt siliți să renunțe la consultarea unor cărți indispensabile studiilor lor, deoarece acestea — deși existente în fișierul general al bibliotecii — nu le sînt servite. Se impune ca o acțiune din cele mai urgente reorganizarea temeinică a fondului de cărți al Bibliotecii Academiei R.P.R., în așa fel încît cercetătorilor să li se pună la îndemînă fără întîrziere lucrările trecute în fișierul bibliotecii[1]. De asemenea, sub nici un motiv, cărțile să nu fie împrumutate pe termene mai lungi de zece zile. Tot în legătură cu buna organizare a bibliotecilor, una din principalele sarcini ce se pun este organizarea unui fișier central republican, în care să fie cuprinse toate cărțile existente în principalele biblioteci ale Republicii Populare Romîne. În privința aceasta este de utilizat exemplul dat de Republica Democrată Germană, unde lipsurile grave pricinuite fondului de cărți de ultimul război, sînt în bună măsură practic înlocuite prin existența unui astfel de fișier centralizat, care „arată tot ce se găsește în principalele biblioteci ale Republicii Democrate Germane[2]. Trebuie semnalat ca un fapt pozitiv și în același timp poate ca o primă etapă a acestui fișier centralizat alcătuirea de către Biblioteca Academiei R.P.R. a unei evidențe a publicațiilor periodice aflate în bibliotecile din Republica Populară Romînă. Un fișier centralizat, în care să fie înregistrate lucrările aflate în depozitele principalelor biblioteci ale țării și care să poată fi consultat *în toate* aceste biblioteci, ar fi de cel mai mare folos științei istorice din patria noastră. Pe de altă parte, tot în vederea sprijinirii muncii lucrătorilor din domeniul științei istorice este neapărat necesar să se treacă la o temeinică organizare a schimbului de cărți dintre biblioteci. Biblioteca Academiei R.P.R. a anunțat organizarea acestui schimb de cărți cu țările învecinate — fapt din nou pozitiv —, dar ea a neglijat organizarea schimbului cu bibliotecile din țară. Ființarea fișierului centralizat republican și a schimbului de cărți ar sprijini puternic munca cercetătorilor din Republica Populară Romînă.

Este neîndoelnic că o discuție nu trebuie facuta numai de dragul de a discuta și ea nu trebuie să se mărginească la un schimb sau două de păreri, ci trebuie să fie vie. Știința istorică din patria noastră se află la o cotitură, moment care poate duce într-un timp relativ scurt la un puternic salt calitativ, dar pentru aceasta trebuie ca toți cercetătorii sa-i înțeleagă însemnătatea, trebuie ca toți lucrătorii de pe tărîmul istoriei să-și dea un concurs neprecupețit. Una din formele inițiale ale acestui concurs il reprezintă tocmai participarea la această dezbatere, în care trebuie aduse în discuție cît de multe probleme și cît de multe păreri, deoarece după cum arată I. V. Stalin „este în deobște recunoscut că nici o știința nu se poate dezvolta și nu poate prospera fără lupta de opinii, fară libertatea

[1] După întocmirea notei de față, conducerea Bibliotecii Academiei R.P.R. a dispus închiderea sălilor de lectură pe timp de o lună pentru a se întreprinde unele operații de control și revizie, care nădăjduim că vor avea rezultatul de a remedia în bună măsură situația ce am semnalat-o.

[2] V. Cheresteșiu, Călătorie de studii în Republica Democrată Germană. « Studii » nr. 1, 1955, p. 97.

criticii"[1]. Pe de altă parte, discuția aceasta nu poate duce la rezultate eficiente decît în cazul cînd forurile competente și în deosebi conducerile Institutelor de istorie ale Academiei R.P.R. — de care se leagă în primul rînd, în mod direct, realizarea detaliilor puse în discuție — nu se vor mărgini să asiste la dezbatere, fără a trage concluziile necesare și fără a aplica practic sugestiile și părerile ce li se vor părea juste. Datoria istoricilor este de a participa neîntîrziat la această discuție publică, care însă nu trebuie să rămînă un simplu schimb de păreri, ci trebuie cît de grabnic să aibă urmări practice.

În concluzie, părerea celui ce a scris aceste rînduri este că în clipa de față există condiții pentru ca știința istorică din Republica Populară Romînă să facă în scurt timp un însemnat salt calitativ. De sprijinul și de conlucrarea tuturor depinde realizarea acestui scop.

[1] I. V. Stalin, Marxismul și problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., București, 1951, p. 66.

STUDII
Revistă de istorie
Anul VIII, nr. 4, 1955

NOTE ŞI DOCUMENTE

ŞTIRI NOI CU PRIVIRE LA MIRCEA MĂLĂERU ŞI LA MIŞCAREA ŢĂRĂNEASCĂ DIN 1862

DE

DAN BERINDEI

Mircea Malaeru, deputat din partea ţăranilor clacaşi din judeţul Ilfov, în Divanul ad hoc din 1857 şi conducător al maselor ţărăneşti în zilele alegerii de la Bucureşti a lui Cuza-Vodă şi al mişcarii ţărăneşti din ianuarie 1862, a fost, fară îndoiala, una dintre personalitaţile cele mai interesante ale anilor Unirii Ţarilor Romîne. Mălăeru n-a fost un „agent electoral" în slujba unei partide sau a alteia, el a fost un luptator consecvent al cauzei ţaranilor clăcaşi, acţiunile lui au coincis *în anumite limite şi într-o anumita perioada* cu acţiunile politice ale radicalilor munteni. Unele informaţii cuprinse într-un supliment al ziarului „Reforma"[1] şi un document descoperit la Arhivele Statului[2] aruncă noi lumini asupra vieţii lui Mălăeru, care apare preocupat de problema îmbunătaţirii permanente a soartei ţaranilor, nemarginindu-se să fie doar un agitator al satelor atunci cînd găseau radicalii necesari să ceară concursul maselor pentru a contrabalansa inferioritatea lor numerică din Adunare. In „Reforma" se publică relatarea lui Gr. Serurie cu privire la un incident ce se petrecuse între Malaeru şi subadministratorul de Mostiştea, relatare pe care Serurie afirmă că o făcea pe baza declaraţiei mai multor ţarani din Fierbinţi, dar care probabil n-a fost decît rezultatul convorbirii sale cu însuşi Malaeru despre care Serurie declară: „îl cunosc bine de la Adunarea ad hoc, unde am *conlucrat* cu dînsul". Această ultimă informaţie merită a fi reţinută. Este mai probabil ca Mălaeru să fi venit la Bucureşti, decît ca Serurie să fi pornit în mijlocul iernii sa se plimbe la Fierbinţi. Documentul de la Arhivele Statului reprezinta versiunea oficială a aceluiaşi incident; este vorba de un raport al administratorului de Ilfov, Tătăranu (cel ce a reprimat şi mişcarea din 1862), catre Ministerul din Nauntru, raport în care se redau informaţiile primite de la subadministratorul de Mostiştea în această chestiune.

In seara zilei de 13 decembrie 1859 (c. v.), „după cină", Mircea Malaeru pleacă din satul său Fundul Danciului — spre satul Grecii de Jos, unde urma sa potrivească „nişte probe de grîu" cu „tovarăşii" sai, urmînd a stabili data transpor-

---

[1] « Reforma », supl. la nr. 2 din 7 19 din 1860, p. 1—4.
[2] Arh. St. Buc., Min. Int. T. R., Div. Adm., nr. 2490/1859, f. 57.

ţerii grâului la Bucureşti pentru a-l preda cumpăratorului. Malaeru, călare, avea desagi cu trei probe „una de la D. Stanciu cumnatul d-lui Nicolae şi alta de la d. Nicolae Moaca", a treia fiind a sa.

La o mică depărtare de sat, Mălăeru se întîlneşte cu subadministratorul de Mostiştea, care era însoţit de doi dorobanţi şi de doi vatăşei. Zapciul susţine ca intîlnirea a avut loc noaptea şi ca „întrebîndu-l cine este, de unde vine şi unde se duce dupa mai multe încurcaturi ce-au rostit, s-a dat banuială că poate să fie vre-un facator de rele" şi ca de aceea s-a hotarît sa-l ducă la reşedinţa subadministraţiei „pentru cuvenita cercetare". Iată însă cum relateaza Mălaeru întîlnirea sa cu reprezentantul administraţiei:

„Zapciul îmi porunci să mă opresc şi stătui locului.

— De unde vii? mă întreba zapciul răstit.

— D-aici din sat, îi raspunsei.

— Şi unde te duci?

— La satul Grecii de Jos, căci am o trebuinţă acolo.

Atunci zapciul fără a-mi zice mie ceva, porunci dorobanţilor sá mă ia după trásura lui, spre a mă duce la tactul subcîrmuirei. Eu îi zisei:

— La ce mă iei după d-ta, cocoane? căci sînt d-aici din sat şi am neapărat trebuinţă unde ţi-am spus că mă duc.

Iar zapciul ca neaoş zapciu, porunci încă odată şi mai zapcireşte dorobanţilor d-a mă lua; şi de nevoie ma supuseiu. Mă duseră după trăsura zapciului, ţiindu-mă ca pe un hoţ prins asupra faptei, dorobanţii de dîrlogii calului de amîndouă părţile..."

Relatarea lui Mălăeru reflectă caracterului dîrz al acestuia.

Subcîrmuitorul porneşte spre tactul subadministraţiei urmat de dorobanţi, de vatăşei şi de Mălăeru. Pe drum, „zărindu-se o maciucă ascunsă" pe sub hainele conducatorului ţărănimii, unul dintre dorobanţi i-o cere, „iar dînsul n-a voit să o dea cu nici un chip şi i s-au luat fără a sa voie". Ajungînd aproape de Fierbinţi, din sînul arestatului cade o basma cu două hîrtii într-însa. Mălăeru susţine că pierduse aceste hîrtii „din saritura calului... speriat de dorobanţii ce-l smîcea de dîrlogi", iar subcîrmuitorul afirma că arestatul aruncase hîrtiile „lîngă oamenii ce se aflau de straja". Mălăeru da detaliul interesant că hîrtiile erau „nişte însemnări *ale mele,* ca un fel de proect, ciornă şi pe curat, *despre chestia proprietăţii*".

In urma găsirii hîrtiilor, subcîrmuitorul „ca un leit beşleagă" — după cum spune Malaeru — fară a le citi, ordonă coborîrea arestatului de pe cal, lucru la care acesta „s-a opus cu totul". Mălaeru este dat jos „prin forţa" şi i se leagă mîinile cu un capastru, fiind dus apoi „pe jos" după trăsura zapciului. Faptul că nici din relatarea oficială nu reiese că subadministratorul citise „proiectul", vădeşte cu limpezime arbitrariul ce domnea în administraţie. Bunul plac stăpînea raporturile dintre reprezentanţii autorităţilor şi ţărănime.

Ajunşi la reşedinţa subcîrmuirii, Mălăeru este recunoscut de ajutorul celui ce-l arestase — pomojnicul — sau de „unii, alţii", după versiunea subadministratorului. Malăeru susţine în relatarea sa că pomojnicul declarase superiorului său: „Acest om este d. Mircea Malăeru fost deputat a Divanului ad hoc, din partea plugarilor acestui district". Dupa identificare, conducătorul ţaranimii este dezlegat, iar subadministratorul încheie un proces-verbal, pe care cel ce fusese arestat refuză să-l semneze fara a-i cunoaşte conţinutul. Răspunsul lui Mălăeru are parcă taria de expresie şi dîrzenia limbajului lui Tudor Vladimirescu: „Imi ceri oare să iscălesc acest jurnal pentru ca ma-i luat fără nici o pricină din marginea satului meu şi m-ai adus legat ca pe hoţi şi batjocorit ca p-o obiala? ş-apoi cum vrei sa iscalesc orbeşte o hîrtie

cînd nu ştiu ce cuprinde şi cînd într-însa este vorba de mine, după cum ţi-a placut d-tale?".

După încheierea procesului-verbal, subadministratorul pofteşte pe Malaeru în odaia sa, unde îl întreabă pentru ce face „propaganda", lucru pe care conducatorul ţaranimii îl tăgăduieşte, determinînd pe reprezentantul autoritaţii sa-i citeasca hîrtiile „pentru întîia oara" şi declarîndu-i apoi: „Astfel este propaganda? Ce vatămare pentru cineva coprinde aceste hîrtii? Ce! Acum cînd avem un guvern de dreptate şi de libertate ce ne-o dă Convenţia iscălită de şapte împăraţi, romînii nu mai pot avea dreptul d-aşi pune pe hîrtie parerea şi dorinţa lor? Nu mai au ei astăzi libertatea, nici ca sub guvernele Nedreptaţii din trecut, d-á umbla dupe trebuinţele lor, ci numai duşi la claca îndoită şi întreita şi la podvezi cu biciul?". Mălăeru spune apoi administratorului că intenţiona să dea însemnarea sa „vreunui deputat spre a o propune la dezbaterea Obşteştei Adunari, cînd s-ar fi vorbit despre chestia proprietaţii". Declaraţia fostului deputat din 1857 arată poziţia ţaranimii în anul înfăptuirii îndoitei alegeri, înfăţişînd pe de o parte revolta împotriva exploatării boiereşti şi pe de alta dorinţa de a participa şi ea la rezolvarea „chestiunii proprietaţii". Declaraţia mai arată şi nădejdea pe care şi-o pusese ţărănimea în noul regim instaurat pe baza Convenţiei de la Paris, ea legînd noua orînduire de neaparata rezolvare a dorinţelor ei. Ultima afirmaţie făcută de Mălăeru în privinţa „hîrtiilor" este de asemenea plină de interres, ea atestînd că în perioada Unirii Principatelor, conducătorii ţărănimii erau în stare să-şi exprime şi singuri gîndurile şi nu aveau nevoie să recurgă la ajutorul liberalilor pentru concretizarea în scris a dorinţelor clasei pe care o reprezentau.

Subadministratorul refuză să înapoieze lui Mălaeru hîrtiile sale, dar îi dă să bea o cafea şi-l roagă sa tacă „căci nu e timpul acum". Fostul deputat în Divanul ad hoc, plecînd îi răspunde cu dîrzenie,: „Nu te întreb şi nici ca voiu să aflu de care timp vrei sa-mi vorbeşti d-ta, fiindcă plugarii romîni, cu toate sugrumările ce le-au suferit şi le suferă încă, n-au aşteptat şi nu aşteaptă nici un alt timp decît numai timpul luminii, al dreptăţii şi al înfrăţirii". De altfel, intenţiile subadministratorului nu erau tot atît de mieroase ca şi vorbele sale, caci dupa plecarea lui Malăeru el îşi trimite raportul administraţiei, iar acesta la rîndul ei Ministerului din Năuntru [1], cerînd darea în judecată a conducătorului ţăranimii. In urma rezoluţiei ministeriale, Ministerul din Năuntru se adresează celui de Justiţie, cerîndu-i „a se judeca dupe legi acel individ, care caută într-un mod neiertat sa distreze pe locuitorii sateni cu acte ca acestea" [2]. Nu se cunosc înca urmările acestei sezisări.

Episodul acesta din viaţa celui ce a condus masele ţărăneşti în ianuarie 1859 şi în ianuarie 1862 în lupta pentru o viaţa mai bună, depăşeşte valoarea unui simplu incident, căci relatarea publicată în „Reforma" reda în detaliile sale însăşi trasăturile de caracter şi dîrzenia lui Mircea Mălaeru, aratînd în acelaşi timp, capacitatea priceputului conducător al maselor ţaraneşti de lua *singur atitudine* — fara ajutorul liberalilor faţa de problemele politice ale zilei.

Mişcarea ţăranilor ilfoveni şi prahoveni din ianuarie 1862 (c. v.) a fost, fără îndoială, cea mai însemnata mişcare ţărănească de mase din timpul domniei lui Cuza Vodă. Descoperirea unui dosar în legatură cu mişcarea ţărănească din 1862

---

[1] Arh. St. Buc., Min. Int. T. R., Div. Adm., nr. 2490/1859, f. 57.

[2] Ibidem, adresă din 29 decembrie 1859, f. 58.

aduncă noi lumini şi conturează unele aspecte ale acestei acţiuni a ţărănimii[1]. Documentele cuprinse în dosar se referă îndeosebi la măsurile militare luate de guvernul conservator pentru a reprima mişcarea ţărănească. Ele vin să întregească cele 15 documente publicate fără comentar de Nicolae Iorga în 1937[2] şi studiul ce l-am publicat în 1951[3]. Din documentele cuprinse în dosarul amintit şi din elementele publicate cunoscute pînă astăzi se poate reconstitui cu mai mare precizie ultima fază a desfaşurării mişcării ţărăneşti din 1862, şi în acelaşi timp, se pot desprinde o serie de detalii privind măsurile guvernamentale din primele saptămîni de detenţiune ale ţăranilor.

Documentele dezvăluie modul în care a fost organizată „expediţia militară", trimisă spre a înăbuşi mişcarea ţăranilor. Reiese din trei ordine, expediate la 22 ianuarie 1862 căpitanilor Lupescu, Donici şi maiorului Lupu, că această „expediţie" se compunea din compania I-a a regimentului nr 2 şi din escadronul I al regimentului nr 2 de lancieri, ambele unitaţi fiind puse sub comanda maiorului Lupu. Acesta este pus sub ascultarea prefectului N. Tătăranu, „în ceea ce priveşte respingerea locuitorilor, arestarea unora dintrînşii, cu un cuvînt restabilirea ordinii", dar „în ceea ce priveşte execuţia", el singur o să ia „măsurile" necesare „după împrejurări". Este semnificativă cea de-a doua instrucţiune pe care o capătă Lupu: „Dacă după trei somaţii legiuite, locuitorii nu vor voi să dea pe mîna administratorului pe uneltitorii tulburării şi nu vor voi a se împrăştia, prin mai multe şarje de cavalerie sau cu baioneta veţi căuta a-i respinge şi a pune mîna pe uneltitori". Din următoarea instrucţiune reiese şi mai limpede panica guvernului: „La caz de silă şi de întrebuinţare de arme din parte-le, îi veţi ataca, îi veţi respinge... căutînd prin toate mijloacele ce aveţi a menţine ordinea şi a tăia drumul răzvrătitorilor spre capitală, împrăştiindu-i, întrebuinţînd şi focurile"[4]. Este evidentă spaima ministerului şi hotărîrea sa de a reprima cu orice mijloace mişcarea ţărănească. In aceeaşi zi, colonelul Ioan Gr. Ghica (fiul domnitorului Moldovei dintre 1849 şi 1856), ministrul de război, ordonă colonelului Cornescu, inspectorul despărţirii I de dorobanţi, concentrarea a 150 dorobanţi din judeţul Ilfov[5]. Acest fapt dovedeşte încă odată gradul de îngrijorare a guvernului din Bucureşti, teama vîrfurilor claselor exploatatoare de venirea ţăranilor. De altfel, unul din documentele publicate de Nicolae Iorga dezvaluie faptul că prefectul de poliţie luase şi în Bucureşti, cam în acelaşi timp, măsuri de intensă supraveghere[6].

Unitatea maiorului Lupu este trimisă la Fierbinţi, dar, între timp, primindu-se informaţii că ceata ţăranilor trecuse la Tunari, se dă un nou ordin, cerîndu-se maiorului Lupu să ţină seama de aceasta şi să facă totul pentru „a le opri drumul de a intra în capitală"[7]. Acest ordin are două versiuni, din care cea de-a doua este şi mai interesantă, dovedind panica guvernului, căci se ordonă lui Lupu să se retragă „spre

---

[1] « Dosar pentru împrejurările cu cîteva sate din Ilfov de la 22 pînă la 24 ghenarie ». Arh. St. Buc., Ostăşeşti, nr. 72/1862. Dosarul mi-a fost semnalat de tov. V. Mihordea căruia îi aduc pe această cale mulţumiri.

[2] N. Iorga, Mişcarea ţărănească din 1862, în « Revista istorică », XXIII, 1937, p. 210—216.

[3] B.. Dan, Mişcarea ţărănească condusă de Mircea Mălăeru (ianuarie 1862), în Buletin Ştiinţific al Academiei R.P.R., Secţiunea de ştiinţe istorice, filozofice, economico-juridice, tom. III, (1951), p. 37—63.

[4] Arh. St. Buc., Ostăşeşti, nr. 72/1862, f. 1, 2.

[5] Ibidem, f. 3.

[6] N. Iorga, op. cit., p. 210.

[7] Ordin din 22 ianuarie 1862. Arh. St. Buc., Ostăşeşti, nr. 72/1862, f. 4.

capitala pîna la jumatate de ora de la bariera"[1]. Aceasta versiune arata ca ministrul de război se temea ca unitatea trimisă spre Fierbinţi sa nu fie destul de puternica pentru a reprima mişcarea ţărănească. Ordinul acesta îl primeşte maiorul Lupu cu întîrziere, în prima oră a zilei de 23 ianuarie

Un raport al comandantului „expediţiei", trimis la 23 ianuarie şi început a fi redactat la 22 ianuarie, descrie mişcarea rapidă executată de unitatea sa, care reuşise să scoată din acţiune principalul corp al ţăranilor[2]. Maiorul Lupu arata în acest raport, trimis din satul Afumaţi, ca ieşise din Bucureşti la ora 5,30 dupa amiază, in ziua de 22 ianuarie şi după ce trecuse rîul Colentina, ocupase drumurile, „ce mînă de la Fierbinţi la Bucureşti" şi trimisese un detaşament sub ordinele capitanului Lupescu şi ale locotenentului Creţeanu (care comanda jumatatea unui pluton de lancieri) spre Fierbinţi, „prin satul Afumaţi", el îndreptîndu-se cu restul unităţii spre Ştefăneşti ca de acolo, apoi, să se îndrepte spre Fierbinţi. Pe drumul spre Ştefăneşti, doi negustori informează pe conducătorii principalului detaşament că „locuitorii satului Fierbinţi în număr de 5 sute şi mai bine porniseră din sat spre a poposi noaptea în satul Afumaţi ca de acolo, a două zi, dupa ce mai întîi ar fi ridicat şi pe locuitorii de aci, să pornească la Bucureşti". Sosit la Ştefaneşti, maiorul Lupu trimite un curier căpitanului Lupescu, informîndu-l despre cele aflate, apoi porneşte şi el cu detaşamentul său spre Afumaţi. Aici înconjoara satul („tăind şi drumurile de comunicaţie") şi apoi, „după propunerea" prefectului Tătăranu se trimit „detaşamente ca să meargă din casă în casă spre a aresta pe cei ce se vor afla din Fierbinţi". Pînă aproape de miezul nopţii sînt arestaţi 112 oameni, între care e şi un preot (este desigur vorba de preotul Constantin din Salcii-Prahova) şi se găseşte „trăsura cu cai cu tot" a lui Mircea Mălăeru. Raportul mai informeaza că mulţi dintre ţărani fugiseră, auzind de venirea armatei şi că deci numărul lor era cu mult mai mare. Lupu nu uită să declare, plin de el, că nădăjduia sa puna mîna „şi pe individul al cărui spirit de rebelie a contribuit mai mult la revolta lor", referindu-se desigur la Mălăeru. In încheierea raportului, „comandantele trupelor de espediţie", cum se intitulează pompos Lupu, anunţă că primise informaţii privind prezenţa unui oarecare număr de săteni strînşi în satul Dascălul.

In timp ce maiorul îşi încheia raportul, soseşte la Afumaţi cel de-al doilea ordin al ministrului, care-l îngrijorează pe Lupu, deşi de fapt el era acum stăpîn pe situaţie. Dovada îngrijorării sale, care reflectă spaima întregii clase stăpînitoare pe care o reprezenta, este răspunsul pe care-l trimite colonelului Ghica, vestindu-l că renunţa să trimită un detaşament spre satul Dascălul, înainte de a primi un ordin de confirmare a acestei acţiuni proiectate. El mai adaugă în această noua parte a raportului, scrisă la ora 1 noaptea (23 ianuarie) că fusese găsit „arestat... într-o casă" procurorul prins de ţărani la Fierbinţi. In încheiere, maiorul Lupu opinează totuşi pentru a reveni spre Bucureşti, „liniştea şi ordinea" fiind „restabilite". Raportul „comandantului expediţiei" este un document de cel mai mare interes pentru restabilirea faptelor petrecute în preajma Bucureştiului la 22 ianuarie 1862. In acelaşi timp, raportul acesta (ca şi ordinele ministrului de război) oglindeşte teama şi zăpăceala clasei stăpînitoare în faţa mişcării ţăranilor.

După primirea raportului maiorului Lupu, ministrul de război trimite un ordin la 23 ianuarie (ora 10 dimineaţa), autorizînd operaţia de la satul Dascalul[3]. In

[1] Ordin din 22 ianuarie 1862, Arh. St. Buc., Ostăşeşti, nr. 72/1862, f. 5.
[2] Ibidem, f. 7, 69.
[3] Ibidem, f. 8.

aceeaşi zi, maiorul Lupu expediaza la Bucureşti un raport nou, anunţînd ca numărul arestaţilor atinsese cifra de 235 de oameni şi că se strînseseră şi... arme (o sabie de jandarm, cinci pistoale, teaca (! ?) săbii luate de la subprefect[1], un topor, cinci suliţe, patru cuţite şi.. ciomege). În încheiere, „şeful trupei în misiune" cere autorizaţia de a reveni la Bucureşti, mai ales că întîmpina greutăţi „pentru furajarea cailor, precum şi cu îndestularea gradelor". Într-un post-scriptum vesteşte că aflase ca „Mircea Malăeru cu vreo douăzeci... ar fi intrat în Bucureşti"[2].

Rapoartele maiorului Lupu, împreună cu ştirile ce ne-au fost transmise prin presa timpului şi cu rapoartele primite de Alexandru Florescu, prefectul poliţiei din Bucureşti, reflecta framîntarea care cuprinsese masele ţărăneşti din preajma capitalei Principatelor. Rapoartele primite de Florescu arată caracterul larg al mişcării ţărăneşti din preajma zilei de 24 ianuarie 1862[3]. Un raport vorbeşte (în mod exagerat în ceea ce priveşte cifra) de înaintare spre Bucureşti „pe drumul Tămadăului" a unei cete de 700—800 oameni. Un altul arată că o ceată numeroasă de ţărani, însoţită de un „panglicar", încercase să pătrunda în capitală pe la bariera Beilicului. Altul da amanuntul interesant, dar care trebuie primit cu rezervă, că unul dintre conducătorii sătenilor, Tache Popescu, „foarte sumeţ şi cu nepăsare striga că au venit la dreptate în contra căpitanului şi a celorlalţi". Probabil că Popescu nu se referea la domnitor, ci mai degrabă la Barbu Catargiu şi la boierii săi.

Dosarul inedit de la Arhivele Statului cuprinde şi un şir de documente referitoare la urmările mişcarii ţăranilor. Un raport al colonelului Cornescu din 23 ianuarie 1862 confirmă cele cunoscute pînă astăzi despre dezarmarea dorobanţilor Tudorache Ion şi Ivan din satul Creaţa de către ceata ginerelui lui Mălăeru, Neagu Muşat. Raportul mai conţine detaliul că celalalt conducator al cetei era Tudor din satul Maia[4]. Tot un raport al colonelului Cornescu ne arată că la 25 ianuarie 1862 se găseau chemaţi peste rînd 127 dorobanţi ilfoveni[5], care vor fi liberaţi în zilele urmatoare, nepastrîndu-se sub arme decît 20, „cari s-au poprit spre a însoci pe d. prefect de Ilfov la cercetările ce este rînduit a face în tot judeţul spre descoperirea persoanelor ce au provocat mişcarea locuitorilor ţărani şi constatarea părţii ce va fi luat fiecare la aceasta"[6]. Totuşi, peste alte vreo trei zile, se ordonă o nouă concentrare a 150 dorobanţi, fiind nevoie „de a convoi arestanţii şi de a păzi locuitorii la Plumbuita, schimbînd compania de linie ce urmează acest serviciu"[7]. Într-o adresă catre Ministerul de Interne se lamureşte că se luase această masură „din cauza lipsei de încăperi pentru locuinţa companii de infanterie ce străjueşte arestanţii ţărani de la Plumbuita"[8]. Cu alte cuvinte, dorobanţii puteau sta acolo unde nu putea sta armata de linie! Apare aici discriminarea de tratament între ostaşii-ţarani şi cei ai armatei propriu-zise, pe care cîrmuitorii vremii îi menajau. În legătură cu raportul lui Cornescu din 25 ianuarie, este interesant de constatat ipocrizia clasei conducătoare, care insinua, chiar involuntar, că mişcarea ţăranilor pornise doar din pricina aţîţarilor venite de la cîteva „persoane", iar nu din pricina uriaşelor nemulţumiri şi din spiritul de revolta al maselor ţărăneşti.

---

[1] Este vorba de subprefectul de Mostiştea : Alex. Notara.
[2] Arh. St. Buc., Ostăşeşti, nr. 72/1862, f. 9.
[3] N. Iorga, op. cit., p. 210—216.
[4] Arh. St. Buc., Ostăşeşti, nr. 72/1862, f. 10.
[5] Ibidem, f. 12.
[6] Ministerul de Interne către Ministerul de Război, 27 ianuarie 1862, ibidem, f. 14.
[7] Ioan Grigore Ghica, ministru de război către colonelul Cornescu, inspectorul despărţirii I de dorobanţi, ibidem, f. 15.
[8] Ministerul de Război c ianuarie 1862, ibidem, f. 16.

Documentele din dosarul amintit dau noi amanunte privind soarta ţaranilor arestaţi în primele saptamîni dupa prinderea lor. Ţaranii, în numar de 236, sînt transportaţi la manăstirea Plumbuita de catre căpitanul Lupescu şi aici sînt înghesuiţi în „două mari saloane, în care abia au încăput..." [1]. Informaţia cuprinde confirmarea celor deja cunoscute asupra modului barbar în care au fost înghesuiţi ţaranii arestaţi. Tot la 23 ianuarie, procurorul Geani elibereaza 10 arestaţi [2], iar a doua zi, compania căpitanului Lupescu este înlocuită prin compania VI din acelaşi regiment (comandată de capitanul Cojocăreanu) [3]. Aceasta va fi înlocuita la 28 ianuarie de către unitatea locotenentului Bacaloglu, care va lua în primire 168 arestaţi [4]. In sfîrşit, abia la 6 februarie se poate îndeplini ordinul dat de Ministerul de Razboi încă de la 30 ianuarie, înlocuindu-se compania a II-a din regimentul nr. 2, comandată de căpitanul Leca, prin dorobanţii ilfoveni, care iau în primire 208 arestaţi [5]. De altfel, în aceeaşi zi, compania a II-a, înlocuise compania V din acelaşi regiment [6]. Acum însă deţinuţii nu se mai găseau la Plumbuita, ci la Vacareşti, unde fusesera mutaţi de la 1 februarie [7]. O ultimă chitanţă de acest fel datează de la mijlocul lunii martie 1862 şi este dată de către comandantul companiei a VIII-a a regimentului nr. 2 căpitanului Leca, comandantul companiei a II-a [8]. La începutul lunii martie, dorobanţii fuseseră înlocuiţi din nou prin trupe de linie, guvernul observînd prea multa inţelegere din partea dorobanţilor faţă de arestaţi. In chitanţa menţionata se arata că în această vreme se găseau la Văcăreşti 139 ţarani deţinuţi. Toate aceste documente dau precizari însemnate cu privire la istoricul deţinerii ţaranilor, ridicaţi sub conducerea lui Malaeru în zilele lunii ianuarie 1862.

Mişcarea ţărănească din 1862 se contureaza şi mai limpede prin piesele cuprinse în dosarul amintit, care dau un şir de detalii şi precizari preţioase, ajutînd la înţelegerea mai adîncă a frămîntarilor ţaraneşti din ianuarie 1862 (c v.) Este de reţinut, îndeosebi, panica în care este aruncat guvernul şi ştirea venirii spre Bucureşti a ţăranilor, apoi, pe de alta parte, trebuie relevat caracterul amplu al acestor frămîntari ţărăneşti, dovedit numai de arestarea într-un singur sat a 235 sateni, neţinîndu-se seama de numărul mare al ţăranilor care izbutiseră să scape de încercuirea armatei. In sfîrşit, este de remarcat situaţia specială a dorobănţimii, care nu se bucura nici de menajamentele şi nici de încrederea guvernului şi ale carei legaturi naturale cu ţărănimea o faceau suspectă guvernanţilor.

---

[1] Lupescu, comandantul companiei I din regimentul nr. 2 de linie către colonelul Ioan Gr. Ghica, ministrul de război, 24 ianuarie 1862. Arh. St. Buc., Ostăşeşti, nr. 72, 1862, f. 19.

[2] Chitanţă dată de Al. Geani căpitanului Lupescu, 24 ianuarie 1862, ibidem, f. 21.

[3] Chitanţă dată de căpitanul Cojocăreanu căpitanului Lupescu, 25 ianuarie 1862, ibidem, f. 20.

[4] Chitanţă dată de locotenentul Bacaloglu căpitanului Cojocăreanu, 28 ianuarie 1862, ibidem, f. 28.

[5] Chitanţă dată de îngrijitorul comenzii dorobanţilor căpitanului Leca, 6 februarie 1862, ibidem, f. 31.

[6] Chitanţele din 6 februarie 1862, ibidem, f. 34—36, 41—43.

[7] Adresa ministrului de interne Barbu Catargi către colonelul Ioan Gr. Ghica, ministrul de război, 31 ianuarie 1862, ibidem, f. 24.

[8] Ibidem, f. 37—38.

STUDII
Revistă de istorie
Anul VIII, nr. 4, 1955

DOCUMENTE INEDITE DIN PERIOADA 1517—1774

DE

I. IONAŞCU

Publicăm un număr de şapte acte din perioada 1517—1774. Aceste materiale documentare inedite, privitoare la Ţara Romînească, aduc cîteva lămuriri preţioase. Vom semnala unele, fără a stărui asupra lor.

Actul din 14 iulie 1517 (nr. 1), conservat în traducere, conţine cel mai vechi formular de cancelarie orăşenească şi cea mai veche mărturie cu data certă privind organizarea administrativă a oraşelor (în speţă Rîmnicu-Vîlcii) la începutul secolului al XVI-lea. Se constată că judeţul şi cei 12 pîrgari au calitatea să întărească acele cumpărături de pămînt la Titireci, lîngă Ocnele Mari, făcute de boieri (e vorba de boierii Drăgoeşti, care vor juca un rol politic important în secolul al XVI-lea) de la tîrgoveţii locali, printre care se află şi un croitor. Această întărire a tranzacţiilor este confirmată prin hrisovul lui Neagoe Basarab din 29 octombrie 1517, publicat în colecţia *Documente privind istoria Romîniei*, B. sec. XVI, vol. I, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti 1951, nr. 128, p. 125—6, din care rezultă doar unele mici diferenţe de lectură între cele două acte, ceea ce argumentează veracitatea conţinutului cărţii date de judeţul şi pîrgarii din Rîmnic.

Documentele din 10 şi 15 iulie 1652 (nr. 2—3) dezvăluie cumplita fiscalitate exercitată asupra ţăranilor sub domnia lui Matei Basarab, care îi sileşte să fugă din sat, „neputînd birui dăjdili şi nevoili", dar fuga nu curmă suferinţa lor, căci ceilalţi megieşi din satul Mişăi-Vlaşca le descoperă urma după cîţiva ani şi-i silesc să plătească dările răspunse de ei la stăpînire, în sumă de 45 ughi. Neavînd de unde să scoată atîţia galbeni, ei sînt siliţi să se vîndă rumîni lui Drăghici logofăt Cantacuzino, pe a cărui moşie Cringeni se leagă a robi pentru vecinicie.

Ceea ce interesează apoi în aceste acte este şi faptul că sînt scrise în Tîrgovişte de un grămătic Stoica; acesta foarte probabil că nu este decît viitorul Stoica logofăt Ludescu, cunoscut mai tîrziu ca om de casă al Cantacuzinilor, căruia i s-a atribuit redactarea „Letopiseţului Ţării Romîneşti", cea mai veche cronică munteană, redactată în a doua jumătate a sec. XVII, cunoscută şi sub numele de Cronica cantacuzinească.

Hrisovul emis de Matei Basarab la 15 martie 1654, cu trei săptămini inainte de moarte (nr. 4), reflectă contradicţia puternică dintre marii feudali şi boierii mai mărunţi, demascînd metodele de corupţie şi abuz practicate de faimoşii boieri Buzeşti, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, spre a-şi lărgi latifundiile prin cotropirea nu numai a ocinelor ţărăneşti, ci şi a moşiilor boierimii mijlocii şi mici. Documentul de faţă demască josnicele procedee care au înlesnit Buzeştilor să acapareze cele peste 120 sate, a caror stăpînire se confirmă de Constantin Vodă Şerban, la 10 iunie 1656, jupaniţei Elena, văduva lui Radu Buzescu banul, printr-un foarte întins hrisov publicat de Tocilescu în revista „Tinerimea Romînă", vol. I (1898), p. 89 şi urm. fără a fi urmat apoi de studiul pe care autorul il făgăduia. Actul de faţă contribuie la o mai largă înţelegere a hrisovului din 1656, în care reapar moşii pe care Matei Basarab în 1654 le atribuia logofătului Vlad Bîrsescu, negînd vreun drept al Buzeştilor asupra lor.

Actul din 1684 martie (nr. 5) atestă cele relatate în Cronica zisa cantacuzinească asupra torturilor cu „închisori şi prăzi" la care a fost supus Stoica logofăt Ludescu de către Grigore Ghica-Vodă în anul 1672, aţiţat de boierii taberei Bălenilor, duşmanii Cantacuzinilor.

Un deosebit interes prezintă scrisoarea din 7 mai 1687 (nr. 6), prin care acelaşi Stoica Ludescu „sluga batrînă a măreţiei tale" se adreseaza din Tîrgovişte lui Şerban Vodă Cantacuzino, răspunzîndu-i (la porunca trimisă printr-un portar, de a veni la Bucureşti să depună mărturie cu jurămînt în judecata dintre biserica domnească din Tîrgovişte şi comisul Apostol Catargiu), „că eu nu pociu să viu, una pentru marea slăbiciune ce am, alta mă ştii singur măria ta că eu într-acestea n-am umblat de cînd sînt".

Din această scrisoare reiese limpede că Stoica Ludescu locuia la Tîrgovişte, departe de curtea lui Şerban Cantacuzino, şi că traiul din Bucureşti nu-l atrăgea. Mai apare clar faptul că Ludescu a lucrat deci în cancelaria lui Matei Basarab ca „logofăţel domnesc" înainte de anul 1658, data considerata ca începutul activităţii lui publice (cf. „Revista istorică", XX — 1934, p. 219—220). Există şi un document domnesc, categoric în această privinţă, scris de însuşi „Stoica Ludescu în oraşul Tîrgovişte", la 28 aprilie 1654, adică la puţine zile după moartea lui Matei, în care el îşi scrie numele „Ludescu", iar nu „Liudescu", pe cînd în actul din 29 iulie 1682, publicat în menţionata revistă, acesta iscăleşte „eu Stoica logofăt", fără nume de familie, avînd funcţia de „ispravnic al scaunului Tîrgoviştii". Dar asupra acestui personaj intrat în istoria literaturii romîne vom reveni într-un număr viitor.

Conţinutul acestor acte, şi al altor ce vor urma, relative la Stoica Ludescu va ajuta în oarecare măsură Colectivul din Institutul de Istorie al Academiei R.P.R., care lucrează la întocmirea primei ediţii critice a cronicei „Istoria Ţării Romîneşti", să facă oarecare lumină în problema identificării autorului ei, dacă este Stoica Ludescu, după cum istoriografia burgheză a admis, sau nu.

Ultimul document, cu data 23 august 1774 (nr. 7), ne informeaza asupra frămîntărilor produse la noi după pacea de la Kuciuc-Kainargi în sînul clasei conducătoare, care urmăreşte să obţină de la Poartă, cu ajutorul diplomatic al Rusiei, unele uşurări ale jugului turcesc. Din scrisoare

se văd procedeele intocmirii arzurilor (petiţiilor) ţarii către subjugătorii turci, asupra cărora avem pînă acum prea puţine informaţii.

1517 (7025) *iulie 14, Rîmnicu-Vîlcii. Judeţul şi pîrgarii oraşului Rîmnic întăresc lui Stanciu logofăt cumpărături de vie şi livezi la Titireci.*

† In numele tatălui şi fiului şi al sfîntului duh.

Eu judeţul şi 12 pîrgari din oraşul Rîmnic[1] scriem a noastra carte lui jupan Stanciul logofatul pentru ca sà-i fie[1] ia Titireci o vie şi cu grădină şi cu livezi şi cu fîntîna......[1], pentrucă l-au cumparat de la Vrăhănoae şi de la bărbatul ei Paul, drept 1200 de aspri.

Şi iar să fie a lor la Titireci un loc de vie şi cu ograda şi cu fîntîna, pentrucă le-au cumpărat de la Neaga şi feciorul ei Stanciul al lor loc de vie tot, drept aspri 140.

Şi iar să fie al lui la Titireci un loc de vie şi cu ograda, pentruca le-au cumpărat acestea de la Dincoe şi de la fiiu-său Triful toate părţile lor, drept un caftan, preţul lui aspri 130.

Şi iar să fie al lui un loc de vie şi cu ograda, pentruca le-au cumparat popa Frîncul şi frate-sau Stanciul de la Coica croitoriul, drept aspri 300 toata partea lui.

Şi marturii : popa Ivanco şi Iacob cel bătrîn şi Manta macelar şi alt Manta şi Cuturlea şi Stanciul de la Pod şi Stanciul şi frate-său Dumitru şi Triful şi popa Duhmitru ot Rîmnic şi Bănilă şi Iacov şi Déico şi frate-său Stanciul.

Şi Voico gramaticul, feciorul lui Déico, am scris în luna lui iulie 14 dni, vléto 6025 ⟨ 1517 ⟩

Traducere din sec. XVIII pe hîrtie, în unele locuri rupta.

1652 (7160) *iulie 10 Tîrgovişte. Cîrstea şi fiii săi, ţărani liberi din satul Mişăi-Vlaşca, „neputînd birui dăjdile şi nevoili", au fugit pe moşia Crîngeni-Olt a lui Drăghici log. Cantacuzino, căruia i se vînd rumîni pentru 45 ughi.*

Adec eu Crăstea împreun⟨ă⟩cu feciorii miei, anum⟨e⟩ : Şărban şi Badil⟨ă⟩ şi Drăgulin, scriem şi marturisim cu acest zapis al nostru ca să fie de mare credinţă la mîna dumnealui jupan Drăghici log., cum să se ştie ca noi am fost tot megiaşi de în sat de în Mişăi ot sud ⟨stvo⟩ Vlaş⟨ca.⟩

Deci de la o seamă de vreme, neputînd birui dajdile şi nevoili, noi ne-am sculat de am fugit de acolo. Şi căutînd loc de hrană, nemerit-am în satul lui Drăghici log., *în Crîngenii ot Olt.*

Şi am tot şăzut acolo cîtavà seama de vreme ; iar megiiaşii miei, umblîndu-mi pre urmă, m-au găsit într-acest sat şi ne-au apucat sa le platim rămăşiţele de pre urmă cîte nu am dat, care se-au făcut de tot ughi 45.

Deci noi neavînd putere să le dăm aceşti bani, venit-am la Drăghici log., încă cu multă rugăciune, de ne-am vîndut dumnealui să-i fim rumîni noi şi cu toţi feciorii noştri, derept bani gata ughi 45, să avem a şadea pre moşiia lui la Crîngeni, căci avem acolo oameni şi rudenii.

Şi ne-am vîndut dumnelui rumîni cu toţi feciorii noştri de bună voea noastră fără nici o silă, ca să fim dumnelui rumîni stătători în veci.

Şi mărturie au fost mulţi boieri şi megiiaşii miei ot Mişăi : popa Mircea şi Cîrloman şi Stroe.

Şi noi pentru credinţă ne-am pus degetele.

A scris Stoica în Trăgovişti, iulie 10 zile, în anul 7160 ⟨1652.⟩

[1] loc rupt în text.

x eu Craste
x Şărban
x Bădilă
x Drăgulin
Ghine vel vistiiar
† Crăste căpit ⟨an⟩
. . . . ?

Radul logofăt Creţulescul
Alexan⟨d⟩rul post.
† Pană log. Filipescul
† az ⟨eu⟩ Ivaşco post. ot Izvor
popa Mircia
† Stroe
† Crăloman

Arh. Stat. Craiova, Fondul „Jean Mihail".
Orig. hîrtie.

1652 (7160) *iulie 15. Popa Mircea, Cîrloman şi Stroe din satul Mişăi — Vlaşca adeveresc că unchiaş Cîrstea şi fiii săi, fugiţi de mai mulţi ani din sat, le-au plătit dăjdiile cu bani luaţi de la Drăghici log., caruia s-au văzut nevoiţi să se vîndă rumîni.*

Eu popa Mircea şi cu Cîrloman şi Stroe den satul Mişăi ot Vlaş⟨ca⟩ ⟨dam⟩zapisul nostru sî fie de bună credinţă, la mîna unchiaşului Crîstei şi a feciorilor lui, cum să se ştie cî acest om au şăzut în satul nostru şi acolea ş-au dat birul şi toate dăjdili, pănî nu au mai avut ce da.

Deci s-au sculat de au fugit unde au puiut în cea ţêră; iar noi i-am tot plătit dăjdili şi nevoili lui pănî n-am mai putut birui nici noi, ci ne-am sculat de am umblat de l-am căutat pănî l-am găsit şi l-am apucat sî ne plătească chelt⟨= ielele ce am tras pentru ei.

Deci ei nici un ban n-au avut sî ne dea, ci s-au sculat de s-au vîndut la dumnealui Drăghici logofăt, şi cu feciorii lui. Deci deca au luat banii, ei s-au plătit de noi de toate chelt ialele, ce am făcut noi pentru ei, pănî la un ban; nimic nu ne-au rămas datori.

Şi i-au mutat Drăghici logofăt şi partea de bir bani 60, în satul dumnealui, în Crîngeni.

Deci noi de acum înainte, nimic treabă cu ei să n-avem, măcar cît capul părului, ci sî aibi a-ş darea birul acolo în Crîngeni.

Şi pentru credinţa, ne-am pus şi degetili.

Aceasta am scris şi mărturisim.

Iul ⟨ie⟩ 15, 7160 ⟨1562⟩
x † eu popa Mircia
x eu Stroi
x eu Cărloman

Arh. Stat. Craiova, Fondul „Jean Mihail".
Orig. hîrtie.

1654 (7162) *martie 15, Tîrgovişte. Matei Basarab judecă pricina dintre boierii Buzeşti şi Vlad logofăt Bîrsescu pentru moşiile boierilor Drăgoeşti, hotărînd că acestea se cuvin să le stăpînească Vlad, fiind cea mai apropiată ruda a Drăgoeştilor.*

† In Hristos dumnezeu bine credinciosul şi bine cinstitorul şi iubitorul de Hs., singur stăpînitorul Io Matei Basarab voevod, cu mila lui dumnezeu şi cu darul lui dumnezeu, stăpînind şi domnind peste toată Ţara Romînească şi încă şi a părţilor de peste munţi a Almaşului şi a Făgăraşului herţeg.

A binevoit domnia mea cu voinţa sa şi cu inima curată şi luminată a domniei mele, pentru a proslăvi pe dumnezeu, care m-a proslavit şi cu slava m-a înălţat pe scaunul sfînt răposaţilor moşi ai domniei mele.

Iată am dăruit şi domnia mea acest preacinstit şi bun la chip şi prea onoratul de faţă hrisov al domniei mele, care este deasupra tuturor cinstitelor daruri, credinciosului boier al domniei mele, lui Vlad logofat de vistierie, fiul Predei clucer Bîrsescul, nepotul lui Manea, *fiul jupaniţei Dumitrei Dragoiasa*..[1] Ghizdaveţ şi cu fiii lui cîţi dumnezeu îi va dărui, ca să-i fie lui..[1] şi ocine şi sălaşe de ţigani din moşia care se chema Drăgoiasca, însă anume din judeţul...[1], satul *Drăgoeşti* tot şi *Trepteni* toţi şi *Unghenii* toţi şi din judeţul Vîlcea *Ma⟨mura⟩* toată şi *Păscăeşti* jumătate şi *Vetricea* toată...[1]. Şi din Mehedinţi, *Cerneţul* tot şi *Izvorul* de lîngă...[1] tot şi *Căzăneşti* tot şi *Diveselul* tot şi *Burila* de la Dunăre toată şi *Gogoşii*...[1] toţi şi *Jiiana* toată şi *Cîmpul lui Balotă* şi cu *Balta Verde* şi *Broscarii* toţi şi *Voinicica* toată.

Şi alte ocine şi sate şi cu toată ţigănia cîtă se va găsi din averea Drăgoeştilor, pentru că aceste mai sus zise sate şi ocine şi ţigani, cu toţi vecinii şi cu toate hotarele lor, au fost lui Vlad log. moşii de moştenire de la moşii lui, boierii Drăgoeştilor, încă din agonisita [1] lor. Şi au tot stăpînit cu bună pace.

Iar apoi cînd a fost în zilele răposatului Şerban voevod, atunci s-au ridicat *Buzeştii din Cepturoaea* de au cutropit şi luat în puterea lor ⟨toate⟩ satele şi ţiganii Drăgoeştilor de la mîna Predei clucer, părintele lui Vlad log. Bîrsescul, zicînd cum că lor li se cuvine a stăpîni, căci sînt rudenii mai apropiate ai acelor boieri din Drăgoeşti, decît Preda clucer Bîrsescul.

Şi au tot stăpînit ei aceste moşii în putere şi fără dreptate, neavînd nici o treabă.

Iar apoi cînd a fost în zilele lui Leon voevod, Preda clucer el nici cum nu s-a lăsat aşa, ci a mers la Leon vodă în divan de s-a pîrît cu Radu ban Buzescul de faţă. Intru aceasta domnia lui a cercetat şi a adeverit cum este Preda clucer mai apropiată rudă şi sînge al acelor boieri din Drăgoeşti decît Radu ban Buzescul. Şi a judecat domnia lui, ca să ţie Preda clucer toate aceste mai sus zise moşii şi ţigani.

Iar Radu ban văzînd aşa, el s-a dus într-ascuns la Hriza fost mare ban de a dat această mită...[1] două sate: Prundenii şi Buciumenii din judeţul Vîlcea, şi încă pe la alţi boieri a dat bani mită. Şi acei boieri toţi au stat potrivnici lui Preda clucer şi îndată s-a întors judecata în voia lui Radul ban. Şi încă a trimis om domnesc de a luat de la Preda clucer cu putere şi fără dreptate toate cărţile cîte le-au avut peste acele moşii.

Iar apoi nu peste multe vreme, cînd m-a dăruit domnul dumnezeu cu domnia şi cinstitul împărat cu sceptrul de a stăpîni Ţara Romînească, Vladul logofătul, fiul lui Preda clucerul Bîrsescul s-a ridicat[1] cu pîră şi a venit împreună cu Radul ban Buzescul de s-a pîrît faţă în faţă înaintea domniei mele în marele divan.

Intr-aceasta, domnia mea am cercetat şi am judecat după dreptate şi după lege împreună cu cinstiţii dregători ai domniei mele şi am dat între ei 6 boieri pe răvaşe domneşti, anume: din Otetiliş, Stroe post. şi Pîrvul log. Dolofanul şi din Dos. Ianio post. şi din Slăviteşti, Tudor log. şi din...[1], Dragomir post. şi din Măldăreşti, Radul căpitan, pentru ca să aibă a cerceta şi adeveri cine dintre ei este ruda cea mai apropiată a acelor boieri din Drăgoeşti.

Astfel aşa..[1] şi s-au adunat la scaunul Craiovei naintea preacinstitului dregător al domniei mele, jupan *Ghiorma* vel ban şi au cercetat tot cu de amanuntul şi au adeverit...[1] cum este Vladul log. Bîrsescul cea mai apropiată ruda

[1] Rupt în original.

şi singe al Dragoeştilor, decît Radul ban Buzescu şi cum se cade lui a stapîni..[1] ţigani cum este mai sus scris.

Şi am vazut domnia mea şi cartea acelor boieri şi amîndoua răvaşele domneşti la mîna Vladului logofăt cum este scris mai sus.

Iar apoi, Preda spătar...[1] nepotul lui Radu ban, stăpînind şi el jumatate din aceste mai sus zise sate şi ţigani partea lui jumătate din împărţeala cu unchiul sau, Radul ban Buzescul, el prin nimic nu s-a apucat cu pîra, ci mai vîrtos singur a mărturisit înaintea tuturor boierilor cum a auzit el din gura tatalui sau, cum sînt boierii din Bîrseşti rudele cele apropiate ale acelor boieri din Dragoeşti iar Buzeştii n-au nici o treabă cu acele moşii, ci le-au stăpînit în puterea lor.

Intru aceasta, Preda spat. Cepturoanu a cazut la domnia mea cu multa rugaciune, de s-a împăcat şi a dat lui Vladul log. pentru partea lui, jumătate din aceste mai sus-zise moşii, bani gata galbeni 35 şi i-a dat şi două sate anume: din judeţul Vîlcea satul Mamura de lîngă Olt tot satul şi cu tot hotarul, şi din judeţul Mehedinţi satul Jiliana, toata, şi cu hotarul şi să fie plătit pentru partea lui jumatate...[1].

Iar unchiul său Radul banul, nici aşa nu s-a lasat ci a venit înaintea domniei mele a doua oara, zicînd ca nu au judecat cu dreptate acei 6 boieri, cari sînt mai sus pomeniţi şi au facut lui făţărie.

Intru aceasta domnia mea de asemenea am judecat şi am dat între ei alţi 6 boieri dintre cei mari din divan, anume: Dragomir mare vornic şi Di...[1] icul mare spătar şi Dumitru Filieşanu mare sluj, şi Radul Şentescul mare aga şi Bunea vistiiar şi Gheorghe Caride vistiiar, ca să aibă a cerceta şi a judeca cum vor afla cu sufletele lor.

Şi Radul banul, văzînd cum că nici aceşti boieri nu vor face nimic şi ca se va lipsi de aceste moşii, el nici de cum n-a voit să lase după aceşti mai sus pomeniţi boieri, ci a mers la Vladul log. în taină, cu vicleşug, ca să se împace cu el şi i-a dat lui bani gata 300 galbeni şi l-a rugat pe el să tacă ca de acum...[1] să nu ridice pîra pentru partea lui din acele ocine. Şi a făcut Vladul log. şi un zapis la mîna Radului banul, ca mai mult să nu poata pîrî, ci să fie în pace.

Intru aceasta Vladul log. văzînd vicleşugul lui şi cunoscînd ale lui drepte ocine şi moşii, nu s-a încrezut astfel, ci cum a înţeles că e vorba de cotropire, îndată a venit înaintea domniei mele în marele divan de a arătat acei 300 galbeni, care i-a dat Radul ban mita ca să tacă şi a început a se jelui şi a plînge pentru strîmbătate şi cotropirea moşiilor sale, ce a avut de către Buzeşti.

Intru aceasta domnia mea am cercetat şi am judecat după dreptate şi după legea lui dumnezeu, împreună cu toţi cinstiţii dregători ai domniei mele şi foarte bine am adeverit, precum şi domnia mea însumi am văzut şi am marturisit înaintea tuturor boierilor domniei mele, cum este Vladul logofăt mai apropiata ruda a acelor boieri din Drăgoieşti, iar Buzeştii n-au avut nici o treabă şi numai i-au cotropit în putere şi fără dreptate, cum au aflat şi acei boieri ale caror nume sînt scrise mai sus.

Şi am dat domnia mea lui Vladul logofat ca să aibă el a stăpîni toate moşiile de moştenire şi ţiganii Drăgoeştilor oricîţi se vor alege, fiindcă s-au pîrît de faţă de mai multe ori şi a tot rămas Radul ban Buzescu de lege şi de judecată înaintea domniei mele în marele divan.

[1] Rupt în orig.

Iar pentru banii ce au fost dat Radul ban mită lui Vladul logofat ca sa taca, nu după multa vreme s-a întîmplat lui Radul banul moarte, astfel Vladul log. a întors înapoi toţi acei bani 300 ughi şi i-a dat în mîna jupaniţei Elenei, soţia Radului, banul şi a fiului ei, Mateiu, dinaintea domniei mele şi dinaintea tuturor boierilor. Si a cerut Vladul logofat zapisul său...[1], pe care l-a facut la mîna Radului banul, iar jupaniţa Elena baneasa ea s-a jurat că nu ştie nimic despre acel zapis unde este şi cînd s-a facut. Şi a luat şi afurisanie, cum scrie şi în zapisul ei ce l-a făcut la mîna Vladului logofat. Iar daca se va ivi cîndva acel zapis, întru nimic să nu fie şi sa fie necredincios, fiindcă, a întors toţi banii deplin, cum s-a spus mai sus.

Pentru aceasta am dat şi am întărit domnia mea lui Vladui logofatul ca să-i fie şi lui aceste mai sus zise sate şi ocine şi salaşe de ţigani, ocine dedine şi întru ohabă fiilor şi nepoţilor şi strănepoţilor şi de nimeni sa nu fie clintită după zisa domniei mele.

Iată dar am întărit domnia mea...[1] încă sa cinsteasca şi sa întărească această judecată a noastră ca...[1] în domnia lui, iar dacă nu va cinsti şi nu va întări, ci va îndrăzni să rupă şi să strice, pe unul ca acela domnul dumnezeu să nu-l cinstească...[1] nici în domnia lui şi nici în toată viaţa lui, ci să fie de 3 ori blestemat şi anatema şi afurisit de însuşi domnul nostru Isus Hristos şi de cei 318 sfinţi părinţi care au fost la Nicheea şi să aibă parte cu Iuda şi cu Arie. Amin.

Iată dar şi martori am pus: jupan Spahiul mare ban al Craiovei şi jupan Preda Brîncoveanul mare vornic şi jupan Radul întîiul logofăt şi pan Diicul Buicescul întîiul spătar şi pan Bunea mare vistier şi jupan Pana Filipescu mare stolnic şi jupan Radul Mihalcea mare comis şi jupan Radul Şentescul mare ceaşnic şi jupan Constandin Cantacuzino întîiul postelnic. Şi ispravnic, jupan Radu mare logofăt.

Şi am scris eu, Stoica Şerbanovici, în cetatea de scaun Tîrgovişte, luna martie 15 zile, de la Adam anul 7162, iar de la naşterea lui Hristos 165[1].

† Io Matei voevod, din mila lui dumnezeu, domn.

Io Matei voevod ⟨autograf⟩

Orig. slav, pergament, deteriorat, pecetea atîrnată cazuta. In colecţia noastra.

1684 (7192) *martie, Bucureşti, Şerban vodă Cantacuzino întăreşte stapînirea lui Stoica logofăt Ludescu peste 300 stj. din moşia Piteşti de jos-Ilfov.*

† Cu mila lui dumnezeu Io Şerban voevod şi domn a toata Ţara Romînească, nepotul marelui şi prea bunului răposatului Io Şerban Basarab voevod, dă domnia mea aceasta porunca a domniei mele[2], slugii domniei mele *Stoica logofătul* şi cu feciorii lui cîţi dumnezeu îi va da, ca să fie lui ocina în Piteşti de jos de la Pasarea, din judeţul Elhov, însa toata partea lui Andrei fiul Radului căpitan, stînjeni 300, den cîmp, den pădure, den apa, den şezutul satului, cu tot venitul de preste tot hotarul, ver cît se va alege, pentru că aceasta ocina ce se scrie mai sus fost-au a lui Andrei încă de la tată-sau Radul capitan.

Deci făcînd-o el vînzătoare şi fiind Stoica log. mai volnic, caci ei amîndoi ţineau den două moşia Piteştilor de jos, fostu-s-a tocmit cu dînsul sa o cum-

---

[1] Rupt în orig.
[2] Intreg pasajul pînă aici este în limba slavă.

pere, cum se cade. Iar apoi prinzînd de veste Dumitru den Tîrgovişte, fost-au cazut la Stoica log. cu mare rugaciune, ca sa facă bine sa l lase să cumpere el acei stj. 300, făgăduindu-se că va lăcui cu fiu-său, Constandin căpitanul, ca cu un frate şi se vor cauta amîndoi şi la bine şi la rău. Deci Stoica logofăt a crezut şi i-a dat volnicie de au cumparat, insa fară de voia fiu-sau, lui Costandin capitan.

Iară dupa aceia, nu multă vreme trecînd, *căzut-au Stoica logofăt, în zilele lui Grigorie vodă, la mare nevoie şi închisori şi prăzi şi fiu-său Costandin înca fiind pribeag*, atunci Dumitru log. Maţoga în loc sa-l caute şi să-i faca bine la nevoia lui, precum să făgăduise atunci, *el mergea la temniţă de îl necăjea în tot felul şi mutîndu-l den temniţă la alte închisori şi mai groaznice ;* eara el mergea la casa lui de necăjea pe noru-sa şi pe oamenii lui, zicînd să le lepede banii cu sila şi să ţie cealaltă parte de moşie den deal⟨ul⟩ Piteşti, care au fost a Stoicai logofătul.

Iară după aceia, scoţînd dumnezeu pe Stoica *logofăt de la închisori şi nevoi* şi înţelegînd el de toate acestea ce au făcut Dumitru log. în urma lui şi ştiind cum el singur de bună voia lui l-au lasat de au cumpărat, neavînd el acolo nici o treabă, nici cum nu s-au suferit, ci au venit împreună cu Dumitru logofat de s-au pîrît de faţă înaintea domniei mele în divan, jeluindu-se Stoica log. de toate cîte scriu aicea mai sus, văzînd pe Dumitru log. şi cu nişte răvaşe ale lui, carele le-au fost scris la nora Stoicăi log. cu laudă şi cu batjocură, de care nici el n-au putut prinde băha .

Intr-aceia, domnia mea încă am cautat şi bine am adevarat împreună cu toţi cinstiţi i diregătorii domniei mele cum au umblat Demetru logofăt de au necăjit casa Stoicăi log. foarte rău şi fără dreptate cum nu i s-au căzut.

Drept aceia am dat domnia mea Stoicăi logofăt după judecată direapta, de i-au lepădat bani⟨i⟩ lui Dumitru logofăt toţi cîţi au dat pre acea moşie, ughi 45, şi i-am luat domnia mea şi zapisul cel de cumpărătoare şi l-am dat *Stoicăi logofătul Ludescul*, ca de acum nainte Dumitru logofăt Maţoga nici o treabă cu acea moşie să n-aibă, pentru că s-au pîrît de faţă şi au rămas Dumitru logofăt de lege şi de judecată şi încă l-am scos domnia mea pe Dumitru logofăt Maţoga cu mare ruşine din divanul domniei mele ca pe un om rău şi înşelător ce au fost.

Şi au dat domnia mea Stoicăi log. Ludescul, ca să fie lui această ocină în deal⟨ul⟩ Piteşti stînj. 300, toată partea lui Andrei, de moşie, de strămoşie ohabnică lui şi feciorilor, nepoţilor, strănepoţilor şi de către nemeni să n-aibă turburare după porunca domniei mele.

Şi martori am pus domnia mea: Barbul Milescul mare ban, Badea Bălaceanul mare vornic, Barbul Bădeanul mare logofăt, Statie mare vistier, Costandin Brîncoveanu mare spătar, Ghincea Văleanul mare clucer, Cîrstea mare postelnic, Papa Buicescul mare paharnic,...[1], mare stolnic,...[1] mare comis. Şi ispravnic Bunea al doilea logofăt, fiul lui Nica fost mare sluger, nepot lui Bunea fost mare vistier.

Şi am scris eu, Radul şufar, fiul lui Gheorghe şufarul, în scaunul oraşului Bucureşti, luna martie, scurgerea anilor în anul 7192 (1684).

Io Şerban Voivod ⟨ autograf ⟩.

Bunea al doilea logofăt am protocolit.

---

[1] Loc alb.

Arh. Stat. Buc., Bunuri publice. Copii, pac. X 299.
Copie după actul prezentat la Arhivele Statului de N. Popescu.
Originalul se afla în proprietatea inginerului Elie Radu din Bucureşti.

1687 (7195) *mai 7, Tîrgovişte. Stoica logofat Ludescu scrie lui Şerban vodă Cantacuzino, arătînd că bătrîneţea îl împiedică a veni ca martor într-o judecată la divan.*

Prea luminate şi milostive doamne, dumnezeiasca milă să umbrească cinstit capul măriei tale cu pace, cu sanătate, cu domnie îndelungata pînă la adînci bătrîneţe.

După aceasta fac ştire măriei tale, pentru un portariu ce au venit aicea cu cinstita porunca măriei tale, că să mă ducă aci să jur cu alţii împreuna pentru moşia satului Straoştii, de care s-au făcut întrebăciunea înaintea măriei tale de Apostol comisul Catargiul cu preoţii de la beséreca domneasca den Tirgovişte.

De care lucru milostive doamne, mă rog să aibu credinţă de la maria ta, că eu nu poci să viu, una pentru marea slăbiciune ce am, alta ma ştii singur măria ta, că eu într-acéstea n-am umblat de cînd sînt.

Numai pre cît ştiu, voiu spune dirept, că pre vremile acelea fiind şi noi logofeţel domnesc, în toată vrémea ne aflam la slujbele sfintei beséreci împreuna cu preoţii şi cu toţi cliricii bésericii carei era într-acea vréme. Deci atunce am auzit şi eu den gurili loru, cum au cumpărat raposatul Matei voda, acel sat Străoştii de l-au dat bisericii pentru sufletul lui Mateiaş, să le fie de pomeană.

Şi nu numai eu am auzit acéstea, ce şi alţii. Şi de atunce pîna acum sînt aproape 50 de a⟨n⟩i.

Şi tot au ţinut besérica acea moşie cu buna pace.

Iar de vreme ce s-au întîmplat acum lucrul într-alt chip, iata şi eu cît ştiu am mărturisit şi prea aceasta voiu şi jura, iar într-alt chip, nu

Iar alalţi încă, precum vor şti vor face.

De ceasta făcuiu măriei tale în ştire.

Şi mila lui Dumnezeu să fie cu măriia ta depururea.

Mai 7 zile, leat 7195 (1687).

Sluga bătrînă a măreţiei tale [1].

Stoica logofăt (autograf)

Muzeul Regional Craiova, nr. 1469.

Orig. hîrtie.

1774 *august 23. Doi boieri însarcinaţi de adunarea boierilor Ţării Romîneşti să pregătească lucrurile pentru fixarea conţinutului arzurilor către Poartă cer boierilor de la Bucureşti să-i ajute grăbind răspunsul şi trimiţînd pe şetrarul Hagi Dumitru, bun cunoscător al limbii turceşti.*

Cu frăţească dragoste şi cu plecăciune ne închinam dumneavoastră.

Ne mirăm, fraţilor, din ce pricină curge pornirea celor ce ne vin, ca sa lucrăm şi a să săvîrşi cu grab⟨ă⟩, cu atîta zăbavă, nu cumvaş dumneavoastra amelisiţi ?

Sînt zile la mijloc de cînd am scris şi iar am scris dumneavoastra pentru şatrar Hagi Dumitru să-l porniţi cu grabă şi pînă acum n-au sosit, nici un

[1] Rînd scris în limba slavă.

raspunsu de la dumneavoastra nu luam şi nu ştim di ce, ca treburile cu mila lui dumnezeu (ori prin silinţa noastră ori pentru că va dumnezeu cu norodul) umbla bine şi putem să zicem că au ajunsu a savîrşi dup⟨ă⟩voia noastră, cum veţi vedea dumneavoastră şi cartea ce scrisem osebita catre parintele şi către dumneavoastra, iscalit şi parintele Chesarie, n-au ramas îndoială, s-au dat în ştire şi numele iaste ştiut şi priimit înca de l⟨a⟩Gura Balii.

Ci fiţi dumneavoastră cu tragere de inimă a iconomisi treaba să trageţi la dumneavoastră pe toţi cu blîndeţe şi cu limbă dulce, ca iaste trebuincioasa unirea. Cu dragoste va arataţi dumneavoastră şi catre cei mai mici, povăţuindu-i ca cu socoteală şi înţelepteşte să umble şi ei, silind spre sfîrşitul iaràş al acestuiaş folos.

Miine, socotim ca unul din noi vom lua arzul grecesc şi-l vom aduce, ca să-l scriem curat acii şi să se iscălească, puindu-să şi peceţile tuturor cinurilor după obiciu, şi apoi să-l aducem iarăş aici, ca să se scrie şi turceşte şi să se dea la orînduiţii boieri.

In toate acestea cu grabă trebuie a se săvîrşi. Ci dumneavoastră aveţi grijă, cînd vom sosi cu arzul acii, să fiţi gata a iscăli şi nu numai dumneavoastră, ci toţi cît trebuiesc.

Pă Hagi Dumitru cît mai în grabă îl porniţi să vie, că iaste foarte trebuincios şi foarte cu grabă pentru a noastră de obşte treaba.

In scurt, fraţilor, înţelepţi sînteţi ce fel trebuiaşte să va arataţi către fieşcare la această vreme, nu iaste trebuinţă a mai prelungi noi.

Ci, după cum noi am silit şi silim, iaste cunoscut dumneavoastră şi aşa sîntem datori a ne sili toţi pentru toţi. Şi la cele ce am scris dumneavoastră cu Mihai călăraşul, iarăş întru această seară pornindu-l, să avem la dumneavoastră răspunsu.

Arhondes, treaba umblă şi să pripeşte, ci pentru dumnezeu siliţi, să nu dea zăticnire nici cu un mijloc, că vom avea a da seam⟨a⟩la dreptul judecătoriu pentru norod.

Şi rămînem ai dumneavoastră ca fraţi şi slugi.

1774 Avg. 23, la 8 ceasuri sîmbătă spre duminică.

Frate postelnice, cu om lîngă mine nu am rămas, ci trimite cîte 2 călăraşi deodată, ca să ne prisosească pentru trebi grabnice.

Nic. B⟨rîncoveanu ?⟩ . . . . . . (?)

(comandata de capitanul Cojocareanu)[3]. Aceasta va fi înlocuit la 28 iaunarie de

⟨P. S.⟩ Citind cartea cea către părintele şi către dumneavoastra, să o pecetluiţi şi să o daţi.

⟨Pe p. 4, alt scris :⟩ De ale casii, foarte trebuincioase pentru grîul *şi* orzul de la leat⟨17⟩81 şi ⟨17⟩82...

1784 iuni 11.

Acad. R.P.R., I/149.

Orig. rom. hîrtie dublă: după aspectul paleografic, pare a fi scris de medelnicerul Dumitrache, cronicarul evenimentelor din perioada 1769 — 1774. Scrisoarea se află într-un pachet de acte care se referă la Nicolae Dudescu, unul din marii boieri ai epocii.

STUDII
Revistă de istorie
Anul VIII, nr. 4. 1955

ŞTEAZA, INSTALAŢIE PRIMITIVĂ SĂTEASCĂ PENTRU PERFECŢIONAREA UNOR ŢESĂTURI CASNICE

DE

C. TURCU (Iaşi)

Vechile meşteşuguri romîneşti n-au fost studiate în totalitatea aspectelor pe care acestea le oferă cercetătorului. Uneori cunoaşterea caracterului etnografic a meşteşugurilor a fost predominanta în dauna celui tehnic. Alteori au lipsit preocupările asupra rolului lor economic. Au fost şi unele meşteşuguri — şi înca dintre cele mai vechi — a caror funcţie nu se cunoaşte bine, confundîndu-se uneori cu altele. Aşa se explică de ce denumirea unei străvechi instalaţii săteşti, şteaza, nu figureaza în studiile asupra industriei casnice a poporului şi nici în dicţionarele noastre, cu adevarata ei semnificaţie.

Cuvîntul care denumeşte această primitivă instalaţie săteasca — şteaza — este străvechi şi bine cunoscut de populaţia ţărănească din multe parţi ale teritoriului patriei noastre. Originea lui este, cu siguranţa, autohtona. Il gasim, pentru prima dată, într-un document slavon de la Ştefan cel Mare, cu data de 13 septembrie 1473[1], prin care se confirmă lui Corlat stapînirea pe satele sale: Berchişeşti pe Moldova, apoi o topliţă — adica o baltă care de obicei nu îngheaţa — cu moara şi ştează. Parte din hotarul acestei ocine trece „drept peste Moldova, la şteaza lui Vlaşin". Cuvîntul e scris în textul slavon tot „şteaza" — оу щадѹ власшиноѹ

Intr-un alt document, din 21 aprilie 1491[2], se arată că Ştefan cel Mare dăruieşte mănastirii Tazlău, zidită de el, satele Zăneşti, Stolnici şi Fauri, de la gura Cracăului, pe Bistriţa, lîngă Piatra-Neamţ. Textul slavon care ne intereseazâ este: и сь млини ѹ столничи, на Бистрици, и сь щѣзами и стрѹгами... adica „şi cu morile de la Stolnici, pe Bistriţa, şi cu ştezele şi cu ochiurile de apă" — mai exact, cred, cu bălţile sau topliţele, ori poate cu gîrlele de acolo.

Dar ce era şteaza?

Faptul menţionării ei în unele din cele mai vechi urice domneşti, este o dovada a însemnătăţii ce o avea, alaturi de mori şi de pive — instalaţii industriale sateşti, aducatoare de venituri apreciabile pentru stapînii moşiilor pe care erau instalate.

---

[1] I. Bogdan, Documentele lui Ştefan cel Mare, Buc., 1913. vol. I, p. 183 şi urm.
[2] Ibidem p. 464—65.

Să urmarım sensul cuvîntului, şi explicările ce i s-au dat, în cîteva din dicţionarele noastre:

În „Dicţionaru limbii romîneşti", se explică termenul prin „piuă, dîrstă, fabrică de postav gros";

Candrea-Adamescu, în „Dicţionarul enciclopedic ilustrat", îi atribuie numai înţelesul de „piuă" — şi numai pentru Transilvania;

H. Tiktin, în „Dicţionar Romîn-German", îl socoteşte necunoscut ca etimologie şi îl explica prin nemţescul „Walkmühle — piuă de călcat stofe, piei" etc.. Mi se pare foarte curioasă această explicaţie, pentru că filologul citează revista „Şezătoarea"[1], unde se dă o explicatie aproape exactă a cuvîntului „şteazî: o cadă mare, unde se pun plocăzi spre a se face ca sumanii în apă";

— în dicţionarele Cihac, Şăineanu şi Răzmeriţă, cuvîntul lipseşte; la fel, Frederic Damé, în „Incercare de terminologie poporană", apărută la 1898, nu-l menţionează, deşi în al său „Dicţionar Romîn-Francez", apărut ceva mai înainte, la 1894, îl explica, totuşi, prin „jghiab, albie, unde se calcă ţesaturile de lînă", ceea ce desigur, ca şi la ceilalţi autori citaţi, nu este exact.

Ion Bogdan nu traduce cuvîntul ştează din textul slav, socotindu-l, cu destula dreptate, un cuvînt autohton, un romînism, cum sînt atîtea altele în documentele noastre slavone. El nu ştia însă exact ce înseamnă, căci îl explică, în lista cuvintelor romîneşti de la sfîrşitul operii sale[2], prin „piuă mică"!

Acest fapt este cu totul de neînţeles, pentru că slavistul Ion Bogdan citează, la locul cuvenit, monografia autorilor Gh. T. Kirileanu şi A. Popovici[3], unde se dă o explicaţie scurtă, dar absolut corectă pentru ştează. Iată „Ştează se numeşte, în Valea Bistriţei, un fel de ciubăr cu doage bortite şi vîrîte în pămînt, făcut lîngă piuă sau moară. Pe un läptoc înclinat, vine cu putere apă din lăptocul morii sau pivei, şi aşa se face în ciubar o învîrtitoare de apă în fierbere, în care se pun plocăzile ţesute de satence, spre a le spala, a le îndesa ţesătura şi a le face mai păroase".

In schiţa şi în fotografia alăturată se observă cît de rudimentară, cît de simplă este această instalaţie de perfecţionare a unor ţesături casnice de lînă. E, în aceasta, o notă bună pentru dezvoltarea spiritului practic şi tehnic al ţăranului romîn.

Partea principală a acestei instalaţii o formează ciubărul, care se construieşte în mod obişnuit din lemn de brad, avînd formă de trunchi de con, cu o înălţime de cel mult doi metri. Diametrul fundului este cam de un metru, iar al gurii, mai larg, de 1—1,5 m. Cam pe jumătate, ciubărul se îngropă în pămînt, pentru o mai bună stabilitate şi pentru a avea o cădere mai mare de apă. Doagele acestui ciubăr se incing cu unul sau două cercuri, care în vechime se numeau „colaci" şi erau facute din vergi despicate sau cioplite, de lemn de alun sau alt arbust mlădios. De observat că, în partea de sus, doagele sînt bortite sau crestate, pentru ca apa să nu umple niciodată ciubărul şi astfel să arunce afară ţesătura pusă spre prelucrare.

Apa cade în ştează pe un canal, de la o înălţime cam de 2—3 metri, venind din laptocul (canalul) unei mori, al unei pive sau chiar al unui fierăstrău. In afara de faptul ca şteaza împrumută apă din canalul instalaţiilor menţionate, nu exista altă legatură între ele. Faptul că niciodată nu găsim şteze singure, se explică numai prin aceea că dacă ciubărul nu e prea greu de construit, în schimb amenajarea laptocului pentru captarea şuvoiului de apă ar fi mult prea costisitoare.

Căderea apei în ştează se poate face în două feluri: şuvoiul poate lovi doaga ciubărului şi atunci curentul de apă se învîrteşte orizontal — ca o roată culcată —

[1] Anul III (1894), p. 89.
[2] I. Bogdan, op. cit., vol. II, p. 609.
[3] Descrierea moşiei regale Broşteni, Bucureşti, 1906, p. 30. nota 1.

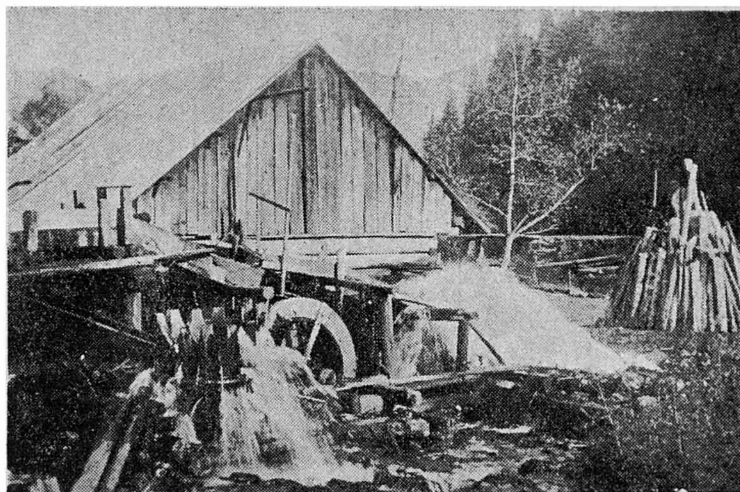

Fig. 1. — Şteaza şi piua dela Gura Bărnărelului în satul Crucea, Valea Bistriţei.

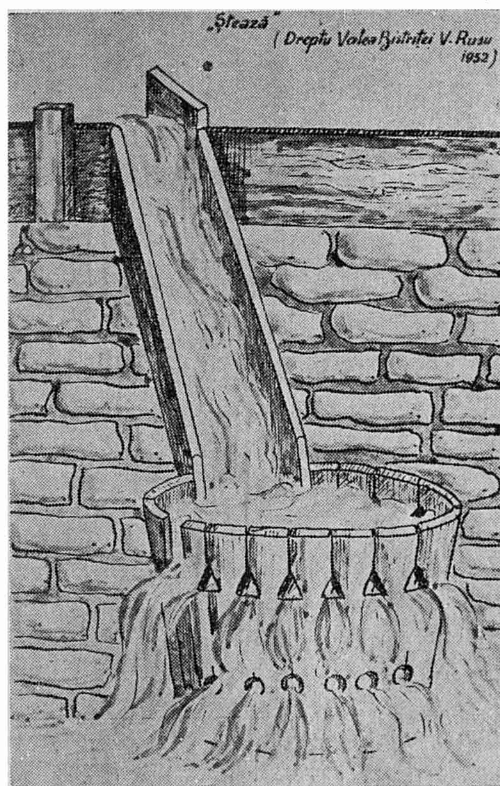

Fig. 2. — Şteaza de la Dreptul — Valea Bistriţei.

sau poate cădea aproape vertical, în mijlocul ştezei, şi în acest caz curentul de apă se învîrteşte, de sus în jos şi invers.

In acest curent de apă învolburata se pun plocăzile sau ţoalele şi păturile ţesute de ţărance, — se dau la ştează — spre a se scămoşa, a se îndesi şi a deveni mai moi şi deci mai călduroase, şi a se spăla, datorită mişcării şuvoiului de apă, timp de 2—3 zile, neîncetat. In trecut, în fundul ştezei se puneau — prin unele părţi — crengi înspinate de măcieşi ori salcîmi, pentru ca ţesătura să se facă mai miţoasă.

Şteaza se mai foloseşte la spălatul ţesaturilor. Timpul cît sînt lăsate în şteaza, în acest scop, este mult mai scurt. Operaţia are loc sub supravegherea morarului sau a piuarului, în schimbul unei plăţi neînsemnate.

Deci, şteaza nu este o „fabrică de calcat stofe" sau o „piua mica" cum s-a spus, căci piua e mult mai complexă şi în ea se prelucrează ţesăturile mai fine pentru haine (sumani, abaua, şiacul etc.). Şteaza e o instalaţie speciala, primitivă desigur, pentru prelucrarea unor ţesături de uz casnic. Numele ei, cum am văzut e foarte vechi.

Cuvîntul apare şi în documentul din 31 decembrie 1518, de la Ştefăniţă voievod [1], prin care se întăreşte mănăstirii Tazlău, satul Plopeşti, pe Trotuş. Томꙋ село на имѧ пломкицїи що на Тротꙋша, и съ о млини, и съ щиꙁами, да єст старомꙋ Хотар..., adică : acest sat, numit Plopeştii, care-i pe Trotuş, şi cu mori şi cu şteze, sa fie dupa vechiul hotar...

Mai găsesc, pînă la anul 1600, încă patru documente în care apare menţionată şteaza :

— la 21 martie 1551, mitropolitul Gr. Roşca dăruieşte manastirii Voroneţ, partea sa de sat din Mălini, pe Moldova, cu mori şi stupe — adică pive — şi cu ştează in Topliţa [2];

— la 29 aprilie 1552, Ştefan voievod, daruieşte manăstirii Tazlău, satul Ostopceni pe Bistriţa, cu mori şi cu şteze şi cu stupe. Satul făcuse parte din ocolul curţilor sale de la Piatra [3];

— la 17 iunie 1570, Bogdan voievod reînoieşte dania de mai sus [4];

— la 20 aprilie 1593, Aron voievod întăreşte mănăstirii Tazlău stapînirea pe satele de pe Bistriţa — Zaneşti şi Stolnici, numite apoi Dingani şi Fauri — cu mori pe Bistriţa şi cu şteaze [5].

N-am urmărit mai departe prezenţa cuvîntului în documente, care fără îndoială că îl cuprind [6]. Am vrut numai să dovedim, documentar, vechimea cuvîntului, deoarece în graiul viu el trebuie să fi existat din cele mai îndepărtate timpuri — după cum exista şi azi în graiul poporului, care foloseşte încă instalaţia ce o denumeşte.

Cum am văzut, această instalaţie de producţie, menţionată în documentele epocii feudale, face parte mai ales din economia eclesiastică şi chiar domnească — după cum reiese din actul de la 1552, pentru Ostopceni, un sat din ocolul curţilor voievodale de la Piatra. Fără îndoiala însă că au avut-o şi boierii şi chiar sătenii, şi o foloseau fie ca erau oameni liberi, fie că erau dependenţi.

Concomitent cu informaţiile de mai sus, am gasit pentru aceasta instalaţie sătească şi denumirea de *vîltoare* sau *ultoare*.

---

[1] M. Costăchescu, Documente moldoveneşti de la Ştefăniţă voevod, p. 93—95.
[2] Documente privind Istoria Romîniei, veacul XVI, A. Moldova, vol. II, p. 3.
[3] Ibidem, p. 26.
[4] Ibidem vol. III. p. 230.
[5] Ibidem, vol. IV, p. 80.
[6] Astfel, la 1636 (7144) august 20, se menţionează o moară, o piuă şi o ştează în construcţie, pe Jijia (Ac. R.P.R. LXXVIII/92)

In Transilvania — unde există şi o Vale a Vîltorilor — acest nume e generealizat[1]. Vîltoarea, şi ca formă şi ca întrebuinţare, este şteaza moldovenească. Produsele ţesute trec „pentru a fi închegate[2] în vîltori, care de obicei apar acolo unde e şi c moara". O imagine[3], din Maramureş ne arată două vîltori alături, cu cădere de apă de la circa un metru înălţime. Ciubărul este foarte larg la gură. Altă imagine ne' arată o vîltoare din Hunedoara, cu o cădere de apă de la o mică înălţime. Aici instalaţia poartă numele de *văiagă*. In Vrancea i se spune *hultoare*[4], însă acolo *dîrsta* este folosita pe o scară largă, alaturi de pe piuă[5].

In Moldova, termenul „vultoare" apare în „Catastihul mănăstirii Galata"[6] din 25 noiembrie 1588. Acolo găsim satul Vîlceşti — cu 5 mori, 4 pive şi cu o „ultoare" Apoi satul Sadna cu 4 mori, „dou pio", o „vultoare" şi cu podul umblător.

Această nouă şi rar întîlnită denumire a ştezei în Moldova este de asemenea autohtonă. E o onomatopeie, exprimînd. zgomotul şuvoiului de apă şi învolburarea lui într-o continuă vultoare, adică o învîrtire vijelioasă a apei, care nu numai că spală ţesaturile, dar le şi îndeseşte — le încheagă — şi le scămoşează, spre a deveni mai moi şi mai călduroase.

Precizăm că satele mănăstirii Galata, menţionate mai sus, sînt în părţile locuite de ciangaii din valea Siretului, şi deci prezenţa cuvîntului vultoare sau vîltoare în Moldova s-ar putea explica prin legăturile acestora cu locuitorii Transilvaniei. Totuşi, în valea Bistriţei şi în alte locuri, se spune volbura sau holbura şi curentul circular ce se produce în apele rîurilor mai adînci, la unele coturi ale apei, şi cu aceleaşi cuvinte se numeşte şi o plantă care se urcă în spirală pe orice suport gaseşte în cale.

Despre sensul etimologic şi originea cuvîntului şteaza s-au emis unele păreri. C. Diculescu — într-o scurtă notă despre instalaţia respectivă — arată[7] că termenul vine din limba greacă: e grecescul „shedia", dialectal „skedia". Dicţionarele ne traduc cuvîntul prin „corabie, punte, plută". Deci trebuie reţinută această asociaţie cu apa. W. Meyer Lübke[8] analizează termenul „schidia", traducîndu-l prin „Splitter" — ţandură, aşchie. Apoi arată că sub diferite înţelesuri şi grafii se află în limbile romanice, începînd cu cea romînă (ştează) şi unde a venit prin limba latină, din cea greacă.

Dar termenul trebuie să fie mult mai vechi.

Lasînd la o parte discuţiile filologice şi lingvistice cu privire la evoluţia cuvintelor — care, desigur, sînt foarte interesante, pentru că mai totdeauna istoria unui cuvînt este legata de istoria civilizaţiei — cred că prezintă un interes deosebit şi poate fi sugestiv, următorul, grup de cuvinte cu rădăcina comună :

— *şteoalnă,* bulboană, băltoagă,

— *ştiobîlc,* zgomotul şi mişcarea produsă prin saritura şi scufundarea unui corp într-o baltă, într-o şteoalnă,

---

[1] Tachi Papahagi, Images d'etnographie roumaine, 3 vol.
[2] Ibidem, II, p. 122.
[3] Ibidem, I, p. 69.
[4] N. A. Rădulescu, Vechea industrie vrînceană— chiua şi dîrsta, în Milcovia, V—VII (1936), p. 21—35.
[5] Moara, piua şi dîrsta se numesc în Vrancea *vistere* (cf. A Sava, Doc. Putnene, vol. II, p. 135, 222 — dacă lectura e bună).
[6] Documente privind Istoria Romîniei, veacul XVI, A. Moldova, vol. III., p. 409.
[7] C. Diculescu, Elemente vechi greceşti în limba romînă (Dacoromania, IV, 1, p. 394 şi urm.).
[8] W. Meyer Lübke, Romanisches Etymologisches Wörterbuch, p. 635.

— *a ştiobălcăi,* acţiunea de sărire şi bălăcire în apă,

— *şteoldic* sau *stoldic,* un băţ cu un disc la capăt, cu care pescarii plescanesc în apele mai adînci spre a speria peştii şi a-i mîna spre navoade sau alte unelte de pescuit,

— *steamp,* piuă de zdrobit minereuri, purtată de apă (în limba slava „ştap" are sensul de a zdrobi),

— *ştimă* — ştima apelor — cunoscută pîna azi în credinţele poporului şi denumind un fel de zeitate, o vedenie ce se arata pe maluri, mai ales la locurile periculoase, învolburate, şi care atrage acolo, ca o forţa magica, pe oameni, spre a-i pierde [1].

Observăm că toate aceste cuvinte au un înţeles foarte înrudit. Exprima învolburarea apei şi zgomotul produs de mişcarea ei. Radacina „şte — şti" — este onomatopeică. Ea, poate, reprezintă însuşi numele apei curgatoare, al torenţilor, în vreo straveche limbă a baştinaşilor care au vieţuit prin aceste locuri — poate în limba poporului traco-dac, venind desigur din indo-europeană.

Dar în aceeaşi ordine de idei, nu putem trece cu vederea pe cele cîteva toponimice „şteaza", care ni s-au pastrat documentar. Intr-un document de la Ştefan Tomşa, cu data de 20 iunie 1614 (7122) se întăresc mănastirii Pionul de sub Ceahlau hotarele moşiei împrejmuitoare. Aceste hotare merg pe la Horşture şi de acolo „pe şteaza ce urcă pe culmea Simei" [2]. Aici şteaza ar însemna un canal săpat de un torent în munte — sau poate o cărare.

La ieşirea din Cheile Bistriţei, rîul poarta pe o mică lungime numele Şteaza [3]. „Stează... unde caderea şuvoiului e în toată puterea şi fierberea, apa curgînd valatuc — gramadă, şi unde buza plutei, cu plutaş cu tot, se cufundă pe cîteva clipe în spumegarea apei". Avem, în aceste rînduri, imaginea clară a unei mici cataracte, a unei mici cascade, deci imaginea unei şteze naturale.

In sfîrşit, la Sibiu exista o apă numită pîrîul Stezelor, care se uneşte cu pîrîul Caselor şi trece mai departe sub numele de pîrîul Răşinarilor [4]. In apropiere de Valea Stezî, care are un cot numit „La joagăre" — adică la ferăstrae, este şi Valea Bîidăreilor. Foarte curios lucru că în tot lungul pîrîului Stezelor — şi în împrejurimi — nu se pomenesc instalaţii de ştează, ci numai pive (22 la numar), joagare (adica ferăstraie) şi mori. Poate că au existat în trecut, ori poate acest pîrîu e plin de cascade, de şteze naturale, ca aceea de la Cheile Bistriţei.

In Transilvania, şteaza se numeşte vultoare, însă acolo se foloseşte pe o scară mai întinsă dîrsta, o instalaţie mai complexă, pe care am întîlnit-o şi în Vrancea, unde e vorba de o strînsa influenţă de peste munţi şi unde există chiar un pîrîu al Dîrstelor.

Pe la jumătatea secolului trecut, se constată existenţa dîrstei şi la fabrica de postav a lui M. Kogalniceanu, de la Tîrgul Neamţ. De atunci se vede ca a rămas în satul apropiat, Pipirig, numele de familie Dîrstaru. Dar tot în acest sat, unui om îndarătnic şi sfădăuş, i se spune de către ceilalţi săteni, ca „va fi dat la ştează", adica i se va aplica o corecţie, care-l va... linişti, ca dupa un duş facut într-o ştează veritabilă.

---

[1] Mai există in credinţele poporului şi altă ştimă — a munţilor — o vedenie care de asemenea atrage oamenii spre prăpăstii, de se prăpădesc.

[2] Documente privind Istoria Romîniei, veacul XVII A. Moldova, vol. III p. 171.

[3] G. T. Kirileanu-A. Popovici, monografia citată. p. 30.

[4] Victor Pîcala, Monografia satului Răşinari. Sibiu, 1915, Tipografia Arhidiecezană.

Toate aceste lucruri pledează, într-o buna măsură, pentru a determina şi limita sensul etimologic al cuvîntului ştează, legîndu-l strîns de caracterul special al torentului de apă, al cărui nume trebuie să-l fi exprımat la origine.

Incheind consideraţiile în legătură cu şteara, deducem că alături de piua cu care se înrudeşte, fără a se putea confunda, şi alături de stativele ţărăneşti, ele reprezıntă elemente importante, în dezvoltarea tehnica a economiei noastre ţărăneşti.

Cît priveşte discuţiile asupra originii şi sensului etimoligic al cuvîntului şteaza, filologii şi lingviştii vor judeca şi vor hotărî în ce măsură pot fi admise părerile exprimate, sau vor căuta o altă dezlegare.

STUDII
Revistă de istorie
Anul VIII, nr. 4, 1955

DIN ȚĂRILE DE DEMOCRAȚIE POPULARĂ

CONFERINȚA ISTORICILOR DIN U.R.S.S. ȘI ȚĂRILE DE DEMOCRAȚIE POPULARĂ DESPRE PROBLEMA RĂSPÎNDIRII MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE HUSITE ÎN EUROPA

DE

LUDOVIC DEMÉNY

In cadrul evenimentelor istorice care constituie o tradiție revoluționară de luptă comună a popoarelor europene sta mișcarea revoluționară husită și răspîndirea ei. Acestei probleme i-a fost consacrată conferința istoricilor mediieviști din U.R.S.S. și țările de democrație populară ținută la 26—27 noiembrie 1954 la Liblice (Republica Cehoslovacă). La conferință au luat parte : A. I. Ozolin din U.R.S.S., Ewa Malecinska din R. P. Polonă, H. Köpstein din R. D. Germană, Székely György, din R. P. Ungară, directorul institutului de istorie din Praga Iosef Maček, acad. Rudolf Urbanek, prof. Vaclav Husa, Frantisek Kavka, Jan Durdik, Demény Ludovic din R.P.R. și mulți alți istorici și filozofi din Republica Cehoslovacă.

La conferință au fost dezbătute următoarele probleme :

1. Mișcările revoluționare din Europa și legătura lor cu mișcarea revoluționară husită, de Frantisek Kavka.

2. Problema națională în mișcarea revoluționară husită, de Josef Maček.

3. Discutarea și aprobarea proiectului de plan pentru pregătirea și editarea culegerii de articole „Răspîndirea și importanța internațională a mișcării revoluționare husite".

În referatul său Frantisek Kavka prezentînd punctul de vedere al mai multor istorici cehi (Frantisek Graus, Josef Maček, Jan Durdik etc.) a formulat teza despre criza feudalismului în Europa începînd din a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

El a subliniat creșterea mișcării revoluționare în Europa atît la orașe, cît și la sate. Mișcarea revoluționară husită fiind sub aspectul său social asemănătoare cu războaiele țărănești de la sfîrșitul evului mediu are în același timp anumite particularități. Caracterul antifeudal al mișcării revoluționare husite se completează cu lupta națională a poporului ceh dusă împotriva feudalilor și patriciatului german. Ea se

deosebește de razboaiele țărănești prin participarea în masa a plebei orașenești. Fr. Kavka a subliniat faptul că intețirea luptei de clasă este cauzată în această perioadă de criza feudalismului. În Europa, începînd din a doua jumatate a veacului al XIV-lea criza feudalismului s-a manifestat printr-o serie de schimbări de ordin economic (scăderea valorii monedei, creșterea prețurilor, scaderea salariilor etc.) ; prin ascuțirea luptei de clasă, cît și printr-o sporită critica a ideologiei feudale și a bisericii. Aceste schimbari au fost cauzate de trecerea în masă de la renta în natură la renta în bani. În Cehia această trecere are loc începînd din secolul al XIII-lea, iar în veacul următor renta în bani predomină. Criza feudalismului în Cehia începe din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Ea se manifestă prin intețirea rapidă a luptei de clasă, descompunerea micii nobilimi și critica aspră a bisericii catolice.

Sub acest termen de criză a feudalismului în a doua jumătate a veacului al XIV-lea nu trebuie să înțelegem criza formațiunii feudale ca rezultat al dezvoltarii capitaliste. Este greșită folosirea termenului, dacă ne referim la perioada aratată „criza generală a feudalismului", la fel ar fi greșit să vorbim despre criza economică. Frantisek Kavka precizează că sub termenul de criză a feudalismului în Europa în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, el înțelege criza revoluționară, care este exprimată prin ascuțirea deosebită a luptei de clasă.

Mișcarea revoluționară husită a fost cauzată de această criză la fel ca și celelalte mișcări revoluționare din Europa.

Referatul a atins una din problemele centrale privitoare la mișcarea revoluționară husită — problema nașterii cauzelor acestei minunate mișcări — fapt care a dus la discuții și dezbateri de mare amploare.

Acad. R. Urbanek a arătat că concluziile referitoare la problema crizei feudalismului și a cauzelor mișcării revoluționare nu sînt încă suficient documentate. Este necesară adîncirea cercetărilor în aceasta privință în special a cercetărilor asupra stării social-economice din Cehia în perioada premergătoare mișcării revoluționare husite.

E. Malecinska a subliniat necesitatea cercetărilor legate de cauzele apariției mișcarii husite în Cehia cît și a cercetărilor privitoare la cauzele răspîndirii mișcării în afara Cehiei. În continuare a arătat că este de acord cu părerile expuse de conferențiar în ceea ce privește cauzele ascuțirii deosebite a luptei de clasă în perioada dezbătută. Referitor la istoria Poloniei în prima jumătate a secolului al XV-lea E. Malecinska a subliniat ca „renta în bani a fost scopul principal al politicii economice a feudalilor". Tocmai datorita răspîndirii rentei în bani se observă și în Polonia ascuțirea luptei de clasă. A accentuat apoi că în afară de Silezia și Ucraina apuseană, unde au avut loc în această perioadă răscoale țărănești, în celelalte părți ale țării, forma cea mai frecventă a împotrivirii țăranilor a fost fuga lor spre răsărit

Prof. Vaclav Husa a arătat că el privește cu scepticism teza despre criza feudalismului în Europa începînd din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Argumentele aduse de conferențiar, după părerea lui, nu sînt suficiente. A menționat că renunțarea la teza despre criza formațiunii feudale este justă.

Referindu-se la caracterul mișcării husite prof. Vaclav Husa, a arătat că istoricii cehi s-au orientat bine concentrînd atenția asupra laturii

sociale a mișcării. Atrage în schimb atenția că în ultimul timp a fost oarecum neglijată studierea caracterului de luptă pentru libertatea gîndirii și lupta împotriva fideismului și clericismului.

Székely Gy. a menționat ca un pas serios înainte făcut de istoricii cehi, renunțarea la teza crizei generale a feudalismului. El a declarat că este de acord că în țările Europei apusene începînd din a doua jumatate a secolului al XIV-lea se poate vorbi de criza feudalismului în sensul ascuțirii deosebite a contradicțiilor și a luptei de clasă. Dupa părerea lui, trebuie subliniată și mai mult diferența în ce privește dezvoltarea social-economică a Europei apusene de cea răsăriteană. În Europa răsăriteană, încă în veacul al XV-lea poate fi urmarit procesul celei de a doua iobăgiri a țărănimii. Cele mai însemnate aspecte ale acestui proces după părerea lui, sînt:

— Încercarile feudalilor de a lichida dreptul de mișcare libera a țărănimii.

— Lărgirea dreptului de judecată a feudalului și îngrădirea drepturilor de moștenire a țarănimii.

În privința dezvoltării orașelor, el a subliniat că în Europa răsăriteană ele au rămas în urmă fată de cele din Europa apuseană.

Demény L. a arătat că înfățișînd problema crizei feudalismului în unele țări ale Europei apusene, drept cauză a apariției și răspîndirii mișcării husite, ne formăm o imagine unilaterală despre importanța internațională și răspîndirea acestei mișcări. Sîntem de acord cu toții că în țările Europei răsăritene nu putem vorbi de nici un fel de criză a feudalismului și cu toate acestea mișcarea husită în aceste țări își găsea o răspîndire mai largă decît în țările Europei apusene. Ascuțirea luptei de clasă, care se observă în veacul al XV-lea în țările Europei răsaritene, după părerea vorbitorului era legată de trecerea la renta în bani. In continuare, el a schițat pe scurt condițiile social-economice ale țarii noastre în veacul al XV-lea.

Luînd cuvîntul Josef Maček, a arătat că tezele despre criza feudalismului în Europa, nu pot fi extinse și asupra țărilor Europei răsăritene. Aici schematizarea nu se poate aplica.

A doua problemă viu discutată după expunerea primului referat a fost caracterul și diferitele aspecte ale răspîndirii mișcării husite.

Istoricul ceh Stejșkal s-a oprit asupra importanței mișcării husite în dezvoltarea sa. Jan Durdik a arătat aportul mișcării husite în perfecționarea artei militare. Hasak a atins problema diferitelor forme ale propagandei husite, oprindu-se asupra problemei răspîndirii husitismului în Austria. În afară de aceștia numeroși istorici și filozofi s-au oprit asupra problemelor legate de mișcarea revoluționară husită.

Luînd cuvîntul delegatul U.R.S.S. Ozolin A. I., a arătat că cea mai importantă latură a mișcării husite este caracterul său antifeudal. După părerea lui, răspîndirea mișcării husite în Europa trebuie studiată sub următoarele aspecte:

— Influențele mișcării husite asupra dezvoltării luptei antifeudale și asupra apariției formelor noi ale luptei de clasă.

— Influența asupra creșterii conștiinței naționale și asupra creșterii solidarității de luptă frățească a popoarelor exploatate.

— Mișcarea husită a încetinit valul de germanizare înspre răsărit.

— Rolul husitismului în pregătirea reformei europene.

— Influența husitismului în dezvoltarea ideologică (artă, lupta pentru libertatea gîndirii, primele traduceri etc.).

În concluziile trase după discuții, Frantisek Kavka a arătat că deși discuțiile asupra problemei crizei feudalismului au fost în general puține, a reieșit totuși că trebuie să fim atenți la folosirea termenului de criză a feudalismului. Teza despre criza feudalismului în a doua jumătate a veacului al XIV-lea rămîne o ipoteză în studiu.

A doua problemă dezbătută la conferință a fost referatul lui Josef Maček „Problema națională în mișcarea revoluționară husită".

Demascînd istoriografia burgheză, conferențiarul a subliniat că problema aceasta poate fi rezolvată numai pe baza învățăturii marxist-leniniste despre problema națională.

Formarea poporației (narodnost, în rusește) cehe începe din veacul al X-lea. Poporația ceha s-a dezvoltat sub presiunea permanentă a agresiunii feudalilor germani. În rîndurile micii nobilimi, a preoțimii și a orașenilor cehi se lărgea influența antigermană. Această influență se îmbina deseori cu mișcările populare.

Conferențiarul a subliniat că încă înainte de mișcarea husită limba și cultura cehă erau dezvoltate. Mișcarea revoluționară husită a dat un nou imbold dezvoltării mai departe a limbii și culturii cehe. Conferențiarul a arătat importanța gramaticii cehe, a lui Ioan Hus.

Mișcarea revoluționară husită avînd un caracter larg popular a atras în sînul ei pe exploatații celorlalte popoare. Conferențiarul s-a oprit, în special, asupra participării germanilor la mișcarea husită. A subliniat că lupta împotriva patriciatului german din orașele cehe a avut la bază motive social-economice. A caracterizat mișcarea revoluționară husită ca o mișcare de înfrățire a popoarelor, îndreptată împotriva exploatării feudale.

I. Maček s-a oprit asupra patriotismului mișcării husite subliniind importanța lui în dezvoltarea tradițiilor naționale cehe. În încheiere conferențiarul a insistat asupra importanței mișcării husite în formarea statului ceh independent și a dezvoltării teritoriului națiunii cehe și a centrului său, Praga.

Discuțiile au fost deschise de Ewa Malecinska, care a vorbit despre problema patriotismului în perioada feudalismului. Ea a arătat importanța pe care a avut-o mișcarea husită în dezvoltarea limbii și culturii polone.

Prof. V. Husa a subliniat că în tratarea acestui subiect trebuia adîncita problema bazei economice a centralizării. Trebuia subliniat și mai mult rolul deosebit al orașului Praga, la fel și rolul mișcării husite în formarea statului ceh independent, în a doua jumătate a secolului al XV-lea.

În cuvîntarea sa delegatul R. D. Germane a prezentat un material foarte prețios pentru demascarea istoriografiei burgheze contemporane, în problema discutată. El s-a oprit asupra lucrărilor apărute în Germania Occidentală după anul 1945. A arătat că aceste lucrări sînt pătrunse de ura naționalismului și a cosmopolitismului îndreptată împotriva poporului ceh. Așa, de exemplu, unul dintre istoricii cei mai reacționari din

Germania apuseană, Georg Statmüller scrie că veacul al XIV-lea este perioada de dominare germană în Cehia, aceasta fiind în acelaşi timp epoca cea mai glorioasă a istoriei cehe. Statmüller afirmă mai departe, că victoria revoluţiei husite a rupt poporul ceh de poporul german, care din punct de vedere cultural şi politic era net superior şi în acest fel cehii au contribuit la rămînerea lor în urmă.

Székely Gy. s-a oprit asupra importanţei mişcării husite în lupta comună a popoarelor dusă împotriva turcilor. A subliniat de asemenea rolul husitismului în făurirea statului maghiar centralizat în a doua jumătate a secolului al XV-lea şi importanţa traducerii bibliei în limba maghiară.

Demény L. a accentuat asupra luptei comune a exploataţilor romîni şi unguri împotriva feudalilor. El a subliniat că lupta împotriva patriciatului german în oraşele Transilvaniei în aceasta perioadă a mers pe linie socială şi nu pe linie naţională.

In concluzie, I. Macek, a arătat că participanţii la discuţii au completat cu materiale interesante referatele lor.

Ultimul punct pe ordinea de zi a fost dezbaterea şi aprobarea proiectului de plan pentru editarea culegerii de articole. S-au luat următoarele hotărîri :

In această culegere vor intra articolele în legătura cu raspîndirea miscării revoluţionare husite în următoarele ţari : Polonia, Ucraina apuseană şi Belorusia, Ţările Baltice, Germania, Romînia, Ungaria, Slovacia, Ţările slavilor de sud şi ţările Europei apusene. Articolele vor cuprinde 40—50 de pagini scrise în formă populara. În afară de aceasta un articol se va ocupa de problema mişcării revoluţionare în Cehia. Lucrările de editare vor fi efectuate de Institutul de istorie din Praga. S-au stabilit următoarele termene :

— Articolele referitoare la răspîndirea mişcării husite în Slovacia, Romînia şi Ungaria vor fi prezentate pînă la 1 septembrie 1955, iar celelalte pînă la 31 decembrie 1955.

— Materialul va fi dat la tipar în limba cehă pînă în iunie 1956. In septembrie 1956 acest material va fi propus Institutelor de istorie din ţările lagărului socialist pentru a fi traduse şi editate.

STUDII
Revistă de istorie
Anul VIII, nr. 4, 1955

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ

DESPRE ACTIVITATEA SOCIETĂŢII DE ŞTIINŢE ISTORICE ŞI FILOLOGICE DIN R.P.R.

DE

AR. PAGU

Societatea de ştiinţe istorice şi filologice desfăşoara o activitate pozitivă în ceea ce priveşte descoperirea şi valorificarea unor materiale documentare asupra unor probleme locale de istorie şi filologie.

Pentru buna desfăşurare a muncii sale, Societatea are organizate 27 filiale în întreaga ţară, în principalele centre, în cadrul cărora activează profesori de istorie şi limba romînă, din învăţamîntul mediu şi superior, cuprinzînd un numar de peste 2000 de membri.

Din analiza muncii desfăşurate de filialele Societăţii de ştiinţe istorice şi filologice în anul 1954, reiese că acestea au realizat însemnate succese pe tărîmul activitaţii ştiinţifice de cercetare istorică şi filologică locală. In această privinţa se remarca filiala Sibiu, care poate fi socotită ca un model de activitate, dacă ţinem seama de modul în care munca este organizată şi de nivelul ştiinţific al lucrarilor redactate. Astfel, planul pe 1954 a fost realizat în întregime (11 comunicari din domeniul istoriei şi 11 din cel al filologiei). Titlurile unor lucrari oglindesc permanenta preocupare a filialei pentru valorificarea materialelor istorice şi lingvistice. Printre altele, cităm: „Noi date referitoare la Ecaterina Varga", „Relaţiile oraşului Sibiu cu Italia în epoca umanismului şi a reformei religioase", „Istoricul primelor tipografii sibiene", „Despre prima enciclopedie romînească apăruta acum 50 ani la Sibiu" etc.

Filiala Craiova a reuşit de asemenea să axeze preocuparile sale ştiinţifice pe probleme locale. In anul 1954, în cadrul ei s-au realizat lucrari, ca: „Istoricul oraşului Craiova", „Istoricul teatrului Craiovean", „Răscoala ţaranilor din 1907 în regiunea Craiova". Membrii filialei din Craiova au studiat aspecte ale participării cadrelor didactice din Oltenia la revoluţia din 1848 ş. a. m. d.

Printre lucrările filialei din Cluj se numără: „Clujul în antichitate" şi „Romînii, căpetenii de cete în mişcarea lui Rákóczy".

Filiala oraşului Brăila a identificat un însemnat numar de documente privitoare la desfaşurarea revoluţiei din 1848 în acest oraş.

Este demn de remarcat faptul că toate filialele Societății colaborează strîns cu centrele universitare și îndeosebi cu Institutele de istorie și lingvistică, cu centrele arhivistice și muzeele locale. Pe planul relațiilor internaționale, Societatea a reușit să realizeze o legătură sistematică de colaborare cu instituțiile similare din R. P. Chineză. Sînt în curs de stabilire legături practice cu U.R.S.S. și cu țările de democrație populară.

Pentru largirea cadrului activității, Societatea și-a propus ca în anul acesta, prin filialele sale, sa cerceteze influențele răscoalelor țărănești din 1907 asupra vieții social-economice din fiecare regiune a țării și diferitele acțiuni ale mișcării muncitorești locale. Tot în acest an se vor realiza lucrări importante, cum este monografia istorică „Ștefan Gheorghiu", traducerea lucrării „Istoria Banatului" de Böhm, ghidul istoric al regiunii Stalin, un studiu asupra mișcării muncitorești din portul Brăila etc.

Pe lîngă realizările lor însemnate, filialele Societății de științe istorice și filologice au avut însă, uneori lipsuri în ceea ce privește organizarea muncii de creație și cercetare științifică. Așa, de pildă, filiale ca Pitești, Giurgiu și Brăila au pornit de la un punct de vedere greșit în colaborarea cu S.R.S.C., rezumînd munca științifică la recenzii de lucrări istorice în cadrul programărilor făcute de această societate. Or, știut este că S.R.S.C.-ului îi revine sarcina popularizării realizărilor obținute în toate domeniile științelor și culturii, iar filialele Societății de științe istorice și filozofice trebuie să susțină această muncă prin colaborarea și punerea la dispoziție a celor mai noi studii și cercetări din aceste domenii.

Unele filiale (Arad ș. a.) și-au subordonat munca lor muncii arhivelor sau muzeelor locale, în așa fel că inițiativa activității a fost preluată aproape în întregime de acestea. In centrele universitare, munca de atragere a specialiștilor s-a mărginit uneori doar la profesorii din învățămîntul superior. Această lipsă însă a început să fie înlăturată, reușindu-se să se antreneze în munca de cercetare, alături de profesorii din facultăți, și cadrele didactice de specialitate din învățămîntul mediu.

Fără îndoială că existența unor asemenea lipsuri în activitatea filialelor, ca și a altora, se datoresc în cea mai mare măsură deficiențelor muncii de conducere și control practic pe teren a conducerii Societății. O principală greutate în munca filialelor este și lipsa de timp disponibil a cadrelor didactice pentru munca de creație științifică în cadrul Societății. Această situație se cuvine a fi rezolvată de Ministerul Invățămîntului împreună cu secțiile de învățamînt ale Sfaturilor Populare.

Pentru continua îmbunătățire a activității Societății de științe istorice și filologice se cuvine ca presa locală, revistele „Studii", „Limba romînă", editate de Academia R.P.R. și revista Societății de istorie, ce sperăm că va apare în curînd, să dea o mai mare atenție lucrărilor realizate de filialele Societății, să le publice pe cele mai bune, făcînd în acest fel cunoscute în rîndul oamenilor muncii studiile de istorie locala, de limbă și literatură.

Revista „Studii" și-a propus ca în unele din viitoarele sale numere să publice două-trei studii de istorie locală sau monografii, în măsura în care Societatea de istorie i le va pune la dispoziție.

E necesar ca Societatea de științe istorice și filologice să-și intensifice activitatea, realizările sale să fie mai temeinic popularizate în rîndul maselor muncitoare dornice de a cunoaște trecutul istoric al patriei noastre, ca și cele mai de seamă probleme lingvistice și ale dezvoltării culturii naționale.

Verschwörung gegen Deutschland (Conspirația împotriva Germaniei)

(Kongress-Verlag, Berlin, nr. 8, 203 p.)

In cadrul luptei împotriva acordurilor de la Paris — luptă care trebuie să continuie şi după ratificarea lor — „Comitetul pentru unitatea germană" a socotit necesar să publice sub titlul „Conspirația împotriva Germaniei" acest volum, cu un bogat şi multilateral material documentar asupra acordurilor de la Paris.

Sub acest nume sînt cunoscute cele cinci acorduri semnate la Paris în 24 octombrie 1954 de miniştrii de externe ai S.U.A., Angliei, Franței şi Germaniei occidentale:

1. Acordul privitor la Germania;
2. acordul pentru staționarea trupelor străine în Germania occidentală;
3. acordul despre uniunea vest-europeană;
4. protocolul privitor la primirea Germaniei occidentale în pactul Atlanticului de nord;
5. convenția privitoare la statutul regiunii Saar.

Pentru a evita o ostilitate şi mai mare în opinia publică față de pregătirile lor de război, îndeosebi pentru a evita stîrnirea unei şi mai mari nemulțumiri în poporul francez şi cel german împotriva acestor pregătiri ce se fac pe contul lor şi le periclitează în primul rînd securitatea, imperialiştii au dat o redactare înadins foarte complicată acestor acorduri. Intradevăr acordurile îşi capătă toată semnificația numai pentru cei ce se pot descurca şi în hățişurile listelor anexe, documentelor complimentare, scrisorilor interpretative etc., care nici n-au fost date toate publicității.

Volumul recenzat foloseşte întreg materialul oficial şi neoficial publicat în presa apuseană despre acordurile de la Paris, cu scopul tocmai de a pune la dispoziția cercetătorilor şi oamenilor politici germani documentația necesară în lupta pentru pace, pentru unitatea Germaniei împotriva acordurilor de la Paris. Materialul este împărțit pe capitole dupa cum urmează:

1. Crearea unei noi armate hitleriste.
2. Militariştii germani îşi anunță programul de cuceriri.
3. Atragerea militarismului german în Organizația Atlanticului de Nord şi în Uniunea vest-europeană.
4. Remilitarizarea împiedică reunificarea Germaniei.
5. Acordul războinic impus la Paris incompatibil cu suveranitatea națională.
6. Cale liberă producției de război a lui Krupp.
7. Povara o duce poporul.
8. Calea spre dictatura militară in Germania de vest.
9. Germania occidentală în lupta împotriva acordurilor de la Paris.
10. La răscruce.

Anexă. Declarația conferinței țărilor europene pentru asigurarea păcii şi securității în Europa.

Volumul, foarte interesant pentru orice cercetător al istoriei contemporane, este scris dupa cum e lesne de înțeles, din punctul de vedere al intereselor poporului german, al unității Germaniei, periclitate de acordurile de la Paris şi al politicii pe care acestea le reprezintă.

Iată, dupa formularea autorilor volumului, ce reprezintă acordurile de la Paris pentru Germania:

„Realizarea acordurilor de la Paris ar transforma Germania occidentală într-un singur lagăr de război şi ar însemna, în

fapt ştergerea poporului german din rîndurile naţiunilor libere, suverane şi culte. In urma acestor acorduri, Germania occidentală ar fi transformată într-o colonie militară internaţională în subordinea marelui stat major american şi a cărui principala trupă de şoc ar fi armata mercenară vest-germană. Intreaga viaţă din Germania occidentală ar fi subordonata acestei organizaţii militare . şi Germania occidentală s-ar afla sub o permanenta stare de asediu. Toată economia vestgermana ar deveni o întreprindere de intendenţă a acestei uriaşe maşini militare. Aristocraţia militară internaţională staţionată în Germania occidentală ar constitui o casta privilegiată de stăpini, pentru care masa germanilor apuseni ar munci ca personal auxiliar şi slugi, în timp ce parte din contigentele germane ar fi folosite ca unităţi de pedepsire împotriva unor populaţii neascultătoare (cum ar fi Franţa, Italia, Tunis, Algeria etc.). Autorităţile republicii federale vest-germane ar constitui braţul acestui regim militar străin, tribunalele şi poliţia — organele sale „civile" de executie faţă „de cîţi civili vest-germani vor mai fi rămas"....

De unde se vede că însăşi pregătirile de razboi ar duce, în cadrul acordurilor de la Paris, la totala supunere şi înrobire a poporului german din Germania occidentala faţa de imperialismul american.

Acum cînd lupta împotriva traducerii în viaţa a acordurilor de la Paris continuă, cu toate că au fost ratificate, contra voinţei populare, de diferitele parlamente, este deosebit de interesant pentru noi capitolul în care se arată cît de multipla, de larga şi de puternică este în Germania occidentală lupta împotriva reînarmării şi a acordurilor de la Paris.

Membrii de rînd ai partidului social-democrat, puternica confederaţie sindicală cu peste şase milioane membri, organizaţii de tineret nepolitice, biserica evanghelică cu majoritatea slujitorilor ei, organizaţiile de gospodărie ţărănească, într-un cuvînt majoritatea poporului din Germania occidentală luptă alături de Partidul Comunist German împotriva înarmării şi a războiului, de care ştiu că nu poate fi decît o catastrofă naţională pentru Germania.

Volumul se încheie cu un capitol în care este arătată hotărîrea guvernului Republicii Democrate Germane — sprijinit de poporul german — de a face tot ce este posibil pentru reunificarea Germaniei.

„Dacă însă — a declarat tovarăşul Otto Grotewohl, preşedintele Consiliului de Miniştri al R.D.G., la conferinţa de la Moscova — în Germania occidentală va fi reinstaurat militarismul şi va fi creată o armată regulată. Republica Democrată Germană se va vedea silită, ca răspuns la aceste măsuri să creeze forţe armate naţionale, care să poată apăra realizările paşnice ale oamenilor muncii din Republica Democrată Germană..."

Cu ratificarea acordurilor de la Paris pericolul de război creşte şi lupta lagărului păcii, a oamenilor simpli din toată lumea contra războiului, ia forme noi, corespunzatoare noii etape.

Cunoaşterea acordurilor de la Paris şi a multiplelor lor implicaţii, cunoaştere foarte importantă în această etapă, este mult uşurata de volumul recenzat, care prezinta un deosebit interes pentru istorici şi publicişti.

P. Gălăţeanu

LEO STERN, *Die Auswirkungen der ersten russischen Revolution von 1905—1907 auf Deutschland (Influenţele primei revoluţii ruse din 1905—1907 asupra Germaniei)*

In Colecţia: Archivalische Forschungen zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, vol. 2 I, Rütter & Loening, Berlin, 1954.

La congresul al III-lea al Partidului socialist unificat german, din iulie 1950, s-a indicat istoricilor germani să cerceteze marile tradiţii revoluţionare ale poporului german, în general, şi al clasei muncitoare, în special. La conferinţa a II-a a Partidului, din iulie 1952 s-a arătat necesitatea de a se lua în studiu Istoria mişcării muncitoreşti germane în epoca imperialismului pe o bază cu adevărat ştiinţifică şi s-a atras atenţia asupra luptei desfăşurate de clasa muncitoare germană în

timpul revoluţiei ruse din 1905, ca aparţinînd celei mai bune tradiţii a acestei clase. In urma acestor indicaţii s-a planificat o colecţie care sa publice studii şi documente privind mişcarea muncitorească germană (Archivalische Forschugen zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung).

In volumul I al colecţiei s-a ara at scopul pe care-l urmareşte colectivul de a publica izvoarele istorice ce se gasesc în arhive grupîndu-le pe anumite teme legate de istoria mişcarii muncitoreşti.

Împlinindu-se 50 de ani de la revoluţia rusa din 1905, colectivul comemoreaza aceasta data dînd la iveala volumul despre care e vorba mai jos şi pregateşte şi partea a II-a cu titlul „Die russische Revolution von 1905 im Spiegel der deutschen Presse".

Numărul total al documentelor publicate în acest volum este de 112 şi sînt extrase din Arhiva germană centrala din Potsdam, din secţiunea acesteia de la Merseburg şi din arhivele regionale din Brandenburg şi Saxonia.

Cel dintîi document este raportul ambasadei germane din Rusia, adresat cancelarului german, informîndu-l despre mişcările din diferite oraşe ale Rusiei şi poarta data de 8 august 1903. Ultimul document este o circulara a Ministerului de Interne german din 21 decembrie 1907 privitoare la primirea muncitorilor straini în agricultura şi industrie.

Dupa cum recunoaşte editorul (Dr. Walter Nissen) culegerea aceasta nu este o culegere completă, deoarece o mare parte din Arhiva imperiala şi cea a Ministerului de Razboi a fost luata de americani şi englezi, deci, pentru moment, fondurile documentare de acolo sînt neaccesibile. De aceea conţinutul volumului aparut se potriveşte unui titlu mai puţin cuprinzator decît cel pe care îl poartă, documentele din volum referindu-se numai la influenţa primei revoluţii ruse din 1905 1907 asupra politicii interne a Prusiei.

In afara de indicele de persoane, cuprinde un tabel cronologic şi un indice tematic, cuprinzînd patru teme.

I. Referinţe despre situaţia politică şi economica a Rusiei în anii 1905—1907, comunicate de autorităţile germane.

Pe lînga referinţele Consulatelor germane din Varşovia, Moscova, Baku şi a Ambasadei germane din Petersburg care arata cum se reflecta revoluţia în toate clasele sociale, se reda un fragment din raportul ataşatului comercial de la Consulatul german din Petersburg, intitulat: „Cu privire la problema muncitoreasca în Rusia" din 14 septembrie 1905. Raportul cuprinde o cercetare sumara, dar destul de profunda a legislaţiei muncitoreşti din Rusia, în acelaşi timp arata urmarile ce le poate avea revoluţia rusa pentru economia germana.

II. Efectele primei revoluţii ruse asupra Germaniei din punct de vedere politic şi economic.

Sub acest titlu sînt cuprinse peste şaizeci de documente cu un material foarte variat. rapoarte poliţieneşti despre cuvîntarile ţinute cu privire la revoluţia rusa de Clara Zetkin, Liebknecht despre „discursul foarte masurat" al lui Bebel, hotărîrile miniştrilor de interne şi de razboi de a se lua masuri severe de reprimare a mişcarii muncitoreşti, rapoarte asupra discursurilor unora dintre oportuniştii social-democraţi, un extras din cele ce s-au discutat la consiliul de coroana german ţinut la 13 februarie 1906. Din acesta din urma se constata pregatirea de razboi a Germaniei şi atitudinea lui Wilhelm al II-lea faţa de clasa muncitoare. Wilhelm cerea masuri pentru stîrpirea agitaţiei social democrate în armata şi reprimarea cu armele a tendinţelor revoluţionare ce se manifestau printre ostaşi.

III. Masurile militare de siguranţă la graniţa de rasarit a Prusiei, între 1905—1907. Documentele cuprinse sub acest titlu al tematicei marturisesc panica de care era cuprins aparatul de stat al Prusiei care cerea întariri cu forţe militare aduse din alte parţi ale Germaniei pentru a face faţa mişcarii muncitoreşti care creştea. Astfel, din notele preşedintelui regiunii Oppeln se vede că membri ai mişcarii muncitoreşti germane treceau graniţa în Rusia, ca sa ia parte la întrunirea greviştilor ruşi din localitaţile vecine iar prin localitaţile germane de lîngă graniţa rusa erau raspîndite manifeste ale revoluţionarilor ruşi.

IV. Supravegherea şi expulzarea supuşilor ruşi din statele federale germane în anii 1905—1907.

Aici sînt cuprinse documentele care arata cum erau spionaţi cetaţenii ruşi din Germania şi o serie de documente dovedesc intervenţiile facute în favoarea acestora de deputaţi social-democraţi din Reichstag.

Metoda de publicare a acestor documente este indicata de un îndreptar publicat în volumul I al colecţiei „Archivalische Forschungen der deutschen Arbei-

terbewegung". (Cercetări arhivistice privind istoria mişcarii muncitoreşti germane).

Textele se publică integral sau în extrase care conţin esenţialul. Lucrurile puţin însemnate sau care se repetă, se publică sub forma de regeste, dacă în felul acesta se poate scurta.

Toate piesele au la început un regest care cuprinde: emitentul, adresantul şi conţinutul piesei, data şi locul.

Folosind numai parţial documentele volumului, profesorul Dr. Leo Stern şi asistentul Rudolf Sauerzepf au lucrat un studiu care însoţeşte volumul (p. XI—LXXVI).

Studiul profesorului Stern are mai mult caracterul unor indicaţii tematice pentru folosirea documentelor publicate, de aceea el şi utilizează prea puţin aceste documente.

Pentru cunoaşterea, însă a situaţiei mişcării muncitoreşti din Germania şi activităţii Partidului socialist german între anii 1905—1907, acest studiu este foarte valoros atît prin conţinutul său, cît şi prin metoda de cercetare care poate fi socotita ca un model pentru cercetatori, în domeniul istoriei contemporane.

Dupa ce arata că prima revoluţie rusa din 1905 a fost pe plan internaţional „piatra de încercare pentru atitudinea revoluţionara a proletariatului şi pentru social-democraţia internaţională, după cum şi azi atitudinea faţă de U.R.S.S. este criteriul pentru straduinţa de pace şi sincera dorinţa pentru progresul social, politic şi cultural" (p. XV), autorul analizează cînd s-a mutat centrul revoluţionar în secolul al XX-lea din Germania, în Rusia. Plecînd de la recunoaşterea rolului prim al muncitorimii ruse — lucru pe care nu-l recunoşteau democraţii germani din 1905 — autorul socoteşte că prima revoluţie rusà punea proletariatului german o sarcină istorică nouă pe care social-democraţia germană n-o putea rezolva, era nevoie de un partid de tip nou, partid marxist-leninist.

La crearea acestui partid nou se opunea oportunismul şi reformismul din vîrfurile partidului. Situaţia partidului democrat german în preajma anului 1905 este cercetata de autor în legătura cu ascuţirea luptei de clasă din Germania. Pentru a demonstra ascuţimea luptei de clasă, în cercetarea sa, autorul împleteşte situaţia internă şi politică externă a Germaniei imperialiste, aşa că pretutindeni se vede raportul strîns ce exista între [...] stării materiale a muncitorimii şi politica imperialistă germană. Posibilităţile obiective pe care prima revoluţie rusă le crea proletariatului german nu puteau fi folosite de aceasta din cauza condiţiilor subiective în care se găsea proletariatul.

Importanţa studiului prof. Stern stă tocmai în analizarea acestor condiţii subiective ale proletariatului german. Răul făcut de reformiştii germani care nu înţeleg prima revoluţie rusă şi activitatea febrilă pe care o depun Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Clara Zetkin şi Franz Mehring pentru a lămuri proletariatului german experienţa şi importanţa primei revoluţii ruse, formează cele două atitudini ce se conturează în Partidul social-democrat german între 1905—1907.

Stînga social-democraţiei germane n-a putut, însă, birui oportunismul nici în congresul sindicatelor de la Colonia din mai 1905, nici în congresul Partidului social-democrat din 17—23 septembrie 1905, de la Jena. Rezoluţia congresului din urmă a pus partidul in coada sindicatelor şi a transformat greva generală în simplă încetare a lucrului, fără să tragă învăţaturile din prima revoluţie rusă despre însemnătatea grevei generale.

Slăbiciunea şi oportunismul conducerii Partidului social-democrat german au ieşit la iveală, apoi, şi în oprirea demonstraţiei ce trebuia să aibă loc cu prilejul comemorării „Duminicii sîngeroase", în ianuarie 1906. Slăbiciunea culminează în capitularea conducerii partidului faţă de reformism în Congresul de la Mannheim din 1906.

Studiul documentat şi clar al Prof. Stern se incheie arătînd însemnătatea Revoluţiei ruse din 1905 pentru clasa muncitoare germană. Pentru aceasta foloseşte materialul publicistic şi propagandistic al stîngei germane (Roza Luxemburg şi Franz Mehring) care ţinteşte să arate muncitorimii germane identitatea între cauza pentru care lupta muncitorimea rusa şi cauza muncitorimii germane.

„Din poziţia reprezentanţilor stîngei germane reiese clar că ei apără cu sinceritate tezele fundamentale revoluţionare ale marxismului: lupta de clasă şi internaţionalismul proletar", (p. LXXIII).

In capitolul final autorul arată în sinteză care au fost realele influenţe ale revoluţiei ruse din 1905 asupra Germaniei, în general.

Intre materialele interesante folosite de autor este apelul internaţional făcut de [...]ral şi comisiunea de orga-

nizare a Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia din decembrie 1905 (p. XLVI).

Prof. Stern scrie cu vervă și combativitate, trezind mult interes. Pentru istoricii germani lucrarea sa reprezintă un îndemn și un îndreptar al felului cum trebuie studiate documentele care însoțesc studiul și care pot folosi pentru adîncirea unei tematici despre influența primei revoluții ruse din 1905 asupra politicii interne din Prusia.

Poligrafia germană merită nu numai mențiune, ci laudă pentru felul distins și elegant în care prezintă cele două volume aparute în colecția aceasta.

M. Kandel

MARIO LEPORATTI, *Nicolo Balcescu e il risorgimento nazionale in Romania* (*Nicolae Balcescu și redeșteptarea națională din Romînia*)

(Ed. Italia-Romînia, Roma, 151 p.)

Dupa cum aflam din prefața semnată de Umberto Terracini [1], autorul este un tînar „pasionat de cercetarea istoriei" și, după cum se vede, pasionat și de cunoașterea istoriei poporului nostru în prima jumatate a secolului XIX și a vieții marelui luptător din aceasta vreme pentru cauza poporului: N. Balcescu.

In prefața sa, Umberto Terracini scrutează imaginea falsă și reacționară în care fusese afișată în trecut străinătății istoria țării noastre ca o istorie a monarhiei și a vîrfurilor conducătoare, tot așa cum a fost și continuă să fie înfățișată și istoria Italiei și a altor țări capitaliste de către istoricii burghezi în general. Terracini constată că, în cartea sa, Mario Leporatti scoate în relief lupta revoluționară a poporului romîn în această vreme, paralel cu activitatea de „avangarda" a lui N. Bălcescu.

Intr-adevăr, în capitolul I, Mario Leporatti, făcînd o privire retrospectivă asupra dezvoltării istorice a poporului romîn pînă în epoca „redeșteptării naționale", este atent la lupta dublă și necontenită a poporului romîn atît împotriva jugului cotropitorilor din afară — turcesc și habsburgic — cît și împotriva jugului claselor dominante dinauntru. Această luptă este urmărită paralel în cele trei țări romîne: Țara Romînească, Moldova și Transilvania.

Se arată sprijinul pe care, în mod obiectiv, Rusia l-a dat luptei de eliberare a poporului nostru și popoarelor din Balcani prin războaiele purtate împotriva Turciei, începînd din secolul al XVIII.

Se constată că cele doua influențe: a mișcarii decembriste și a mișcarii eteriste asupra dezvoltarii luptei revoluționare a poporului nostru în al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, au înrîurit asupra izbucnirii răscoalei populare din anul 1821 Autorul face cunoscut poporului italian textul proclamației de la Padeș, traducînd-o integral, precum și un pasaj din proclamația de la București. Sînt arătate cauzele înfrîngerii rascoalei și urmările pe care le-a avut pentru dezvoltarea burgheziei. Observă cum, apoi, în urma tratatului de la Adrianopol din 1829 și prin Regulamentul Organic, s-au creat noi condiții pentru dezvoltarea economică a celor două țari dunărene, de care avea să profite burghezia. Aceasta s-a putut dezvolta și pe plan ideologic, prin promovarea culturii naționale începută de Gh. Asachi și Gh. Lazăr. Animatorii culturii naționale sînt, în aceasta vreme, N. Balcescu, M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Gr. Alexandrescu și Cesar Bolliac.

In capitolul II, autorul se ocupă de prima fază a luptei revoluționare a lui N. Bălcescu pîna la revoluția din 1848. Este urmărită formarea gîndirii istorice și politice a lui N. Bălcescu și participarea sa la „complotul" din 1840. Nu se menționează însa inițiativa lui Bălcescu pentru înființarea societății „Dreptate! Frăție!" în anul 1843. Pentru conturarea concepției politice și istorice a lui Bălcescu sînt reproduse, în traducere italiana, pasaje din lucrarile sale. Pe bună dreptate Leporatti conchide că „gîndirea politică și istorică a lui Bălcescu reprezenta desigur momentul cel mai profund și hotărît

[1] Membru în Comitetul Central al Partidului Comunist Italian și senator.

al gîndirii politice a țării sale în secolul al XIX-lea și merita calificarea de a fi unul din cei mai autorizați reprezentanți ai conștiinței naționale și populare romîne" (p. 45).

In același timp, Leporatti constată că, „dupa moartea autorului, aceasta — gîndirea lui Balcescu — a fost pusa cu grija in umbră de către istoricii romîni și in jurul ei s-a produs o conjurație a tacerii".

In capitolul III, în care se ocupă de revoluția din 1848 în Moldova și Valahia, autorul respinge vechea teză tendențioasă a istoricilor romîni, că revoluția din 1848 de la noi ar fi fost opera unor intelectuali „occidentalizați"! In felul acesta Leporatti urmează cunoscuta teză a lui Balcescu, ca revoluția din 1848 a fost opera poporului nostru. Sînt observate apoi grupurile care s-au format în conducerea revoluției și anume grupul revoluționar condus de N. Balcescu și grupul „liberal" al lui Eliade.

După ce se ocupa pe scurt de evenimentele din martie 1848 din Moldova, autorul consacra revoluției din Țara Romînească cea mai mare parte a acestui capitol. Este reprodus textul proclamației de la Izlaz și sint urmarite toate fazele revoluției și comploturile reacțiunii, pîna la inabușirea ei, aratîndu-se poziția revoluționara a lui N. Balcescu și poziția tradatoare a grupului liberal.

In capitolul IV, autorul urmarește activitatea lui N. Balcescu în cadrul revoluției din 1848—1849 din Transilvania pentru a uni cele doua revoluții: a romînilor și maghiarilor împotriva imperiului habsburgic. Nu-i este însa îndeajuns de cunoscuta aceasta activitate a lui Balcescu și nici cauzele care au întîrziat înțelegerea romîno-maghiara.

In capitolul V, se face o privire sumara asupra activității lui N. Balcescu între anii 1849—1852, pentru organizarea unei revoluții viitoare. Nu se arata cum a evoluat concepția revoluționară a lui N. Balcescu în această ultima faza a vieții sale, dupa experiența neizbutita din 1848.

In încheiere, Leporatti scrie: „Nu mulți ani au trecut de la moartea lui Bălcescu, și cele doua principate romîne s-au unit intr-o singură formație statală". Discerne insă că: „In 1859 unitatea romîna nu s-a realizat pe drumul regenerarii sociale așa fel cum o dorise Bălcescu, ci pe drumul menținerii ordinei feudale și a marii proprietați funciare, cu capitalismul industrial german și francez. Monarhia Hohenzollern-Sigmaringen a fost pecetea unei astfel de alianțe" (p. 88).

Leporatti constată că revoluția pentru care luptase N. Bălcescu a fost înfaptuita abia peste o sută de ani de către clasa muncitoare din țara noastră, dar de astadata ea „a depășit cu mult vechile aspirații ale poporului romîn" (p. 89); este revoluția socialistă.

In cadrul acestei noi orînduiri, numele lui N. Balcescu „iese din penumbra în care fusese exilat în trecut și se întoarce ca numele unuia dintre cei mai mari fii cu care întreg poporul romîn se poate bucura și onora", încheie Leporatti, aratînd cinstirea pe care clasa muncitoare din țara noastră a adus-o memoriei lui N. Balcescu.

In anexă sînt reproduse, în traducere, articolele: „N. Balcescu în Moldova" de Vasile Alecsandri, „Bălcescu și urmașii sai" de Mihail Eminescu, „Prefața" lui Alexandru Odobescu la „Istoria romînilor sub Mihai Viteazul", scrisorile lui Ion Ghica catre Vasile Alecsandri despre Nicolae Balcescu, precum și patru scrisori ale lui N. Bălcescu, dintre cele mai importante.

Cartea este împodobită cu cîteva reproduceri după stampe contemporane romînești, înfațișînd aspecte interesante din principate în prima jumatate a secolului al XIX-lea.

Astfel cititorul italian își va putea întregi viziunea pe care autorul o face cu multa caldură și admirație asupra vieții și luptei democratului revoluționar romîn N. Balcescu.

Omagiul pe care Mario Leporatti l-a adus, prin cartea sa, lui N. Balcescu, este in același timp un omagiu pentru poporul romîn.

Cuvintele lui Terracini din prefața sa la această carte și anume: „Revelînd italienilor această mare figură de patriot al poporului romîn, Mario Leporatti a strîns un nou nod de prietenie între poporul nostru și poporul liber al Romîniei", constituie expresia vie a simțamintelor reciproce ale celor doua popoare.

Gh. Georgescu-Buzau

Istoria Bolgarii (Istoria Bulgariei), sub red. lui Tr tiakov, N kitin, Va lv

(Ed. Academiei de Ştiinţe a U R.S.S., Moscova, 1954, vol. I, 575 p.)

In istoriografia sovietică studierea trecutului poporului bulgar se bucura de o atenţie deosebita, istoricii sovietici aducîndu-şi în repetate rînduri contribuţia lor în rezolvarea unor probleme importante din acest domeniu al istoriei slavilor. Cu tot interesul vadit, concretizat in numeroase studii şi cercetari, în i toriograf a sovietica — se arata în prefaţa vo lumului recenzat — nu s-a facut decit o singura încercare de a se elabora o lucrare de sinteza privind istoria Bulgariei : e vorba de cunoscuta lucrar în patru volume a acad. N. S. Derjavin, aparuta la Moscova în anii 1945 1948 Cu toate meritele incontestabile ale lucrarii, in paginile ei se găseau şi serioase lipsuri : astfel, problema etnogenezei poporului bulgar era tratata de pe poziţiile neştiinţ fice ale teoriei lui N. I. Marr despre dezvoltarea stadiala a popoarelor ; se f ceau aprecieri nejuste asupra consecinţelor cotropirii otomane etc. Dupa apariţia lucrarii acad. N. S. Derjavin, istoricii sovietici au intreprins noi cercetari, care au scos la lum'na o serie de probleme s' aspecte ale istoriei Bulgariei, mai pu n studiate anterior. Pe de altă parte, discu ţiile purtate în domeniul lingvisticii, filozofiei şi economiei politice au contribu t la clar'ficarea unor principii metodologice, menite sa ajute la ridicarea cercetarilor istorice pe o treapta superioară.

Faţa de noua situaţie, se punea din plin problema elaborarii unei noi lucrari de sinteza, care sá foloseasca în mod creator succesele dobîndite şi, spre deosebire de cea anterioara, să expuna evenimentele pîna în zilele noastre. Aceasta sarcina şi-a luat-o Institutul de Slavistica al Academiei de Ştiinţe al U.R.S.S., care a pregatit o ediţie a „Istoriei Bulgariei“ în două volume, din care primul a apărut anul trecut, cuprinzînd prezentarea dezvoltarii societăţii omeneşti de pe teritoriul R. P. Bulgaria din cele mai vechi timpuri pînă la Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie.

In prima parte a volumului, consacrata comunei primitive şi sclavagismului, se expune istoria populaţiilor preslave şi aşezarea slavilor în peninsula Balcanică.

O atenţie deosebita, în această prima par e, merita modul în care este rezolvata problema apariţiei societaţii împarţita în clase, a relaţiilor de producţie sclavagiste în lum a tri urilor trace. Folosind datele furn zate de descoperirile arheo ogice ş zvoarele scrise, lucrarea evidenţiaza proce ul de destramare a comunei primitive şi de formare a claselor sociale Astfel, se con tata existenţa unei aristocraţii, care se îndeletn ceşte in deo ebi cu acţ uni raz bo nice, a ţaranilor dependen,i, de tipul pen ş ilor d n Thessalia, precum şi a sclavi or folos ţi 'n producţia meşt.şugareasca şi pentru lucrul în mine , majorita ea popu. l ei, şi acest raport se va menţine pîna a co ropirea romana, o forma masa de m'ci agricultori uniţi în obşti. Pornind de la acea ta struc ura social economica a lumii trace, e ajunge la concluz a ca ea a servit ca „premisa a unirii triburilor intr-un sta cu carac.er sclavagi t timpur'u“ (p. 24). S aruim asupra modului de revolvare a caracterului statului odryzilor, deoarece el poate fi folosit cu succes şi d cerce atorii romîni în analizarea condiţii lor de dezvoltare a triburilor geto-dace.

Un loc important este acordat proble mei apariţ'ei slavilor în peninsula Balca nica şi a consecinţelor acestui eveniment, problema mult discutata în ştiinţa istorica Expunind d feritele teorii emise de invaţaţi in legatura cu migraţia slava (M. S. Dri nov, L. N'ederle, M. V. Levcenco), autori combat parerile lui N. S. Derjavin, care deşi recunoaşte o patrundere în masa a slavilor în Balcani, în s c. VI—VII, vede principalul izvor al apariţiei acestora la sud de Dunáre în procesul dezvoltării stadiale a tracilor.

Studierea consecinţelor istorice ale mi graţiei slave este deosebit de actuala, daca luam în consideraţie felul în care această problema este tratata în istorio grafia burgheză contemporană. Astfel, bizantinologul englez S. Runciman încearca sà-i prezinte pe slavi în perioada migra ţiei la un nivel inferior de civilizaţie, con siderîndu-i crescatori nomazi de vite[1], iar

---

[1] V. A. Kajdar, Poslednee slovo sovremennogo burjuaznogo vizantinovedenia, în « Vizantiskii Vremennik », vol. V, 1952 p. 233.

A. Bon vorbeşte de migraţia slavă ca despre un proces de infiltrare paşnică, care nu a fost marcată de ciocniri violente cu armatele bizantine [1]. Ambele afirmaţii, aflate într-o evidentă contradicţie cu datele furnizate de izvoare, urmaresc să reduca însemnatatea pătrunderii slavilor în Balcani, prezentînd acest proces ca o simpla modificare a configuraţiei etnice balcanice, elementul slav fiind incapabil, prin nivelul sau de dezvoltare, să determine schimbari în societate.

Realitatea istorică dovedeşte însă că factorul slav a jucat un rol de mare importanţă în prăbuşirea orînduirii sclavagiste şi în trecerea la modul de producţie feudal. Contribuţia slavilor în cadrul acestor transformari istorice s-a manifestat atît prin loviturile date statului sclavagist bizantin, cît şi prin transformarile esenţiale care au avut loc în viaţa economica şi socială a imperiului, ca rezultat al faptului că obştea slavă a devenit „baza organizarii sociale în statul bizantin" (pag. 39). Incercînd să nege orice influenţa a migraţiei slave asupra obştii bizantine, istoricul burghez P. Charanis atribuie aceste transformări exclusiv măsurilor luate de autoritatea imperială [2].

Procesul contopirii slavilor cu populaţia locala — se arată în lucrare — şi-a gasit baza în lupta comună împotriva orînduirii sclavagiste, în similitudinea relaţiilor sociale şi în caracterul eterogen, sub aspectul etnic, al populaţiei balcanice, fapt care a permis asimilarea acesteia de catre masa compacta a slavilor. In cursul acestui proces a învins limba slavă.

In partea a II-a a lucrarii, intitulata „Bulgaria feudală", se expun evenimentele începînd din secolul al VII-lea pîna la Congresul de la Berlin.

Deosebit de interesantă este tratarea problemei apariţiei primului ţarat bulgar. Dupa cum se ştie istoriografia burgheză, pe linia teoriei normaniste, îi considera pe slavi incapabili să creieze în mod independent formaţii statale, sarcina aceasta revenind unui element extern: normand, proto-bulgar, etc. Astfel, istoricul englez Previté-Orton, într una din ultimele sale lucrari. îi considera pe nomazii orientali creatorii statului bulgar şi afirmă că datorită sîngelui lor hunic, bulgarii, spre deosebire de alţi slavi, au putut da acţiunilor întreprinse de ei un caracter organizat [3].

Studiind etapele formării primului ţarat bulgar, autorii admit existenţa, în sec. al VII-lea, a unui stat feudal timpuriu amintit în izvoare sub denumirea de „cele şapte triburi slave", în care masa populaţiei o reprezenta ţărănimea liberă care treptat începea să fie aservită [4]. Proto-bulgarii, prin venirea lor, au adus o serie de modificări în structura organizării slave, dar fiind la un nivel de dezvoltare inferior slavilor, au fost asimilaţi de către aceştia. In lucrare se combate atît teza lui N. S. Derjavin după care proto-bulgarii ar fi fost în număr redus (doar „ceata lui Asparuh"), cît şi afirmaţiile exagerate care apreciază numărul celor veniţi, după unele construcţii atribuite acestora, arătîndu-se că, potrivit izvoarelor, proto-bulgarii au venit cu femeile şi copii lor, numărul lor fiind astfel destul de însemnat.

In continuare, lucrarea înfăţişeaza dezvoltarea societăţii feudale în perioada primului ţarat bulgar, a stăpînirii bizantine şi a celui de al doilea ţarat bulgar, facîndu-se o analiză amanunţită a relaţiilor de producţie feudale şi a situaţiei ţărănimii aservite (pareci, otroki, tehnitari), precum şi a luptei maselor asuprite care s-a manifestat fie în mari răscoale antifeudale (răscoala populară antifeudală de sub conducerea lui Ivailo din anii 1277—1280), fie în erezii religioase — bogomilismul.

Faramiţarea feudală, cu corolarul ei — luptele politice interne — au slăbit statul bulgar, făcînd din el o pradă uşoară în faţa agresorilor otomani. Elementele politice de la conducere, atunci cînd nu au trădat, au preferat în locul împotrivirii cu întregul popor împotriva cotropitorului, lupta dusă cu cetele lor militare sau cu trupe de mercenari. Sfîrşitul firesc al unei asemenea atitudini nu putea fi decît cotropirea otomană.

Lucrarea staruie în mod deosebit asupra consecinţelor grave pe care le-a

---

[1] V. A. Gurevici şi M. A. Zaborov, Kriticeskii obzor jurnala « Byzantion » za 1944—1950 gg, în « Vizantiiskii Vremennik, v. VI, 1953, p. 242.

[2] Ibidem, p. 238, 240—241.

[3] Vezi recenzia lui A. I. Gurevici la lucrarea lui C. W. Previté-Orton « The shorter Cambridge Medieval History », Cambridge, 1952, în « Voprosî Istorii », nr. 11/1951, p. 144—145.

[4] Cunoscutul medievist bulgar V. Nicolaev a apreciat această ipoteză ca veridică şi interesantă, pentru confirmarea ei mai fiind necesară însă studierea atentă a izvoarelor bizantine (vezi « Voprosî Istorii », nr. 1, 1955, p. 189).

avut jugul otoman asupra dezvoltării istorice a poporului bulgar. Situaţia din Balcani dovedeşte totala lipsă de temei a afirmaţiilor istoricilor burghezi despre urmările pozitive ale stăpînirii turceşti. Nivelul de dezvoltare al cuceritorilor, precum şi organizarea statului otoman — după expresia lui K. Marx „unicul stat din evul mediu cu adevărat militar" — au reprezentat o frînă în dezvoltarea popoarelor supuse. Incapabil să asigure dezvoltarea forţelor de producţie, statul feudal turc a dus o politică de jefuire directă a teritoriilor cucerite.

Particularităţile stăpînirii turceşti în Bulgaria — se arată în volumul recenzat — au fost determinate de transformarea ţării într-o bază de plecare a turcilor pentru desfăşurarea acţiunilor ulterioare de cucerire. Acestei situaţii i-au corespuns eforturile făcute de statul otoman de a da Bulgariei o organizare cît mai adecvată scopului fixat, unul din aspectele acestei politici fiind colonizarea unor părţi a teritoriului bulgar cu populaţie turcă (Tracia, reg. Stara-Zagora, etc).

Potrivit obiceiului otoman, întregul fond funciar (cu excepţia aşa-numitelor „vacufe" — proprietăţi ale instituţiilor religioase, şi „mülk" — proprietaţile private, ultima categorie fiind aproape inexistentă în Balcani) aparţinea personal sultanului, care îl împărţea sub forma daniilor legate de anumite obligaţii. In funcţie de marimea rentei, ele se împărţeau în hasse, timare şi zeamturi. Exploatarea ţărănimii era deosebit de apăsătoare şi ea se întăreşte în a doua jumătate a sec. al XVI-lea în legătură cu dezvoltarea relaţiilor de marfă-bani şi cu tendinţa cavalerului spahiu de a se transforma în moşier.

Pe măsura descompunerii orînduirii feudale se observă procesul de transformare a stăpînirii feudale temporare asupra pămîntului în proprietate privată ereditara, cunoscută sub numele de „ciflik". In paginile cărţii se analizează apoi pe larg situaţia diferitelor categorii de ţărani (kesimagii, raetkii, ratau), precum şi lupta poporului bulgar împotriva cotropitorilor turci (răscoala din Tîrnovo de la 1598, răscoalele din 1688, 1737, etc.).

O dată cu începuturile dezvoltarii relaţiilor de producţie capitaliste în Bulgaria începe perioada cunoscută sub numele de „Renaşterea bulgară", a cărei istorie autorii o definesc ca „istoria dezvoltarii relaţiilor capitaliste... istoria formării naţiunii şi legată de aceasta, a luptei de eliberare naţională a poporului bulgar" (p. 215). O particularitate a acestei lupte o constituie faptul că în prima sa etapă ea a fost îndreptată în primul rînd împotriva dominaţei economice şi culturale greceşti, expresia cea mai vie constituind-o în aceasta privinţă cartea călugărului Paisie din Hilendar „Istoria slavo-bulgară", apărută la 1762.

Pe baza prezentării ansamblului complex de raporturi social-economice din socitatea bulgară, lucrarea dovedeşte lipsa de temei a afirmaţiilor istoricilor burghezi privitoare la o unitate de acţiune bulgară împotriva asupritorilor turci. Lupta de eliberare naţională n-a însemnat cîtuşi de puţin ciocnirea dintre două elemente etnice net distincte: bulgar şi turc. In această luptă acţiunile prădalnice ale stăpînitorilor turci se împleteau strîns cu interesele marii burghezii comerciale bulgare (ciorbagii).

Autorii prezintă apoi felul în care diferite categorii sociale ale poporului bulgar priveau problema eliberării, stăruind în deosebi supra ideologiei democraţilor revoluţionari G. Rakovski, Vasil Levski, Hristo Botev, care, exprimînd aspiraţiile maselor ţărăneşti, s-au declarat pentru organizarea unor detaşamente armate capabile să dea lovituri puternice aparatului de exploatare turc.

Lucrarea analizează pe larg rolul pe care războiul ruso-turc din 1877—1878, datorită specificului stărilor din Bulgaria, l-a jucat în istoria acestei ţări. Istoriografia burgheză s-a limitat doar la prezentarea consecinţelor politice ale desfaşurării acţiunilor militare; în realitate, situaţia care s-a creat în Bulgaria ca rezultat al înfrîngerii Turciei a marcat un punct de cotitură în trecerea spre orînduirea capitalistă. Acţiunile ţărănimii bulgare împotriva stăpînitorilor turci, favorizate de cadrul creat de operaţiile militare, au dus la lichidarea sistemului de exploatare feudal, războiul judecînd astfel rolul unei revoluţii burghezo-democratice.

Lichidarea proprietăţii feudale turceşti asupra pamîntului s-a făcut pe calea ocupării de către ţarani a pămînturilor feudalilor turci fugiţi şi a unei părţi însemnate din fondul funciar al statului (miri), precum şi prin lichidarea formelor de dependenţă feudală şi semi-feudală[1]. In

---

[1] Pentru tratarea acestei probleme, vezi: N. G. Levintov, Agrarnie otnoşenia v Bolgarii nakanune osvojdenia i agrarnii perevorot, 1877—1878 godov, în « Osvobojdenie Bolgarii ot tureţkogo iga », Sbornik statei, Moscova, 1953, p. 139—221

cadrul acestor acţiuni autorităţile de ocupaţie ruseşti au jucat rolul unui factor pozitiv de înlesnire a transformarilor profunde din lumea satului bulgar, Rusia nefiind interesata în reîntoarcerea feudalilor turci care ar fi constituit un element de sprij n al intereselor britanice, austro-ungare şi germane în Balcani.

In ultimele doua parţi ale lucrarii — „Afirmarea capitalismului în Bulgaria" şi „Bulgaria ın epoca imperialismului" — un interes deo ebit îl prezinta capitolele consacrate relaţiilor agrare de după eliberare şi mişcarii muncitoreşti. Legile pentru rascumpararea pamîntului ocupat de ţarani (1880—1896), impuse de burghezia liberala cazuta la înţelegere cu reacţiunea pentru a despagubi pe moşierii turci, cu toa e aspectele lor reacţionare, au facut ca „principala forma a producţiei agricole sa devina mica gospodarie ţaraneasca" (p 381). Calea urmata ın transformarea agriculturii ın Bulgaria a fost aşadar cea a l chidarii la ifundiilor cu „unele devieri" (p. 382) spre calea reformei, rezultate d'n metodele med'evale de exploatare folosite de burghez'a bulgara (camataria, arende înrobitoare, etc.).

Pag nile consacrate mişcarii muncitoreşti reţin în mod deosebit a enţia cititorulu . Prima organizaţie munc toreasca din Bulgar a s-a ınfiinţat în 1883 de ca re tıp graf i care lucrasera pînă la razbo'ul d n 1877—78 în tipografiile emigranţilor bulgari din Bucureşti, Belgrad şi Vi na. Un loc important e te acordat intensei activitaţi depuse de D. Blagoev pentru raspındirea marxismului 'n Bulgaria. In lucrare se arata ca marxismul a avu de înfruntat ideile naţionalismului burghez (Z. Stoianov), care proclama necesitatea fauririi unei Bulgarii mari pe baza politicii de expansiune dusă de monarhie, pu ern'c susţinuta de ideile narodnicismului raspîndite de organizaţia filantropica a lui Spiro Gulbacev şi de emigranţii narodnici ruşi (D. Mokrievici, P. Gabe, B. Mudes, etc.). Ca rezultat al victoriei marxismului împotriva acestor curente, la 20 iulie 1891 s-a deschis congresul de constituire al Partidului Social Democrat bulgar.

Lucrarea recenzata se ocupa pe larg de lupta din interiorul partidului între aripa revoluţionara (tesniacii) şi cea oportunistă (obşcedelţii), care denaturînd teoria marxista, afirmau ca în Bulgaria nu se poate dezvolta lupta de clasa, întrucît proletarii, ţaranii şi capitaliştii trebuie să faca front comun în lupta împotriva regimului lui Ferdinand. Ca rezultat al atitudinii intransigente a tesniacilor, în 1903 oportuniştii în frunte cu Sakizov şi Dabev au fost excluşi din partid. Urmărirea dezvoltării ulterioare a mişcarii muncitoreşti ev'denţiază apropierea tesniacilor de bolşevici (declaraţia lui Kirkov şi Kolarov, publ'cată în „Pravda" în iulie 1917), dar şi o serie de şovăieli în poziţia tesniacilor (subaprecierea capacităţilor revoluţionare ale maselor ţărăneşti, relansarea lozincii transformării războiului imperialist în razboi civil).

In volum se acorda un loc important prezentării culturii bulgare în cadrul dif ritelor etape istorice, cititorul avınd as fel posibilitatea de a sezisa legatura dın re fenomenele culturale şi cadrul istoric, precum şi rolul jucat de factorul cultural în dezvoltarea sı cietăţii.

Un interes deosebil îl prezintă capitolele consacrate expunerii principalelor opınii emise în istoriografie asupra unor probleme importante (originea slavilor şi apariţia lor în penin ula Balcanică, orig'nea şi istoria proto bulgarilor, renaş erea bulgara, etc), precum şi criticii ştiinţifice facută acestor puncte de vedere.

Considerăm că lucrarea conţine şi unele afirmatii care trebuie întregite sau revăzute. Astfel, prezentînd invaziile în sudul Dunar i, care au avut loc 'n sec. al III-lea al e. n., autorii am'n esc doar de incursiunea din anii 246 251, menţion'ndu-i numai pe goţi. Cerce.arile au aratat ca în cadrul acţiunilor întreprinse de triburile din regiunile de nord şi nord-vest ale Marii Negre, la care vor fi luat parte şi triburile slave, goţii au fost departe de a reprezenta forţa conducătoare, acest rol rev nind triburilor carpilor, alanilor, herulilor, boranilor, etc. Prezen area mai ampla a acestor acţiuni ar fi lămurit mai complet epoca de sfîrşit a sclavagismului în Balcani [1].

Este discutabila afirmaţia, bazată pe cercetarile mai vechi ale lui N. Skabalanovici, dupa care în timpul ocupaţiei bizantine ar fi existat pe lîngă themele Bulgaria şi Paristrion şi o a treia pe cursul Dunării şi Savei, cu oraşele Sirmuim şi Belgrad. După cum se ştie acest punct de vedere a întîmpinat serioase şi întemeiate obiecţii [2].

[1] Cf. A. M. Remennikov, «Borba plemen severnogo pricernomoria c Rimon VIII» veke, Moscova, 1954.

[2] N. Bănescu, Les duchés byzantins de Paristrion (Paradounovon) et de Bulgarie, Bucureşti, 1946, p. 24—38.

Activitatea asociaţiilor profesionale muncitoreşti, mai ales în ultimul deceniu al sec. al XIX-lea, ar fi putut să se bucure de o tratare mai larga.

Pen ru istoricii din ţara noastra lucrarea recenzata prezinta un interes deosebit. Faptul că exista în trecutul nostru momente în care istoria celor două popoare cunoaşte puncte de legătura (stapînirea bulgara în nordul Dunarii în sec. IX—X, legaturile lui Matei Basarab cu clerul bulgar în vederea rasturnării jugului otoman, activita ea emigranţilor bulgari în Romînia etc.) cere din par ea cercetatorilor pe tarîmul istoriei R.P.R. cunoaşterea unor fapte din istoria bulgară, indispensabile rezolvării unor probleme care se pun in istoriografia romîneasca (cunoaşterea starilor premergatoare formar i statelor feudale, lega.urile dintre revoluţionarii bulgari şi cercurile revoluţionare d'n Romînia, etc.). Lucrarea reprezintă un model de rezolvare a problemelor fundamentale din istoria unei ţari, ea constituind astfel o preţioasa calauza în întocmirea manualului de istoria R P.R. pentru învaţamîntul superior.

Florin Constantiniu
student anul IV, Facultatea de istorie a Universităţii C. I. Parhon

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE, *Studii şi referate privind istoria Romîniei: Din lucrarile Sesiunii largite a Secţiunii de Ştiinţe istorice, filozofice şi economico-juridice (21—24 decembrie 1953), Bucureşti 1954*

(Editura Academiei R.P.R., 2 vol., 2001 p.; partea I-a, p. 1 943 ; partea a II-a, p. 945—2001).

Intre 21 şi 24 decembrie 1953, a avut loc, la Bucureşti, Sesiunea largi a a Secţiunii a V-a (Şti'nţe i torice, filozofice şi econom'co-juridice) a Academiei R.P.R. Cele 60 de comun'cari ţinute cu acest prilej, de cercetator'i din d'feritele insti'ute ştiinţ'fice ce ţin de Secţiunea V-a 'mpreuna cu dezt aterile şi cu concluziile lor, precum şi raportul de act'vitate al Secţiunii pe anul 1953 şi planul de activitate pe 1954, au fost publicate într-o lucrare speciala: „Studii şi referate privind istoria Romîn'ei". Marea majoritate a comunicarilor se referă la ş iinţele istorice şi îmbraţişeaza aspecte ale istoriei patriei noastre, din orînduirea comunei primitive pîna în vremea de azi. Dezbaterile şi concluziile se găsesc la sf.rşitul parţii a II-a a lucrarii, la p. 1839—2001.

Contribuţiile prıv'toare la istoria veche şi la arheologie în general deţ n, atît prin numărul lor, cît şi prin importanţa temelor pe care le trateaza, un loc remarcabil printre aceste comunicari. Sînt in total 14 comunicări din această categorie, ocupînd peste 500 pagini. Mai mult de jumatate din ele sîn concentrate în jurul problemei dace, problemă care se situează astfel, pe primul plan în preocupările actuale ale arheologilor din R.P.R. Sînt discutate aspecte diferite ale problemei. Astfel, în comunicarile respective, prof. unıv. Gh. Ştefan aduce contribuţı arheolog'ce cu privire la populaţia daca din nordul Dobrogei, conf. un'v. D. Tudor face o expunere despre raspîndirea amforelor elen' i'ce în teritoriul geto-dac dın s înga Dunarii, D. Popescu prezin a o serie de consideraţii asupra prelucrarı argintului de catre daci, B. Mıtrea pune în evidenţă da.e noi referitoare la persistenţa populaţiei geto-dace ın cîmpia Dunarii pîna în secolul al IV-lea e. n., M. Macrea studiaza procesul separar ı oraşului de sat la daci, examinînd cu acest prilej toate aspectele principale ale problemei dace; Iudita Winkler insista asupra expansiunii economice romane în Dacia înainte de cucerıre, prof. univ. C Daicovicıu încearcă o reconsiderare critica a poziţiei istorıografiei romîne din trecut faţa de problema daca, iar V. Canarache, urmarind să reconstıtuie atelierele monetare care au activat în antichitate pe teritoriul R.P.R., discută şi chestiunile privitoare la monedele batute de daci. Parerile autorilor menţionaţi faţă de unele aspecte de baza ale problemei sînt diferite între ele, ceea ce, în cursul dezbaterilor din Sesiune, a dat loc unei dis cuţii ample şi rodnice.

Celelalte şase comunicări se referă de

asémenea la probleme de primul ordin, care reţin în momentul de faţă atenţia arheologilor noştri. Problema evoluţiei forţelor de producţie pe teritoriul R.P.R. este reprezentata prin comunicarea prof. univ. I. Nestor despre începuturile metalurgiei aramei şi bronzului; problema situaţiei economice şi sociale a cetăţilor greceşti din Dobrogea în epoca elenistica este luată în discuţie de prof. univ. Em .Condurachi pe baza unor constatări arheologice făcute la Histria; problema legaturilor dintre populaţiile de pe teritoriul R.P.R. de la începutul epocii feudale şi populaţiile slave din răsărit este ilustrată prin expunerea lui I. Barnea despre elementele vechi ruseşti şi orientale de la Garvăn. Intinsa expunere a lui I. Vladuţiu despre problemele etnografiei romîneşti, prezentată în cadrul unor preocupări de istorie a culturii materiale, este de o semnificaţie deosebită pentru noua şi justa orientare care se dă la noi acestei specialitaţi. O comunicare de un caracter special este aceea referitoare la şantierul arheologic Bucureşti, — un voluminos raport de sapaturi redactat în colectiv. In sfîrşit, la seria comunicărilor arheologice privind teritoriul R.P.R. se adaugă o dare de seama prezentată de Maria Chişvaşi, despre excelentele lucrări executate de învaţaţii sovietici pentru descoperirea vechiului oraş rus Novgorod.

In general, comunicările de istorie veche şi arheologie ţinute în Secţiunea a V-a a Academiei R.P.R. din decembrie 1953, oglindesc progresele realizate de aceste specialităţi în ţara noastră în ultimii ani, ca rezultat al unei bogate activitaţi de explorari pe teren şi ca urmare a unei atente îndrumări ştiinţifice pe linia principiilor marxist-leniniste. Comunicarile menţionate au adus contribuţii noi la istoria patriei noastre, unele chiar de o importanţă primordială. Probleme care în trecut abia au fost atinse sau au lipsit chiar cu totul din preocuparile cercetatorilor, acum au fost larg dezbatute, cu concluzii din cele mai interesante. Merită să fie subliniate străduinţele autorilor acestor comunicări de a analiza problemele tratate, indiferent de rezultatele variate şi adesea contradictorii la care au ajuns. De asemenea, se impune sa relevam spiritul critic care i-a animat, precum şi justa ţinută ştiinţifică pe care cei mai mulţi au izbutit să o dea expunerilor lor, atît în formă cît şi în fond.

In cele ce urmează, prezentăm o serie de recenzii privind fiecare din cele 14 comunicări arheologice în parte.

GH. ŞTEFAN, *Contribuţii arheologice la cunoaşterea dacilor din Dobrogea de nord,* p. 29—40.

Comunicarea aduce numeroase informaţii noi de caracter arheologic, confirmînd existenţa unei populaţii dace masive în nordul Scythiei Minore. In prima parte a expunerii se prezintă ştirile de ordin literar şi epigrafic, care atestă această populaţie în Dobrogea nu numai în epoca ei de independenţă, dar şi după cotropirea romană. Autorul întăreşte, pe baza izvoarelor, concluzia justă că „indiferent de folosirea termenului de *geţi,* după moda grecească, sau de acel de *daci,* sub care sînt cunoscuţi de romani, dacii şi geţii formează un singur popor, împărţit în triburi“ [1]. In a doua parte a comunicării sînt expuse sumar rezultatele cercetărilor din ultimii ani, prin colectivele arheologice de la Histria şi de la Garvăn şi se menţionează un important număr de aşezări antice, de caracter rural, care au aparţinut baştinaşilor daci şi care dovedesc dăinuirea acestora în epoca stăpînirii romane, confirmînd şi completînd astfel ştirile izvoarelor scrise. Se vorbeşte despre săpăturile de la Tariverdi, în teritoriul Histriei, unde populaţia băştinaşă este atestată încă din secolul al VI-lea î. e. n., precum şi despre recunoaşterile şi sondajele executate în peste 20 de localitaţi din colţul de nord-vest al Dobrogei, între Troèsmis (Igliţa) şi Aegyssus (Tuicea). Resturi din a doua epocă a fierului, de caracter dacic, s-au constatat în însăşi aceste două centre principale, în care romanii au locuit după ce le-au cucerit de la baştinaşi. Printre celelalte staţiuni dace identificate, cea mai importantă este cetatea de scaun de la Somova, nu departe de Tulcea.

Comunicarea reprezintă o contribuţie ştiinţifică bine venită, atît prin aceste elemente arheologice, în cea mai mare parte cu desăvîrşire necunoscute mai înainte, precum şi prin justa lor interpretare istorică. Relevăm şi cîteva amanunte cu care nu ne declarăm de acord. Autorul afirmă că uniunile de triburi getice s-ar fi creat în stînga Dunării pe vremea lui Dromihete, adică pe la începutul secolu-

[1] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 31.

lui al III-lea î.e.n.[1]. De fapt sîntem obligați să le admitem existența chiar mai înainte. Ptolemeu al lui Lagos, cu prilejul expediției lui Alexandru la Dunare, din anul 335 î.e.n., arată că în fața armatei macedonene, geții din cîmpia Dunării au adunat în pripă 4 000 de călăreți și peste 10 000 de pedestrași, forță remarcabilă care nu s-ar fi putut recruta decît într-o uniune de triburi deja închegată. De altfel, formarea uniunilor de triburi, fiind un proces de lungă durată, la geți trebuie sa fi început cu mult înainte de epoca lui Alexandru. Intr-un alt loc din comunicare[2], printre localitățile antice din Dobrogea cu nume dace figurează și *Arrubium*, deși acest toponimic are un caracter celtic (cf. diferitelor inscripții din Noricum închinate lui *Iupiter Arubianus*). In ce privește numele *Dinogetia*, este sigur dacic, dar nu format cu vreun termen *duna*, cum arată autorul cu titlul de eventualitate, ci numai cu *dina*, un element foarte frecvent în toponimia traco-dacă din Dobrogea (cf. *Amlaidina, Asolodina, Adina, Residina, Bassidina, Beledina, Diniscarta*), avînd poate sensul de „cetate" (ca și celticul — *dunum*). Autorul vorbește și de eventualele influențe produse în ceramica grecilor din Histria din partea populației băștinașe getice din apropiere[3]. Nu am putea subscrie la o asemenea interpretare dată fragmentelor de vase primitive getice găsite în cartierul extramuran al orașului Histria. Acele vase nu pot dovedi decît prezența geților care le-au folosit. In nici un caz, tehnica superioară a olarilor eleni nu avea ce învăța de la bietele tradiții ceramice locale.

I. NESTOR, *Asupra începuturilor metalurgiei aramei și bronzului în R.P.R.*, p. 41—59.

In această comunicare se studiază vechimea considerabilă a folosirii aramei pe teritoriul țarii noastre și se urmaresc progresele prelucrării acestui metal pînă la apariția tehnicii superioare a bronzului. Autorul reduce la absurd aserțiunile tendențioase și forțate ale lui W. Witter, dupa care țarile est-europene și chiar Orientul ar fi cunoscut metalurgia mai tîziu decît Europa Centrala. De asemenea, combate ezitările lui P. Reinecke cu privire la întrebuințarea aramei în regiunile est-europene în epoca neolitică. După justele afirmații ale lui I. Nestor, începuturile metalurgiei în masa triburilor neolitice din spațiul carpato-danubian nu reprezintă un fenomen de spontaneitate, ci unul de difuziune, iar această difuziune nu s-a putut produce dinspre vest, ci numai dinspre sud și sud est. Pe de altă parte, tot după parerea d-sale, n-a putut fi vorba de un export de obiecte finite, de aramă sau de bronz, din Orient spre Europa, în acele vremuri îndepărtate, ci numai de o răspîndire treptată și lentă a procedeelor metalurgice, în dezvoltarea cărora o parte importantă a avut-o și inițiativa triburilor locale.

După ce stabilește un criteriu teoretic cu privire la evoluția utilizarii cuprului, în general, la începuturile metalurgiei, declarîndu-se pentru succesiunea următoarelor etape: lucrarea cuprului nativ prin ciocănire, modelarea cuprului nativ prin topire, reducerea minereului de cupru, invenția bronzului, d-sa încearcă să lege aceste etape de diferitele faze ale culturilor neolitice de pe teritoriul actual al țării noastre. Folosința aramei apare pentru prima oară la noi în perioada culturilor neolitice Izvoare I (precucutenian), Verbicioara I (= Vinca A), Boian (faza Vidra), caracterizate prin ceramica decorată cu caneluri mărunte („pliseuri"), de afinități sud-estice. In această primă etapă e vorba numai de cupru nativ modelat prin batere la rece, sub forma unor mici obiecte de podoaba sau a unor scule. In faza deplinei dezvoltari a neoliticului nostru, corespunzînd culturilor Gumelnița-Ariușd-Cucuteni A-Sălcuța-Turdaș II-Tisa, folosirea cuprului, de asemenea nativ, se intensifică. Din acest metal încep a se produce, prin topire și turnare în tipare bivalve, unele mai voluminoase, ca topoarele simple în formă de dălți masive, și topoarele-ciocane cu brațe „în cruce" și cu gaură de înmanușare, răspîndite atît în țara noastră, cît și în cuprinsul Peninsulei Balcanice. Asemenea obiecte dovedesc, desigur, un progres metalurgic remarcabil, dar sînt prea rare pentru a fi influențat evoluția forțelor de producție neolitice, care continua a se baza tot pe unelte de piatră și de os ca și înainte. Pentru despicarea nenumăraților trunchi de copaci, care au servit de exemplu la construirea locuințelor din stațiunile culturii Cucuteni, s-au utilizat pene și topoare de piatra. In nici o

[1] Studii și referate privind Istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 31
[2] Ibidem, p. 34.
[3] Studii și referate privind istoria Romîniei Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 35.

stațiune neolitica de la noi nu s-au găsit pîna acum urme de topire a cuprului. Este de presupus, prin urmare, ca topoarele de cupru turnate erau fabicate în puține centre din sud-estul Europei, de unde se ra pîndeau apoi prin schimburile intertribale Am avea astfel un început de diviziune sociala a muncii, prin desprinderea meșteșugului metalurgic de restul activităților productive de pe atunci. Topoarele de cupru se pare ca nici n-au avut o utilitate practica, ci circulau ca lingouri, ca semne de distincție ori ca simboluri de valoare pentru schimburi. O etapa importanta în evoluția metalurgiei cuprului se produce către sfîrșitul neoliticului, cînd, dupa parerea lui I. Nestor, triburile locale au început sa-și procure acest metal prin reducerea minereurilor cuprifere, care necesita procedee mai complicate decît simpla utilizare a aramei native. Uneltele de arama se perfecționeaza de la toporul-dalta, se ajunge la toporul plat, iar topoarele cu doua tăișuri dispuse „in cruce“ devin mai frecvente și capata forme masive In aceasta vreme mai apar și alte unelte de cupru, ca topoarele cu gaura de înmanuare și cu un singur taiș vertical, cuțitele-brice, precum și armele propriu-zise, ca pumnalele. In sfîrșit, prin deprinderea procedeelor metalurgice superioare din sud și sud est, implicînd aliajul cuprului fie cu arsen, plumb sau antimoniu, fie mai ales cu cositor, se ajunge la producerea obiectelor de bronz, numeroase, solide, utilizate cu eficacitate și determinînd un progres al forțelor de producție. Aceasta schimbare, caracterizînd începutul epocii bronzului, s-a petrecut în condițiile unei generale raspîndiri în regiunile noastre a triburilor de pastori din est: reprezentanții culturii Usatovo și ai culturii mormintelor cu ocru, care au contribuit la destramarea vechilor temeiuri ale vieții cultivatorilor neolitici. Triburile de păstori, circulind pe spații întinse, au ajuns mai repede decît cultivatorii sedentari în posesiunea procedeelor metalurgice superioare, prin contactul cu regiunile caucaziene. Unitatea de viața și de circulație realizata în aceasta vreme de la Kuban pîna în Carpați este demonstrată prin analogiile strînse dintre sceptrele de piatra în forma de capete de cai de la Fedeleșeni, Salcuța, Casimcea, din faza Gorodsk-Usatovo, de la sfîrșitul neoliticului, și un obiect similar din aceeași vreme găsit în nordul Caucazului. Autorul comunicarii atinge și problema unei epoci speciale a aramei în țara noastră. In principiu admite o asemenea perioadă eneolitică, la sfîrșitul neoliticului ca o fază prealabilă a epocii bronzului, dar pentru a o defini sigur este nevoie să se precizeze dacă populațiile respective exploatau zăcămintele cuprifere locale, ceea ce, pînă în prezent, din lipsa de cercetari, încă nu este posibil. De altfel, lipsa de analize chimice și de determinari mineralogice constituie o dificultate de care comunicarea se lovește la fiecare pas, o serie de chestiuni neputînd fi lamurite din aceasta cauza, sau ramînînd discutate numai în mod parțial și indirect, pe baza deducțiilor teoretice și a simplelor indicații arheologice. Comunicarea reprezintă o contribuție prețioasa la cunoașterea începuturilor metalurgiei cuprului și bronzului pe teritoriul R.P.R., dar, în mod inevitabil, unele din concluziile sale sînt susceptibile de completari sau revizuiri pe măsură ce cercetarile preconizate, de altfel, de însuși autor, vor deveni realități.

In treacat atragem atenția și asupra unei inadvertențe de redactare: la pagina 49, unde se vorbește de contactul culturilor neolitice sedentare de la noi cu triburile de pastori din stepele răsăritene, se arata ca evoluția acestui contact poate fi urmărita „de-a lungul fazelor B, C, și D“ ale culturii Cucuteni. De fapt, o faza cronologica Cucuteni C nu există, ci e vorba de o nomenclatura greșită a lui H. Schmidt referitoare la o categorie ceramică, de afinitați rasaritene, contemporana cu fazele Cucuteni AB și B. De asemenea, nu putem vorbi de o fază D a culturii Cucuteni, deoarece ceramica usatoviana, din epoca bronzului, găsită în stratul superior al stațiunii de la Cucuteni-Baiceni și denumită, tot de H. Schmidt, cu sigla D, nu are nici o legatura cu ceea ce trebuie sa înțelegem prin *cultura* Cucuteni, prin excelența neolitica și caracterizata prin ceramica pictata de un anume stil.

EM. CONDURACHI, *Contribuția sapaturilor arheologice organizate de Academia R.P.R., la Histria, la cunoașterea perioadei elenistice în Dobrogea*, p. 61—79.

Obiectul acestei comunicari este situația economică și socială a cetăților grecești de pe țărmul dobrogean al Pontului Euxin și mai ales a Histriei, în secolele III — I î.e.n., corespunzătoare epocii elenistice. Textele epigrafice descoperite la

Histria pomenesc adesea de lipsuri financiare şi de confilcte interne care frămîntau cetatea în această epocă, dar ştirile pe care le conţin sînt prea laconice. De aceea autorul încearca sa le completeze cu observaţiile arheologice prilejuite de sapaturile ample care s-au facut în cetate în ultimii ani.

Cu deosebire îşi îndreaptă atenţia asupra cartierului extramural al oraşului, situat la circa 700 m NV de acropole, în aşa zisul sector X[1] unde s-au constatat suprapuneri de straturi din epoca elenistică mai clare decît în acropole, dovedind o succesiune de faze de locuire cu caractere diferite. Peste urmele unor locuinţe particulare din secolul al VI-lea î.e.n., s-au descoperit resturi de cladiri a unor negustori înstariţi, din secolele IV—III î.e.n., corespunzînd unei epoci de prosperitate, cînd populaţia a crescut, iar suprafaţa locuita a oraşului s-a dublat. Este vremea unui avînt economic deosebit al cetaţilor pontice, cînd se înregistreaza un comerţ activ cu lumea greaca din sud, o patrundere intensa în interiorul ţarilor getice din stînga Dunarii şi o sporire a numerarului atestată prin numeroase tezaure monetare. Înflorirea constatata la Histria în aceasta vreme de la sfîrşitul epocii clasice şi de la începutul celei elenistice este evidenta şi în diferite locuri din teritoriul rural al cetaţii, de exemplu la Sinoe şi la Tariverdi. În sectorul extramural al oraşului X, peste temeliile caselor îngrijit construite din secolele IV—III î.e.n., se observa un al doilea strat, din secolul al III-lea (mai precis între 250—200 î.e.n.), cu vestigiile unor locuinţe ceva mai modeste, dar mai numeroase, aglomerate pe o suprafaţa mai întinsa şi conţinînd un inventar bogat, care indica o activitate de caracter meşteşugaresc. E vorba, de asemenea, de o perioada de înflorire economica, dar cu o nuanţa de declin calitativ în raport cu faza precedentă. Locuinţele acestui strat au suferit o distrugere brusca, în urma unor vicisitudini care momentan nu s-ar putea preciza. Ulterior, la trecerea dintre secolele III—II î.e.n., s-a procedat la o consolidare a terenului în acest sector împotriva umezelii, printr-un terasament cu straturile alternative de lut şi cenuşa, după un sistem cunoscut şi la Olbia, şi printr-un parapet de zid. Nu s-au gasit resturile cladirilor pe care urma sa le suporte acest teren consolidat. Probabil, din cauza unor împrejurari critice, n-au mai fost construite În orice caz, întregul cartier a fost parasit pentru o lunga durată, ramînînd a fi folosit doar pentru morminte aparţinînd unei populaţii nevoiaşe. Abia la începutul epocii romane, în secolul I î.e.n., cartierul revine la viaţa, fiind acoperit din nou cu locuinţe, care de data aceasta nu mai constau, însa, decît din colibe sarace. Pe scurt, stratigrafia sectorului X de la Histria dovedeşte o treptata pauperizare a populaţiei cetaţii, contrastînd cu prosperitatea economica generala din epoca elenistica. Autorul explica acest contrast printr-o acumulare a bunurilor în mîna unei oligarhii exploatatoare, în dauna majoritaţii populaţiei exploatate. Consecinţa nu putea fi decît o ascuţire a conflictului între clase, cu tulburarile interne de care pomenesc inscripţiile din secolele II I î.e.n., de la Histria. Constrînsa de acest conflict şi stînjenita în activitatea ei economica de nesiguranţa dinafara, clasa exploatatoare va cauta în cele din urma protecţia romana.

Concluziile autorului sînt în sine foarte plauzibile şi în acord cu evoluţia generala a lumii elenistice şi cu istoria oraşelor pontice. De asemenea, trebuie sa subliniem ca un merit deosebit metoda utilizarii datelor arheologice pentru probleme istorice atît de spinoase. Dar, recunoscînd oportunitatea acestei metode şi ingeniozitatea cu care a fost aplicata, se impune sa fim atenţi şi la dificultaţile pe care le comporta. Mai întîi observaţiile arheologice de baza trebuie sa fie absolut sigure şi verificate prin repetarea cercetarilor pe suprafeţe întinse. În special mormintele menţionate, din sectorul X, atît de importante pentru a dovedi restrîngerea suprafeţei locuite în afara acropolei histriene în secolele II-I î.e.n., sînt prea puţine (numai doua), iar data lor nu ni se pare stabilita cu toată precizia necesara. Sînt lipsite de orice inventar, iar poziţia lor stratigrafica nu este cu totul în afară de posibilitatea unei discuţii. În aceasta privinţa este nevoie de sapaturi noi. Pe de alta parte, observaţiile, chiar de o siguranţa absoluta, facute într-un singur sector dinafara cetaţii, reprezinta temeiuri prea puţine pentru concluzii atît de ample ca acelea exprimate în comunicare cu privire nu numai la His-

[1] Cf. « Studii şi cercetări de istorie veche », vol. III, 1952, p. 233—238; IV, 1953, 1—2, p. 113—123; V, 1954, 1 2, p. 69—71; Histria, I, Bucureşti 1954, p. 198—231.

tria, dar la toate oraşele elenice din Dobrogea. Şi din acest punct de vedere, sînt de aşteptat verificări prin studiul rezultatelor mai complicate ale săpăturilor din incinta cetăţii. Este drept că autorul, căutînd să extindă valoarea observaţiilor sale, menţionează, în mod util, temeliile zidului elenistic descoperit sub valul al III-lea de la Histria[1], precum şi alte descoperiri arheologice din această cetate ori din celelalte oraşe pontice, dar fără sa poata produce comparaţii de ordin stratigrafic ca acela pe care constatările din sectorul *X* le necesită în primul rînd.

In ce priveşte explicaţia de ordin social pe care autorul o dă pauperizării populaţiei Histriei în secolele II—I î.e.n., cu toate că principial este justă, nu o găsim totuşi suficientă. Din inscripţii şi din textele literare ştim ca în această vreme cetăţile pontice aveau de luptat cu mari greutaţi de ordin extern : pe mare atacurile piraţilor, iar pe uscat atacurile populaţiilor vecine şi mai ales ale triburilor în migraţie, de exemplu ale bastarnilor. Suferinţa era generală, pentru toate clasele. Cetatea s-a văzut la un moment dat nevoită sa recurgă la bunăvoinţa unui bogataş strain pentru a obţine un împrumut de bani, fiindcă în interior oamenii destul de avuţi pentru a îndeplini acest oficiu lipseau. Astfel, deşi incontestabilă, acapararea bunurilor de catre o minoritate în dauna maselor nu ar mai putea aparea ca singura cauză a mizeriei acestora din urmă.

Notăm aci şi cîteva obiecţiuni de amănunt, care nu ating problema principală a comunicării. La pagina 64, („Studii şi referate privind istoria Romîniei"), autorul afirma că teritoriul agricol al Histriei ar fi fost constituit prin secolul al IV-lea î.e.n., susţinînd astfel o ipoteză pe care a expus-o mai pe larg cu alt prilej[2]. Parerea autorului nu se bazează pe nici un indiciu documentar, ci pe deducţii de caracter general, care nu pot determina o concluzie categorică. De fapt, Histria a trebuit să aibă un teritoriu rural propriu încă de la începuturile ei, din secolele VII—VI î.e.n. La pagina 74 se menţionează o ceramică greacă fabricată la Histria ori la Callatis încă din secolul al V-lea î.e.n., şi continuînd şi în epoca elenistică. Desigur, e vorba de vase fine de o factură expeditivă — admitem chiar „provincială" — cu firnis degradat, dar pentru a le considera ca produse precis histriene ori precis callatiene este nevoie de indicii mai directe care, însă, lipsesc. La pagina 76 se lasă a se înţelege că amforele cu stampile rhodiene ar fi mai vechi decît cele thasiene. In realitate, raportul cronologic este invers.

D. TUDOR, *Amfore elenistice descoperite în adîncul teritoriului R.P.R. (Referat asupra legăturilor economice între cetăţile sclavagiste greceşti şi triburile dace dintre Carpaţi şi Dunăre,* p. 81—88.

In acest referat, autorul prezinta concluziile unui studiu pe care îl pregăteşte cu privire la realţiile economice dintre lumea elenistică şi Dacia, reconstituite pe baza răspîndirii amforelor greceşti în stînga Dunării noastre. Punctul de plecare al expunerii este importanta staţiune din a doua epocă a fierului de la Lunca Ciurei, în apropiere de Iaşi, unde s-au descoperit, pe lîngă o ceramică asemănătoare cu urnele bastarne de la Poieneşti, numeroase resturi de amfore elenistice, în majoritate de provenienţă rhodiană. O staţiune cu inventar similar a fost identificată în podişul central al Moldovei, între Iaşi şi Vaslui, la Scînteia. E pentru prima oară că amforele greceşti se constată atît de adînc în interiorul Moldovei. In Muntenia, răspîndirea acestor recipiente de import fusese constatată mai de mult. Autorul procedează la o sumară trecere în revista a tuturor localităţilor din ţara noastră în care s-au găsit resturi de amfore greceşti şi insistă cu deosebire asupra aşezării getice de la Stoieneşti, pe valea superioară a Dîmboviţei, în Carpaţi, unde asemenea resturi au fost scoase la iveală în număr considerabil. Amforele, fiind elementele arheologice cele mai importante, alături de monede, pentru studiul activităţii comerciale greceşti în Dacia, oferă posibilitatea unor consideraţii de ordin economico-social mai concludente, pe care autorul le formulează într-un mod just. Amforele cu provenienţă sigur atestata, care se răspîndesc mai de vreme pe teritoriul ţării noastre, sînt cele thasiene, frecvente mai ales în secolul al III-lea î.e.n. Dar cele mai numeroase şi cele mai departe răspîndite sînt amforele rhodiene, pe care autorul le datează în secolele III—II î.e.n. Ca frecvenţă urmează amforele cnidiene, apoi, în proporţii

[1] Cf. Histria, I, p. 278—285.

[2] «Buletinul ştiinţific al Academiei R.P.R.», Secţiunea de ştiinţe istorice, filozofice şi economico-juridice, IV, 1—2, 1952, p. 59 şi urm.

mult mai reduse, amforele pontice. Locurile de origine ale acestor vase corespund şi centrelor de provenienţă a mărfii pe care o conţineau: vinurile şi untdelemnul. Aceste articole erau transportate direct din Grecia, pe mare, pe Dunăre şi, pe cît era posibil, urcînd cursul pricipalilor afluenţi ai acestui fluviu, cu corabiile. Mai departe erau duse pe căi terestre. Circulaţia directă a unor asemenea mărfuri presupune siguranţa drumurilor, garantată de autoritatea căpăteniilor uniunilor de triburi. Această garanţie nu era acordată, însă, negustorilor greci numai din simplă „bunăvoinţă", cum afirmă autorul, ci era cumpărată cu daruri preţioase. De altfel, prin asemenea mijloace, comerţul grec izbutea să pătrundă chiar la populaţii cu o organizare socială mai înapoiată decît acea a uniunilor de triburi. Din rîndul populaţiei locale din Dacia, principalul profit de pe urma comerţului cu grecii îl trăgea aristocraţia tribala. Proprietatea privată la daci intrase întrun stadiu înaintat de dezvoltare. Concluzia pe care o trage însă autorul în sensul că în urma triburilor dace „se ridicase o puternică clasă înstărită" depăşeş e, totuşi, organizarea încă primitivă a unor uniuni de triburi. Dacă o asemenea concluzie ni se impune, atunci este neapărat necesar să acceptăm şi corolarul ei: existenţa unei organizări politice superioare, aceea a statului, fie chiar numai în forme incipiente.

Ni se par îndreptăţite consideraţiile din referat despre influenţa comerţului grec asupra tehnicii ceramicii locale, in care se încearcă imitarea amforelor greceşti, aplicîndu-se stampile anepigrafice, observaţia despre corelaţia dintre introducerea viticulturii la daci şi comerţul grecesc cu vinuri, concluzia despre dezvoltarea centrelor tribale ale dacilor ca centre comerciale, criteriul abundenţei de resturi de amfore pentru definirea importanţei unui centru comercial dac din a doua epocă a fierului. Nu sîntem de acord, însă, cu alte afirmaţii ale autorului. Cu prilejul dezbaterilor Sesiunii în cadrul căreia a fost prezentat acest referat [1], s-a argumentat imposibilitatea încercării de a localiza centrele dace *Carsidava* şi *Zargidava* lîngă Iaşi. De asemenea, s-a obiectat [2] nepotrivirea de date între cermica de la Lunca Ciurei, situată de autor, pe baza amforelor rhodiene, în secolele III—II î.e.n., şi urnele negre de la Poieneşti, care ar fi din secolul I î.e.n. De fapt, dupa părerea noastră, nici amforele rhodiene din Moldova nu se refera la o data atît de timpurie, ca secolul al III-lea î.e.n., nici urnele bastarne de la Poieneşti nu aparţin exclusiv secolului I î.e.n., ci atît unele cît şi celelalte datează deopotriva din secolul al II-lea î.e.n., urnele de la Poieneşti apucînd şi o parte din secolul I. î.e.n.

[1] Cf. Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea II-a, p. 1857 şi urm.
[2] Ibidem, p. 1936.

D. POPESCU, *Noi consideraţii asupra prelucrării argintului în Dacia,* p. 89—104.

Autorul se ocupa în acest referat de diferitele tezaure de argint din epoca dacă găsite pe teritoriul R.P.R., stabilind trasaturile lor comune şi încercînd, cu succes, sa rezolve problemele principale pe care aceste tezaure le implica. Cu acest prilej, prezinta mai amănunţit un tezaur inedit, descoperit în 1936 la Coada Malului lînga Valenii de Munte şi pastrat în prezent la Cabinetul numismatic al Academiei R.P.R. Tezaurul este compus din zece piese de argint şi anume: patru brăţări, din care una cu palmete imprimate şi cu capetele stilizate zoomorf, un mic tub, un colier împletit, cu lanţ de podoabă compus din împletituri, o tetradrahmă macedoneană de tipul Filip al II-lea, transformata în pandantiv şi două fibule avînd drept arc cîte o placă triunghiulară decorată cu un chip uman în relief, similar aceluia de pe falera din tezaurul de la Herăstrău. Autorul trece în revistă în mod critic bibliografia referitoare la tezaurele de argint din Dacia, respingînd părerile după care ar fi vorba de produse fie celtice, fie ilirice, fie sarmate şi punînd în valoare argumentele decisive care pledează pentru caracterul lor dacic. Obiecte de argint din această categorie, grupate în tezaure ori izolate, s-au găsit pe teritoriul ţarii noastre în nu mai puţin de 60 de localitaţi, dintre care foarte multe aparţin regiunii Hunedoara, din centrul Daciei de odinoară. Pe de altă parte, printre aceste obiecte există forme şi variante care nu se întîlnesc decît în Dacia. Dacă placile decorate cu chip uman se cunosc, izolate, şi din alte părţi, ca anexe ale unor fibule nu se găsesc decît la noi. Ca falere libere sînt răspîndite pe un întins teritoriu din Asia centrală şi [...] răsărit. De aceea au fost

privite de M. Rostovţev ca indo-scite, iar J. Harmatta le-a considerat ca elemente caracteristice ale culturii unui „imperiu" sarmat, care ar fi existat între anii 125 şi 61 î.e.n., şi care ar fi sucombat sub loviturile lui Burebista. D. Popescu respinge aceste puncte de vedere, inclusiv ipoteza lipsita de fundament a „imperiului" sarmat şi arată ca e vorba de raspîndirea în direcţii diferite ale aceleaşi influenţe elenistice care sta şi la baza producţiilor toreutice dace. De asemenea respinge, cu bune argumente, parerea lui N. Fettich, dupa care obiectele de argint din Dacia ar fi fost lucrate într-un atelier greco sarmat. Cu privire la celebrul vas de la Gundestrup (Danemarca), D. Popescu aderă la parerea lui Fr. Drexel, care da eaza ace t recipient de argint masiv cu f guri în relief, în secolul I î.e.n., dar, spre deosebire de cercetatorul german, nu-l socoate ca o lucrare scordisca, ci dac ca, chiar daca va fi fost efectuata pen ru un trib cel ic. Pe baza monedelor care apar în componenţa tezaurelor de argint dacice (denari romani republicani, tetradrahme thasiene drahma din Dyrrhach um sau Apollon'a) şi pe baza fibulelor de tipuri La Tène II şi La Tène III, pe care le conţin. aceste tezaure sînt datate, pe buna dreptate, în secolul I î e n. Monedele romane se opresc de cele mai multe ori în preajma epocii lui Iulius Caesar. Numai intr-un singur caz ajung pîna la împaratul August, in anul 16 ı n. Es e vremea de ascensiune a societaţii geto-dace, sub Burebista şi urmaşii sai imediaţi.

Autorul discuta problema chipului uman reprezentat pe fibulele de la Coada Malului şi din alte parţi şi, cu oarecare rezerve, înclina spre a-l interpreta ca o reproducere a unui tip de divinitate greacă imberba, ca Apollo sau Dionysos, dar nu xclude nici eventualitatea reprezentarii efig'ei lui Alexandru cel Mare sau chiar aceleia a lui Burebista, ipoteză care ni se pare de pr'sos. Chiar adim'ţînd ca regele get ar fi fost complet ras, dupa moda elenistica, ceea ce ar fi reprezentat o temerara abatere de la tradiţia daca, este puţin probabil ca efigia sa sa fi fost reprodusa pe nişte obiecte de podoaba, atunci cînd mai firesc ar fi fost sa apara pe monedele dace, care totuşi în acel timp se limitau la imitarea modelelor macedonene. Comunicarea se încheie cu consideraţii asupra condiţiilor social-economice pe care le reflecta tezaurele dace de argint. Aceste tezaure denotă o epocă de înflorire a culturii dace, o îmbogaţire a clasei nobile şi a negustorimii, o organizaţie social-economică întaintată. Particularitaţile lor arată că Dacia era un important centru de prelucrare a argintului, care, primind influenţe dinafară, în primul rînd de la greci, a influenţat la rîndul sau arta argintului din alte regiuni. Autorul observă ca marea raspîndire a argintului în Dacia în epoca a doua a fierului contrasteaza cu lipsa de circulaţie a aurului. Explicaţia sa, în acord cu parerile lui C. Daicoviciu, este ca acest metal scump era tezaurizat şi servea pentru necesităţ le superioare ale statului dac, de exemplu pentru plata marilor lucrari sau a materiilor aduse de peste graniţa.

Comunicarea reprezintă o utilă contribuţie la cunoaşterea culturii dace, prin sinte izarea unor fapte publicate dispersat, prin publicarea unui tezaur dac inedit şi prin soluţiile juste pe care le dă problemelor respective, fie ca sînt formulate aici pentru prima oară, fie ca e vorba de adeziuni, cu argumente noi, la parerl exprimate mai înainte.

B. MITREA, *Problema populaţiei geto-dace în Muntenia în secolul al IV-lea e.n.,* p. 105—118.

Punctul de plecare al comunicarii este o necropola de tip Cerneahov, descoperita de autor în 1951—1952, pe o terasă de lınga satul Spanţov, pe malul Dunarii, la 17 km est de Olteniţa. Din aceasta necropola au fost sapate 13 morminte, care strapungeau straturile unei aşezari neolitice aparţ'nînd culturii Boian (nu şi culturii Gumelniţa, cum afirma autorul). Scheletele morminelor erau orientate N—S, cu capul la N, aşezate pe spate în poziţie întinsa, cu mîinile alungite pe lînga corp. In apropierea lor se aflau numeroase obiecte depuse ca ofrande: vase de lut cenuşii de tehnica superioara sau oale de lut poroase lucra e la roata, vase de sticla, piepteni de os, lame de cuţitaşe de bronz pentru toaleta, fibule cu piciorul întor pe dedesubt, caracteristice secolelor III—IV e.n., catarami de bronz cu placa ovala, margele de sticlă de diferite mărimi, forme şi culori, mărgele de cornal'na. Arme şi monede nu s-au gasit. In comunicare se insista asupra unei ceşti simple de lut, de factura grosolana, poroasa, lucrata cu mîna, cu gura largă şi fondul strîmt şi cu o toartă mare groasa. Este o afumatoare caracteristica getică,

constatată în Dacia pretutindeni şi fară întrerupere, din epoca a doua a fierului pînă la începutul migraţiilor. In treacăt precizăm că la Poiana s-au găsit nu numai cele 27 exemplare de acest tip, menţionate de autor pe baza raportului de săpături dintr-un singur an (1927), ci sute! Este unul din obiectele cele mai banale în staţiunile getice din a doua epocă a fierului. Asemenea recipiente tradiţionale se mai găsiseră pînă acum în morminte din secolele III—IV e.n. şi anume în şase urne de incineraţie de la Poieneşti. Cum era vorba de morminte considerate din capul locului ca fiind de tradiţie dacă şi anume carpice, locul lor acolo părea foarte normal. Dar acum este pentru prima oară cînd apar în inventarul funerar al culturii Cerneahov, ceea ce pune din nou problema caracterului etnic al acestei culturi care, cunoscută mai întîi pe teritoriul U.R.S.S., se dovedeşte a fi fost foarte răspîndită şi în cuprinsul ţării noastre (de ex. la Sîntana de Mureş, Izvoare, Aldeni, Oinac etc.). Pe lîngă numeroasele localităţi de la noi, pe care autorul le menţionează ca avînd morminte din cultura Cerneahov, se mai pot adăuga altele, indentificate prin cercetările cele mai recente. S-au recunoscut şi aşezări corespunzătoare acestor morminte, dar explorarea lor se află abia la început. Pe baza elementelor cunoscute pînă acum, data mormintelor culturii Cerneahov a fost stabilită, in general, în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n. şi în cea mai mare parte a secolului al IV-lea e.n. Autorul presupune că ar putea fi avut în vedere şi începutul secolului al V-lea; afirmaţie gravă, deoarece implică o continuitate a culturii Cerneahov după pustiitoarea invazie a hunilor din anul 376. De aceea nu am putea-o accepta pe baza unei simple aproximaţii conjecturale, ci avem nevoie de indicii concrete, care, însă, pînă acum lipsesc cu desăvîrşire. Cultura Cerneahov, răspîndită din Carpaţi pînă spre Don, foarte frecventă şi suprinzător de omogenă în elementele sale caracteristice, corespunde unei populaţii numeroase, aparţinînd unei organizaţii unitare. Identificarea acestei populaţii constituie obiectul unei probleme încă în discuţie. Numeroşi cercetători susţin că ar fi vorba de goţi. Invăţaţii sovietici înclină însă, în general, a considera cultura Cerneahov ca fiind de origine slavă. (A. S. Spiţîn, M. I. Smişko, B. A. Rîbakov etc.). Autorul comunicării, la pagina 115 („Studii şi referate privind istoria Romîniei"), se raliază la acest punct de vedere, iar la pagina următoare, pe baza afumătorii de tradiţie getică de la Spanţov, formulează parerea că totuşi, pe teritoriul R.P.R., această cultură a trebuit sa aparţină localnicilor, adică populaţiei daco-romane. Impresia de contradicţie rezultă de fapt numai dintr-o inadvertenţă de exprimare. D-sa a înţeles, desigur, să urmeze pe arheologii sovietici numai în ce priveşte excluderea goţilor din discuţie şi îndreptarea atenţiei asupra băştinaşilor, care, însa puteau fi de neamuri diferite, dupa regiuni. In ce priveşte excluderea goţilor, noi o socotim exagerată, fiindcă nu se poate tăgădui coincidenţa în timp şi în spaţiu, a datelor despre cultura Cerneahov cu expansiunea acestui popor, care tocmai la finele secolului al III-lea, e. n. şi în tot cursul secolului al IV-lea e. n., pînă la venirea hunilor, a exercitat o dominaţie exact asupra vastei întinderi dintre Carpaţi şi Don. Fireşte, goţii, ca element etnic, nu constituiau decît o minoritate faţă de populaţiile locale mai vechi: dacii la noi, sarmaţii şi slavii în răsărit. Din acest punct de vedere, atitudinea antigotică în problema culturii Cerneahov este justificată. Densitatea descoperirilor referitoare la această cultură, corespunzînd unei populaţii numeroase, nu se poate raporta decît la localnici. Dar omogeneitatea elementelor culturii Cerneahov menţinută pe un spaţiu atît de mare, cu populaţii de origini diferite, nu s-ar putea explica decît printr-un factor comun de unitate, pe care trebuie să-l căutăm în dominaţia gotică. Afirmaţiei: „ne este imposibil să admitem răspîndirea goţilor pe un spaţiu aşa de mare" i se opun ştirile din autorii antici, ca Ammianus Marcellinus sau Iordanes, care îi arată pe goţi, în secolul al IV-lea e. n. stăpîni tocmai pe o întindere imensă, de la Baltica pînă la Don. Mai departe, autorul încearcă să rezolve problema ritului funerar al populaţiei locale de la noi în secolul al IV-lea e. n., pentru a contribui şi în felul acesta la clarificarea apartenenţei etnice a culturii Cerneahov, ale cărei morminte sînt totdeauna de inhumaţie. Rezultatul este departe de a reprezenta un succes. Necropola din secolele III—IV e. n. de la Poieneşti, de un caracter băştinaş incontestabil, are morminte, în majoritate, de incineraţie. O tranziţie de la ritul incineraţiei la acela al inhumaţiei este foarte posibilă, dar exemplul adus de autor în această privinţă, mormintele de pe muntele Co-

rabia de la Zlatna, unde s-au observat resturi de oase umane incinerate depuse în gropi pentru inhumaţie — nu ni se pare de loc concludent în sensul dorit de B. Mitrea, ci, dimpotrivă, arată exact o tranziţie în sens invers, de la inhumaţie la incineraţie. Cu totul neizbutită este încercarea de a explica riturile funerare prin stadiile de evoluţie ale societăţii, incineraţia caracterizînd, chipurile, epoca orînduirii gentilice în faza ei de destrămare, iar inhumaţia epoca orînduirii sclavagiste. Chiar limitate la Dacia, aceste consideraţii, confruntate cu realitatea constatărilor arheologice, se dovedesc false. Dacii practicau, înainte de cotropirea lor de către romani, atît incineraţia cît şi inhumaţia, epoca a doua a fierului la noi corespunzînd tocmai trecerii de la inhumaţie spre incineraţie. Acest ultim rit, în schimb, devine predominant în epoca romană şi ca atare îl găsim la populaţia de origine dacă de la Poieneşti pînă în secolul al IV-lea e. n. Problema autohtonismului mormintelor de caracter Cerneahov, privită sub aspectul ritului funerar, se dovedeşte, mult mai dificilă decît ar părea din punctul de vedere al tipologiei inventariului. Ea nu va putea fi rezolvată decît prin cercetări noi, care să procure un material bogat cu privire la domeniul funerar al culturii dace.

M. MACREA, *Procesul separării oraşului de sat la daci,* p. 119—146.

Această comunicare a format pivotul discuţiei asupra problemei dace în Sesiunea Secţiei a V-a a Academiei R.P.R. din 23—24 decembrie 1953. Conţinutul său depăşeşte cu mult titlul sub care a fost prezentată, fiindcă, pornind de la problema existenţei oraşelor la daci ajunge să îmbrăţişeze întreaga problemă a structurii economice şi sociale a populaţiilor geto-dace.

Punctul de vedere al autorului, enunţat din prima sa frază, este că adevăratele oraşe s-au întemeiat în Dacia abia în epoca stăpînirii romane. Pentru definirea noţiunii de „oraş", d-sa se referă la concepţia materialismului istoric, explicînd oraşele ca „entităţi şi categorii social-economice, care au apărut, făcîndu-şi loc în istoria societăţii, datorită următorilor factori: dezvoltarea forţelor de producţie peste nivelul celor din comunităţile primitive, adîncirea diviziunii sociale a muncii, instaurarea proprietăţii private şi a relaţiilor de exploatare în societate, formarea claselor sociale, apoi despărţirea meşteşugurilor de agricultură şi dezvoltarea lor independentă, producţia de mărfuri, dezvoltarea comerţului şi, în sfîrşit, apariţia statului"[1]. Mai departe, consideră ca hotărîtoare pentru caracterizarea unui oraş pe plan economic următoarele fenomene: „concentrarea meseriilor, producţia de mărfuri în condiţiile proprietăţii private şi rolul de centru comercial de o oarecare importanţă". In plus, oraşele au îndeplinit, în condiţiile specifice ale fiecarei epoci, şi o serie de alte funcţii, de ordin politic, administrativ, militar, religios etc. şi. totodată au fost cele mai importante centre de cultură. Oraşele s-au născut prin separarea lor de sate, care a dus la un antagonism profund între cele două tipuri de aşezari. Pe de altă parte, oraşele nu au o compoziţie omogenă, înăuntrul lor ciocnindu-se interesele diferitelor clase sociale. Ele sînt incompatibile cu orînduirea societăţii primitive, fara clase. Apariţia oraşelor denotă existenţa statului. Centrele tribale întărite de la sfîrşitul orînduirii gentilice reprezintă embrioane ale viitoarelor oraşe, dar nu pot fi considerate oraşe.

Pornind de la aceste premise, autorul încearcă să dovedească lipsa totală de oraşe la daci, nu numai ca aspect, dar chiar ca funcţiune social-economică. Incepe prin a cerceta sensul termenului de *polis,* pe care scriitorii antici (de ex. Arrian, Diodor, Ptolemeu) îl dau principalelor localităţi din Dacia dinainte de cucerirea romană şi constată un contrast între acest termen „fluid" şi caracterul rustic al celor mai de seamă centre getodace, care nici pe departe nu ar putea fi comparate, „cel puţin din punct de vedere al înfăţişării lor generale", cu cele mai modeste oraşe din lumea greco-romană. Lipsite de construcţii de zid şi de preocupări urbanistice, deci „de adîncire a diviziunii sociale a muncii", aceste centre „ţin mult mai organic de tipul aşezărilor gentilice". Datînd din secolele IV—I î. e. n., cînd dacii nu depăşiseră faza uniunilor de triburi şi a democraţiei militare, ele nu puteau fi decît „aşezări tribale" folosite de aristocraţia triburilor şi apărate, în caz de primejdie, şi de restul luptătorilor tribului. Intemeierea acestor aşezări poate fi considerată ca un început al procesului de separaţie dintre

[1] Cf. Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 120.

oraş şi sat, dar procesul se desfăşura foarte încet.

Mai departe autorul recunoaşte că începutul diferenţierii aşezărilor dace „se datoreşte dezvoltării forţelor de producţie, a meşteşugurilor îndeosebi, adîncirii treptate a diviziunii sociale a muncii, locului tot mai cuprinzător pe care îl ocupă proprietatea privată, intensificării întregului proces de producţie la daci, cum rezultă din săpăturile arheologice, ca şi, în sfîrşit, diferenţierii tot mai accentuate a claselor sociale în formare"[1]. Dar, după d-sa, „toate aceste transformări nu depăşesc cadrul orînduirii comunei primitive". Meşteşugurile n-ar fi ajuns la o deplină despărţire de agricultură, marile aşezări daco-getice n-ar fi devenit nici o dată „centre active ale producţiei de mărfuri", populaţia ar fi rămas pînă la sfîrşit puţin numeroasă, nobilimea ar fi fost legată de ţărănime, ca o aristocraţie patriarhală.

La întrebarea pe care autorul şi-o pune, dacă aşezările geto-dace îşi vor fi modificat structura social-economică după Burebista, cînd se înregistrează evidente progrese în cultura dacă, se dă un răspuns „categoric negativ". Progresele economice şi culturale care se constată nu ar dovedi nicăieri „începuturile unei oarecare urbanistici"[2]. Nici moneda dacilor nu ar reprezenta după d-sa un indiciu de dezvoltare economică, ci doar un mijloc mai practic de tezaurizare, în cadrul unei preocupări specific primitive. Aşezarile tribale geto-dace nu ar fi avut calitatea de centre comerciale, deoarece în nici una din ele nu s-a constatat topografic o piaţă (*agora* la greci, *forum* la romani). Concluzia „neîndoielnică" ar fi că „procesul separării oraşului de sat nu a evoluat la daci pînă la stadiul său final, el nu s-a realizat pe deplin spre a putea de naştere oraşelor"[3].

Trecînd la analiza aspectelor vieţii geto-dace dintre epoca lui Burebista şi a lui Decebal, autorul găseşte că importantele progrese economice constatate în cetăţile dace din munţii Orăştiei dovedesc mult mai mult un strîns contact cu lumea sclavagistă greco-romană decît o dezvoltare a meşteşugurilor proprii. Relaţiile de producţie ar fi fost bazate încă pe proprietatea obştească, hotărîtoare parîndu-i-se în această privinţă o mărturie a lui Horaţiu (Carm., III, 24, 9—16) despre împărţirea anuală a pămîntului la geţi, similară modului de repartizare a muncii în proprietatea colectivă a germanilor. Ştirea lui Criton, după care, în vremea războaielor cu Traian, unii nobili daci ar fi fost puşi să conducă lucrarile agricole, în vreme ce altora li s-ar fi încredinţat apararea cetăţilor, nu ar fi o indicaţie despre existenţa marilor domenii ci doar o măsură impusă de necesităţile razboiului în cadrul proprietăţii obşteşti. Clasele sociale dace, cu nobilii *(pilleati, pilophoroi, tarabostes)* şi oameni de rînd (Capillati, cometai) s-ar reduce la simpla diferenţiere a unei aristocraţii tribale. Sclavajul dac nu ar fi avut decît un caracter patriarhal, bazîndu-se exclusiv pe prizonierii de război. Daco-geţii nu ar fi ajuns la formarea statului sclavagist, ci ar fi rămas pînă la urmă la forma uniunilor de triburi. Coeziunile politice realizate sub Burebista în vederea unor cuceriri şi sub Decebal cu scopul unei apărări nu ar reprezenta decît fenomene „spectaculoase", dar efemere, specifice uniunilor de triburi. La daco-geţi nu ar fi existat diviziuni teritoriale, caracteristice unei organizaţii de stat, ci numai grupări gentilice şi tribale. Elemente de organizare statală ca : autoritatea religioasă a lui Deceneu, diviziunea atribuţiilor de război în vremea lui Decebal, organele diplomatice de care s-au servit regii daci în relaţiile lor externe, nu s-ar fi manifestat decît în cadrul unor uniuni de triburi. Numărul mare al luptătorilor daci ar fi un simptom al democraţiei militare, iar nu al statului. Lipsa de răspîndire a scrisului la daci ar reprezenta o dovadă în plus că viaţa daco-getă n-a ajuns pînă la „civilizaţie".

Pentru autor, întreaga perioadă dintre secolul al IV-lea î.e.n. şi începutul secolului al II-lea e.n. este o fază de sfîrşit a orînduirii primitive la daci şi o perioadă de tranziţie spre statul sclavagist, în care deosebeşte trei etape: 1) situaţia atestată în secolul al IV-lea, cînd nu se aminteşte de nici un rege; 2) vremea lui Dromichete, cînd izvoarele dovedesc o democraţie militară încă nealterată, cu regi în fruntea unor uniuni de triburi; 3) epoca dintre Burebista şi Decebal, cu uriaşe uniuni de triburi, cu o concentrare a puterii politice şi a forţelor militare, corespunzînd unui stat în germene, dar nu unui adevărat stat sclavagist.

---

[1] Cf. Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 128.
[2] Ibidem, p. 129.
[3] Studii şi referate privind istoria Romîniei Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 130.

Comunicarea lui M. Macrea are meritul de a fi încercat să analizeze, cu toată amploarea cuvenită, cu competenţă şi cu un apreciabil curaj ştiinţific, problema foarte delicată a stadiului de dezvoltare a societaţii şi a culturii getodacilor, folosind izvoarele literare, atît de sărace, şi cercetariie arheologice, încă atît de puţin valorificate. Preocupări care pînă acum se manifestaseră răzleţ şi accidental au fost tratate de d-sa pentru prima oară într-o lucrare organică, în mod sistematic, cu o argumentare metodică pe linia unei atitudini precise. Desigur, această atitudine, de minimalizare a importanţei progreselor realizate de getodaci înainte de cotropirea lor de catre romani şi de accentuare a supravieţuirilor gentilice din viaţa lor, nu este de natură să întîmpine adeziuni numeroase, ci, dimpotrivă, să stîrnească rezistenţe şi discuţii. Dar tocmai aceste discuţii, care în dezbaterile Sesiunii au fost foarte multe şi deosebit de vii şi de insistente, subliniază interesul excepţional pe care îl prezintă problema şi scot în evidenţă importantul rol ştiinţific al comunicării.

In dezbaterile amintite au intervenit Gh. Ştefan[1], S. Morintz[2], R. Vulpe[3], E. Condurachi[4], I. Nestor[5], C. Daicoviciu[6], D. Berciu[7], M. Petrescu-Dîmboviţa[8], M. Roller[9]. Cu excepţia lui I. Nestor, care (în ciuda tonului excesiv pe care l-a dat criticilor sale de ordin secundar) şi-a însuşit concluziile principale ale autorului, ceilalţi participanţi la discuţie au exprimat în grade diferite, un punct de vedere fundamental opus aceluia susţinut în comunicare.

In general, s-a obiectat că noţiunea de „oraş", punctul de plecare al comunicării, este greşit concepută, din cauza comparaţiei superficiale cu oraşul clasic greco-roman, că în folosirea acestei noţiuni, autorul se opreşte la formele exterioare şi accesorii, ca tehnica construcţiilor şi edilitatea urbanistică, neglijînd ceea ce este esenţial: funcţiunea social-economică a unui oraş, că autorul, pornind de la o idee preconcepută, o susţine în mod unilateral, că, preocupat numai să dovedească absenţa unei dezvoltări a centrelor geto-dace, minimalizează sau neglijează cu totul rezultatele cercetărilor arheologice care scot în evidenţă considerabilele progrese economice şi culturale din evoluţia acestor centre, că, avînd în vedere numai contactul populaţiilor dace cu romanii, uită vechea şi rodnica influenţă exercitată de oraşele greceşti pontice asupra culturii geto-dace, că în argumentarea sa adesea vine în contradicţie cu sine însuşi, neputînd să evite recunoaşterea unora din faptele care se opun tezei sale, ca nu analizează cu o suficientă adîncire problema generală a evoluţiei societaţii dace, că citatele pe care le scoate din clasicii marxismului sînt utilizate în mod mecanic şi dogmatic.

In general, socotim juste aceste obiecţiuni. Cu deosebire ni se pare îndreptăţită critica adusă autorului cu privire la felul său de a defini oraşul şi statul în funcţie de modelele oferite de civilizaţia greco-romană în stadiul ei cel mai înaintat. Comparaţiile utile nu se pot face decît între mediuri asemănătoare. In intervenţia lui I. Nestor s-a arătat că pentru a înţelege evoluţia societăţii geto-dace, de la orînduirea gentilică la sclavagism, mult mai potrivit ar fi să ne îndreptăm atenţia spre vechile civilizaţii ale Orientului, iar M. Roller a arătat că este necesar „studiul sclavagismului din Orientul antic paralel cu cunoaşterea Greciei şi Romei antice". Dar, adăugăm noi, chiar în lumea greco-romană am putea să gasim analogii cu stadiul de evoluţie a societăţii geto-dace dacă ne întoarcem privirile înapoi, spre epocile străvechi. Nici la începuturile Atenei, nici la acelea ale Romei, nu găsim progrese mai mari decît în aşezările geto-dace din secolele IV—I î.e.n., ceea ce nu le scade nimic din caracterul lor de oraşe chiar pentru acele vremuri primitive. In ce priveşte construcţiile de zid, ele nu pot constitui un criteriu de comparaţie valabil, frecvenţa ori lipsa lor fiind în bună parte determinată de factorul geografic. In ţările mediteraneene, sarace în lemn, construcţiile de zid apar încă din neolitic, pe cînd în regiunile păduroase ale zonei noastre totdeauna a predominat lemnul, chiar în vremuri recente. Oare centrelor Rusiei feudale construite exclusiv din lemn, li s-ar putea nega pentru acest motiv caracterul de adevărate oraşe? Pe de altă parte consideram exagerată premisa autorului că funcţiunea de oraş a unei aşezări ar fi incompatibila cu situaţia de centru tri-

[1] Cf. Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea a II-a, p. 1839.
[2] Ibidem, p. 1848—1850.
[3] Ibidem, p. 1859.
[4] Ibidem, p. 1871.
[5] Ibidem, p. 1876—1884.
[6] Ibidem, p. 1896—1900.
[7] Ibidem, p. 1905—1913.
[8] Ibidem, p. 1936.
[9] Ibidem, p. 1931—1934.

bal şi că pentru a merita rangul de oraş, o aşezare trebuie neapărat să aparţină unui stat dezvoltat. Din moment ce o aglomerare umană îndeplineşte funcţiunea de centru economic, politic, militar, religios, reprezintă de fapt un oraş, indiferent dacă gruparea socială căreia în aparţine este o uniune de triburi sau un stat. Astfel, autorii antici aveau dreptate să nu ezite în a întrebuinţa acelaşi termen de *polis* şi pentru modestele centre „tribale" din Dacia, ca şi pentru cele mai strălucite oraşe din sudul grecesc.

S-a observat, pe bună dreptate, contradicţia autorului între afirmaţiile de la pagina 129 („Studii şi referate privind istoria Romîniei"), unde neagă modificarea structurii social-economice a aşezărilor geto-dace după Burebista,. şi cele de la pagina 136, unde recunoaşte, totuşi, că „în epoca de la Burebista pînă la Decebal", dacii au realizat „progrese însemnate în domeniul culturii lor materiale". De altfel, dezvoltarea forţelor de producţie la dacii din această vreme este prea abundent dovedită prin descoperirile arheologice pentru a putea fi contestată. Dar o asemenea dezvoltare, strîns legată de activitatea comercială şi de intensificarea meşteşugurilor, nu putea să rămînă fără consecinţe asupra structurii aşezărilor din Dacia. Răspîndirea şi diversitatea uneltelor de fier, indiferent dacă erau importate sau lucrate pe loc, ca şi întrebuinţarea curentă a brăzdarului de fier la plug, trebuiau să ducă la progrese hotărîtoare în viaţa economică a populaţiilor geto-dace şi nu mai puţin la modificări în structura lor socială. Diferenţele între clase atestate la daci sînt mult mai accentuate decît cum le vede autorul comunicării. Numărul sclavilor, de asemenea, trebuie să fi fost foarte mare. Sînt convingătoare comparaţiile pe care le aduce în această privinţă C. Daicoviciu[1] cu dardanii, o populaţie balcanică în acelaşi stadiu de cultură, despre care Athenaios spune că îşi lucrau pămînturile cu foarte mulţi sclavi. Cît despre negustori, dovezile activităţii lor apar atît de evidente la tot pasul în aşezările geto-dace, încît e de mirare că M. Macrea a putut încerca să tăgăduiască rolul de centre comerciale al acestor aşezări[2]. Argumentul lipsei unor pieţe de tîrg în mijlocul aşezărilor dace nu are nici o putere. De fapt, din săpăturile incomplete făcute pînă acum, noi nu putem şti nici dacă au existat, nici dacă nu au existat asemenea *agorai* sau *fora*, special amenajate în interiorul sau în afara acestor aşezări, dar chiar dacă absenţa lor ar fi sigură nu ne-ar spune nimic. Principalul este că exista comerţ şi încă foarte intens.

In ce priveşte moneda, dacă nu ar fi avut la daci o funcţiune prin excelenţă comercială, ci ar fi fost apreciată doar pentru valoarea metalului sau brut, aşa cum spune M. Macrea[3], ne întrebăm: de ce ar fi avut nevoie dacii să bată monede de o anumită greutate, de o anumită formă şi cu anumite efigii imitate după acelea ale pieselor sudice cu circulaţia cea mai raspîndită? Tezaurizarea pe care o practicau daco-geţii şi care nu era un obicei exclusiv al lor, ci se întîlneşte în toate locurile şi în toate vremurile, nu exclude rolul comercial al monedei. De altfel, în aşezările daco-getice se găsesc în mod frecvent monede izolate, care au fost deci utilizate ca mijloc curent de schimb. Afirmaţia autorului că la daci tezaurele monetare se îngropau numai în afara marilor aşezări şi la mari depărtări de acestea nu corespunde realităţii; la Poiana s-au găsit tezaure monetare din secolul I e.n. chiar în interiorul staţiunii.

Recunoscînd „viguroasa şi originala dezvoltare a producţiei meşteşugăreşti" la daci, autorul găseşte, totuşi, că această dezvoltare nu depăşeşte limitele şi caracterul unei culturi primitive[4]. O simplă chestiune de apreciere subiectivă. Ceea ce ne interesează este dacă această dezvoltare a influenţat progresul aşezărilor geto-dace. D-sa declară că nicăieri „nu s-a putut sezisa concentrarea mai puternică a acestei producţii meşteşugăreşti" şi că urme sigure de ateliere meşteşugăreşti nu ar fi fost constatate în nici una din aşezările cercetate. Este o aserţiune pe care rezultatele cercetărilor de la Popeşti ori de la Poiana, de exemplu fără a mai vorbi de Grădiştea Muncelului, o contrazic copios.

De altfel, lipsa de cunoaştere a acestor rezultate, scuzabilă prin caracterul lor în mare parte încă inedit, l-a determinat pe M. Macrea să subestimeze importanţa aşezării de la Poiana. Această aşezare, ale cărei urme sînt răspîndite intens şi pe o mare suprafaţă şi în care s-au găsit o

[1] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea a II-a, p. 1897.
[2] Ibidem, p. 130.

[3] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea a II-a, p. 130.
[4] Ibidem, p. 129.

imensă cantitate de obiecte de import şi de factură locală şi numeroase resturi de ateliere metalurgice şi ceramice, reprezintă unul din cele mai remarcabile centre economice ale Daciei, datînd tocmai din epoca de dezvoltare a culturii daco-getice, între secolul al II-lea î.e.n., şi secolul al II-lea e.n. Precum s-a spus în dezbateri [1], lipsesc doar construcţiile de zid şi monumentele scrise pentru a compara aşezarea de acolo cu un oraş greco-roman din aceeaşi vreme.

In legătură cu centrele geto-dace mai avem de făcut şi cîteva observaţii secundare. Astfel, la Sîncrăieni (r. Miercurea Ciucului) nu putem vorbi de o aşezare limitată şi intensa, care să fie luată în consideraţie în raport cu problema oraşelor geto-dace, ca Poiana, Popeşti, Piscul Crasanilor, Sighişoara etc. [2], ci avem a face cu grupuri de locuinţe, în adevăr săteşti, risipite pe mulţi kilometri pe toate marginile de terase din valea superioară a Oltului. Centrul lor era în sistemul de înălţimi fortificate de la Jigodin. In alt loc [3], autorul îşi însuşeşte părerea lui Gr. Florescu [4], dupa care în *vicus Ramid* (...) dintr-o inscripţie de la Gîrliciu din Dobrogea ar fi vorba de *Ramidava* de la poalele Carpaţilor, de pe lîngă Drajna. Această identificare, ca şi întregirea numelui din inscripţia dobrogeană, este însă departe de a fi sigură. In textul epigrafic de la Gîrliciu este vorba, mult mai probabil, de o altă localitate decît aceea din Muntenia, poate chiar cu un alt nume, încă necunoscut, referitor eventual la o persoană, ca *Ramidius* sau *Ramidianus*. In sfîrşit, nu numai aşezarea de la Zimnicea îşi opreşte existenţa la sfîrşitul secolului I î.e.n. (p. 126), ci la fel se întîmplă şi cu celelalte centre getice din cîmpia Dunării, cercetate pînă acum, ca Piscul Crăsanilor şi Popeşti, fapt care, probabil, trebuie să fie pus în legătură cu stabilirea graniţei romane la Dunăre în acea vreme.

Dintre problemele generale discutate în comunicare, aceea care a suscitat cel mai acut interes a fost problema statului dac. Poziţia negativă a autorului în această chestiune a format obiectul unor critici numeroase şi justificate. Intr-adevăr, din tot ceea ce ştim despre daci în secolele I î.e.n. şi I e.n. rezultă că uniunile lor de triburi se prefăcuseră în formaţiuni întinse, durabile şi organizate, care conţineau elementele caracteristice ale statului. După cum s-a afirmat în dezbateri [5], uriaşa formaţiune politica alcatuita prin cuceririle lui Burebista nu se desface, după moartea lui, decît în patru părţi, ceea ce dovedeşte ca pe mari porţiuni teritoriale existau societăţi solid închegate, capabile de a rezista cu succes momentelor de criză. Rolul important pe care îl au ulterior în istorie unele din cele patru părţi, de pildă aceea a lui Cotiso ori a lui Dicomes, confirmă aceasta concluzie. Iar în vremea lui Decebal, nu mai încape îndoială că exista un stat dac cu o strînsă unitate, cel puţin în interiorul arcului carpatic, şi cu o organizare eficace din care nu lipseau ierarhia, disciplina, autoritatea. Fără asemenea elemente, pe care numai un adevarat stat le poate garanta, nu ar fi fost posibilă rezistenţa uimitoare, atît de îndelungată şi atît de activă, a lui Decebal în faţa forţelor puternice ale imperiului roman. Construcţiile impunătoare din munţii Orăştiei, organizate într-un sistem vast şi efectuate după exigenţele celei mai înaintate tehnice militare de atunci, puteau fi realizate numai în cadrul unei organizaţii statale. De altfel, factorii decisivi pentru existenţa unui stat sînt atestaţi chiar pentru vremea lui Burebista, care nu poate fi privit ca un simplu condottiere pornit în aventuri prădalnice. Fără un nucleu teritorial solid constituit, fără o organizare temeinică a forţelor dace, fără coeziunea morală realizată pe cale religioasă cu ajutorul lui Deceneu, într-un cuvînt fără ceea ce reprezintă puterea unui stat, acţiunile atît de întinse ale lui Burebista nu ar fi fost cu putinţă. Că rezultatele acestor acţiuni nu au fost durabile nu reprezintă o dovadă împotriva existenţei statului dac în acea vreme. Nici cuceririle lui Alexandru Macedon nu au dus la o formaţie trainică, dar nimeni nu poate contesta caracterul statal al Macedoniei din acel timp. Această comparaţie ar putea merge şi mai adînc, dacă ne gîndim că statul macedonean de bază, cu tot gradul înaintat al civilizaţiei sale elenice, păstra în structura sa covîrşitoare tradiţii ale orînduirii gentilice în forma democraţiei militare, întocmai ca şi Dacia lui Burebista şi a lui Decebal. Comparaţia este mai potrivită decît aceea pe care o face autorul între cuceririle lui Burebista şi concentrarea triburilor germane

---

[1] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Academiei R.P.R., 1954, partea I-a, p. 1860.
[2] Ibidem, p. 125.
[3] Ibidem.
[4] « S.C.I.V. », II, 1951, 2, p. 125.
[5] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea a II-a, p. 1859.

sub Ariovist ori a celor galle sub Vercingetorix[1]. Nici cuceritorul sueb, nici căpetenia arvernă nu porneau de pe o bază socială şi teritorială care să prezinte solidaritatea organică a Daciei lui Burebista. Pe cînd Ariovist şi Vercingetorix erau şefii unor coaliţii improvizate în vederea unor scopuri momentane (migraţie pentru germani, apărare supremă pentru galli), Burebista era exponentul unei organizaţii sociale mai vechi şi statornice. Cît despre Decebal, comparaţia cu Vercingetorix e şi mai puţin adecvată. Rezistenţa sa este rezultatul unei îndelungate pregătiri pe baza unei coeziuni permanente a triburilor geto-dace, iar nu al unei înfiripări în pripă sub presiunea unui duşman deja stăpîn pe poziţiile principale din interiorul ţării.

O altă problemă discutată în comunicare este aceea a proprietăţii private la daci, pe care autorul de asemenea o contestă. Dar versurile lui Horaţiu, pe care d-sa le consideră peremptorii în sensul dainuirii proprietaţii comune a pămîntului la daci pînă la începutul erei noastre, sînt departe de a fi indiscutabile. In primul rînd nu este de loc sigur că ştirea cuprinsă în acele versuri ar reprezenta mai mult decît o generalizare a unor constatări referitoare la alte popoare. Apoi, chiar dacă am avea această siguranţă, nu putem şti dacă Horaţiu se raportă la stări de lucruri din vremea lui, sau dacă nu cumva reproduce informaţii mult mai vechi, luate din cărţi. Ştirile date de un poet nu pot fi totdeauna acceptate *ad litteram*, fără sprijinul altor izvoare care, în cazul de faţă, lipsesc. In sfîrşit, trecînd peste toate dificultăţile şi admiţînd principial persistenţa formelor de proprietate obştească la daci pînă la începutul erei noastre, nu este un motiv ca să excludem cu totul proprietatea privată. Intr-o epocă de tranziţie ca aceea de care este vorba, e natural ca tradiţiile să coexiste cu elementele noi. Fr. Engels, în lucrarea sa despre „Marca germană", a arătat cu cîtă uşurinţă se poate trece de la proprietatea agricolă obştească la proprietatea privată. Este suficient ca, prin accentuarea tendinţelor individualiste inerente unui anumit stadiu de la sfîrşitul orînduirii gentilice, loturile împărţite anual să fie atribuite mereu aceloraşi familii sau indivizi şi ca împărţirile să devină o simplă formalitate, adesea amînată pe mai mulţi ani, pentru ca distribuirea sa rămînă de fapt definitivă şi să dea naştere proprietăţii particulare. La daci, această evoluţie a putut avea loc foarte bine în intervalul de un secol şi jumatate dintre Burebista şi Decebal, caracterizat printr-un ritm atît de rapid al progreselor vieţii economice şi sociale locale. In lumina acestor consideraţii, afirmaţia lui Criton despre nobilii daci lasaţi de Decebal, în cursul razboiului cu romanii, sa se ocupe cu agricultura, nu mai poate fi considerata ca străina de problema proprietaţii private şi nici ca referindu-se numai la o efemeră masură administrativă în legătura cu necesităţile războiului, aşa cum spune autorul[2].

In rezumat, comunicarea lui M. Macrea a izbutit să demonstreze că cultura geto-dacă nu a ajuns la nivelul civilizaţiei greco-romane, o banalitate pe care nimeni nu s-a gîndit sa o conteste vreodată. Dar scopul special al comunicării, de a dovedi că daco-geţii nu au avut oraşe, nici stat, nici sclavagism, nici proprietate privată, nici dezvoltare economica proprie, a ramas neatins. Insuşi autorul, prin contradicţii la care realitatea faptelor l-a constrîns, nu a putut evita de a recunoaşte existenţa „unui început" pentru fiecare din aceste fenomene în societatea geto-daca. Dar din moment ce trebuie sa admitem asemenea „începuturi", precizarea gradului pînă la care ele s-au dezvoltat înainte de curmarea unei vieţi independente a populaţiilor daco-getice nu mai este decît o chestiune de apreciere, după izvoarele de care dispunem şi după criteriul pe care îl alegem. M. Macrea s-a lasat dominat de criteriul comparaţiei cu civilizaţia greco-romană contemporană, greşeala fundamentală care l-a dus la o atitudine negativă faţă de problemele tratate. Ceea ce avem de reţinut din toată discuţia e că dezvoltarea societăţii daco-getice, atît in ce priveşte oraşele şi statul, cît şi în privinţa celorlalte chestiuni dezbatute, a ajuns la un stadiu mult mai ridicat decît acelea pe care a vrut să ni-l înfaţişeze autorul.

IUDITA WINKLER, *Expansiunea economică a Romei în Dacia înainte de cotropirea ei*, p. 147—158.

Acest referat constituie o încercare meritorie de a reconsidera raporturile econo-

[1] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 141.

[2] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 140.

mice dintre Dacia şi Roma înainte de Decebal, în lumina ideologiei marxiste. Autoarea se declară categoric pentru existenţa unui „puternic stat" dac în sec. I î.e.n., cu un sclavagism incipient. Formarea acestui stat, pe vremea lui Burebista, reprezinta rezultatul unei contradicţii sociale din vechea orînduire gentilică în destrămare şi al dezvoltarii vieţii economice. Spre deosebire de secolele III—II i.e.n., in secolele I î.e.n. şi I e.n., forţele de producţie în societatea dacă iau un avînt remarcabil. Autoarea explică acest fenomen prin stabilirea unei concordanţe temporare a relaţiilor de producţie cu caracterul forţelor de producţie, concordanţa care la Roma nu mai exista. In vreme ce societatea daca realiza progrese rapide datorită trecerii la o orînduire sclavagistă, pe care abia o începea, Roma, dimpotrivă, tocmai din cauza sclavagismului, ajuns într-o etapă culminantă, se zbătea în crize neintrerupte, iar progresul producţiei ei intrase într-un ritm lent. După instalarea dominaţiei romane la Dunăre, negustorii romani depun toate sforţările pentru a-şi întinde activitatea în ţinuturile geto-dace din nordul fluviului. Denarul roman a cucerit repede piaţa Daciei, răspîndindu-se chiar mult mai departe, spre rasărit, în partea europeană a teritoriului de azi al U.R.S.S. Fabricarea de către băştinaşi a monedelor de imitaţie după piesele macedonene şi thasiene a încetat. Autoarea face o statistică a numeroaselor descoperiri de monede romane din secolele I î.e.n. şi I e.n. pe teritoriul Daciei, urmărind şi distribuţia lor cartografică. Cele mai vechi tezaure cu asemenea monede au fost îngropate între anii 78—72 î.e.n. După frecvenţa lor în timp, tezaurele din deceniile următoare ar dovedi că înflorirea cea mai mare a activitaţii economice ar fi fost pe vremea lui Burebista. Marea circulaţie de monede şi de marfuri romane, constatată în Dacia, arată o adîncă transformare în viaţa economică locală, producţia de mărfuri pentru schimb devenind o preocupare a unei pături a populaţiei. Urmarea fireasca era îmbogaţirea clasei dominante a dacilor şi săracirea maselor. Strînsa colaborare economica dintre daci şi romani a evoluat paralel cu adîncirea rivalitaţii lor politice. Interesul de a acapara bogăţii îi îndemna pe daci să atace în continuu provinciile romane şi acelaşi interes ii determina pe romani să rîvnească la cucerirea Daciei. In cele din urmă, statul roman biruind, dintr-un partener economic va deveni stăpînul şi exploatatorul acestei ţari.

In general, autoarea aplică legile de dezvoltare economico-socială la istoria statului dac într-un mod just, dar pe alocuri cu o prea mare rigiditate. Astfel avîntul vieţii economice a triburilor dace este mai vechi decît epoca lui Burebista, iar orientarea economica a Daciei spre Roma a fost precedată de o perioadă de legaturi intense, de schimburi cu lumea elenistică. De altfel, chiar relaţiile cu Roma nu reprezintă decît o continuare a acestor legături, fiindcă între timp vechile state elenistice deveniseră provincii romane. Autoarea nu ţine seama de acest lucru cînd vede un contrast brusc între situaţia forţelor de producţie dace din secolele III-II î.e.n. şi aceea din secolul I î.e.n. Desigur, statul dac din vremea lui Burebista reprezintă o fază de eflorescenţă economică şi politică, dar la aceasta s-a ajuns prin acumulări treptate în cursul veacurilor precedente.

Mai departe, I. Winkler consideră încetarea emisiunilor dace de imitaţii după monedele greceşti ca o capitulare în faţa denarului roman, la care clasa dominantă a dacilor ar fi consimţit în mod voit şi interesat, fără să-şi fi dat seama că făceau în acest chip „primul pas spre pierderea independenţei". Precum s-a arătat în dezbaterile Sesiunii [1], trecerea de la moneda „proprie" la circulaţia masivă a monedelor romane nu reprezintă un simptom de scădere a puterii dace, ci, dimpotrivă, corespunde etapei de tranziţie de la forma uniunilor de triburi la viaţa de stat. Adăugăm că imitaţiile erau destinate să împlinească lipsa numerarului, care, începînd cu secolul I e.n., graţie intensificării schimburilor economice, devine abundent sub forma denarilor romani. La sfîrşitul comunicării se afirmă că s-ar fi creat în Dacia o categorie filo-romană, legata prin interese economice de Roma şi care în opoziţie cu păturile largi ale societăţii dace conduse de Decebal, ar fi privit cu interes şi cu simpatie pierderea independenţei ţării. In principiu, existenţa unei grupări defecţioniste e posibilă în orice loc şi oriunde, dar pentru a o formula într-un mod atît de categoric este nevoie de indicaţii documentare, macar cît de vagi, care totuşi în acest caz lipsesc cu desăvîrşire. Dimpotrivă, toate şti-

[1] **Cf. Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea a II-a, p. 1909.**

rile despre războaiele cu romanii din vremea lui Decebal ni-i arată pe dacii din toate păturile sociale rezistînd aprig în fața cotropitorilor. Chiar aceia care sînt prezentați pe Columna Traiană în atitudine de supunere, o fac dupa ce au luptat.

In ce privește rezultatele statisticii pe care o face tezaurelor de denari romani din Dacia, autoarea nu le dă peste tot interpretarea cea mai potrivită. Astfel, de exemplu, numărul mai mic de comori în secolul I e.n. decît în veacul precedent, în măsura în care o asemenea comparație statistică poate fi riguros corespunzătoare realității, nu poate constitui neapărat un indiciu că în perioada dintre Burebista și Decebal evoluția economică a Daciei ar fi fost „mult mai lentă“ [1]. O activitate economică nu se dovedește numai prin tezaurizări, iar îngropările de comori nu sînt necesare în toate epocile, așa încît frecvența ori lipsa lor să reprezinte semne sigure ale intensității sau ale stagnării vieții economice. După un pasaj din Karl Marx, utilizat și de M. Macrea („Studii și reviste, privind istoria Romîniei“, p.130) și Em. Condurachi (ibidem, p. 1873), raportul dintre tezaurizări și dezvoltarea unei vieți economice este invers proporțional.

Pe de alta parte, concluzia autoarei, atît de șubred sprijinită, despre o încetinire a progreselor economice la daci în epoca dintre Burebista și Decebal este în contradicție cu ceea ce d-sa însăși spusese cu cîteva pagini mai înainte [2] despre o creștere simțitoare a forțelor de producție nu numai în secolul I î.e.n., dar și în secolul I e.n. De altfel, unele din precizările pe care d-sa le prezintă [3] ca indiciu de progrese sociale și economice în vremea lui Burebista sînt atestate de fapt pentru epoca lui Decebal. Chiar dacă avem dreptul, incontestabil, de a le valorifica retrospectiv, nu trebuie să uităm totuși că, în textele autorilor antici sau în stratigrafia stațiunilor arheologice, aceste precizări poartă pecetea secolului I al erei noastre.

Intr-un alt loc [4], autoarea, utilizînd un citat referitor la alte regiuni și la alte împrejurări, lasă a se înțelege că dacii, debitori culturii romane, ar fi influențat și ei, la rîndul lor, pe romani. Mărturisim că nu cunoaștem nici un indiciu în această privință și autoarea ne-ar fi făcut un serviciu dacă ar fi cautat să-și susțina părerea prin vreun argument direct, oricît de slab.

C. DAICOVICIU, *Poziția antiștiințifică a istoriografiei burgheze romîne cu privire la daci*, p. 159—179.

Este o încercare de revizuire critica a atitudinilor istoricilor noștri din trecut față de problema daca. Revizuirea se referă la cinci reprezentanți de frunte ai istoriografiei romîne dinainte de 1944: Gr. Tocilescu, A. D. Xenopol, N. Iorga, V. Pârvan și I. Andrieșescu, care, în lucrările lor au tratat în total sau în parte această problemă. Autorul renunța din capul locului la critici de ordin pur profesional, privitoare la erorile ori insuficiențele documentare, propunîndu-și să se ocupe numai de „poziția principială, de concepție și de ideologie“ a celor cinci istorici [5], cu scopul de a reda lucrărilor lor „valoarea relativă de documentare“ și „de a limpezi, in acelaşi timp, calea cercetărilor și interpretărilor istorice, înlesnind astfel alcătuirea unei istorii adevărate a poporului și patriei noastre, ca o istorie a maselor ce au muncit și au luptat pentru un viitor mai bun în decursul veacurilor“ [6]. După ce caută să caracterizeze în mod fugitiv concepțiile generale despre istorie ale fiecăruia din cercetătorii menționați, trece la analiza opiniilor lor despre principalele aspecte ale problemei dace: autohtonismul dacilor, identitatea dacilor cu geții, înrudirile lor cu alte popoare, statul dac, influențele străine asupra populației dace, raporturile dacilor cu Roma. In concluzie afirmă că istoriografia romînă dinainte de 1944, aflîndu-se în slujba burgheziei, a fost îndrumată, în ce privește problema dacilor, pe căi ratăcite, „într-o direcție opusă științei adevărate“.

Oricît de necesară este în principiu o reconsiderare critică a unei activități științifice trecute și oricît de laudabile au fost intențiile de la care a pornit autorul, sîntem siliți să considerăm încercarea sa ca neizbutită. Comunicarea este departe de a reprezenta un model al genului. In locul unui studiu profund cumpănit, susținut printr-o documentare precisă și convin-

[1] Studii și referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 157.
[2] Ibidem, p. 150.
[3] Ibidem, p. 149.
[4] Studii și referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 158.
[5] Studii și referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 160.
[6] Ibidem.

gatoare, într-un spirit obiectiv, ni se prezinta o diatribă cu aserțiuni exagerate și chiar cu totul inexacte. Istoricii citați sînt prezentați în bloc, fără a se ține seama de marile deosebiri de concepții, de competență și chiar de epoca ce îi separă. Greșelile reale ori presupuse ale unuia sînt trecute fară discriminare asupra tuturora. Personalități de valoare care, cu toate defectele formațiunii lor idealiste, inerente epocii în care au trăit, au totuși merite incontestabile în crearea și consolidarea științei noastre istorice, sînt minimalizate la extrem, prin considerații pripite, prin generalizări forțate, prin interpretări injuste. A spune despre acești istorici că nu ar fi avut „scrupule de conștiință științifică"[1] este excesiv. A le atribui intenția de a falsifica voit realitatea cu privire la daci[2] reprezintă o injurie gratuită. Este firesc și util ca să-i cernem prin sita criticii, respingînd ceea ce se dovedește greșit în ideile lor de bază și în diferitele lor concluzii, dar nu avem dreptul de a le pune la îndoială în mod aprioric buna credința. Rastalmăcirea intențiilor acestor istorici nu poate fi atenuata nici chiar prin autocritica pe care autorul și-o administreaza în legătură cu unele păreri susținute de d-sa însuși în trecut și tot de d-sa combătute azi. Comunicarea lui C. Daicoviciu păstrează în mod covîrșitor, de la început pînă la sfîrșit, un ton negativist. Recunoașterea contribuției pozitive a înaintașilor apare foarte rar în expunerea sa. Promisiunea sa de a reda lucrarilor istoricilor criticați „valoarea relativă de documentare" rămîne, astfel, în mare parte neîmplinită. Nu este de mirare că, în ședința în care a fost ținută, această comunicare a întîmpinat categorice dezaprobări din partea cercetătorilor care au intervenit în dezbateri[3]. Cu deosebire a fost criticată atitudinea constant ostila, pasională și neștiințifică a autorului fața de V. Pârvan, pe care d-sa îl prezintă într-o lumină falsă, judecindu-l unilateral, deformînd realitatea și trecînd sub tacere contribuția considerabilă și reală pe care acest învățat a adus-o la cunoașterea geto-dacilor. Autocritica pe care C. Daicoviciu și-a facut-o în această privință cu prilejul dezbaterilor[4], nu a fost pentru d-sa decît o ocazie de noi insinuări nedrepte pe bază de amintiri personale interpretate tendențios. În comunicare, căutînd să caracterizeze atitudinea lui V. Pîrvan față de faptele istorice, îi atribuie acestuia „o doză puternică de romantism amestecat cu concepții teologice"[5], ceea ce nu corespunde adevarului. Se poate vorbi de influențele filozofiei idealiste hegeliene asupra gîndirii acestui istoric, dar opera sa științifică, prin excelență rațională, chiar dacă în mod idealist acordă un primat culturii asupra structurii materiale, este departe de atitudini romantice și cu totul străină de teologie. Este concluzia oricui a citit direct lucrările științifice ale lui V. Pârvan și nu s-a limitat la simple citate trunchiate prinse din scrieri de a doua mînă, cum face C. Daicoviciu care, pentru a-și susține spusele despre Pârvan, trimite la o recenzie a lui I. Andrieșescu, definită tot de d-sa ca „bombastica", „deseori confuză", cu interpretari de „fapte arbitrar răstălmacite". Procedeul nefericit de-a aduce critici pe baza unor citate indirecte se repeta de mai multe ori în comunicare. Astfel, la pagini 170[6], pentru părerea lui Pârvan despre influențele celtice în Dacia este citat... tot I. Andrieșescu. La pagina 177[7], unde Pîrvan și Xenopol sînt ținuți de rău pentru aprecierile lor față de incursiunile dacilor liberi, nu vedem citat decît pe Xenopol. La pagina 165[8], procedeul la chiar forme total inadmisibile: vorbindu-se nefavorabil și destul de neclar despre rolul pe care Pîrvan, Andrieșescu, Iorga și D. Onciul îl atribuiau dacilor în formarea poporului romîn, se reproduc citate din lucrările unuia singur dintre ei, I. Andrieșescu, ale cărui formulări, în buna parte compromise prin veleități beletristice nereușite, sînt departe de a se potrivi cu felul de a gîndi și de a se exprima al celorlalți.

Din comunicare, în afară de afirmații pur verbale cu privire la concepția materialistă a istoriei, nu se desprind clar liniile unui fel de a vedea problema dacă deosebit de ideile istoricilor criticați. Astfel, în chestiunea vechimii dacilor la nord de Dunăre, autorul nu vine cu o soluție

---

[1] Studii și referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 179.
[2] Ibidem, p. 162.
[3] Cf. Studii și referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea a II-a, p. 1844–1845, 1860–1863, 1884.
[4] Ibidem, p. 1895–1896.
[5] Ibidem, partea I-a, p. 160.
[6] Studii și referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 160.
[7] Ibidem.
[8] Ibidem.

nouă, ci aderă, fără nici un argument propriu, la o teză a lui I. Andrieşescu. Dar tocmai această teză, după care populaţia traco-dacă ar fi în ţara noastră mai veche decît mileniul al doilea î.e.n., adică ar fi reprezentat şi culturile neolitice, este cea mai puţin probabilă, fiindcă neglijează complet fundamentalele transformari pe care arheologia le arată în răsăritul Europei la trecerea dintre neolitic şi epoca bronzului şi care, de sigur, corespund decisivelor răspîndiri ale populaţiilor indoeuropene şi statornicirii triburilor trace în regiunile carpato-balcanice. In ce priveşte discriminarea pe care V. Pârvan o făcea între daci, ca traci nord-danubieni, şi tracii balcanici, C. Daicoviciu încearcă zadarnic să o respingă, după ce într-o vreme o adoptase. O asemenea discriminare între cele două grupuri de triburi înrudite nu purcede dintr-o „teorie rasistă", ci este justificată prin baze ştiinţifice şi se explică prin vastitatea teritoriului de răspîndire a triburilor trace, prin condiţiile deosebite ale evoluţiei lor, prin influenţele diferite pe care le-au primit. Cu deosebire uită d-sa că pătrunderile scite care s-au produs în mod intens la nord de Dunăre, manifestîndu-se prea puţin în Balcani, au avut ca efect reale şi evidente diferenţe de mentalitate şi de obiceiuri între daci şi tracii din sud.

Cu o impetuoasă verbozitate, C. Daicoviciu se socoate dator să combată un „pandacism" pe care l-ar vedea la Pîrvan şi la Andrieşescu. Dar aceşti doi istorici n-au făcut, în lucrările încriminate, decît să pună problema răspîndirii elementelor dace pe baza mărturiilor antice şi n-au exagerat cu nimic constatînd că Ptolemeu pomeneşte o *Setidava* (cu sufixul — dava, caracteristic dac) prin Poznania ori o *Thermidava* (cu acelaşi sufix) în apropiere de Adriatica sau că, în acord cu alte izvoare, pomeneşte triburi dace la nord de Carpaţi ori la sud de Dunăre. In loc să-i acuze pentru aceasta pe cei doi istorici romîni, fără nici un temei, de concepţii antiştiinţifice şi de tendinţe imperialiste, căzînd deopotrivă în păcatul modernizării şi în acela al defăimării, d-sa ar fi procedat mult mai ştiinţific discutînd argumentele lor, ceea ce, însă, refuză să facă. Atunci cînd se spun vorbe grele, oricît de scurt ar fi spaţiul discuţiei, e neapărată nevoie de un minimum de dovezi.

In problema caracterului etnic al dacilor şi, în general, al tracilor, C. Daicoviciu, apărînd înrudirea lor cu baltoslavii şi cu slavii, nu face decît să se înverşuneze împotriva unor adversari imaginari; această înrudire figurează de multă vreme ca un loc comun în tratatele de lingvistică indo-europeană, şi nu a rămas necunoscută nici învăţaţilor noştri din trecut.

Părerile vechilor istorici romîni în problema statului dac sînt criticate numai din punctul de vedere al terminologiei, care dovedeşte, desigur, o ignorare a învăţăturii marxiste din partea acelor istorici, dar C. Daicoviciu procedează d-sa însuşi nemarxist atunci cînd le impută o asemenea lipsă fara să o explice prin împrejurările specifice epocii respective, care i-au împiedicat să aibă contact cu concepţia materialistă. In plus ne-am fi aşteptat ca d-sa să judece şi fondul problemei, prezentîndu-ne propriile d-sale soluţii, ceea ce nici măcar nu încearcă.

In problema influenţelor străine care s-au produs asupra dacilor, autorul se aşează pe o poziţie exagerat negativă. Pe nedrept caută d-sa să minimalizeze rolul oraşelor greceşti pontice în dezvoltarea culturii getice; acest rol, după cît rezultă din abundentul material arheologic cunoscut pînă acum, a fost considerabil. In ce priveşte influenţele celtice, susţinute în adevăr în mod excesiv de istoricii romîni din trecut printre care, pînă la un punct, şi de V. Pârvan — nu le putem totuşi nega cu totul importanţa, cum tinde a face azi C. Daicoviciu, care altădată mersese pînă la a considera aceste influenţe ca hotărîtoare în evoluţia societăţii dace. Pe de altă parte, influenţele scitice în Dacia nu au fost diminuate de V. Pârvan, cum i se pare d-sale. Dacă acest istoric spune că „venirea sciţilor nu aduce nimic hotărîtor în cultura Daciei", o face numai cînd e vorba de materialul arheologic — şi nu fără temei — dar tot el, vorbind de alte aspecte ale culturii dace, ca mentalitatea religioasă, toponimia, strategia etc., recunoaşte ca pătrunderea sciţilor a lăsat urme trainice în lumea tracilor de la nord de Dunăre.

Tratînd despre atitudinea istoricilor romîni în problema raporturilor dacilor cu Roma, autorul, contrariu sentimentelor sale din trecut, manifestă acum o temperamentală repulsie faţă de tot ce este roman în Dacia. De la o extrema a trecut la alta. Istoricilor examinaţi, pe lîngă imputări juste pentru exaltările latiniste ale unora din ei, le aduce şi învinuiri cu totul nefundate chiar pentru afirmaţii bine susţinute din punct de vedere ştiinţific. De exemplu, cucerirea romană a Daciei a

fost incontestabil precedată de multe şi vechi pătrunderi comerciale şi culturale romane. Este un fenomen firesc şi dialectic necesar. Totuşi, pentru că a încercat sa scoată în evidenţa acest lucru, C. Daicoviciu îl acuza pe Pîrvan de „mesianism". De asemenea, i se pare „îndrazneaţa" parerea lui Pîrvan că, pe vremea lui Augustus, romanii ar fi ocupat fîşii de teritoriu pe malul stîng al Dunării din faţa Moesiei, deşi, atît în lumina izvoarelor scrise, cît şi a constatarilor arheologice, crearea unei zone romane de siguranţa în Oltenia, Muntenia şi Moldova de Jos, în cursul secolului I e.n., apare ca un fapt evident. Pe de altă parte, nu vedem, ca C. Daicoviciu, ce ar putea fi grav in „teza" lui Xenopol, după care civilizaţia dacă din vremea lui Decebal ar fi suferit o însemnată înrîurire romană şi nici ce ar fi neconvenabil în întrebarea pe care tot acest istoric şi-o punea cu privire la eventualitatea dezvoltarii deosebite a acestei civilizaţii în cazul că nu ar fi fost distrusă prin biruinţa lui Traian. Sînt constatări şi preocupări normale şi comune, total străine de „mesianismul" pe care li-l atribuie fără nici o dovadă C. Daicoviciu.

Istoricii romîni din trecut sînt învinuiţi că ar fi ignorat luptele de clasă la daci nu din „lipsa de informaţie", ci din cauza poziţiei lor burgheze de clasă [1]. Fără îndoială că istoricii din trecut au avut lipsuri. Nu trebuie însă, să aruncăm tot ce era bun la ei, ci să înlăturăm ceeace era negativ.

Autorului i-au scăpat şi unele inadvertenţe de exprimare marxistă. Astfel, la pagina 168 („Studii şi referate privind istoria Romîniei") vorbeşte de dezvoltarea treptată a societăţii omeneşti „de la ginta matriarhală la tribul patriarhal". ca şi cînd ginta ar fi existat, ca formă de orgnizare sociala primitivă, numai în matriarhat, iar tribul ar fi propriu numai patriarhatului, ceca ce, fireşte, este cu totul greşit [2]. La pagina 161 („Studii şi referate privind istoria Romîniei") combate veleitatea de „ştiinţa pură" a istoricilor de clasă, „de la Tucidide pînă la Iorga", lăsînd să se înţeleagă ca ar fi putut exista şi istorici care să nu reflecte, voit sau nevoit, punctul de vedere al unei clase. La paginile 161 şi 165 (op. cit), remarcam o contradicţie din punct de vedere marxist: într-un loc lucrările lui I. Andrieşescu sînt caracterizate ca avînd o expunere „întotdeauna mistică şi idealista", pentru ca in celălalt să declare că acelaşi cercetator „just formulează" ideea sa despre vechimea neolitică a tracilor în Carpaţi, de a cărei improbabilitate, de altfel, am vorbit mai sus. Sau acel istoric este „întotdeauna" mistic şi idealist şi atunci nu mai poate avea nimic „just", sau are şi lucruri „juste", dar în acest caz, „misticismul şi idealismul" său nu se manifestă „întotdeauna".

În general, comunicarea nu reuşeşte să ne convingă că istoricii noştri din trecut ar fi avut o poziţie „antiştiinţifică" în problema dacă. Greşelile şi exagerările lor, care nu totdeauna coincid cu cele pe care li le atribuie C. Daicoviciu, nu depăşesc, în această problemă, cadrul dibuirilor inerente oricărei cercetări ştiinţifice. Autorul nu a putut să dovedească nicăieri, fără putinţă de tăgadă, că asemenea greşeli ar oglindi şi preocupări de clasă. Trebuie, însă, să recunoaştem că problema dacă, atît de depărtată de interesele burgheziei, nici nu era cea mai indicată pentru a prilejui atari dovezi. Astfel, C. Daicoviciu a luat asupra sa o sarcină ingrată, căreia nu i-a putut face faţă. Un alt defect grav al comunicării sale este de a nu fi încercat să arate, în legătură cu problema dacă, in ce constă „ştiinţa istorică adevărată" de care vorbeşte în mod repetat, fără a formula vreo definiţie. O asemenea definiţie nu ar putea fi suplinită prin simpla contestare a părerilor istoricilor pe care autorul îi critică. O definiţie nu poate fi decît pozitivă. Şi C. Daicoviciu nu a căutat să evite de a-şi trata tema pe o cale negativă, hipercritică.

V. CANARACHE, *Atelierele monetare din antichitate şi rolul lor în dezvoltarea vieţii economice din spaţiul carpato-dunărean*, p. 181—193.

Referatul lui V. Canarache reprezintă o interesantă încercare de a clasifica diferitele monede bătute în antichitate pe teritoriul ţarii noastre, în scopul de a distinge atelierele în care au fost produse. În introducere se arată, cu bune argu-

[1] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 172.

[2] Cf. Fr. Engels, Origina familiei a proprietăţii private şi a statului etc., Ed. P.M.R., 1950, p. 86 şi urm.

mente, că încă din cele mai vechi timpuri ale societății gentilice, pe măsura dezvoltarii producției și a schimburilor inter-tribale, s-a simțit nevoia unor echivalente generale ale valorii, care în epocile metalelor erau reprezentate prin diferite obiecte sau prin bucăți de metal brut: de aur, de argint, de aramă ori de bronz, tezaurizate în depozite ascunse. Unei etape intermediare între asemenea echivalente valorice improvizate și moneda propriu-zisă, cu greutate și valoare fixa și cu rol special de mijloc de schimb, îi corespund micile lingouri de bronz în formă de vîrfuri de săgeți, lipsite de orice caracter practic, răspîndite în secolul al VI-lea î.e.n. în Dobrogea și analoge, ca funcțiune, cu lingourile în formă de peștișori de la Olbia, din aceeași vreme. In aceeași serie de simboluri pre-monetare se numără și micile inele de aur din tezaurul de la Turnu-Măgurele. Primele monede propriu-zise apar pe teritoriul de azi al R.P.R. în Dobrogea, în secolul al VI-lea î.e.n., fiind reprezentate prin monedele grele *(aes grave)* de la Olbia, piese de import. Dar, în același secol, autorul situează, cu sorți de probabilitate, și primele monede bătute de orașul Histria: piesele de bronz cu efigia unei roți. Am avea, astfel, identificat și primul atelier monetar din cuprinsul patriei noastre. In stînga Dunării, pe teritoriul triburilor geto-dace, moneda nu a pătruns decît doua veacuri mai tîrziu, în secolul al IV-lea î.e.n. Autorul formulează de aci concluzia judicioasă că nu banul grecesc s-a dus să cucerească piața carpato-danubiană, încă închisă în cadrul orînduirii gentilice, ci dezvoltarea producției de pe această piață și extinderea relațiilor economice au atras banul. Odată cunoscut acest mijloc practic de schimb, geto-dacii îl vor adopta repede și vor trece chiar la o producție monetară proprie. In general, autorul stabilește șase grupe de ateliere monetare care au existat la noi în antichitate: 1) două ateliere la Histria; 2) atelierele populației locale din Dobrogea care imitau monedele grecești pontice; 3) un atelier la Callatis; 4) atelierele regilor sciți din Dobrogea, din secolele IV—II î.e.n.; 5) un atelier la Tomis; 6) atelierele geto-dace din stînga Dunării, în numar de peste 12, care bat imitații după monedele lui Filip al II-lea. Aceste ultime ateliere ar fi existat încă din secolul al IV-lea î.e.n., cînd au apărut originalele macedonene pe care le reproduceau, deoarece daca emisiunile imitațiilor ar fi început mai tîrziu ar fi imitat monedele grecești sau macedonene ulterioare. Argumentul nu ni se pare valabil. Monedele lui Filip s-au bucurat de o circulație vasta și îndelungata și tocmai de aceea au fost imitate de daco-geți, cum au fost imitate și de celți; dar în acest caz imitarea lor a putut începe mult timp după data emiterii originalelor. Parerile curente dupa care imitațiile daco-getice și cele celtice după monedele lui Filip al II-lea ar fi început cel mai de vreme în secolul al III-lea î.e.n., ramîn tot cele mai plauzibile

Din comunicarea lui V. Canarache sînt de reținut unele observații și sugestii utile, în orice caz putînd servi ca baze de discuții fructuoase. In ce privește atelierele monetare menționate, autorul nu precizează metoda și criteriile pe baza carora le-a identificat.

Comunicarea nu este lipsita și de unele conjecturi total imposibile, cum e ipoteza că orașul grecesc Histria ar fi existat la începutul său în alt loc decît acela pe care îl cunoaștem, pe malul lacului actual Sinoe, sau presupunerea că anepigrafia imitațiilor daco-getice după monedele macedonene ar fi fost intenționată, monetarii băștinași urmărind prin aceasta sa marcheze deosebirea față de originale și sa-și dovedească buna credință, ca străină de ideea de falsificare! Aceste păreri hazardate au fost respinse în mod argumentat cu prilejul dezbaterilor Sesiunii[1].

I. BARNEA, *Elemente de cultură materială veche rusească și orientală în așezarea feudală (secolele X—XII) de la Dinogetia (regiunea Galați)*, p. 195—227.

E vorba de analiza a două probleme puse de rezultatele sapăturilor arheologice care au fost efectuate în ultimii ani în așezarea de epocă feudala timpurie de la suprafața ruinelor cetății antice *Dinogetia*, situata în insula Bisericuța din balțile Dunării, pe teritoriul comunei Garvăn, în colțul de N.V. al Dobrogei. Prima problema se referă la resturile de cultura materială veche rusească din această așezare, iar a doua la resturile de cultura orientală.

[1] Cf. Studii și referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea a II-a, p. 1858 și 1872.

In ceea ce priveşte prima problemă, autorul relevă fusaiolele de piatră roşie de Ovruci, ovoidele de lut ars smălţuite, brăţarile de sticlă de provenienţă kieviană, inelele şi mărgelele de sticlă analoge acelora care se întîlnesc frecvent în aşezările de tip slav, două capete de buzdugane, micile pandantive semilunare, pandantivele de bronz în forma de clopoţei globulari, doua braţari de argint, o gardă de sabie, de bronz, o limbă de curea, de bronz aurit. Aceste elemente au ajuns la Garvăn prin comerţul kievian, unele fiind chiar lucrate la Kiev. Pe baza celor două brăţări de argint menţionate, autorul conclude că la Garvăn, încă din secolele X—XII, au existat diferenţieri sociale cu caracter feudal, părere în sine foarte plauzibilă, dar pentru evidenţierea căreia o singură pereche de giuvaere nu este suficientă. Concluzia cea mai importantă a autorului este, însă, că „aşezarea feudală de la Dinogetia-Garvăn, deşi se afla sub stapînirea imperiului bizantin, traia totuşi sub influenţa directă a centrelor culturale de pe teritoriul vecin al marelui stat feudal rus, în frunte cu Kievul“ [1].

Aceeaşi direcţie de orientare culturală reiese şi din constatările referitoare la problema elementelor orientale descoperite la Dinogetia-Garvăn. Aceste elemente constau dintr-un mic vas pentru mercur, care poate să fi ajuns aici, fie pe cale comercială, fie prin intermediul triburilor turce în migraţie, mai multe obiecte mărunte care par a-şi avea originea în centrul statului bulgar de pe Volga (două capete de mînere de bronz, un cap de mîner din vîrf de corn de animal, un lacăt de bronz în forma de animal), cîteva fragmente de vase de lut cu smalţ verde-măsliniu continuînd tradiţia unor tipuri sarmate, cîteva piese de harnaşament (o garnitură de căpăstru în formă de cruce, alta în formă de nasture, o zăbală de bronz două psalii din corn de animal, două fragmente de scări de şea, de fier), o rotiţă cu trei spiţe turnată în bronz, cîteva medalioane de bronz.

Concluzia comunicării este că elementele de cultură materială veche rusească şi orientală au ajuns la Dinogetia-Garvăn datorită atît evoluţiei societăţii locale, care întreţinea întinse relaţii comerciale cu regiunile din răsăritul Europei, cît şi contactului său cu popoarele nomade în migraţie, ca pecenegii, uzii, cumanii. De asemenea, autorul afirmă că, pe la mijlocul secolului al XI-lea, sub influenţa statului din Kiev, la Dinogeţia-Garvăn meşteşugurile şi comerţul tindeau să se separe de agricultură [2].

Mărturiile arheologice de caracter vechi rus şi oriental sînt descrise amănunţit, analogiile lor sînt urmărite pe un întins teritoriu, la popoare diferite, pe baza unui bogat material bibliografic. De asemenea sînt folosite judicios izvoarele istorice de caracter literar. Observăm, la pagına 205 [3], unde se vorbeşte de legăturile vechii Rusii cu scandinavii-varegi, că autorul, situîndu-se în mod just pe poziţia concluziilor ştiinţei sovietice şi reproducînd părerile lui B. A. Rîbakov, combate teoria normană despre originea varegă a statului kievian şi a culturii vechi ruse, intrînd însă brusc în miezul problemei, fără a fi arătat în prealabil că a existat o asemenea teorie şi că susţinătorii ei au fost numai cercetătorii burghezi.

I. VLĂDUŢIU, *Probleme de cercetare în domeniul etnografiei,* p. 229—284.

In această lucrare se tratează problemele următoare: I. Scurtă privire asupra principiilor şi rezultatelor mai importante ale etnografiei sovietice; II. Realizări ale etnografiei romîneşti; concepţia despre etnografie a cîtorva etnografi romîni; III. Despre culegerea materialului etnografic; IV. Etnografia romînească şi problema naţională, antisemită şi rasială; V. Concluzii.

In primul capitol autorul arata, pe scurt, marele avînt pe care l-a primit etnografia sovietică după Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie. El descrie lupta etnografilor sovietici pentru însuşirea învăţăturii marxist-leniniste, pentru ridicarea nivelului teoretic al ştiinţei etnografice, pentru desăvîrşirea şcolii sovietice de etnografie, precum şi rezultatele deosebite obţinute în această perioadă.

In capitolul al doilea se scoate în evidenţă interesul din ce în ce mai mare pentru viaţa şi cultura poporului, ce se dezvoltă mai ales spre sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea în masa micii intelectualităţi progresiste

[1] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 206.

[2] Ibidem, p. 226.

[3] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 226.

de la sate şi se opreşte mai pe larg asupra rezultatelor din secolul al XIX-lea, cînd apar acele lucrări de mare valoare în etnografie ale lui V. Pîcală, Tudor Pamfile şi alţii. Autorul arată realizările importante obţinute de G. Vîlsan şi R. Vuia în lupta grea pentru afirmarea etnografiei ca ştiinţă de sine stătătoare, într-o vreme cînd era inclusă în alte ştiinţe, ca geografia, sociologia etc. Deşi autorul îşi mărgineşte tema la „şcoala" etnografică de la Cluj, totuşi ar fi fost bine să se oprească şi asupra realizărilor de pe tărîmul etnografic din Moldova, Oltenia şi celelalte regiuni ale ţării, unde activitatea etnografică a fost deosebit de rodnică, şi, în general, să insiste mai mult asupra tradiţiilor progresiste, înaintate, pe care le-a moştenit etnografia romînească.

Mai departe, autorul analizează concepţia lui R. Vuia, I. Chelcea, despre etnografie, precum şi influenţele şcolilor etnografice din apus asupra lor. De asemenea se ocupă de concepţia etnografică a şcolii de sociologie de la Bucureşti.

Din capitolul III aflam că a fost adunat un bogat material etnografic direct de pe teren, prin achiziţionări, prin chestionare, anchete etc., însă în culegerea materialului s-a stăruit mai mult asupra arhaismelor şi asupra obiceiurilor. Se combate înţelegerea tradiţiei ca avînd numai o esenţa religioasă, cum o vede, de pildă, I. Chelcea. De asemenea este arătat caracterul de clasă al propagării unei astfel de interpretări a obiceiurilor şi a tradiţiei, care tindea să rupă tineretul de la sate de tineretul muncitoresc de la oraşe.

În capitolul IV autorul se ocupă pe larg de felul cum a privit etnografia romînească problema naţională. Este scoasă în relief latura naţionalistă din activitatea lui N. Iorga, precum şi influenţa acestuia asupra etnografilor romîni, mai ales în problemele continuităţii şi unităţii Transilvaniei, în care etnografia burgheză romînească a jucat un rol important.

În mod amănunţit autorul analizează lucrările lui I. Chelcea şi demască viguros naţionalismul, antisemitismul şi mai ales rasismul cu care erau îmbibate aceste lucrări, şi arată, pe baza exemplului popoarelor din U.R.S.S., care este rezolvarea justă, marxistă, a acestor probleme.

În concluzie, autorul descrie perspectivele mari de dezvoltare ce se deschid în faţa etnografiei romîneşti şi constată că sînt destule cadre care pot

contribuţie valoroasa în acest domeniu al ştiinţei, punînd bazele etnografiei romîneşti ca ştiinţă ce se călauzeşte dupa învaţatura marxist-leninistă.

Comunicarea arată direcţiile ce au dominat în etnografia romîneasca, mai ales în cel de-al doilea pătrar din prima jumatate a secolului al XX-lea, influenţele şcolilor burgheze din apus, suferite de etnografii romîni şi critică direcţia şovinist-rasista reprezentată de I. Chelcea. Din păcate, autorul se ocupă mai mult de etnografii din Cluj lasînd nelămurită activitatea etnografică de la Bucureşti, unde aceasta a avut mulţi reprezentanţi. De asemenea, nu s-au scos în evidenţă cu destulă tarie şi într-o măsură mai mare preţioasele tradiţii etnografice pe care le-a moştenit etnografia romînească. Analizînd activitatea etnografică a lui R. Vuia, nu s-a oprit asupra tuturor lucrărilor care ar fi dat o imagine completă a activităţii acestui învăţat, iar în ceea ce priveşte atitudinea lui R. Vuia în problema naţională a analizat-o doar prin prisma aprecierii acestuia relativ la preocuparile etnografice ale lui N. Iorga, în loc ca ea să fie analizata pe baza tuturor lucrărilor sale.

Şantierul arheologic Bucureşti, p. 285 — 538: *Introducere* (p. 285—289) ; B MITREA, *Un tezaur cu monede dacice descoperit la Bucureşti de o echipă de muncitori a întreprinderilor Sfatului popular* (p. 290—302) ; E. COMŞA, *Săpăturile arheologice din sectorul Giuleşti* (p. 303—309) ; VL. ZIRRA şi MARGARETA TUDOR, *Crîngaşi* (p. 309—322) ; S. MORINTZ, GH. CANTACUZINO şi studenţi, *Săpăturile arheologice din sectorul Mihai Vodă* (p. 322—409) ; I. IONAŞCU, VL. ZIRRA, D. BERCIU, MARGARETA TUDOR şi studenţi, *Săpăturile din sectorul Radu Vodă* (p. 409—460) ; L. LAZĂRESCU-IONESCU, D. V. ROSETTI, GH. IONESCU, GH. ASTANCAI, arhit. H. TEODORU şi studenţi, *Săpăturile arheologice din sectorul Curtea Veche* (p. 461—538).

În cele 253 pagini pe care le însumează toate aceste rapoarte, se prezintă, în mod amplu şi cu documentarea istorică necesară, rezultatele primei campanii de săpături (1953) organizată de Academia R.P.R. pentru cercetarea arheologică a oraşului Bucureşti. Aceste rezultate re- ... început important pentru stu-

diul istoriei capitalei Republicii Populare Romîne pe alte baze decît acelea care au fost folosite anterior. De unde mai înainte aceste cercetări se limitau la izvoarele scrise, acum urmează a fi urmărite cu ajutorul resturilor culturii materiale a veacurilor trecute. Rolul principal în lămurirea problemei începuturilor oraşului Bucureşti şi în cunoaşterea reală a dezvoltării sale în perioadele cu documente scrise, rare sau chiar cu totul inexistente, revine arheologiei.

Cercetările arheologice efectuate în anul 1953 în Bucureşti au dovedit prezenţa aşezărilor omeneşti pe vatra acestui oraş încă din epoca neolitică şi au dat chiar prilejul unor descoperi neaşteptate cu privire la perioada migraţiilor şi la epoca feudală timpurie. In ce priveşte epoca feudală propriu-zisă, rapoartele de care ne ocupăm aci nu s-au mărginit la o simplă prezentare a descoperirilor rezultate din săpături, ci au stăruit şi asupra informaţiilor oferite de documentele scrise, stabilind acordul dintre cele două categorii de izvoare, pentru a reconstitui o imagine cît mai întreagă a evoluţiei societăţii omeneşti din acest principal centru politic şi economic al patriei noastre.

Săpăturile au fost executate de un colectiv compus din arheologi şi studenţi, în diferite puncte, care, cu excepţia cercetarilor periferice referitoare la epoca orînduirii comunei primitive şi la perioada migraţiilor, de la Giuleşti şi Crîngaşi, se grupează în trei sectoare din centrul oraşului, avînd ca principal obiectiv resturile epocii feudale, cînd a luat fiinţa şi s-a dezvoltat actualul oraş Bucureşti. capitală a Ţării Romîneşti, apoi a întregii noastre patrii. In cadrul acestor sectoare, centrate în jurul bisericilor celor mai vechi ale oraşului: Mihai Voda, Radu Voda şi Curtea Veche, pe lîngă punctele de bază, s-au efectuat săpături şi în puncte secundare vecine cu ele, ca biserica Gorgan, biserica Bucur, str. Aurora, biserica Dobroteasa, piaţeta Nicolae-Şelari, hanul Manuc, etc.

In introducere se arată importanţa arheologiei pentru lărgirea şi aprofundarea studiului istoriei, se face un scurt istoric al interesului pentru monumentele arheologice ale oraşului Bucureşti, scoţîndu-se în evidenţă vitregia regimului burghez faţa de aceste preţioase vestigii materiale ale trecutului şi dezvoltarea unilaterală a preocupărilor arheologice, care au fost îndreptate numai asupra orînduirii comunei primitive şi asupra orînduirii sclavagiste, neglijîndu-se aproape cu desăvîrşire epoca orînduirii feudale. Se descriu, cu date impresionante, importantele condiţii realizate în ultimii ani de regimul democraţiei populare pentru lichidarea acestor grave lipsuri ale trecutului, precizîndu-se cu deosebire munca depusă de şantierul arheologic Bucureşti în 1953. S-au întrebuinţat în total peste 9 000 zile de lucru, reprezentînd, numai în acest oraş, o depaşire cu 225% faţă de totalul săpăturilor arheologice anuale care se executau înainte de 1944 pe întregul cuprins al ţarii. Rezultatele ştiinţifice expuse în rapoarte sînt la înălţimea acestor sforţări.

Primul raport, al lui B. Mitrea[1], se referă la o descoperire monetară întîmplătoare, care a avut loc tot în 1953, în marginea de sud a teritoriului capitalei, între satele Bragadiru şi Vîrteju, cu prilejul unor lucrări pentru îngroparea unei borne de hotar. E vorba de un tezaur constînd din circa 300 de monede dace de argint conţinute într-un vas de lut cenuşiu de tehnică superioară. Piesele monetare, uşor scyphate şi reprezentînd imitaţii degenerate după tetradrahmele macedonene din vremea lui Filip al II-lea, aparţin tipului V din clasificarea monedelor dace stabilită de C. Moisil sau tipului „cu capul lui Lysimah" din clasificarea încercată de Pink. Acest tip caracterizează teritoriul de şes al Munteniei. In ce priveşte data tipului, autorul se referă la părerea lui C. Moisil care, în 1920, propunea intervalul dintre a doua jumătate a secolului I î.e.n. şi secolul I e.n. dar atrage totuşi atenţia că în acel interval moneda de mare circulaţie în Dacia era denarul roman republican, monedele dace imitate după piesele macedonene ne mai reprezentînd decît slabe supravieţuiri. Am fi dorit însă, în această problemă de seamă pe care o aduce în discuţie tezaurul de la Bragadiru-Vîrteju, o concluzie mai precisă, pe care din nefericire autorul o evita.

Al doilea raport[2] (p. 303—309) conţine rezultatele săpăturilor din cartierul Giuleşti, în marginea de vest a capitalei, unde, pe o terasă din stînga Dîmboviţei, s-a descoperit resturile unei staţiuni neolitice cu urme de bordeie, cu un inventar

[1] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 290—302.

[2] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 303—309

ceramic decorat cu excizii şi cu incizii, cu resturi de oase de animale, unelte de silex şi de piatra lustruita. Deosebit de interesantă este ceramica, reprezentată prin fragmente de vase de lut amestecat cu pleavă, ornate prin tehnica exciziei, a inciziei şi a încrustaţiei cu o substanţă alba, într-un stil înrudit cu acela al ceramicii culturii Boian din cîmpia Dunarii, dar cu caractere proprii. Motivele cele mai caracteristice ale decorului ceramic de la Giuleşti sînt liniile excise largi, paralele, formînd meandre, alternanţa patraţelelor excise şi rezervate amintind tabla jocului de şah, seriile de mici triunghiuri excise. Decorul e completat adesea prin pliseuri fine. Stilul ceramicii de la Giuleşti era cunoscut pînă acum numai în partea de nord a Munteniei, la poalele Carpaţilor, în Transilvania de sud şi de est şi în Moldova, şi era considerat ca un facies regional („de deal") al culturii Boian, contemporan cu faciesul din cîmpie al acestei culturi, aşa cum este cunoscut, de exemplu, la Vidra. Acum însa, apariţia sa chiar în cuprinsul oraşului Bucureşti, în centrul ariei caracterizate prin ceramica Boian „de şes" schimba datele problemei, impunînd concluzia ca este vorba de un facies *cronologic*, pe care autorul îl defineşte sub numele de „faza Giuleşti" a culturii Boian. Pe baza unor judicioase consideraţii tipologice, constatările stratigrafice comparative lipsind deocamdata, d-sa conclude ca această faza este mai veche decît faciesul de şes al culturii Boian, pe care îl numeşte „faza Vidra", dar mai noua decît „faza Bolintineanu". Prin aceste încheieri, raportul lui E. Comşa despre Giuleşti reprezintă o contribuţie din cele mai importante la lamurirea problemelor de baza ale neoliticului din ţara noastra şi, în general, din tot sud-estul Europei. In treacat semnalam o contradicţie de exprimare[1], unde, într-un loc, se spune în mod just ca pîna în prezent încă nu au fost gasite elementele fazelor Giuleşti şi Boian în straturi suprapuse, pentru ca ceva mai jos sa se vorbeasca, totuşi, de „nivelul inferior al stratului Boian de la Glina", prin care s-ar putea înţelege eventual faciesul Giuleşti, ceea ce nici nu ar corespunde realitaţii şi, desigur, nici nu ar fi putut fi în intenţia autorului sa afirme. Dar în acest caz ar fi trebuit sa ni se precizeze ce reprezinta acel „nivel inferior".

Al treilea raport[2] ne prezintă rezultatele sapăturilor din cartierul Crîngaşi, în apropiere de Giuleşti. Pe un platou relativ mic şi plan, care constituie un martor de eroziune al vechii terase din stînga Dîmboviţei, s-au găsit fragmente ceramice din secolul al IV-lea e.n., precum şi altele de factură slavă, dintr-o etapa mai tîrzie, aparţinînd perioadei de trecere spre feudalism. Materialele din secolul al IV-lea, referitoare la cultura Cerneahov, sînt raspîndite pe întreaga terasa, indicînd o locuire de scurta durata. Sapaturile au degajat urmele unei locuinţe care aparea sub forma unei mase de cenuşa. In umplutura de cenuşa s-au găsit fragmente de chirpic ars, lemn carbonizat, fragmente ceramice şi oase de animale domestice (bou, oaie, porc). In partea de vest a locuinţei s-au gasit resturile unei sobe de mici dimensiuni cu vatra circulara şi cu acoperiş în forma de cupola.

In ceramica din secolul al IV-lea din aşezarea de la Crîngaşi se disting două categorii: ceramica de pasta poroasa amestecata cu pietricele şi lucrata la roata şi ceramica cenuşie fina, de tehnica superioara. Ceramica a fost lucrata pe loc. Pe latura de sud-est a terasei s-a descoperit un cuptor de ars oale, sapat în stratul pamîntului viu şi compus din trei parţi principale: camera de foc, o placa gaurita deasupra acesteia şi cupola care închidea camera de ardere a vaselor. Cuptorul de la Crîngaşi este al treilea element de acest fel, din secolul al IV-lea e.n., descoperit, in întregime, pe teritoriul R.P.R., dupa acelea de la Ileana, reg. Bucureşti, şi de la Glavaneşti, reg. Iaşi. Descoperirea unei monede de bronz din vremea împaratului Valentinian I (364—375) a îngaduit autorilor raportului să dateze aşezarea în a doua jumatate a secolului al IV-lea e.n.

A doua aşezare de la Crîngaşi, datînd din secolele VI—VII, a fost constatata mai ales în partea de vest a terasei, unde a ieşit la iveala fundul unui bordei. In aceasta locuinţa s-au descoperit resturile unui alt cuptor, cu bolta prevazuta cu coş pentru tiraj. Ceramica, constînd din fragmente de oale cu corpul sferoidal, prezinta caractere slave. Impreuna cu aceste cioburi s-au găsit şi cîteva obiecte de fier. Ceramica de caracter slav asema-

[1] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 307.

[2] Ibidem, p. 309—322.

natoare acelela de la Crîngaşi s-a mai constatat pe teritor'ul oraşului Bucureşti la Jilava, la lacul Tei şi la Damaroaia. Autorii raportului afirmă ca în acest ultim cartier s-ar fi descoperit, într-un bor‹ei la fel cu cel de la Crîngaşi, o monedă de la Iustinian, din anul 539 e.n.[1]. Cel puţin în ce priveşte moneda, putem preciza ca este vorba de o inadvertenţa, deoarece aceasta pie a nu s a gasit la Damaroaia, ci la Colentina. E de altfel un amanunt secundar, fiindca datarea culturii respective în secolul al VI-lea ramine destul de sigura.

In raportul al patrulea[2] se expun rezultatele sapaturilor efectuate în 1953 pe dealul bisericii Mihai Voda (Arhivele Statului) şi la biserica Ilie Gorgan.

Izvoarele istorice literare arata ca la poalele dealului, numit mai tîrziu Mihai Voda, exista în secolul al XVI-lea o biserica cu hramul Sf. Nicolae, înfiinţata de jupineasa Caplea. Ulterior, izvoarele scrise amintesc ca Mihai Viteazul a ridicat o manastire pe creştetul dealului. Autorii raportului reuşesc sa precizeze, pe baza unui document folosit pentru prima data, ca aceasta manastire a fost înfiinţată în 1591, iar nu în 1594 aşa cum se crezuse mai înainte. E vorba de un act al patriarhului Ieremia al II lea al Constantinopolului, în care se arată că acesta, făcînd o calatorie la Bucureşti, i-a autorizat pe calugari sa recladeasca vechea biserica Sf. Nicolae, ceea ce s-a îndeplinit din temelii cu grija şi cu cheltuiala banului Mihai, înainte de venirea lui la domnie. In 1595, dupa batalia de la Călugareni, manastirea lui Mihai Voda a folosit drept garn'zoana turceasca, apoi, dupa retragerea lui Sinan-Paşa din Bucureşti, a adapostit pe calugarii mănastirii Sf. Troiţă, distrusa de turci. In a doua jumatate a secolului al XVIII-lea manăstirea a servit vremelnic ca reşedinţa domneasca. In 1821, dealul Mihai Voda a fost ocupat, ca punct strategic în marginea Bucureştilor . de atunci, de oastea lui Tudor Vladimirescu. In 1863 manastirea intră în patrimoniul statului şi, la scurt timp după aceea, în 1866, în cladirea vechilor chilii au fost instalate Arhivele Statului.

Cele mai vechi urme de locuire de pe dealul Mihai Vodă, constînd din fragmente ceramice de caracter primitiv, dateaza din epoca neolitica. Ulterior, la începutul epocii bronzului, dealul a fost locuit de purtatorii culturii Glina III. Cel mai bogat material arheologic descoperit în curtea Arhivelor statului aparţine culturii geto-dace din a doua epoca a fierului. Din aceasta vreme dateaza resturile unei locuinţe, constînd din mase de chirpic' ars, avînd la mijloc o vatră patrata, ornata cu un chenar închis. Autorii raportului atribuie acestei vetre o întrebuinţar casnica. Ţinînd seama însa de grija cu care a fost lucrata vatra şi de faptul ca exemplare similare se gasesc destul de rar în aşezarile daco-getice (pînă acum numai la Poiana şi la Popeşti, socotim ca nu poate fi vorba decît de un element de cult.

O importanta descoperire din curtea Arhivelor Statului o reprezintă fragmentele ceramice de la începutul epocii feudale, din secolele XII—XIII. E vorba de o epoca din care nu avem pîna acum nici o informaţie asupra vreunei aşezari omeneşti pe vatra de mai tirziu a oraşului Bucureşti. Acum e dovedit că o asemenea aşezare, desigur de caracter rural, a existat, cel puţin pe malul drept al Dîmboviţei.

In concluzia raportului se afirma ca: „ulterior, centrul principal de locuire s-a deplasat din partea dreaptă în partea stîngă a Dîmboviţei. Aceasta s-a întîmplat în secolele XIV şi XV în legătura cu expansiunea comerţului de-a lungul unor drumuri care, pornind din Carpaţi prin Curtea de Argeş şi Tîrgovişte, urmau vaile Ialomiţei şi Dîmboviţei trecînd prin Bucureşti“[3]. Afirmaţia nu se poate menţine, mai întîi pentru ca la Mihai Voda nu este atestată o aşezare continua, care să fi durat din secolul al XII-lea pîna în secolele XIV—XV, cînd, dupa autorii raportului, „centrul principal" al unei asemenea aşezari s-ar fi mutat în stînga Dîmboviţei, apoi, fiindcă şi în stînga rîului, în sectorul Curtea Veche, s-au gasit urme de locuire din secolele XII—XIII, cu prilejul săpăturilor din anul următor, 1954. Deci nu mai poate fi vorba de o mutare dintr-o parte în alta a rîului în secolele XIV—XV.

Sub actuala clădire a Arhivelor Statului se pastrează pînă azi, în vechea sa formă, o parte din construcţia pivniţii mănăstirii Mihai Vodă, constituind un mo-

---

[1] **Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 320.**

[2] **Ibidem, p. 322—403.**

[3] **Ibidem, p. 405—406,**

nument de seama al arhitecturii medievale romîneşti.

Sapaturile făcute în partea de vest a dealului Mihai Vodă au dat la iveala fragmente din scocul construit in secolul al XVII-lea, care deservea moara de pe malul Dimboviţei, menţionata in documente inca din secolul al XVI-lea.

In partea de est a dealului, în apropiere de intrarea principala, care trecea pe sub turnul clopotniţei mănastirii, s-au gasit resturile unei construcţii octogonale, refacuta în secolul al XIX lea pe temelii din secolul al XVIII-lea. Fiind situata într un punct din care se vede tot oraşul, aparţinea probabil unui foişor de foc.

In partea de nord a clădirii Arhivelor Statului, in exteriorul acesteia, pe panta dealului dinspre str. Izvor, au fost dezvelite resturile unei construcţii cu arcade, din secolul al XVIII-lea. Aceasta a servit ca pivniţa pentru depozitarea vinurilor mănastirii. Calugarii de aci erau vestiţi pentru comerţul lor cu vinuri.

Numeroasele resturi de ziduri şi de pavaje de caramizi, descoperite în partea de vest a dealului, dovedesc existenţa unui mare ansamblu arhitectural în acest loc. în a doua jumatate a secolului al XVIII-lea.

Sapaturile din sectorul Mihai Vodă au fost completate cu cercetari în partea opusa a Dîmboviţei, în vale, pe movila care susţine biserica Ilie-Gorgan, în apropiere de bulevardul 6 Martie. Izvoarele istorice scrise arata că în secolul al XVII lea a existat pe aceasta movila o biserica închinata ca metoc mănăstirii Cotroceni. Biserica s-a darîmat în timpul lui Alexandru Ipsilanti (1774—1782). Pe locul ei a fost zidita biserica actuala, sub domnia lui Ion Gheorghe Caragea. Construcţia a început în 1813, iar pisania a fost scrisa şi aşezata în 1819, sub domnia lui Alexandru Nicolae Suţu. Sapaturile din 1953 au înlaturat presupunerile mai vechi dupa care movila Gorgan ar fi reprezentat un monument primitiv facut de mînă omenească, dovedind ca nu e vorba decît de un element geografic natural, un martor de eroziune.

Cu prilejul sapaturilor de aici au fost gasite ruinele primei biserici care a fost construita din zid, iar nu din lemn cum susţinea G. I. Ionescu-Gion, autorul „Istoriei Bucureştilor".

Raportul privitor la explorarile din sectorul Radu Vodă [1] expune rezultatele cercetarilor facute pe cele doua ridicaturi de teren izolate dar vecine, pe care se afla bisericile Radu Voda şi Bucur, precum şi sondajele din punctele str. Aurora şi Dobroteasa.

Sapaturile de pe inalţimea Radu Voda au aratat ca cele mai vechi urme de locuire de aci dateaza de la inceputul epocii bronzului şi apar in culturii Glina III. Dealul a mai fost locuit apoi in a doua epoca a fierului. Pe toata suprafaţa sa s au gasit materiale arheologice le caracter daco getic din secolul al III-lea î.e.n. Dupa autorii raportului, „bogaţia materialului ne arata ca aşezarea a avut un caracter stabil şi, probabil, de o durata mai lunga" [2]. Alte urme de locuire constatate dateaza din secolele X XI. Din perioada cuprinsa între secolele XII XV nu s a gasit pe dealul Radu Voda nici o urma de locuire.

Referindu-se la documentul în care e vorba de „Cetatea Dimboviţi", o aşezare întarită unde pircalabul Dragomir, dregator al lui Vlaicu Voda a respins, in 1368, un atac al armatei ungureşti [3], autorii işi insuşesc parerile mai vechi dupa care aceasta cetate ar fi existat in Bucureşti, la Radu Voda. In aceasta privinţa ni se pare hotarîtor rezultatul negativ al sapaturilor de la Radu Voda, care nu au dat la lumina nici o urma din secolul al XIV lea. Cetatea Dîmboviţei trebuie cautata în susul rîului, catre munţi, fie la Stoieneşti, cum s a mai presupus, fie în alt loc.

Primele urme arheologice din vremea dezvoltarii Ţarii Romîneşti, care s-au gasit prin sapaturile din 1953 pe dealul Radu Vodă, se refera la secolul al XVI lea. Indiciile privitoare la o locuire a înalţimii, chiar in prima jumatate a acestui veac, sînt înca foarte slabe şi discutabile, în schimb din a doua jumatate au fost scoase la iveala resturi arheologice bogate şi concludente. In vremea cind, dupa documentele scrise, pe acest deal, Alexandru al II-lea Mircea, prin anii 1575-1577, a început zidirea manăstirii Sf. Troiţa, desavirşită de fiul sau Mihnea Turcitul. Printre resturile acestei manastiri din secolul al XVI lea a fost descoperit, la baza contrafortului stîng al turnului clopotniţei actuale, un pilon ca re afun

[1] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I, p. 413.

[2] Ibidem, p. 413.

[3] Ibidem, p. 415.

da adînc în pamîntul viu. Pe acest pilon se pastrează zgîriata în tencuială figura unui ţap alergînd, pe care autorii raportului o interpretează ca „o tradiţie a desenelor rupestre ale paleoliticului superior... apariţie anacronica dar nu neaşteptata"[1]. Evident, interpretarea e hazardată şi lipsita de orice temei. Nu poate fi ştiinţifica metoda de a face apropieri, nici chiar ipotetice, între epoci atît de îndepărtate şi fara nici o legatură între ele, numai pe baza unor vagi asemănari de caracter general. Ar urma sa atribuim unei tradiţii paleolitice orice desen zoomorf din trecut, din prezent sau viitor numai fiindca reprezinta figuri de animale.

In 1595, turcii au ocupat Bucureştii şi au întarit dealul Radu Vodă cu fortificaţii de lemn şi pamînt, pentru ca în scurt timp dupa aceea, sub presiunea armatelor conduse de Mihai Viteazul şi Sigismund Bathory, să se retraga, nu însă înainte de a fi distrus mănastirea Radu Vodă şi toate fortificaţiile pe care le construisera. In săpăturile din 1953, au aparut resturile arse ale acestor fortificaţii. Refacerea manastirii a avut loc prin anii 1613 1627, sub Radu Mihnea şi sub Alexandru Coconul. Săpăturile din 1953 au reuşit sa precizeze planul ansamblului de cladiri al mănăstirii, care au un caracter arhitectonic unitar, prezentînd forma unui pentagon. In a doua jumatate a secolului al XIX-lea, aceste construcţii au fost darîmate. In săpaturile de la Radu Vodă s-au găsit numeroase vase, plăci ceramice ornamentate, monede şi alte materiale datînd din secolele XVI—XVIII. Majoritatea monedelor din secolul al XVI-lea constau din denari austro-germani de argint, pe cînd în secolul al XVIII-lea predomina monedele turceşti.

In sapaturile de pe ridicatura pe care se afla biserica Bucur s-au găsit materiale geto-dace din secolele III—II î.e.n., destul de multe fragmente ceramice din secolul al IV-lea e.n. şi cîteva din secolele IX—X. O locuire intensă a înălţimii este atestata arheologic în secolul al XVI-lea. Din aceasta vreme s-au descoperit urme de bordeie construite din lemn şi pămînt. Viaţa istorică, desfaşurată pe dealul bisericii Bucur, este strîns legată de aceea de pe inălţimea vecină de la Radu Vodă. Biserica Bucur a fost construită în secolul al XVIII-lea.

Cercetările din str. Aurora, pe malul stîng al Dîmboviţei, în vale, la sud-est de Radu Vodă, reduse la cîteva sondaje, au dus la identificarea unei pivniţe din secolul trecut. Fragmentele din epoca migraţiilor gasite la suprafaţă aparţin unui sol de umplutura, adus din alta parte a oraşului.

In apropriere de acest punct, în spatele bisericii Dobroteasa, pe fostul „maidan al Dobrotesii", s-au făcut sondaje, prin care s-au constatat fragmente ceramice din secolele XV—XVI şi resturi de zidărie din secolul al XVIII-lea.

Ultimul raport din serie, privind săpăturile din sectorul Curtea Veche[2], expune rezultatele săpăturilor executate în centrul oraşului, în curtea bisericii Sf. Anton, în str. Soarelui, în piaţa Sf. Nicolae-Selari, în pasajul Francez, în str. Gabroveni şi în curtea fostului han Manuc (Hotel Dacia) din str. 30 Decembrie. Punctele în care s-au făcut săpăturile sînt cuprinse în suprafaţa pe care a ocupat-o vechea curte domnească din Bucureşti. Autorii susţin că această suprafaţă a fost locuită începînd încă din epoca neolitica. Credem că e vorba mai curînd de răspîndiri neolitice izolate şi foarte rare decît de o aşezare propriu-zisă. In schimb, o locuire intensa în acest loc a existat în secolele IV şi VI e.n. In raport se arată că materialele din secolul al VI-lea oglindesc pătrunderea slavilor, care au avut o parte importantă în „determinarea vieţii social-economice a băştinaşilor"[3]. Afirmaţia este adevarata. Se poate însă spune mai mult: slavii au jucat un rol de seama şi în procesul formarii poporului romîn şi al limbii romîne.

Mai departe autorii afirmă că „prin veacul al VI-lea începe să se deszvolte la noi epoca numita de I. V. Stalin «semi-feudală», în care se pregătesc condiţiile apariţiei feudalismului şi care constituie faza de trecere spre feudalism"[3]. Prin aceasta I. V. Stalin a înţeles perioada tulbure, puţin cunoscută, în care au aparut elementele societăţii feudale alături de elemente ale orînduirii anterioare care continuau să existe. Inceputurile sale nu pot fi atribuite în mod arbitrar secolului al VI-lea, ci pot fi considerate mai vechi.

[1] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 421—422.

[2] Ibidem, p. 461—538.

[3] Ibidem, p. 465.

Din această perioadă (secolele IV—VI) s-au gasit în curtea bisericii Sf. Anton urmele unor gropi de bordei, vetre, cuptoare de uz caznic. Ceramica din secolul al IV-lea pastrează tradiţia epocii geto-dace, în timp ce aceea din secolul al VI-lea este deosebită şi denotă caractere slave.

Materialele arheologice din epoca feudala confirmă tradiţia după care Curtea domnească din Bucureşti ar fi fost întemeiata pe vremea lui Mircea Ciobanu. Biserica, cu hramul Buna Vestire, cuprinsă în incinta Curţii Vechi, a fost ridicată, după tradiţia care se mai păstra în secolul al XVIII-lea, tot de un Mircea. Biserica a fost refăcută odată în 1715, apoi a doua oară, după incendiul care o distrusese în 1847. Această biserică e numita astazi Sf. Anton. Insă acest nume a fost preluat de la o altă biserică, vecină, din actuala Piaţă de Flori, construită în 1735 şi darîmata din temeii după ruinarea ei cu prilejul incendiului din 1847.

Palatul domnesc, situat în incinta Curţii Vechi, este amintit de călatorii care au trecut prin Bucureşti în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. In 1585, Jacques Bongars menţionează frumuseţea bisericilor, mănăstirilor şi castelului din Bucureşti. In 1632, Paul Strasbourg, îl găseşte darăpanat. Palatul este reparat radical în timpul domniei lui Matei Basarab, ceea ce l-a făcut pe Paul din Alep să afirme că e frumos şi cu aspect încîntător. Curtea domnească este înfrumuseţată cu noi construcţii în timpul lui Constantin Brîncoveanu Autorii raportului arată că în secolul al XVIII-lea nu se cunosc reparaţii mai mari făcute palatului domnesc, care se ruinează mai ales în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, „ceea ce face pe Constantin Hangerliu să hotărească vinderea la mezat a locului curţii domneşti, iar cu banii luaţi să se facă o nouă curte, curtea domnească de lîngă Mihai Vodă“ [1]. Este aci o mică eroare cronologică. Noua curte domnească de pe dealul Spirii, numită ulterior „Curtea Arsă“, a fost construită în anii 1775—1776, în timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti, iar nu în vremea lui Constantin Hangerliu, care a domnit ceva mai tîrziu, între anii 1797 şi 1799.

Cercetările de la Curtea Veche au adus informaţii preţioase asupra arhitecturii medievale romîneşti şi asupra tehnicii de construire. Una din cele mai interesante descoperiri facute în acest sector este un complex de canalizare care alimenta palatul domnesc cu apă potabilă.

In săpăturile din sectorul Curtea Veche au apărut numeroase fragmente de vase romîneşti datînd din secolele XV—XIX şi un număr mai mic de fragmente de vase de fabricaţie straină: turcă, persană şi occidentala. S-au gasit, apoi, destul de multe monede austriace, turceşti şi ruseşti. Bogăţia materialului arheologic de aci se explică şi prin faptul că în apropierea palatului domnesc se afla bazarul.

MARIA CHIŞVAŞI, *Cum se lucreaza pe şantierul arheologic Novgorod* (U.R.S.S.), p. 539—550.

Această comunicare reprezinta o expunere foarte utilă cu privire la metodele de săpături folosite de arheologii sovietici pentru scoaterea la lumină a resturilor oraşului medieval Novgorod. Autoarea începe cu o scurta descriere a situaţiei topografice şi a evoluţiei acestui important centru al vechii Rusii, bogat în monumente istorice şi păstrînd în subsolul său umed urmele excepţional de bine conservate ale uliţelor şi cladirilor de lemn dintre secolele X şi XVIII. Mai departe ni se descriu sapaturile desfaşurate în anii 1951—1953, sub conducere prof. A. V. Arţihovski, pe şantierul descris în partea de NV a oraşului, în vechiul cartier „Nerevski“ de pe dreapta rîului Volhov. Lucrările, sprijinite din plin de partidul comunist şi de guvernul U.R.S.S., sînt impresionante prin amploarea mijloacelor puse la dispoziţia cercetatorilor şi prin excelenta organizare a activităţii acestora. Stratul de cultură care se explorează prezintă o adîncime de 7 m, iar suprafaţa săpată în primii trei ani de lucru este de 2000 m². Săpăturile se fac în suprafaţă, explorările prin tranşee în cazul respectiv nefiind indicate. Pe şantier lucrează 145 de cercetători ştiinţifici cu 500 pînă la 600 de lucratori. Personalul ştiinţific, în afară de arheologi calificaţi şi de studenţi practicanţi, este compus din diferiţi specialişti tehnici, ca: arhitecţi, chimişti, desenatori fotografi, etc. In plus există un personal administrativ, un farmacist pentru asistenţă urgentă în caz de accidente de muncă, un magazioner pentru păstrarea rechizitelor, un mecanic pentru îngrijirea diferitelor maşini întrebuinţate la evacuarea ţărînii cercetate, cum sînt cele opt

[1] Studii şi referate privind istoria Romîniei, Ed. Acad. R.P.R., 1954, partea I-a, p. 478.

transportatoare electrice, numeroasele vagonete sau diferitele macarale care scot aceste vagonete din spaţiul excavat. Apa adunata la fundul sapăturii din cauza umiditaţii terenului este pompată în permanenţa. Cercetarea se face cu o deosebita minuţiozitate, observaţiile fiind înregistrate sistematic şi prin toate mijloacele. Sapăturile au dus pînă acum la dezvelirea a două din principalele uliţe ale Novgorodului medieval, pavate cu bîrne de lemn, şi a bazelor locuinţelor adiacente, facute de asemenea din lemn. Resturile diferitelor faze din evoluţia oraşului s-au păstrat stratificate. S-a putut constata, astfel, că pavajul lemnos al străzilor descoperite a fost reconstruit de 25 de ori între secolele X şi XVI. Umiditatea terenului, care a conservat atît de bine materialul lemnos, a favorizat şi păstrarea a numeroase documente scrise pe coji de mesteacan, foarte preţioase pentru cunoaşterea istoriei vechii Rusii. Celelalte obiecte găsite în săpături, foarte variate şi numeroase, ne permit să cunoaştem, de asemenea, cultura de un grad foarte înaintat la care ajunsese Novgorodul la începutul perioadei feudale. Darea de seama prezentata de M. Chişvaşi ne dă prilejul sa administrăm o operă de explorare arheologica din cele mai grandioase, un model de organizare ştiinţifică şi tehnica, pe care arheologia noastră va trebui sa-l aiba ca o calauză a progreselor sale.

Recenziile sînt prezentate de colectivul · Radu Vulpe, I. Vlăduţiu şi Sebastıan Morintz.

N. B. Recenzia la comunicarea tov. acad. C. Daicoviciu, „Poziţia antiştiinţifica a ıstoriografiei burgheze romîne cu privire la daci", conţine afirmaţii pe care redacţia revistei „Studii" nu şi le însuşeşte. Recenzentul (tov. R. Vulpe) a prezentat un punct de vedere personal asupra lucrării respective.

STUDII
Revistă de istorie
Anul VIII, nr. 4, 1955

NOTE BIBLIOGRAFICE

«REVISTA DE REFERATE» ASUPRA MATERIALELOR SOVIETICE SOSITE ÎN INSTITUTUL DE STUDII ROMÎNO-SOVIETIC — ISTORIE nr. 1—2/1955

Trebuie să consemnăm cu deplină satisfacție faptul că Institutul de studii romîno-sovietic continuînd seria începută, a editat de curînd o nouă „Revistă de referate", ce cuprinde rezumatele materialelor sovietice de istorie, sosite în Institut în anul 1954 și parte în 1955.

„Revista de referate", realizată în condiții superioare atît din punct de vedere tehnic cît și redacțional, față de ediția anterioară, vine să completeze munca de informare științifică în ce privește documentarea sovietică referitoare la istorie. De data aceasta, spre deosebire de ediția din 1954, „Revista de Referate" pe 1955, ne este prezentată ca o revistă propriu-zisă, în genul celorlalte publicații ale Institutului de Studii Romîno-Sovietic, traducerile revistelor: „Kommunist" Voprosî filosofii", „Voprosî istorii" etc.

„Revista de referate" ce a apărut în 1955 în două fascicole — numărul 1 și 2 pastrează ca și în ediția din 1954 aceeași împărțire a materialelor prezentate, pe capitole și subdiviziuni: *societatea primitivă, istorie veche, istorie medie, istorie modernă* și *contemporană, metodica predării istoriei,* iar pentru capitolul istorie modernă și contemporană, spre pildă, sînt date subdiviziuni ca: *istoria generală moderna și contemporană, istoria modernă a U.R.S.S. și istoria contemporană* a *U.R.S.S.*

De asemenea, revista face și o enumerare a izvoarelor din care sînt extrase materialele prezentate în rezumat aci: „Istoriceskie zapiski", „Kommunist", „Voprosî istorii", etc.

Am cautat să subliniez acest lucru pentru a putea face cunoscută cititorilor grija I.S.R.S. de a pune la dispoziția cercetătorilor din domeniul istoriei, un material bibliografic documentar și informativ, sistematizat, din care lectorul sa poata desprinde cu ușurință problemele ce-l interesează mai mult, fără sa fie nevoit a parcurge zeci sau sute de file pentru a găsi articolul dorit. E de la sine înțeles că toate materialele cuprinse în această revistă, sub formă de referate, de prezentări, rezumate, se găsesc traduse în întregime din limba rusa în limba romîna, la biblioteca I.S.R.S.

Parcurgînd referatele cuprinse în revistă, am socotit necesar să mă opresc asupra unora din acestea, care — după părerea mea — ar trebui citite în întregime sau chiar studiate de către lucrătorii din domeniul istoriei, din învățămînt sau din institute. Astfel, la capitolul *societatea primitivă,* ne este prezentat articolul: „Situația actuală a științei arheologice în China", publicat în „Vestnik drevnei istorii", nr. 4 1954, în care autorul ne înfățișează realizările activității arheologice desfășurate în R. P. Chineză în ultimii patru ani, deci după eliberare și importantele rezultate aduse prin noi descoperiri în legătură nemijlocită cu istoria vechii culturi chineze și a evoluției omului (f. 1, p. 6—7).

In revista „Kratkie soobscenia Instituta istorii materialnoi kulturî", nr. 56 954, a fost publicat articolul: „Bilanţul lucrărilor din Moldova în domeniul arheologiei primitive", în care se analizeaza activitatea desfăşurată de detaşamentul de explorari în domeniul arheologiei primitive care a cercetat regiunea de silvostepa a Moldovei. Astfel, pe teritoriul Moldovei au fost identificate peste 50 de aşezări gentilice, apartinînd celor trei perioade de dezvoltare a culturii tripolie, aşezarile fiind situate pe prima şi a doua terasa a Nistrului şi pe platoul de lîngă mal. Intr-una din aşezari — o locuinţa de chirpic — s-au gasit rîşniţe, figurine de lut tricrome, vase cu ornament adîncit şi un cuţit forjat în formă de brici, asemănător cu cel din stratul superior Cucuteni B. din ţara noastră. Articolul semnaleaza de asemenea, pe linga alte descoperiri interesante, descoperirea unei figurine de os aparţinînd tipului bulgaro-valah, ce se aseamana cu figurile antropomorfe găsite pe teritoriul R. P. Bulgaria şi în ţara noastra (f. 2, p. 7—8). In ce priveşte istoria generala veche, în „Vestnik drevnei istorii", nr. 4/954, A. Kajdan recenzează lucrarea lui A. Robertson: „The origins of christianity", aparuta la Londra, în care printre altele arată că: „Meritul deosebit al autorului constă în aceea ca, urmînd indicaţiile clasicilor marxismului, la lucrarile carora se refera de cîteva ori în mod direct, el caută sa înţeleaga bazele sociale ale creştinismului timpuriu, precum şi condiţiile sociale in care acesta a aparut". Lucrarea cuprinde însa şi unele teze controversabile sau false, iar autorul nu a folosit lucrarile istoricilor sovietici A. B. Ranovici, R. I. Vipper, S. I. Kovalev „...care i-ar fi putut fi de folos în cercetările sale". In încheiere, recenzentul arată ca „Cu toate acestea, cartea merita în general o apreciere pozitivă, deoarece ea constituie un aport preţios în lupta împotriva clericalismului" (f. 1, p. 25—26).

Un articol care pune în discuţie cîţeva probleme teoretice generale privitoare la una din categoriile de monumente arheologice şi anume, la cele arhitectonice, este: „Monumentul arhitectonic ca izvor istoric", semnat de N. N. Voronin. In acest articol este aratata „valoarea ştiinţifica a diverselor categorii de monumente arheologice" şi în primul rînd a construcţiilor „de tot felul: locuinţe, construcţii gospodareşti, de aparare etc." (f. 2, p. 16—17).

Pentru studierea istoriei vechi a U.R.S.S., în „Sovetskaia etnografiia" nr. 3 954 a fost publicat articolul intitulat: „Literatura etnografică despre moldoveni", în care se arata ca „In Romînia burghezo-moşiereasca aveau mare circulaţie teorii false ca cea despre origina moldovenilor şi romînilor direct din coloniştii romani care au ocupat Dacia, sau cea despre origina directă din traci. Aceste teorii treceau sub tacere imensa contribuţie a slavilor, atît în etnogeneză, cît şi în formarea popoarelor moldovean şi romîn" şi „în a caror alcatuire au intrat şi alte componente etnice". Apoi se trec în revista teoriile emise în aceasta problema de R. Rössler, D. Cantemir, Al. Philipide şi alţii. B. Haşdeu şi I. Bogdan însă, „au susţinut în lucrăile lor influenţa exercitata de popoarele vecine, în special de cele slave asupra etnogenezei şi culturii valahilor şi moldovenilor". Se arata în sfîrşit, lucrările mai însemnate ale unor cercetatori sovietici care au abordat aceasta importanta problema (f. 1, p. 44).

Deosebit de interesante sînt articolele: „Bilanţul lucrărilor de trei ani în Moldova în domeniul arheologiei slavo-ruse", „Recunoaşteri arheologice de la aşezarea de lînga satul Tahnauţi", „Rezultatele sapaturilor din doua aşezari în timpul sciţilor in Moldova" şi „Cercetarile arheologice în vechiul Orhei", care aduc o însemnată contribuţie la rezolvarea unor probleme de arheologie de pe teritoriul vecin ţarii noastre şi care pot fi de un nepreţuit folos practic şi pentru cercetatorii noştri (f. 2, p. 25 31).

In cadrul subdiviziunii de *arheologie medievala* semnalam articolul: „Monumente arhitecturale din Moldova în secolele XIV—XVIII", în care autorul, V. A. Voiţehovski, apreciaza originalitatea şi deosebitele calităţi artistice ale arhitecturii şi artei medievale din Moldova exprimata prin: Cetatea Hotinului, Cetatea Soroca, Cetatea Bender, Cetatea Alba, biserica de la Radauţi, biserica Trei-Ierarhi şi altele (f. 2, p. 37—38).

La subdiviziunea *istorie generala medie,* se acorda o atenţie deosebita recenzarii unor materiale privind Bizanţul şi îndeosebi istoriei cuceririi Constantinopolului de catre turci în anul 1453 şi urmarilor acestui eveniment (f. 1, p. 50 73).

In capitolul istorie moderna şi contemporană, subdiviziunea istorie generală moderna şi contemporana, este prezentat articolul „Internaţionala I-a" care a aparut

în „Propodovanie istorii v şkole", nr. 6 954 în care au orul, F. A. Molok, arata premisele politice ale înfiinţarii Internaţionalei I-a, activitatea acesteia şi formele sale organizatorice cît şi condiţiile istorice în care Internaţionala I-a a fost dizolvata, aceasta neînsemnînd o înfrîngere, ci un rezultat al îndeplinirii sarcinii istorice fixate, de a pune bazele dezvoltarii partidelor muncitoreşti în ţarile Europei şi ale Americii (f. 2, p. 78—79). Acest capitol acorda o importanţă deosebită studiilor în legătură cu istoria popoarelor din India în epoca precapitalistă şi a capitalismului monopolist. Aceste studii se referă de asemenea la situaţia mizera a clasei muncitoare şi începuturile mişcării comuniste din India şi perspectivele ei (f. 1, p. 82—100).

Pentru cei ce studiază Istoria Partidului Comunist din Uniunea Sovietica, poate servi ca material bibliografic, studiul : „Apariţia primei organizaţii proletare „Uniunea muncitorilor din sudul Rusiei", ce ne este prezentat la subdiviziunea istoria moderna a U.R.S.S. In acest studiu, autorul, R. S. Itenberg arata că „Apariţia primei organizaţii proletare este un rezultat al proceselor social-economice din Rusia, care au dus la o dezvoltare destul de rapida a capitalismului industrial". Mai departe, studiul analizează formele de activitate revoluţionară ale „Uniunii muncitorilor din sudul Rusiei" acordînd o atenţie deosebita caracterizării concepţiilor lui E. O. Zaslavski, conducătorul Uniunii, care „deşi nu poate fi considerat social-democrat... face parte din pleiada strălucita a revoluţionarilor ruşi din deceniul al 8-lea al secolului al XIX-lea" (f. 1, p. 119 121). De asemenea, au însemnatate deosebită pentru largirea materialului bibliografic necesar celor ce studiaza Istoria P.C.U.S. articolele : „Martori oculari despre 9 ianuarie 1905 la Petersburg", „A. M. Gorki şi evenimentele din 9 ianuarie 1905 la Petersburg", „Contribuţii la istoria mişcarii revoluţionare în Rusia (octombrie-noiembrie 1905)", „Manifeste bolşevice în anul 1905", „Mişcarea revoluţionară în ţările baltice (noiembrie-decembrie 1905)" şi altele, publicate toate în „Istoriceskii arhiv", nr. 1 955, în „Kommunist" nr. 2/955 sau „Voprosî istorii" nr. 2 955 (f. 2, p. 100—108).

In cadrul subdiviziunii istoria contemporana a U.R.S.S. semnalam articolul lui P. A. Alexandrov cu titlul : „Victoria orînduirii colhoznice a U.R.S.S." din revista „Prepodovanie istorii v şkole", nr. 1 955, care trateaza despre însemnătatea istorică a Decretului asupra pamîntului şi despre politica Partidului şi Guvernului Sovietic pentru organizarea formelor colective de munca a pamîntului (f. 2, p. 109—110).

Pentru a veni în ajutorul cadrelor didactice care predau istoria în şcolile medii sau chiar în facultăţi, „Revista de referate", în ultimul său capitol — *Metodica predarii istoriei* — publică o serie de referate asupra unor materiale instructive — de metodă — dintre care ţin să atrag atenţia cititorilor asupra unora dintre ele. Astfel, în două articole, M. I. Krugleak şi A. M. Ilinski referindu-se la articolul lui V. G. Karţov : „Cu privire la sarcinile şi conţinutul metodicei de predare a istoriei", publicat în nr. 4 954 al revistei „Prepodovanie istorii v şkole", discută unele probleme enunţate de acesta din urmă subliniind totodată actualitatea lor în legătură cu metodica istoriei ca ştiinţa. Cei doi autori, discutînd problemele enunţate de V. G. Karţov, iau poziţie critica faţă de unele teze enunţate de acesta în legatură cu definirea şi conţinutul metodicei de predare a istoriei, cu principiile didacticii generale şi altele. In general, autorii acestor două articole critica proiectul lui V. G. Karţov pe considerentul principal că acesta „ignoreaza problema moştenirii metodice în domeniul metodicii predarii istoriei" (f. 1, p. 135—137 ; f. 2, p. 112—114).

Intr-un alt articol, N. G. Dairi împartaşeşte cititorilor experienţa sa în legatură cu explicarea materialista a religiei la lecţiile de istorie moderna. In acest sens, autorul porneşte de la următoarele probleme fundamentale : 1) In perioada în care orînduirea capitalistă lua locul celei feudale, biserica şi religia — s-au manifestat ca o forţă profund reacţionară, ca reazim al feudalismului, ca duşman al revoluţiei burgheze. 2) In perioada luptei dintre burghezie şi feudalism, atitudinea burgheziei ca clasă, faţă de biserică şi religie, a avut doua laturi. Burghezia lupta împotriva bisericii, întrucît aceasta reprezenta reazimul feudalismului. Pe de altă parte, burgheziei îi era necesară religia şi biserica în vederea menţinerii dominaţiei şi. venind la putere, s-a aliat cu biserica şi a susţinut-o. 3) In capitalism religia şi biserica se manifesta ca slugi credincioase ale exploatatorilor, ca mijloace de înrobire a clasei muncitoare, ca duşmani ai mişcării muncitoreşti revoluţionare, ai comunismului. Un rol deosebit de reacţionar îl joacă Vaticanul şi biserica catolică. 4) Intemeietorii comunismului ştiinţific Marx şi Engels, au fost duşmani înverşu-

naţi ai religiei şi au învaţat clasa muncitoare să lupte împotriva religiei. Ei au explicat pentru prima oara ştiinţific originea religiei, rolul ei reacţionar în societate şi au aratat că în comunism religia va dispare în mod inevitabil. (f. 2, p. 115—118).

Instructivă şi interesantă, lucrare de valoare documentara-bibliografică imediată, „Revísta de referate" — istorie, editata de Institutul de studii romîno-sovietic, se dovedeşte şi de aceasta dată a fi prezentată la nivelul ştiinţific corespunzător. Ea trebuie să pătrunda cît mai adînc în cercurile cercetătorilor de istorie iar lectura ei sa nu fie un scop în sine ci un preţios mijloc de informare generală în domeniul publicaţiilor sovietice de istorie.

Ar. Pagu

DIN PARTEA REDACȚIEI

Redacția revistei „Studii" aduce la cunoștință că stă la dispoziția colaboratorilor și cititorilor revistei, în toate zilele lucrătoare, între orele 7,30 și 15,30.

Sediul redacției se află în București, Bulevardul Generalissimul Stalin nr. 1, telefon 1.50.81.

INTREPRINDEREA
POLIGRAFICĂ nr. 4
BUCUREŞTI

Lei 5. —